

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TİYATRO ANASANAT DALI**

BİR ÖDENEKLİ TİYATRO MODELİ ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Murat KARASU**

**Danışman
Prof. Dr. Cevat ÇAPAN**

İstanbul – 2014

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TİYATRO ANASANAT DALI**

BİR ÖDENEKLİ TİYATRO MODELİ ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Murat KARASU**

**Danışman
Prof. Dr. Cevat ÇAPAN**

İstanbul – 2014

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....Tiyatro.....Anabilim/Anasanat DalıTiyatro..... Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisiMurat Korkmaz..... tarafından hazırlanan
“ Bir Ödenebli Tiyatro Modeli Önerisi”
.....”

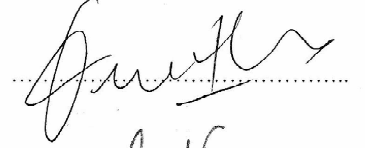
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 12/06/2014

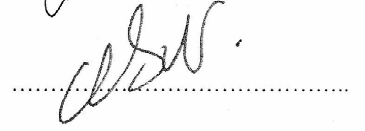
(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Cevat Çapan
Danışman: Halıç.....Üniv.....ASD/ABD Öğr.Üyesi

Jüri Üyesi: Öğr. Gör. U. Abdal SİSHER
Halıç.....Üniv..... ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Aras. Gör. Ebru Sayerde
Halıç.....Üniv..... ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi:
.....Üniv..... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi:
.....Üniv..... ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

ÖNSÖZ

1923 Devrimiyle kazanılan Cumhuriyetimizin çağdaş yüzü olarak sosyal yaşamımızda yer tutan Sanat Kurumlarımız uzun yıllardır görevlerini başarıyla sürdürmektedir. Devlet Opera ve Balesi, Senfoni Orkestraları, Çoksesli Korolar, Devlet Tiyatroları hazırlanan yeni bir yasayla kapatılma aşamasına getirilmiştir. Dahası ülkemizdeki tüm kültür-sanat hareketi mutlak bir denetim altına alınma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu tezin hazırlanmasının ilhamını TÜSAK (Türkiye Sanat Kurumu) Yasa Tasarısı vermiştir. Dilerim mevcut haliyle hayata geçirilmez ve ülkemizin kültür sanat yaşamı çöle döndürülmez.

Tezimin hazırlanış sürecinde desteklerini esirgemeyen başta Danışmanım, Sevgili Hocam Prof. Dr. Cevat ÇAPAN'a, başım her sıkıştığında kapısını çaldığım ve her soruma sabırla cevap veren Ebru SOYUERDEN'e, ve tüm Haliç Üniversitesi Çalışanlarına, Yüksek Lisans derslerimi aldığım değerli hocalarıma; varlığıyla beni hep yüreklendiren canım annem Sevim KARASU'ya ;yıllar sonra yeniden öğrenci olmama neden olan, katkısı ve desteği olmasa asla bitiremeyeceğimi düşündüğüm bu sıkıntılı ve uzun süreci beraber aştığımız, Sevgili eşim Tuğçe ŞARTEKİN KARASU'ya en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Meslek yaşamım boyunca kutup yıldızı gibi yol göstericim olmuş , bu vesileyle bir kez daha öğrencisi olma şansını bulduğum canım hocam Müşfik KENTER' in anısı önünde minnet ve saygıyla eğiliyorum.

İstanbul,2014

Murat KARASU

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
KISALTMA LİSTESİ _____	IV
ÖZET _____	V
ABSTRACT _____	VI
1. GİRİŞ _____	1
2.TARİHSEL SÜREÇTE TİYATRO _____	2
2.1. Oyuna Dair ve Tragedya'nın Doğuşu _____	2
2.2. Komedyası _____	3
3. DEVLET VE TİYATRO _____	4
3.1. Devlet _____	4
3.2. Tiyatro ve Sanat –Devlet İlişkisi _____	4
4. DEVLETİN TİYATROYA İLGİSİNİN NEDENLERİ _____	6
4.1. Çağlar Boyunca Devlet -Tiyatro İlişkisi _____	8
4.1.1. Antik Çağ _____	8
4.1.2. Orta Çağ _____	10
4.1.3. Rönesans _____	15
4.1.4. XVII. Yüzyıl _____	18
4.1.5. XVIII. Yüzyıl _____	19
4.1.6. XIX. Yüzyıl _____	22
5. BİR İŞLETME OLARAK TİYATRO _____	26
5.1. İşletme Kavramı _____	26
5.2. İşletme Boyutuyla Tiyatro _____	27
6. KÜLTÜRVE KÜLTÜR POLİTİKASI OLUŞTURMAK _____	30
6.1. Kültür _____	30
6.2. Kültür Politikası _____	32
6.3. Çeşitli Uluslarda Uygulanan Kültürel Politikalar _____	32
6.3.1. Amerika Birleşik Devletleri _____	32
6.3.2. Japonya _____	34
6.3.3. İngiltere _____	35
6.3.4. Fransa _____	36

6.3.5. İtalya	38
6.3.6. Almanya	39
7. TÜRKİYE’DE TİYATRO HAREKETİ	41
7.1 . Geleneksel Tiyatro	41
7.1.1. Seyirlik Oyunlar	41
7.1.2. Kukla ve Karagöz	42
7.1.3. Meddah	44
7.1.4. Ortaoyunu	44
7.2. Batılı Anlamda Türk Tiyatrosu	46
7.2.1. Tanzimat Dönemi	46
7.2.2. Meşrutiyet Dönemi	49
7.2.3. Cumhuriyet Dönemi	50
8. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TİYATRODA KURUMSALLAŞMA	54
8.1. Konservatuvar’ın Açılışı	54
8.2. Tatbikat Sahnesi	56
8.3. Devlet Tiyatrosu’na Geçiş	57
9. DEVLET TİYATROSU SÜRECİ VE YASAL ARAYIŞLAR	59
9.1 . İlk Yıllar ve Bölge Tiyatroları	59
9.2 . 27 Mayıs 1960 ve Sonrası	62
9.3 . 1970- 1980 Dönemi	63
9.4 . 1980 Sonrası	66
9.5 . TOBAV	74
10. KURULTAYLAR SÜRECİ	76
10.1. I. Türk Tiyatro Kurultayı	76
10.2 . Tiyatro Yönetimi ve İşletmecilik Sorunları Semineri	77
10.3 . 1990 Sonrası“Yeniden Yapılanma” Tartışmaları	78
10.4 . II.Türkiye Tiyatro Kurultayı	84
10.5. 2000’lerden TÜSAK’a Uzanan Süreç	85

11. YASA ,YASA TASLAĞI VE MODEL ÖNERİLERİNİN	_____
KARŞILAŞTIRILMASI	_____ 92
11.1. Devlet Tiyatroları Yasası	_____ 92
11.2. “Çalışanların Model Önerisi”	_____ 101
11.3. Yasa Tadilat Tasarısı	_____ 106
11.4. Meslek Örgütlerinin Hazırladıkları Yasa Tasarısı	_____ 109
11.5. “Özerk Sanat Konseyi”nce hazırlanan Yasa Tasarısı	_____ 111
12. TÜRKİYE SANAT KURUMU (TÜSAK) SÜRECİ	_____ 115
12.1. TÜSAK Süreci	_____ 115
12.2. Türkiye Sanat Kurumu Kurulmasına ilişkin Kanun Tasarısı	_____ 117
12.3. Tasarıya Gelen Tepkiler	_____ 123
13. SONUÇ ve ÖNERİ	_____ 128
14. KAYNAKLAR	_____ 132
15. EKLER	_____ 135
16. ÖZ GEÇMİŞ	_____ 184

KISALTMA LİSTESİ

DETÇA :	Devlet Tiyatrosu Çalışanları Derneği
DETİS :	Devlet Tiyatrosu Oyuncuları Derneği
DOB :	Devlet Opera ve Balesi
DT :	Devlet Tiyatrosu
ENSA :	Entertainment of National Services Assosiation - Ulusal Eğlence Birliği
NCA :	The National Campaign for the Arts- Ulusal Sanat Seferberliği
NEA :	National Endowment for Arts- Sanat İçin Ulusal Sermaye
TİYAP :	Tiyatro Yapımcıları Derneği
TOBAV :	Devlet Tiyatrosu,Opera ve Balesi Çalışanları Vakfı
TODER :	Tiyatro Oyuncuları Derneği
TOMEB :	Tiyatro Oyuncuları Meslek Birliği
TÜSAK :	Türkiye Sanat Kurumu
UNESCO :	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültürel Teşkilatı
UNİMA :	Uluslararası Gölge Oyunları Derneği
QUANGO :	Quasi-Autonomus Non Governmental Organization- Yarı Özerk Hükümet Dışı Örgütlenme

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Murat KARASU
Anabilim Dalı : Tiyatro
Programı : Tiyatro
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cevat ÇAPAN
Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans – Haziran 2014

BİR ÖDENEKLİ TİYATRO MODELİ ÖNERİSİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Cumhuriyet tarihi boyunca eleştirilere maruz kalan Devlet Tiyatrosu özelinde ödenekli tiyatro olgusunu ele almak ve ‘Ödenekli Tiyatro İşletmesi’ mantığı doğrultusunda yeni bir model önerisi geliştirebilmektir. Ülkemizdeki tüm ödenekli sanat kurumları , Opera ve Bale ve Şehir Tiyatroları 1949’ da çıkarılan 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Yasasına bağlı olarak açılmışlardır. Devlet Tiyatrosu Yasası Sahne Sanatları alanında faaliyet gösteren tüm ödenekli kurumlar için ana yasa durumundadır. Bu nedenle tez kapsamına yalnızca Devlet Tiyatrosu alınmıştır. Son dönemde tartışılmakta olan ve Türkiye Sanat Kurumu’nu oluşturmayı hedefleyen , bu yolla Devlet Tiyatrosu ve diğer ödenekli sanat kurumlarını kapatmayı amaçlayan TÜSAK tasarısı da tez kapsamında incelenecektir. Tüm değerlendirmelerin ve deneyimlerin ışığında yeni bir model önerisine ulaşmak hedeflenmektedir. Bugüne dek üretilmiş yasa , taslak, ve tasarılar ile model önerileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Devlet Tiyatrosu, Tiyatro .Yasa, TÜSAK

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Murat Karasu
Field : Theatre
Program: Theatre
Supervisor : Prof. Doc. Cevat ÇAPAN
Degree Awarded and Date : Master – June 2014

AN SUBSIDIZED THEATER MODEL PROPOSAL

ABSTRACT

This study aims to deal with the subject of Subsidized Theaters in the example of State Theater, which has been criticized all along the history of the Republic, and to develop a suggestion for a new model based on a Subsidized Theater Business. All the subsidized art institutions, the State Opera and Ballet institution and municipal theaters in Turkey were opened subject to the State Theater Law no. 5441 of 1949. The State Theater Law is actually the constitution for all the subsidized institutions in the field of performing arts. Therefore, only the State Theater was included in the scope of the thesis. The thesis also deals with the TÜSAK draft law which has been a topic of discussion recently and which targets to establish the Turkish Art Council and close the State Theater and other subsidized institutions of art. The study aims to reach a model suggestion in the light of all the assessment and experiences. The laws and draft laws and model suggestions that have been developed until now will be examined.

Key Words: State Theatre, Theatre, Law, TÜSAK

1. GİRİŞ

İnsanoğlunun yer kürede görünür olduğu andan başlayarak sanat da biçimlenmeye başlamış ve görünür hale gelmiştir. Yaşayışını mağara duvarlarına resimler çizerek betimlemeye çalışan ilk insanın beden dilini kullanarak ve sesler çıkararak kendini ifade etme çabası, taklidi ve sanat kavramının oluşumunda ilk adımı oluşturur. Temel ihtiyaçları hemcinsleriyle paylaşma zorunluluğundan hareketle ortaya çıkan ve giderek estetik bir derinlikle sanatlaşan olgu, evrimini ve dönüştürücü etkisini insanoğlu var olduğu sürece sürdürecektir. Tüm sanatlar aynı çıkış noktasını kullanmışlar ve daha sonra kullanım araçları ve yolları ile birbirlerinden ayrışarak kategorize olmuşlardır.

Bu ayrışma sürecinde Tiyatro, en ilkel haliyle, karşımıza mit, ritüel ve törensellik kurgusuyla çıkar. Mitolojiye göre, zevk, güç ve görev, ritüellerin üç temel taşı oluşturmaktadır. Genellikle toplumların ritüellerini doğaüstü güçler, zaferler ve kahramanlar yüceltmıştır. İşte bu doğa üstü formlar, kostüm ve maskeler ile temsil edilmiştir. Bu ritüellere, mitler eşlik eder. Mitler orijinal ayinlerin ötesinde bir anlam kazanmakta ve hikaye bu yolla anlatılmaktadır. Bu yeni yaklaşım mitlerin eğlence ve estetiğe doğru evrilmesine olanak sağlarken, aynı zamanda hikayelerin tiyatro formuna dönüşmesini sağlamaya başlamıştır.

Bu tarz ritüellerin en eski örneği Eski Mısır'da görülmektedir. M.Ö.2800- 2400 tarihli "Piramit metinleri", ölü firavunlardan dramatik kesitler içerir. Ayrıca bu kesitler yaşam ve firavunun gücünün sürekliliğini göstermektedir. Mısır'da , Osiris adına yapılan Abydos acı çekme törenleri için yazılmış bir sahne metni bulunmuştur.Bu sahne metninde dekor, çevre ve tüm hareket düzeni bütünüyle yazılmıştır.Oyuncular sadece rahiplerdir. İşte bu oyun, şimdiye kadar kayıt altına alınmış ilk oyundur . Ancak Mısır'da Abydos'tan çıkıp bugüne dek ulaşan bir Tiyatro kültürü yoktur. Yunan ve ardından gelen diğer istilalar yüzünden bu kültür devam ettirilememiştir ve Osiris ortadan kalkınca, onun için yapılan törenler de yok olmuştur.(www.cwu.edu/~robinsos/.../Theatre_History/)

2. TARİHSEL SÜREÇTE TİYATRO

2.1. Oyuna Dair ve Tragedya'nın Doğuşu

Oynayan İnsan "Homo Ludens" , yeryüzüne beraberinde getirdiği oynama güdüsüyle, insanlık tarihi boyunca evrimleşmenin ve uygarlaşmanın en önemli aracını kullanmaya başlamış ve olayları, zamanı, davranış biçimlerini, dahası insana, onun yaşadığı zamana ve ortama dair ne varsa her şeyi yansılayan bir ayna aracılığıyla yaşamı zenginleştirmiş ve çoğaltmıştır. Başlangıcında kuralsız ve içgüdüsel bir yol takip eden oynama eylemi, zamanla kendini estetize etmiş ve oluşturduğu çerçeveye, kuralları belirlenmiş, disipline edilmiş bir yaratıcılık alanına dönüşmüştür.

Antik çağlarda insanların doğayla kurdukları ilişkileri mistik bir tutumla tanımlamaları ve çok tanrılı dinlerin ortaya çıkış süreciyle, teatral olanın kullanım alanı, bireysel olandan toplumsal olana doğru yönelmiş ve ortak bir yaşam alanının belirlenmesi ve sürdürülebilirliği noktasında yeni bir işlev kazanmıştır. Tragedyanın ortaya çıkışı tiyatro sanatının da başlangıç noktası demektir. Dinsel törenler sürecinde ortaya çıkan söz söyleme ustaları, ozanlar, kutsal metinler yazmaya ve toplumla paylaşmaya başlamışlar. Bunlar giderek dönemin sosyal , siyasal ve dinsel tutumlarını tasvir eden uzun şiirlere, destanlara dönüşmüşlerdir.

Tragedyanın, Antik Yunan uygarlığının Arkaik Çağı sayılan İ.Ö VII ve VI. yüzyıllarda Tanrı Dionysos onuruna yapılan törenlerde söylenen ditriambos şarkılarından doğduğu varsayılmaktadır. Bu koro şarkılarını söyleyenler, Dionysos' un kutsal hayvanı olan teke kılığına giriyor, şarkılar söylüyor, kaba saba danslar yapıyorlardı. Giderek belli biçim kalıplarına göre yazılmaya ve şiirsel bir nitelik kazanmaya başlayan bu koro şarkılarına bir de konuşan kişi Hipokrites (yanıt veren) eklenince tiyatronun dialog çekirdeği oluşmuştur. Yunanca teke anlamına gelen tragos sözcüğü ile şarkı anlamına gelen aoide sözcüğünün birleşmesi bu konuşmalı şarkı tragoida (tragedya) adını almış ve dinsel törenin bir parçası olmaktan çıkıp bir sanat gösterisine dönüşmüştür. (Şener,2006;16)

Bugüne dek yapıtlarından bazıları bize ulaşan ve hala dünyanın her noktasında sahnelenen eserlerin yaratıcıları Aiskhylos, Sophokles, Euripides o dönemin önemli ve belirleyici tragedya yazarlarıdır. Genel olarak döneme hakim olan felsefe, ideal insana ulaşma

ülküsü, tragedyaların taşıdıkları önermenin omurgasını oluşturur. Kahramanlarını tanrı ya da tanrı soyundan gelenlerden seçen tragedya başa gelen her türlü felaket karşısında asil ve soylu bir duruşun nasıl olması gerektiğini anlatırlar insanlara ve yarattıkları katharsis (arınma) duygusu ile toplumsal uyumun sürdürülmesine yardımcı olurlar.

Çağın önemli düşünürü ve bir nevi tragedyanın kuramını oluşturan Aristoteles yazdığı Poetika adlı yapıtında tragedyayı şöyle tanımlar:

“Tragedya ahlaki bakımdan ağırbaşlı, başı ve sonu olan, belli bir uzunluğu bulunan bir hareketin taklitidir; sanatça güzelleştirilmiş bir dili vardır, içine aldığı her bölüm için özel araçlar kullanır, hareket eden kişiler tarafından temsil edilir, bu bakımdan tragedya salt bir hikaye (mythos) değildir. Tragedyanın ödevi, uyandırdığı acıma ve korku duyguları ile ruhu tutkularından temizlemektir (katharsis)”. (Aristoteles, 1995)

2.2. Komedyaya

Tragedyanın bu soylu üst kültür seçimlerinin karşısında, zamanla köylerde yapılan bağ bozumu şenlikleri sırasında bolluğu ve üremeyi kutsayan “komos” adı verilen törenlerde komedyaya ortaya çıkmıştır. Açık saçık, kaba saba taklitlere dayanır. Kahramanları halktan kişilerdir. Günümüze dek ulaşan Aristophanes belli başlı komedyaya yazarlarındandır. Tragedyanın aksine sıradan kişileri konu alır ve alaycı, ironik bir dil kullanır.

İster tragedya olsun ister komedyaya ortaya çıkabilmek için mutlaka bir yazarın imgelemine ve yaratıcılığına ihtiyaç duyar. Günümüzde çeşitli deneysel formlarla arayış içinde olan tiyatro sanatı, temel gereksinimleri olan yazan, oynayan ve seyreden ekseninden ayrılamaz, aksi halde varlık nedenini kaybeder. İlk insandan bugüne insanın gereklilik sonucu açığa çıkarttığı taklit eylemi (mimesis) eğer bir seyredeni var ise gösteri diye adlandırılır. Kuralların oluştuğu ve yazar, oyuncu, seyirci üçgeninin kurulmaya başlanıldığı antik Yunan döneminden itibaren tiyatro bir gösteri olarak konumlanmış ve bir arz talep ilişkisinin merkezine yerleşmiştir. Gerek zamanın ruhu gerekse temel insani talepler tiyatrodaki üretim alanının belirleyicisi olmaktadır. Toplumsal talebin ortaklaştırılması aşamasında tiyatro önemli bir araçtır.

3. DEVLET VE TİYATRO

3.1 Devlet

Devlet ve tiyatro ilişkisini inceleyebilmek için öncelikle devlet nedir tanımına bir bakmak gerekir.

Devlet, toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık olarak tanımlansa da, hukukî açıdan devlet, genellikle unsurlarından hareketle tanımlanır. Buna göre devlet; "Ülke adı verilen belirli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluklarının bir egemenlik anlayışı ve hukuku içinde bir siyasi iktidar altında örgütlenmesidir."

Bu tanımdaki unsurlar şunlardır:

İnsan unsuru: Belirli bir alanda birlikte yaşayan ve çeşitli bağlarla ortak yaşama iradesi gösteren insan topluluğudur(Halk). Bir devleti oluşturacak insanların sayısı hakkında bir alt sınır olmamakla birlikte devletin niteliğine göre makul bir alt sınır kabul edilebilir. Modern yaklaşıma göre millet unsurunun kurulabilmesi için manevi nitelikte bağlar yeterli olup bu manada birlikte yaşama iradesinin doğması yeterlidir.

Egemenlik unsuru: Siyasal iktidar unsuru olarak da adlandırılan bu unsur, Devletin esas kurucu unsurudur. Belirli bir yeryüzü parçası üzerinde yaşayan insan topluluğunun üstün irade çerçevesinde örgütlenmesidir. Egemenlik kavramı otoriteden farklı olarak ülke içinde biricik meşru güç kaynağı olmayı ifade ederken ülke dışında (uluslararası alanda) bağımsız olmak anlamına gelmektedir.

Ülke unsuru: Ülke, coğrafi anlamda bir bütünlük teşkil eden ve sınırları belirlenebilir bir kara parçasını ifade eder. Ancak devletin sınırları konusunda bir tartışma bulunması mümkündür. Ancak devlet sınırları öngörülebilir bir toprağa sahip olmalıdır.(Wikipedia, İnternet Ansiklopedisi,Devlet)

3.2 Tiyatro ve Sanat – Devlet İlişkisi

Çeşitli gösterilerin seyirci önünde oynandığı yere tiyatro denir. Tiyatro sözcüğü Yunancada "seyirlik yeri" anlamına gelen teatron'dan türetilmiş, dilimize İtalyanca'dakiteatro

sözcüğünden geçmiştir. Tiyatro, hayatta gelip geçmiş veya olabilecek ya da tümüyle imgesel olayların belli yerlerde, yetenekli kişilerce seyirciler önünde canlandırılması sanatıdır. İçinde bu sanatın gösterildiği yapıya tiyatro, burada temsil edilmek üzere hazırlanmış metine de tiyatro yapıtı (piyes) denir. Günümüzde modern bir tiyatro binası başlıca üç bölümden oluşur. İzleyicilerin oturarak oyunu izlediği oditoryum, oyunun sergilendiği sahne, sahnenin iki kenarında ve arkasında çeşitli dekor ve gereçlerin bulunduğu sahne arkası yada kulis.

İki kavramı karşı karşıya getirdiğimiz zaman birbirleriyle nasıl bir ilişki kurabilecekleri anlaşılabilir görünse de, sanatın toplumların vazgeçilmez unsuru olması devletin sanatı özgür bırakması ve desteklemesi açısından bir ortaklık kurmalarını sağlayacaktır.

Sanat-devlet ilişkisine estetik yaklaşım ile ekonomik yaklaşım önemli farklılıkları içermektedir. Sanatın devlet tarafından desteklenmesinde genellikle iktisatçılar tarafından kullanılan temel argümanlardan ilki piyasa aksaklıkları ve pozitif dışsallıklar olmuştur. Bu argümanla ilişkilendirilebilecek bir diğer argüman olan erdemli mallar yaklaşımına ki - Tiyatro, Opera, Bale temsilleri, Senfonik konserler vb. erdemli mallar kapsamında değerlendirilmektedir- ilave olarak, ekonomik kalkınma, prestij, beleş-yemek, kültürel eğitim, sorumluluk ve ideoloji argümanları, diğer ekonomik-siyasi-sosyal psikolojik argümanlar olarak sıralanmaktadır.

Devletin sanata sağladığı destekler, sanatçılar, devlet ve dolayısıyla vergi mükellefleri arasında da bir takım çelişkileri ortaya çıkarmaktadır. Ek olarak sanatsal faaliyetlere devlet müdahalesinin etkisi konusunda dışlama teorisi devlet politikasının ve desteklerinin kişisel yaratıcılık ve sanatsal üretimin arttırılmasında mükemmel araçlar olmadığını ve istenmeyen etkilere yol açabileceğini göstermiştir. “Devletin mali desteği olmaksızın sanat ve sanatçı ayakta kalabilecek midir?” sorusuna vereceğimiz cevap insanlık tarihinde yatmaktadır. Binlerce hatta milyonlarca yıl önceki, -devletin ne olduğunu dahi bilmeyen- avcı ve toplayıcı toplumlarında bile sanat varolmuş ve gelişmiştir. Bu nedenle sanat veya sanatçıların geleceği için endişe etmek, sanat ve sanatçının varlığını sadece devletin bir takım destek mekanizmalarına bağlı görmek biraz sıg bir düşünce gibi gözükmektedir. Yukarıdaki soruyu dönüştürerek soracak olursak “özgürlük olmaksızın sanat ve sanatçı ayakta kalabilecek midir?” (Kovancılar ve Kahrıman, 2007).

4. DEVLETİN TİYATROYA İLGİSİNİN NEDENLERİ

Devletler, tarihin hemen hemen her döneminde tiyatroya yakın bir ilgi göstermişlerdir. Bu ilginin ne olduğu yaşanan süreçte devletin ilgi alanının ne olduğuna bağlıdır. Tiyatro antik dönemde bir nevi toplumsal değerlerin dine dayalı öğretisinin yapıldığı törenler olarak görülüyordu. Tanrılar ve onların çevresinde gelişen mitlerle ilintili öyküler anlatan oyunlar, toplumun dinsel ve ahlaki yapılanmasına doğrudan katkı sağlıyordu. Değişen zamana uyum sağlayarak terk edilen dinsel öğeler ve mitlerin yerini almaya başlayan sosyal hayatın göstergeleri de devletin tiyatroya olan ilgisinin eksilmeden devamına neden olmuştur. Tam da bu noktada devletin kullanabileceği önemli bir ideolojik aygıtı dönüşmeye başlamıştır. Örneğin Roma İmparatorluğu döneminde, askerlerden ve savaş tutsaklarından oluşan geçit alayları, devletin gücünün gösterilmesi amacıyla, görkemli tiyatro yapılarında halka sergilenmiştir. Bu yolla devlet ve onu yöneten erkin toplum üzerinde baskın olması, psikolojik olarak bireylerin güce bağımlı hale getirilmesi hedeflemiştir. (Konur,2001,s.17)

Ortaçağda kilisenin doğrudan egemen hıristiyan anlayışa hizmet ettirdiği tiyatro dili, Rönesans ve reform sürecinde değişime ve dönüşüme sözcülük eden tiyatro, bize devletin ya da erkin tiyatroyu egemen gücün çıkarları doğrultusunda bir araç olarak kullandığını göstermektedir. Bugünde bu anlayışın izlerini tiyatro yaşantımızın içinde görmek olasıdır. Tiyatronun eğitim alanında önemli bir etkinliğe sahip olması da devletin ilgisinin belli başlı nedenlerinden biridir. Farklı zaman dilimlerinde devlet eliyle desteklenen tiyatrolar, eğitim süreçlerinin önemli parçaları olmuşlardır. Almanya’da 1808 yılında kabul edilen bir yasayla tiyatro ilk kez halk eğitimi ile uğraşan bir sanat kurumu olarak kabul edilmiştir.

Konur’un aktarımıyla Prof. Dr. Metin And,(2004), tiyatronun eğitsel yönünü şöyle açıklamaktadır: “Tiyatronun eğitsel yönü, tiyatro kadar eskidir. Bugün tiyatroya yapılan devlet yardımlarının gerekçesi de tiyatronun eğitimle olan sıkı ilişkisine dayanmaktadır. Estetik eğitim, duyguları biçimlendirir, belirsiz duyguların insanın bilinçaltına yığılmasını önler”.

Devletin tiyatro ile ilgilenmesinin nedenlerinden biri de, güzel sanatlarda ilerlemenin bir uygarlık göstergesi olarak düşünülmesidir. Ayrıca devlet bünyesinde konuşulan dil ya da dillerin korunması ve gelecek kuşaklara taşınması amacıyla da tiyatroya ilgi gösterir.

Tiyatronun toplumlar üzerinde sağladığı moral motivasyonu ve bunun iyileştirici etkisi de devletin ilgi alanındadır. Tarih boyunca pek çok örnekte tiyatronun halk üzerindeki moral etkisi görülmüştür. Örneğin İkinci Dünya Savaşı süresince tiyatro varlığını olumsuz koşullara rağmen sürdürmüş, direncin, direnişin dik tutulmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Aynı durumu Bosna savaşında da görüyoruz. Tiyatro kitlelerin bir araya gelmelerinde önemli bir işlev üstlenirken aynı zamanda korunması gereken kültürel birikimin aktarılıp yaşatılmasında da önemli role sahiptir.(Konur,2001,s17-19)

Almanya’da savaş sonrası ilk onarılan yerlerin tiyatro binaları olması hiç de rastlantısal değildir. Dilin korunması, ulusal kültürün değerlerinin unutulmaması, yeniden ayağa kalkmak için gerekli yaşama sevincinin ortaya çıkartılması temel hedef olmuştur.

Dünyada yaşanan irili ufaklı pek çok direniş, isyan ya da devrimde de tiyatronun kullanıldığını görürüz. Tiyatrodan bir propaganda aracı olarak ta etkin olarak yararlanılmıştır. Fransız Devrimi’nde ,Nazi işgalinde ki pek çok ülke ve kentte, Sovyet Devrimi sırasında Rusya’da,1923 Devrimi sonrası Türkiye’de Halkevleri aracılığıyla, Sovyetler Birliği’nin dağılması sürecinde ,Çek Cumhuriyeti’nde Vaclav Havel önderliğindeki bağımsızlık mücadelesinde, Lorca ve çevresinde toplanan entelektüeller aracılığıyla İspanya iç savaşında propaganda amacıyla kullanılmıştır.

Bütün örneklerdeki ortak payda tiyatronun topluluklar üzerindeki derin etkisi ve bu etkinin akılla ya da belli bir ideolojiyle kullanılması. Devletin tiyatroyla çift yönlü ilgilenmesinin temel gerekçesi kullanmak ya da denetlemek olagelmıştır.

Ortak ve tek bir tanım yapmanın oldukça güç olduğu “Devlet” kavramı, en kalın çizgilerle ifade edilmeye çalışıldığında; ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel katmanların topluca organize olduğu ya da güçlü olan erkin, söz konusu katmanları gücünü sürdürmek adına organize ettiği hukuki bir aygıt olarak açıklanabilir

İdeolojisi ne olursa olsun,hangi katmandan ve nasıl beslenirse beslensin devlet denilen aygıt çeşitli organlar, kurumlar, kuruluşlarla somutlaşan, ekonomik,hukuki, sosyal, kültürel ve sanatsal ilişkileri düzenleyen bir organizmadır.

Bu yüzden tiyatro sanatı da, her dönemde devletin denetim ve gözetim alanının ilgisinde olmuştur. Sonuçta devlet “kamu iyiliği” ya da “kamu yararı” nı gerçekleştirmek için sanatla ve sürekli açık veren bir işletme niteliğindeki tiyatro ile ilgilenir, onu ödenekle destekler.

4.1 Çağlar Boyunca Devlet Tiyatro İlişkisi

4.1.1 Antik Çağ

Tiyatronun kaynağında Dionysos’un olduğunu, adına düzenlenen törenlerin tiyatro sanatının doğuşuna beşiklik ettiğini bir çok kaynaktan biliyoruz. İnsanoğlu varoluşunu her çağda sorgulamış ve bu sorgulama,oluşan sorulara yanıtlar arama çabası tiyatro sanatını ortaya çıkartan ana unsur olmuştur..Dionysos bolluk ve şarap tanrısıdır.Tiyatro ile buluşan ritüeller de bu nedenle dinsel bir nitelik taşır.İ.Ö.5. yüzyılda bile dinsel niteliğini koruduğu,oyun yerinin tapınak gibi kutsal bir yer sayıldığı,yazarlara ve oyunculara din adamlarına gösterilen saygıya eşdeğer bir saygı gösterildiği gözlemlenmektedir.Devlet eliyle yapılan tiyatrodada,sanatın toplumsal ve eğitsel işlevi de göz ardı edilmemiş bilinçli olarak kullanılmıştır.

Devlet tiyatro sanatına ‘kamu’yu ilgilendiren bir etkinlik olarak kabul etmiş, bunun göstergesi olarak da Perikles döneminde yurttaşların tiyatroya giriş ücretleri devlet tarafından karşılanmıştır.Düzenlenen festivallerin giderleri devlet hazinesinden karşılanmıştır.Başarı ölçütüne bakılmaksızın ozanlara belirli bir ücret ödenmekte ayrıca festivallerde derece alan ozanlarda devlet tarafından ödüllendirilmektedir. Oyunların yapım masrafları ,giysi, koro,eğitim ve yönetim giderleri yönetmenin belirlediği ölçütlerle devlet tarafından karşılanmaktadır. Bu konuyla ilgili devlet bir memurunu takiple görevlendirmektedir. (Konur,2001;21-22)

Bu dönemde oyuncular şaşırtıcı bir biçimde örgütlü davranmışlardır. ‘Dionysos Sanatçıları Derneği’ denilen bir örgüt aracılığıyla bir nevi günümüzdeki oyuncu sendikalarının işlevine benzer biçimde işe alınma ve iş koşullarını belirleyici olmuşlardır. Antik çağ oyuncuların saygınlığının yüksek olduğu bir dönemdir. Oyuncular pek çok konuda olduğu gibi devletler arası ilişkilerde de etkin görevler üstlenebilmiş, elçilik gibi görevleri yürütmüşlerdir.

Antik dönemin önemli merkezlerinden biri de Roma'dır. Her ne kadar Tragedyanın kaynağı Antik Yunan ise Komedyanın kaynağı da Roma olarak kabul edilmektedir. Komedyaya daha halktan kişileri ve konuları kendine konu edindiği için dinsel bir bağlantı söz konusu değildir .Festivaller burada önemli etkinliklerdir,devletten ödenek alan festival düzenleyiciler tarafından gerçekleştirilmişlerdir.Festival düzenleyicileri tiyatro yöneticileri ile belli bir ücret üzerinden anlaşma yapmışlardır. Yöneticilerin oyunları, yazarlarından satın aldığı tahmin edilmektedir. Daha sonra müzik, aksesuar, sahne gereçleri ve giysilerle ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Oyunlar seyirciye açılmadan önce birkaç kez festival düzenleyici tarafından seyredilmekte, böylece festivalin niteliğine uygun olup olmadığı da denetlenmiş olmaktadır. Topluluklara belli bir ücret ödenmekte, ayrıca, halkın beğenisini kazanan oyuncu, yazar ve topluluklara çeşitli ödüller verilmektedir.

Gösteriler genellikle ücretsiz ve bütün sınıflara açıktır. Dönem dönem senatörler için orkestrada yer ayrıldığı bilinmektedir. Bilindiği kadarıyla temsil sırasında seyircinin girmesine çıkmasına ses çıkartılmamıştır. Çünkü diğer eğlence türleri ile tiyatro yarış içerisindeydi. Seyirci kaybetme endişesi seyirciye böyle rahat hareket etme hakkını verirken, tiyatroya yiyecek, içecek getirmek de yasak değildir. Mimus dışında, kadınlara sahne yasaktır. Kimi tarihçilere göre Roma'da oyuncu toplulukları kölelerden oluşmuştur. Yöneticileri de köledir. Ancak bu sav çoğu oyuncular için geçerli sayılsa da oyuncular arasında az da olsa köle olmayan oyuncular vardır. Öte yandan mimus oyuncularının küçümsendiği ve bunların bütünüyle köle olduğu kabul edilmektedir. Bir başka bilgiye göre; Roma senatosu, aldığı karar ile Romalı vatandaşların oyunculuk yapmalarını yasaklamıştır. Bu yasağa rağmen oyunculuk yapmak, vatandaşlık haklarını yitirmeyi göze almak anlamına gelmektedir. İ.S 6. Yüzyılda, İmparator Justinianus'un, eski bir mimus dansçısı olan Theodora ile evlendiği bilinmektedir. Tarihteki ilk kültür bakanı, Roma'da, İ.Ö 1. Yüzyılda yaşayan Gaius Maescenas'dır. İsmi günümüzde de çeşitli dillerde, Büyük çaplı sanat koruyuculuğu anlamında kullanılmaktadır. Anlaşıyor ki Antikçağda inanca bağlı gelişen tiyatro sanatı toplumların başında bulunan erkin ilgisi ve desteği ile gelişmiş, şekillenmiş ve insanın hizmetine sunulmuştur. (Konur,2001;24)

4.1.2 Orta Çağ

Roma İmparatorluğu'nun bölünmesi ile Hıristiyanlığın ilk yıllarındaki siyasal kargaşa dönemi Orta Çağ olarak adlandırılır. Doğudan gelen kavimler Avrupa'yı istila eder. Bunun sonucunda törelerde, inançlarda, değer yargılarında bir bunalım başlar. Roma İmparatorluğu'nun değer yargılarında bir değişim ve çatışma görülür. Roma eğitim sistemi çatırdamaktadır. Bu çatırdama Kilisenin gücünü artırırken, güç de yavaş yavaş din adamlarının eline geçer. Aşağı yukarı iki bin yıl Avrupa tiyatrosu ölüydü. İ.Ö. 400 yılından İ.S. 1600 yılına kadar büyük bir oyun yazılmamıştır. Euripides'ten Lope de Vega'ya, Shakespeare'e uzanan boşlukta tiyatro sahneleri kıraç toprak gibiydiler. Ortaçağın başlarında tiyatro Mimus oyuncularının oynadığı açık saçık, kaba saba oyunlardır. Halk cahildir ve fakirlikten kırılmaktadır. Avrupa bir kargaşa dönemindedir. Kilise toplumun kontrolünü elinde tutmak için din öğretisi ile toplum üzerinde korku kültürünü bir otorite olarak kullanmaya başlar ve tiyatroyu da yasaklar.

Ortaçağda Tiyatro-Devlet ilişkisi, Devletin yasaklayıcı duruşuna karşın gelişir. Roma'nın yıkılışı ile birlikte tiyatro ölmemiş, etkinliğini gizliden gizliye sürdürmüştür. Kilise, pagan kültürün bir ürünü olduğu için tiyatroya engel olmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda hem kilise hem de dinsel kurullar, sıklıkla tiyatroyu yasaklayıcı kararlar almışlardır. XI. yüzyılda kilise, din adamlarının temsil izinlerini, oyuncuların dinsel giysilere bürünmelerini yasaklamıştır. Oyuncular akrobatlık, el çabukluğu, dansçılık, cambazlık, hayvan eğitimi, mimus oyunculuğu ve müzisyenlik gibi işlerle uğraşarak hünelerini göstermiş, panayırarda, yollarda, pazar yerlerinde ve şatolarda temsiller vermişlerdir. Çoğu kez tutuklanıp, dövülmüşler, bir kentten ötekine sürülmüşlerdir. Bunun yanı sıra, ilkel bolluk törenlerinin kalıntıları, halk arasında varlıklarını sürdürmektedir. Kilise önce bu törenlere karşı çıkmıştır. Ancak halkın tiyatroya olan arzusu ile baş edemeyeceğini anlayınca, bunları Hıristiyanlıkla bağdaştırma yoluna gitmiştir. Hıristiyanlık geleneğinin, sürekliliğinin parçalandığı bir ortamda, yasakların yön verdiği itkiye bağlı gelişen Ortaçağ tiyatrosu, kendi inançlarından yeni bir tiyatro türetmiştir. Kilise tiyatro sanatına karşı mesafelidir. Gerekçeleri ise; tiyatro, gerçek olmayanı uydurur; susturulması gereken heyecanları uyarır; kutsal ruha aykırı düşen gerilim yaratır; ahlaka ve inançlara aykırı olana yer verir; kişiyi yararlı işler yapmaktan alı

koyar, işinden ayartır. Bu felsefe ile Kilise adamları insanlar ve toplumlar üzerinde bin yıllık bir zulüm dönemi sürdürür. Bu durumda Ortaçağ tutuculuğu tiyatro düşüncesinin gelişmesine izin vermez. Yaşam konusunda yeni görüş üretmeye elverişli değildir. Kişi, yaşama karşı eleştiren bir tavır alamaz. Sanat ve tiyatro konusunda özgün bir görüş üretemez, eleştiri getiremez.(Konur,2001;57)

Ortaçağda Devletin, sanata karşı geliştirdiği bu baskıcı tutumu bir süreliğine, güzellik ve sanata ilişkin görüşlerin felsefe kapsamında ele alınmasına neden olmuştur. Kilise ve din adamları, güzellik kavramını ve sanat anlayışını din öğretisi ile çözümleme çabasına girerler. Ortaçağ yazarları Latin düşünürlerin sözlerini yinelemekle yetinirler. Bu nedenle Ortaçağda tiyatro, yazınsal metin olarak değerlendirilmemiş, edebiyatın bir kolu olarak düşünülmüştür. Ancak bir süre sonra halkın tiyatro tutkusuna karşı koyamayan kilise, yasak kararını düzelterek kaldırır; tiyatro, din öğretisini öğretmek ve yaymak şartıyla Katolik kilisesi tarafından serbest bırakılır. Böylece tiyatroyu yeniden kurallı bir oyuna, yani sanata dönüştüren, oyunun yazılı ögesini vurgulayan kilise olur. Bunun ilk örnekleri, Kitabı Mukaddes'ten belli bölümlerin sahne etkileri de gözetilerek seslendirilmesidir. Bu seslendirme daha sonra 10. yüzyılda oyuncular ve diyaloglarla gerçek bir canlandırmaya dönüşmüştür. 13. yüzyıldan sonrada tiyatro oyunları manastırların dışına yayılmış; artık kent yönetimleri de oyunların yapım giderlerini üstlenmişlerdir. Dinsel tiyatro manastır dışında gelişen birbirine bağlı bir dizi kısa oyunlardan oluşan dizilerdir ve 2-3 gün boyunca oynanmaktadır. Gizem oyunlarının sahnelenmesini de loncalar gibi özel kentsel örgütler üstlenmiştir. Her lonca, kendi zanaatıyla ilişkili olan bir oyunun giderlerini karşılamaktadır. Başlangıçta, oyunlar, “ev” adı verilen süslenmiş tahta platformlar üzerinde oynanmaktadır. İtalya'da bir alanın ortasında oturan seyirciler, alanın çevresine yerleştirilmiş platformlar üzerinde oynanan oyunu izlemektedirler. İngiltere'de ise oyunlar araba gibi çekilen pagent adı verilen tekerlekli sahnelerde oynanmaktadır. (Broket, 1923;59).

Mysteri oyunları başlangıçta Latince diyaloglardan oluşurken, sonradan yerel diller yaygınlaşmıştır. Bu da oyunların halk geleneğinden ve mizahi öğelerden yana zenginleşmesini sağlamıştır. Dinsel tiyatronun öteki iki türünden biri mucize oyunları, öbürü ise ibret oyunlarıdır. İbret oyunları ilk kez İngiltere'de ortaya çıkmıştır. Ortaçağ tiyatro düşüncesi yeni bir görüş üretmemiş, türlerin ayrımı, ahlak eğitimi gibi antik dönem

kuramcılarının düşüncelerini yinelemiş, tragedyada yıkımın yazgı olduğunu vurgulamıştır. Ortaçağda tiyatrunun gelişimi çağın sonlarına rastlamaktadır. Bu gelişim ekonomik ve politik değişikliklerin olmasından, özellikle kentlerin büyümesi ve yardım kurumlarının oluşmasından sonra olur. Yardım kurumları XI. ve XII. yüzyılda birçok zanaatkâr, fırıncı, biracı, mücevherci ve terzinin bir araya gelerek çalışma koşullarını, maaşları, ürünlerin kalitelerini ve diğer koşulları denetlemek için loncalar kurarlar. Bu kurumların doğuşu ile kentlerin gelişmesi koşut olmuştur. Önceden kentler, yerel derebeyliğin yönetimindeydi. Fakat ticaret ve üretim geliştikçe kentler güçlenip ayrıcalık sahibi olmuşlar ve kendilerini yönetmeye başlamışlardır. Bundan sonra yönetici güç esnaf loncalarında kalmıştır. Bunlar genellikle valiyi ve kent yönetim kurulunu kendi üyelerinden seçmektedirler. Bu kurumların gelişmesi derebeyliği çöktürmüştür. Böylelikle krallar ve prensler, derebeyleri üzerinde söz sahibi olmuşlardır. Kentler prenslere vergi ödemişler, bunun karşılığında korunup üretim ve ticaretin gelişmesi için elverişli durumların yaratılmasını sağlamışlardır. Üniversiteler de Ortaçağ sonlarının biçim almasında önemli bir rol oynamışlardır. XII. yüzyıl sonlarında üniversiteler kurulmuş ve manastırların yerini alarak önemli eğitim merkezleri olmuşlardır. Üniversiteler kiliseye karşı olmamakla birlikte, laik eğitimi harekete geçirmişlerdir.(Broket,1923;107)

1300 yılına gelindiğinde o zamana kadar toplumdaki yeri tartışılmaz olan kilise artık sorgulanmaya ve Ortaçağın sonlarında yetkisini diğer kurumlarla paylaşmaya başlanmıştır. Laikliğe ilgi giderek artmıştır. Ortaçağ kavram ve uygulamalarının diğer düşüncelerle birlikte yaşadığı bu geçiş ve değişiklik dönemi Rönesans'ı doğuracaktır. Bununla beraber, Geç Ortaçağ süresince, tiyatro daha çok dinsel olarak sürmüştür ve asıl teatral gösterimler kilisede evrimleşmiştir. Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Batı Avrupa'daki tiyatro, kaynağını Roma mim'lerinin kalıntıları, saz şairliği, popüler şenlikler, pagan törenleri ve Hıristiyan törenlerinden alarak ortaya çıkmıştır. Bilgeliğinin yeniden canlandırılması ve doğa'nın ritmine bir uyum sağlamak anlamına gelen Pagan Törenleri, uzunca bir süre kilise tarafından yasaklansa da en sonunda bugünkü kilise ritüellerinin içinde kendini göstermektedir. Kökenlerini eski dinlerden alsa da neo-paganizm, günümüzde bu bilgeliğin devamıdır ve bu şekilde doğayla uyumu yakalamak için yapılır.

Ortaçağda paganların kilise tarafından yasaklanmasıyla, “Engizisyon” ve “Cadı Avı” kavramları ortaya çıkar. Bu dönemde insanlar, olmadık şeylerle suçlanırlar. Özellikle kadınlar, “cadılık”, “büyücülük” suçlamalarıyla karşı karşıya kalmış, sonunda da Engizisyon mahkemeleri kararıyla yanan odun yığınları üstünde can vermişlerdir. Kadınların tüm suçu ve günahı, erkek egemen toplumlarda, erkeklerden farklı bir vücut yapısına sahip olmalarıdır. Bu farklı beden ve farklı yapı, günahın kaynağı olarak algılanmakta idi. Kilise, kitleler üzerindeki egemenliğini korumak, sürdürmek ve pekiştirmek için önce büyüçülüğü din dışı saymış, sonra da karşıtlarını büyüçülükle suçlamıştır. Büyüçülerin Şeytan'la ve kötü ruhlarla işbirliği yaptığı ileri sürülmüştür. Bu görüş, kilisenin çaba ve baskılarıyla uzun süre toplumda kabul görmüştür. Aynı zamanda büyüçülük, ‘kâfirlik’ olarak kabul edilmiştir. Hıristiyan yazarlar ise, büyüçülüğü paganlığın bir kalıntısı olarak değerlendirmişler ve bu inancı ortadan kaldırmak için mücadele etmişlerdir.

Mim oyunları çoğunlukla ve büyük bir ihtimalle masalcılar, dalkavuklar, taklakçılar, hokkabazlar, ip cambazları ve hünerli hayvan gösterimcileriydiler. Nerede seyirci bulabilirlerse temsil vermekteydiler. Onlar, başından beri kilise tarafından kabul edilmemişlerdir. IX. yüzyılda mim, oyuncular ve oyunbazlar gibi terimler din dışı gösterimciler için kullanılmıştır. Adları kötüye çıkan bu oyuncular toplumdaki dışlanmalarına, kilise fermanı çıkarılarak aforoz edilmelerine rağmen özellikle etkin olmuş ve çoğalmışlardır.

Roma etkisi az olan Kuzey Avrupa’da V. yüzyıldan VII. veya VIII. yüzyıla kadar başka tür gösterimciler; ozan, ortaya çıkmıştır. Ozan, Germen kabilelerinden olan kahramanlar üzerine söylenceler anlatan bir şarkıcıdır. VII. ve VIII. yüzyılda Germen kabilelerinin Hıristiyanlaştırılmasından sonra ozan kilise tarafından kabul edilmemiştir.(Broket,1923;110)

Ortaçağın başında kilisede iki çeşit ayin vardır; Mass ve Saatler. Mass iki bölümden ibarettir; giriş, ekmek ve şarapla kutsama. Giriş bölümü tümüyle ‘dua’ ve ‘ibadetten’ ibarettir. İkinci bölümü oluşturan ‘kutsama’ ibadetin değişmez odağı ve eksenini olduğu için pek az değişiklik göstermiştir. Saatler ayininin tiyatro oyununun ortaya çıkmasında rolü çoktur. Çünkü bu ayinde zorunlu olarak yapılan ibadetler olmadığından ve konuları gündün güne değiştiğinden, Hıristiyan oyunlarının içinde bulunan olayları yansıtmıştır. (Broket,1923;100)

Mass töreninin içinde meleklerle üç Meryem arasında geçen dört dizelik Latince bir konuşma, Kilise tiyatrosunun temeli olarak görülür. Onuncu yüzyılda aşağı yukarı her Mass töreni sonunda, “Quem Quaeritis” diye adlandırılan Meleklerle üç Meryem konuşması bir tiyatro oyunu gibi oynanmıştır. Yanına mezara benzeyen bir yer yapılmıştır. İsa'nın vücudu yerine bir haç beze sarılıp mezara konulur. Meleği canlandıran papaz İsa'nın vücudunu yağlamaya gelen üç kadını canlandıran papazlara Latince olarak şöyle sorar:

Melek: Ey Hıristiyan, bu mezarda kimi arıyorsunuz?Üç Meryemler: Çarmıha gerilmiş Nazarethli İsa'yı, ey göksel varlıklar.

Melek: O burada değil, buyruldu ve göğe çıktı. Gidin bildirin. O mezarından göğe yükselmiştir (Broket,1923;101)

Bu küçük oyun öylesine ilgi çekmiş, öylesine yayılmıştır ki papazlar buna benzer başka oyunlar düşünmek, bulmak gereğini duymuşlardır. Bu oyundan, kilisenin Hıristiyanları, tiyatro yardımıyla halkı eğitmek yolunu tuttuğu açıkça anlaşılıyor. Halkın oyun seyretme isteğinin önlenemeyeceği görülerek ahlaka aykırı, yasak tiyatronun yerine din adamlarının yönettiği, kiliseye yardımcı bir tiyatronun geçirilmesi uygun bulunmuş olmalıdır.

Kilisenin kendi içinde doğup gelişen bir şenlik olan Soytarılar Bayramının, Kilisenin alt basamaklarındaki papazların basit bir eğlencesi olarak başladığı, sonradan tehlikeye dönüştüğü kaynaklardan anlaşılmaktadır. Tiyatro kiliseye iyice yerleştiği sırada, XII. yüzyılda genç papazlar kasabanın en aptal kişisini soytarılar kralı değil de, soytarılar Piskoposu seçiyorlardı. Daha ileri giderek soytarılar Papazı dedikleri bile oluyordu. Kilise içinde açık saçık küfürler söylemeye, ahlak kurallarına sığmayacak danslar etmeye başlıyorlar, sunağın önünde zar atıyor, kâğıt oynuyorlardı. Dinsel törenleri alaya alan, gülünçleştiren gösteriler düzenliyorlardı. XII. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar pek çok kereler kilise ileri gelenleri bu saygısızlığa bir son vermenin yollarını aradılar. Ama hem halk hem de papazlar , Soytarılar Bayramını çok seviyorlardı. Onun için de kilise içindeki eşekli şenliklere kolay kolay son verilememiştir.

Zamanla kilise oyunları kilise dışında oynanmaya başlamıştır. Bu konu hakkında sık sık ileri sürülen görüş şudur: Dekorlar çoğalana, oyunlara cehennemle şeytanla ilgili komedi öğeleri girene kadar, Ortaçağ tiyatrosu kilisenin içinde kalmıştır; ama işe komedi karışınca,

kilisenin önderleri tiyatroyu kapı dışarı edip Pazar yerine atmışlar, oyunları papazların değil de, loncaların, esnaf birliklerinin düzenlemelerini istemişlerdir.

Bununla birlikte Ortaçağda, pazaryeri kilise dışındaki tek oyun yeri değildir. Fransızlar kimi zaman eski büyük tiyatroları da kullanmışlardır. İtalyanlar kimi dinsel oyunlarını Roma'daki Colosseum'da oynamışlardır. İspanyollar büyük kentlerindeki avlularından yararlanmışlardır. İngiliz loncalarının kendi lonca hall'lerinde (büyük salon) oynadıkları da olmaktadır. Ama çoğunlukla tekerlekli sahneleriyle şehrin içinde dolaşmışlardır. Pazaryerlerinde çok gösterişli, çok masraflı oyunlar düzenlemişler; çeşitli sahne makineleri kullanmışlar. Sahneye havuz yapıp içinde gemi yüzdürüldüğü bile olmuştur. Önceleri hep erkek olan, sonraları aralarına kadınların, çocukların da katıldığı oyunculara para verilmiştir. (Broket,1923;116)

İngiltere çok ilgi çekici bir oyun çeşidi yaratmıştır. Oyunlar araba gibi çekilebilen tekerlekli sahneler üstünde oynanıyordu. XI.-XII. yüzyıllarda kiliselerde oynanan dinsel oyunların kilise dışına çıkarılması gerekince, büyük Pazaryeri olmayan, ya da pek az olan İngilizler, oyunları da seyircileri de bölmek yoluna gitmişlerdir. Kentin büyüklerinin düzenlediği bir programa göre uzun bir oyunun her bölümünü ayrı bir loncanın işçileri hazırlıyordu. Oyun oynanacağı zaman seyirciler kentin belli yerlerine toplanıyor sahne sırasına göre birbirini izleyen arabalar gelip hazırladıkları bölümü oynuyor, bitirince yine o bölümü oynamak üzere bir sonraki durağa gidiyorlardı. Önceleri Kilise desteği ile İncil'den seçilen bölümlerin canlandırılması şeklinde gelişen Ortaçağ Kilise oyunları, meslek gruplarına ait locaların desteği ile de daha özgün bir hal almıştır.

4.1.3 Rönesans

Rönesans Tiyatrosunun ortaya çıkış merkezi İtalya olmasına karşın en önemli ürünlerini İngiltere'de vermiştir. Plautus, Terenteus ve Seneca gibi yazarların eserleri 15.yüzyılda İtalya 'da yeniden okunmaya başlamış, yüzyılın sonlarına doğru değişik kentlerde sahnelenmiştir. Rönesans döneminin başında İtalyan tiyatrosu fazla kuralcı bir yola sapmış, klasik ölçülere ve Aristoteles'in zaman, mekan ve eylem birliği ölçütüne bağlı kalma adına uzun bir süre cansız ürünler vermiştir. Gene de Plautus'un açık saçık komedyalara, bu dönemde, Aristo ve Ruzzante gibi iki önemli yazara esin kaynağı olmuştur. İtalyan tiyatrosuna ulusal bir dil ve yerel karakterler kazandıran bu iki yazardan sonra, İtalyan'ın

dünya tiyatrosuna en önemli katkısı olan Commedia dell'arte doğmuştur. Canlı bir halk tiyatrosu geleneğine dayanan ve farklı öğeleri bütünleştiren Commedia dell'arte edebi bir metne değil, doğaçlama oyunculuğuna dayanan bir tiyatro türüdür. Commedia dell'arte'nin yeniliği, topluluk oyununa dayanmasıdır. Sürekli bir arada çalışan ve çok uzun bir süre aynı rolü oynayan oyuncular, daha önce eşi görülmemiş bir virtüözlük düzeyine ulaşabiliyordu. Oyunlarda metin vardır, ama her oyuncu diyalogun kendine düşen bölümünü zaman içinde istediği gibi geliştirebilmektedir. Venedikli pinti tüccar Pantalone gibi bütün tiyatroya mal olacak tipleri Commedia dell'arte yaratmıştır. Profesyonel kadın oyuncu kullanan ilk tiyatrodaki Commedia dell'arte'dir. İspanya Reform hareketinden etkilenmediği için, eski dinsel tiyatro, auto sacramental (ayin oyunu) adıyla devam etmiştir. Bu tek perdelik oyunlar, öteki ülkelerde dinsel tiyatroyu gülünçleştiren öğelerden arındırıldığı için, İspanya'nın en iyi şairleri de bu alanda yeteneklerini denemekten çekinmemişlerdir. Ülkenin ilk sabit tiyatroları da, İspanyol edebiyatının Altın çağ olarak anılan bu dönemde yapılmıştır. İspanyol tiyatrosu, kendini klasikçiliğin kurallarıyla sınırlamamasıyla İtalyan tiyatrosundan farklıdır. Duyguya, lirizme, tutkulu eylemlere yer vermektedirler. En önemli yazarları, orta sınıf törelerini ve entrikalarını konu alan özgün bir İspanyol türü olan perdelerin ve kılıç oyunu tarzında binden çok yapıt yazmış olan Lope de Vega ile İspanyol barok üslubunun en tipik temsilcisi olan Calderon'dur.

İtalyan Rönesansı'nın etkisi İngiltere'de daha geç ve daha zayıf hissedilmiştir. Bu yüzden, Elizabeth dönemi (1558- 1603) yalnızca tiyatrodaki değil, genel olarak edebiyatta özgün İngiliz geleneğinde kurulduğu yıllar olmuştur. İngiliz tiyatrosu, kendi özgün ortaçağ geleneğinden aldığı mirası kara Avrupa'sının daha incelmış buluşlarıyla kaynaştırarak, saray tiyatrosunun sınırlarını aşan, toplumun her kesimine seslenebilen bir sanat türü yaratmıştır. Marlow'un, Shakespeare'nin, Beaumont ve Fletcher'in oyunlarını herkes izleyebiliyordu. İngiltere'de de ilk tiyatrolar, 1576'dan başlayarak Elizabeth döneminde kurulmuştur. Bu ilk tiyatrolar, daha önce oyunların sahnelendiği han avlularının biraz daha geliştirilmiş biçimidir; seyirciler, üstü açık bir yapı içinde, yükseltilmiş bir tahta platformdan oluşan sahnenin üç yanında bulunan sıralarda oturmaktadır. İzleyicilerle oyuncular arasındaki alış veriş, İtalyan tiyatrosundan daha fazladır. Buna karşılık biletler de daha ucuzdur. 1590'larda her tiyatro soylu bir kişinin desteğiyle işletilmektedir. İtalyan tiyatrosundan bir farkı da, kadın

oyuncuların olmamasıdır. Kadın rollerini çoğu zaman erkek oyuncular üstlenmektedir. Elizabeth'ten sonra gelen James döneminde (1603-25), tiyatro içerik olarak klasikçiliğe daha çok yaklaşırken, konu zenginliğini ve ufuk genişliğini de yitirmeye başlamıştır. Bu dönemde, Ben Janson, John Ford, John Webster ve John Lyly gibi yazarlar zaman, mekan ve eylem birliği kurallarına önem verirken, trajedi ve komediyi de birbirinden daha kesin çizgilerle ayırmışlardır. 17. yüzyılın ortalarına doğru İngiliz tiyatrosu, maske ve dekor gibi görsel öğelere daha çok yer vermeye başlamıştır. 1642'deki burjuva devriminden sonra tiyatrolar kapatılmış ve sahne sanatı çok uzun bir süre eski canlılığına kavuşamamıştır.

Fransa'da düzenli tiyatro toplulukları 16. yüzyılda yaygınlaşmıştır. Bunların repertuarında, ibret ve mucize oyunları kadar, kaba burlesk ve parodiler de yer almaktadır. Ama Fransa'nın öbür Avrupa ülkeleri gibi özgün bir yerel tiyatro geleneği yoktur. Bu yüzden İtalyan Rönesansı'nın etkisini kolayca benimsemiştir. 17. yüzyılda ülkenin güçlü bir merkezi yönetim altında birleşmesini sağlayan Başbakan Kardinal Richelieu, en gelişmiş sahne teknolojisini içeren bir tiyatro binası yaptırmıştır. Richelieu, trajedi ile komedinin birbirinden ayrılması, tiyatrodan traji-komik öğelerin atılması içinde çalışmıştır. Ama dönemin üç önemli yazarından biri olan Corneille'in *Le Cid*'i Kardinalin yerleştirmeye çalıştığı klasik birlik kurallarını hiçe sayan bir trajikomedidir. Corneille'in rakibi Racine ise klasikçi kuralların içinde kalarak trajediye romantik bir ton kazandırmıştır (Broket,1923;219). Konularını Yunan-Roma mitolojisinden ve tarihten alan bu iki yazara karşılık Moliere, Fransız toplumunun gündelik yaşamından aldığı tiplerle kendi çağını aşan bir modern komedi anlayışının kurucusu olmuştur. Üstelik dönemin en sevilen oyun yazarıdır.

17. yüzyılın başları Avrupa'daki ulusal tiyatroların kuruluşunun başlangıcı olmuştur. Ama pek çoğu, sınırlı bir izleyici kesimine seslenebilen saray tiyatroları olarak kalacaktır. Opera ve balede gene aynı dönemde, soylu sınıfın seyirlik sanatları olarak gelişmiştir. "17. yüzyılın ikinci yarısında, İngiliz Restorasyon dönemi (1660-85) tiyatrosu Elizabeth dönemine geri dönmek istediye de, İngiliz aristokrasisinin soğuk mizah anlayışını yansıtan bir töre komedisinden öteye gidemedi. Restorasyon tiyatrosunun en başarılı örneği sayılan William Congreve'in *The Way of the World*'ü (Dünyanın Hali) bile günümüzde sahnelenmektedir.

İtalyan tiyatrosunun en önemli yazarı 18. yüzyılın ortasında birçok komedi kaleme alan Carlo Goldoni'dir." (Broket,1923;219-245).-

İngiltere'de amatörlerle yarışta geri kalan profesyoneller 1469 yılında Londra'da bir lonca oluştururlar. Bunun yanı sıra, soyluların koruyuculuğuna sığınır. Saray da bu topluluklarla ilgilenir. VII. Henry'nin, King's Men adlı bir topluluğu vardır. Bu topluluğun oyuncularını sarayda görev almakla birlikte, bağımsız hareket edebilmektedirler. Sarayda temsil vermedikleri dönemlerde, kralın arması altında temsil vermek üzere yollara koyulmakta, Kral arması onları Püritanların saldırılarına karşı bir ölçüde korumaktadır.

İtalya'da Medici ailesi, Rönesans döneminin önde gelen sanat koruyucularını barındıran bir ailedir. İtalya'da soylular tiyatro ile amatör olarak ilgileniyorlar, sarayda ve konaklarda inşa edilen sahnelerde oyunlar sergiliyorlardı. Profesyonel Commedia dell'arte toplulukları da bu dönemde ortaya çıkmışlardır. Ön önemli Commedia dell'arte topluluğu, 1570"ten önce temsiller sunmaya başlayan "I Gelosi" dir.

İspanya'da ise profesyonel topluluklar 1550'lerden önce etkinlik göstermeye başlamışlardır. 1550 yılı aynı zamanda, Confrérie de la Panssion'un Paris'te Hotel de Bourgogne'de ilk yerleşik tiyatroyu kurduğu yıldır. (Konur,2001;25-27)

Rönesans dönemi, Avrupa'nın Tiyatro sanatı adına bugünün temellerini attığı bir dönem olmuştur. Ülkelerin başına geçen hükümetlerin, tiyatro sanatına ve tiyatro sanatçısına tanıyacağı, maddi ve yasal olanaklar, ülke sanatının gelişmesine ve doğal olarak halkın kültür seviyesinin yükselmesine olanak yaratmıştır.

4.1.4 XVII.Yüzyıl

17.Yüzyılda İtalya'da comedia dell'arte gelişerek varlığını sürdürürken amatör faaliyetler de varlığını sürdürmektedir. Ancak bu çalışmaların tiyatro tekniğine yaptığı ufak katkılar dışında pek bir etkinliği yoktur. Oysa ki İspanya'da tiyatro oldukça verimli bir süreç yaşıyor,nitelikli oyunlar ürettiyordu.Ancak 30 yıl savaşlarından yenilgiyle çıkılması bu verimli hareketi de sekteye uğratmıştır.

Almanya kayda değer bir varlık gösteremezken Fransa 'da Confrérie'nin tekeli kırlamamıştı. İngiltere'de ise çok hareketli bir tiyatro hayatı vardır .Elisabeth 'ten sonra tahta

geçen I.James'in sağladığı destekleyici ortam tiyatronun benimsenmesine katkıda bulunmuştur. İngiltere'de amatörlerle yarışta geri kalan profesyoneller 1469 yılında Londra'da bir lonca oluştururlar. Bunun yanı sıra, soyluların koruyuculuğuna sığınırılar. Saray da bu topluluklarla ilgilenir. VII. Henry'nin, King's Men adlı bir topluluğu vardır. Bu topluluk, mirasçılar ve hak sahibi oyuncular tarafından yönetiliyordu. Pay sahibi yalnızca kazançtan pay almıyor, aynı zamanda topluluğun giysileri, dekorları, donanımları ve oyun metinleri üzerinde de hak sahibi oluyorlardı. 1625'de I.Charles tahta çıktığında, en önemli topluluk yine King's Men olarak kabul edilmektedir. Bu toplulukta otuz beş büyük oyuncu ile bilinmeyen sayıda çocuk oyuncu bulunmaktadır. 1636 yılından başlayarak topluluklar, bir yandan salgın hastalıklar, bir yandan da püritenlerin saldırılarıyla boğuşmak zorunda kalmışlardır. 1642'de iç savaş başlamış ve parlamento püritenlerin denetimine geçmiştir. Tiyatrolar kapanmış, Topluluklar dağıtılmış, 1644'te Globe, 1647'de Blackfriars, 1649'da Fortune tiyatroları yıkılmıştır.

Aynı zamanlarda Fransa da Comedie Française'nin doğuşu gerçekleşiyordu.Palais Royal ve Hotel de Bourgogne 'da faaliyet gösteren iki tiyatro Kral XIV. Louis 'nin buyruğu ile bir yasayla birleştirilmişdi ve topluluk böylece hayat buldu.Yine bu süreçte oyuncular için emeklilik hakkı getirilmiştir,bu hak sahne sanatçılarına sağlanan sosyal güvenliğin ilk örneğidir.(Konur,2001 ;27).

4.1.5 XVIII.Yüzyıl

Yüzyıl başlarında Almanya, bağımsız kralların yönetimindeki küçük ve dağınık devletlerden oluşmaktadır. Kimi krallar, sanatı destekleyerek hem halkı, hem de sanatçıların sevgisini ve saygısını kazanmışlardır. Örneğin, 1740'da tahta geçtikten sonra "Büyük Frederick" olarak anılan II. Frederick'in ilk işi, iki opera binası yaptırmak olmuştur. Bunlardan birincisi Berlin Saray Operası'dır. Diğeri ise Potsdam'daki malikânesindedir. Bu operaların giderleri saray hazinesinden karşılanıyordu. Ancak, yüzyılın ilk yarısında, ülkede yetenekli oyun yazarları yetişmediği için tiyatro, opera ve müzik alanında sağlanan gelişmelere pek ayak uyduramamıştır. Barok dönem yöneticilerinin daha çok müzik ve opera

dallarına kol kanat germeleriyle, orta sınıfın daha çok geleneksel koro parçalarını benimsemiş olması da tiyatronun geride kalma nedenlerinden sayılır. Ancak, tiyatro sanatını gerilerde kalışı Lessing, Schiller ve Goethe gibi devlerin ortaya çıkışıyla birlikte son bulmuştur. Bu gelişme etkisini en çok Hamburg, Mannheim ve Weimar gibi merkezlerde göstermiştir. Hamburg Ulusal Tiyatrosu, Lessing'in danışmanlığında 1767 yılında kurulur. Ancak gerçek anlamda bir ulusal tiyatro değildir. Çünkü devlet ödeneği alması için daha uzunca bir süre beklemesi gerekecektir. Mannheim Ulusal Tiyatrosu ise yazar Iffland yönetiminde 1779 yılında kurulmuştur. Schiller, 1783'de bu tiyatroya tragedya ozanı olarak atanmıştır. Yukarıda adlarını andığımız üç ünlü yazardan Goethe, 1791'de Weimar saray tiyatrosu yöneticiliğine atanmış, bu görevi 22 yıl boyunca sürdürmüştür. (Konur,2001 ;28).

Avusturya'da da ilginç gelişmeler olmaktadır. "Avrupa'nın en eski ikinci ulusal tiyatrosu olan Burgtheater, 1776'da II. Joseph'in hükümdarlığı sırasında açılır. İmparator, aynı zamanda tiyatronun yöneticiliğini yapmaktadır. Repertuarı saptamakta, oyuncularını seçmektedir. II. Joseph, 1779 yılında, tiyatroya yardımcı bir devlet işi olarak belirleyen bir tiyatro yasası (Theater Gestz) çıkarmıştır. İmparator bu dönemde, saray tiyatrosu kavramı yerine Ulusal Tiyatro ve Devlet Tiyatrosu kavramlarını getirmiştir. Bu çok önemli bir adımdır. Çünkü tiyatro artık ayrıcalıklı bir sınıfın değil tüm halkın malı sayılmaya başlamıştır.

Fransa'ya gelince, Comédie Français'de Socétaires denilen kıdemli oyuncular 1773'de yasal devlet memuru statüsü kazanmışlardır. Bu dönemde yirmi ve otuz yıl görev yapmış Comédie Française oyuncularını, belli bir emeklilik gelirin hak kazanıyorlardı. Elverişli sayılabilecek bu çalışma koşullarının tanınması karşılığında tiyatronun her akşam oyun sergilemesi zorunluluğu getirilmiştir. 1759'da Aspirants denilen genç oyuncuların, yönetimle ilgili konularda, kıdemli sanatçılara Aspirants yardımcı olmaları istenmiştir. Bu arada, Pensyoners denilen sözleşmeli oyuncular da emeklilik hakkı kazanmışlardır. Bütün bu sayılanlar, tiyatro çalışanlarının dengeli ve güvenceli bir meslek yaşamına kavuşmaları yolunda atılmış önemli adımlardır. Fransız Devriminden sonra Tiyatro giderek siyasete bulaşmıştır. 1793 yılında yayınlanan bir hükümet bildirisinde Konvansiyon tarafından tanınan tiyatrolardan oyun dağarlarında siyasal içerikli oyunlara yer vermeleri istenmiştir. Aslında bu bildiri ile istenen, temsillerde devrimin yüceltilmesidir. (Konur,2001 ;28).

Bu dönemde, yeni bir gösterim türü ortaya çıkmıştır. Bu gösterim türünde edilgin seyirci tavrını bırakan halk, Cumhuriyetle ve onun yüksek amaçlarıyla örtüşen marşlar söyleyerek ve devrimi vurgulayan simgeler taşıyarak, büyük kitlesel geçit alayları oluşturmaktadır. Kısa bir süre sonra, Paris'in geniş alanlarında ve büyük caddelerinde, alegorik adlar taşıyan dev yapımlar sergilenmeye başlanmıştır.

Rusya'daysa, Çariçe II. Yekaterina döneminde tiyatro büyük bir gelişme göstermiştir. Tüm gösterim sanatlarına ilgi duyan Çariçe, oyunlar da yazmış, bu oyunların çoğu kışlık saraydaki sahnede sergilenmiştir. Yekaterina, 1773'de daha sonraları Bolşoy Tiyatrosu (Büyük Tiyatro) olarak anılacak tiyatronun yapımını, 1779'da da oyuncu, dansçı ve şancı yetiştirecek okulun kurulmasını buyurmuştur. Yine Rusya'da, soyluların ve toprak beylerinin sahiplik yaptıkları tiyatrolar, merkez yönetiminin yetki sınırları dışında kalıyorlardı. XVIII. Yüzyılın ikinci yarısında bu tip tiyatrolardan yalnızca Moskova'da, on beş topluluk bulunuyordu. Topluluklar tümüyle serflerden oluşuyordu. Saray tiyatrosundan etkilenen soylular ve toprak beyleri, konaklarında tiyatro toplulukları oluşturmuşlardır. Kölelerini de oyuncu, dansçı ve şarkıcı olarak kullanıyorlardı. Genç kadın ve erkek köleler, tiyatro sanatını kırbaç ve sopa yardımıyla öğreniyorlardı. Düzence sağlanması için dayaktan yararlanılıyordu. Kimi zamanlar, efendilerine doyurucu bir gösteri sunma başarısını gösteremeyen dansçılar, gösterinin hemen ardından, konukların gözleri önünde kırbaçtan geçiriliyorlardı. Serf oyuncular, efendilerinin malı sayıldıklarından başka soylulara armağan olarak sunulmaları da söz konusu olabilirdi. Servetini tüketen toprak beyi, topluluğunda bulunan, oyuncuları da satışa çıkarabilirdi. Saray tiyatrolarının yöneticileri, yetenekli oyuncuları ve dansçıları ucuza kapatabilmek için böylesi durumları özenle kollamışlardır. Saray tiyatrolarına bu yollardan geçen kimi oyuncu ve dansçılar özgür kılınır, kimileri de kendi özgürlüklerini para karşılığı satın alabilirlerdi. Efendileri tarafından oyunculuğa itilen bu insanlar, hüznün verici yazgılarına rağmen, Rus tiyatrosuna yaptıkları katkı nedeniyle önem kazanmışlardır (Konur,2001; 28-29).

Görüldüğü gibi Rusya'da da tiyatro saraya bağlı bir devlet işi olarak başlamıştır. XVIII. Yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başlayan taşra tiyatroları ise gerçekte saraya bağlı yerel yönetimcilerin denetimi altında kalmışlardır. Bununla birlikte bu tür tiyatroların, başkentten uzaklaştıkça, belli ölçüde bağımsızlık kazandıkları görülmüştür. (Konur,2001 ; 29).

4.1.6 XIX.Yüzyıl

‘Ulusal Bilinç’ kavramı bu yüzyılın başları itibariyle Avrupa’da önem kazanmaya başlamıştır. Oluşturulan Alman Birliği dönemin en önemli gücü konumundayken 1. Dünya savaşı sonrası etkisini yitirmeye başlamıştır. Almanya, siyasal birliğini yüzyıllar boyu kuramamıştır ancak, kültürel birliğini sağlayabilmiş bir ülkedir. Bu kültürel birlik, siyasal erk sayesinde değil, sanat koruyuculuğunun birimlerinden olan loca, dernek ve birlikler sayesinde sağlanabilmiştir. Bu yüzyılın Almanya açısından en önemli olayı, Meiningen kasabasında, Saxe-Meiningen dükü tarafından korunan tiyatro topluluğunun, 1870’lerde, uluslararası düzeyde büyük bir saygınlık kazanmasıdır. Meiningen sarayındaki ilk düzenli tiyatro topluluğu 1871 yılında oluşturulmuştur. Topluluğun halk tarafından desteklenmesi de özendirilmiştir. Anapara payları satışa çıkarılmış, bu payların %4’ü halk tarafından satın alınmıştır. 252 paydaş, sağlanan kazancı düzenli olarak tiyatronun ana parasına geri aktarmaktadır. Dük Kral August, tiyatroya yılda 3.000 gulden tutarında bir ödenek vermektedir. Meiningen tiyatrosunun tarihte en büyük koruyucusu Dük II. Georg’dur. Dükün tiyatroyla ilişkisi bütünüyle profesyonel düzeydedir. Giysi ve çevre tasarımlarını da kendisi yapmakta; yapımın gerçekliğe tam anlamıyla uyması ve inandırıcı olması için tarihsel doğrular üzerinde derin araştırmalara girişip; sahne üzerinde ortaya çıkan her türlü soruna akademik bir düzeyde yaklaşmaktadır; özetle, yapımın her aşamasında değerli katkılar sağlamıştır.(Konur 2001;30).

Tiyatroları genellikle soylular yönetmektedir. Tiyatro yöneticileri, para ve iş konularında profesyonel düzeyde deneyime sahiptirler. Genellikle de toprak ve tarım işlerinde yönetsel bilgi ve deneyimi bulunan, ayrıcalıklı toprak sahipleri sınıfından gelmektedirler. Bu dönemde indirimli halk metinleri düzenlenmeye başlanmıştır. Yine bu yüzyılda, Ticaret özgürlüğü kavramı tiyatroya da yansımış, böylece tiyatro, kimilerince bir ticaret konusu ve kazanç sağlamaya elverişli bir uğraş olarak görülür hale gelmiştir

Ondokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru, tiyatro çalışanları, sendikaların çatıları altında örgütlenmeye başlamışlardır. İndirimli bilet ve abonman sistemi ile iş yapan etkin ve güçlü

seyirci örgütleri ile halk sahneleri ortaya çıkmıştır. İşte, Özgür Halk Sahnesi (Freie Volksbühne) böyle bir seyirci örgütüdür. Bu örgüt, 1890 yılında yine Freie Volksbühne adı ile anılan tiyatro topluluğunu kurmuştur. Özellikle doğalcı türde oyunların seçimi ve sergilenmesi ile Fransada'ki A.Antoine'ın Özgür Tiyatrosu'nu (Théâtre Libre) örnek alan bu sahne, sosyalist düşünceye yakınlaşması açısından Antoine'ın tiyatrosundan ve anlayışından ayrılmaktadır. Freie Volksbühne, emekçi kitleleri oyun dağarıyla, tiyatroya çekmeyi amaçlamıştır. Oyun dağarında örneğin, grevci işçileri konu alan Hauptmann'ın Dokumacılar 'ı gibi oyunları görmek olasıdır. Bununla birlikte, proletarya üzerinde yoğunlaşma düşüncesi bir süre sonra bırakılmıştır. Freie Volksbühne, giderek doğalcılıktan dışavurumculuğa ve diğer sanat akımlarına doğru bir açılıma yönelmiştir. İşçi sınıfı için yapılan tiyatro Marksist yönetmenlere bırakılırken ki bunların en önde geleni, bir süre Proleter Tiyatrosu'nun yöneticiliğini yapan Erwin Piscator'dur. Max Reinhardt gibi yönetmenlerin sirk çadırlarında ve stadyumlarda sergiledikleri oyunlarda sergiledikleri oyunlar büyük ilgi görmüştür (Lee,1970;26).

Sanatta ve tiyatroya yardım açısından, bu döneme ilişkin en önemli belge Moskova Yasası'dır. Napolyon, Comédie Française ile ilgili bu yasaı 15 Ekim 1812'de imzalayarak yürürlüğe koymuştur. İmparatorun Moskova seferi sonunda, askeri ve siyasi yönden tam bir yıkımla karşı karşıya bulunduğu sırada, bu yasa ile ilgilenmesi çok ilginçtir. Napolyon, imparatorluklar dönemi sanat koruyuculuğunun tipik bir örneği sayılan bu yasaı, ordusunun beşte dördünü yitirip, Rusya'nın dondurucu soğuğu, karı ve tipiyle boğuştuğu sırada kaleme almıştır. Moskova Yasası tiyatronun belli başlı sorunlarına değinmekte, hükümet ile tiyatronun ilişkisini ve bu arada Comédie Française'nin içyapısını tanımlamakta, sanatçıların aylıklarını belirlemekte ve tiyatronun eğitsel yanı ile ilgilenmektedir. Fransız tiyatrosunun temel işleyişinde, yakın dönemlere kadar söz konusu yasadan yararlanılmıştır.(Konur,2001;30)

Ondokuzuncu yüzyıla geçerken Rus Tiyatrosu, yerli sanatçıları ve çeşitlilik gösteren oyun dağarı ile oldukça oturmuş bir yapıya kavuşmuş, örgütlenmesini de tamamlamıştır. Gösterim sanatlarını en etkili ve güçlü koruyucusu yine saraydır. Bu çevre, yabancı toplulukları ve opera-baleyi izlemekten haz duymaktadır. Yeni yeni oluşmakta bulunan aydın zümre ve liberal bürokrat takımıyla yükselmekte bulunan orta sınıf ile soyluların çocukları ve

bir bölük toprak beyi ise tiyatroyu yeğlemektedir. Bu sınıf ve zümreler, ulusal oyun dağarına giderek büyümekte olan bir ilgi göstermişlerdir. Bu dönemde, I. Aleksandr saray tiyatrolarına daha çok ödenek ve bağımsızlık sağlamıştır. Oyuncuların durumları da önemli ölçüde iyileştirilmiştir. (Konur,2001;32).

Moskova Çarlık Tiyatroları Yöneticiliği adı verilen yasal görev ve statü, 1824 yılında kurumsallaşmıştır. Rus tiyatrosunun önemli kurumlarından biri olan Maly Tiyatro (1808), bu dönemde halka çalışmıştır. Söz konusu tiyatro, 1824'te yeni bir yapıya taşınmış ve bundan sonra da Rus tiyatro yaşamının önemli merkezlerinden birini oluşturmuştur. Bale ve opera gösterileri 1824 yılında yapılan 2000 kişilik Bolşoy Tiyatro'da süregelmiştir. Maly Tiyatro'da ise dram ve komedyalar sahnelenmiştir. Maly Tiyatro aynı zamanda, Moskova'nın ikinci üniversitesi olarak da anılmıştır. Bunun nedeni tiyatro ile bilim çevresi arasında kurulan sağlıklı ve sağlam ilişki olarak görülmektedir. Ünlü kimi profesörler, bu tiyatronun okuma kurulu üyeliğini üstlenmişlerdir. Buna karşılık çoğu oyuncu, Rus Edebiyat Dostları Derneği'ne üye olmuşlardır. Öğrenciler, Maly Tiyatroya rahatlıkla gidip, gelmekteydiler. Dönemin ünlü oyuncularından M. Şepkin de tiyatronun saygınlığını artırmak için elinden geleni yapmakta, oyunculuğun soylu bir iş olduğunu vurgulamak amacıyla, tiyatronun bir tapınak gibi görülmesi gerektiğini dile getirmektedir (Konur,2001;29).

Ondokuzuncu Yüzyılın ikinci yarısında, Rusya'da önemli değişiklikler gerçekleşir. Bu değişiklikler başlangıçta, serfliğin kaldırılması, köylülerin özgürleştirilmesi, adalette, eğitimde ve yönetimde çeşitli düzenlemelere gidilmesi, askeri ve bürokratik uygulamalarda ileriye dönük çabaların harcanması ve yaşam biçimlerinin giderek yenileştirilmesi ile kendisini göstermiştir. Devlet yapısının yeniden düzenlenmesi, yeni ekonomik düzen ve atılımlar, ülkenin yeniden canlanmasını ve daha yarım yüzyıl bu çerçevede kalınmasını sağlamıştır. Bu dönemde tiyatro seyircisini ilgilendiren en belirgin değişiklik kentli nüfusun giderek çoğalması, alt ve orta tabakalardan okumuş, eğitim görmüş insanların ortaya çıkarak seyirci kitlesine yeni bir kan aşılması ve bu durumun, diğer sanat dallarıyla birlikte, gerçekçi eğilimleri güçlendirmesidir. 1897'de toplanan ilk tiyatro kongresinde, sanat eğitimi ve öğretimi sorunları gündeme getirilmiştir. Bu arada tekelin kaldırılmasına rağmen, saray tiyatroları, 1890'lara kadar ülke tiyatro yaşamında etkin rol oynamayı sürdürmüştür. 1899'da

Moskova'da bir Devlet Tiyatro Okulu'nun açılması ile bir önceki yıl Moskova Sanat Tiyatrosu'nun Konstantin Stanislavski-Nemiroviç Dançenko işbirliğinde kurulması, bu yüzyılın Rus Tiyatrosu açısından önemli olaylardandır.Yine bu yüzyılda, İngiltere'de ve Amerika'da tiyatroların sayısı çoğalmıştır (Konur,2001;33).

5. BİR İŞLETME OLARAK TİYATRO

5.1 İşletme Kavramı

Öncelikli olarak kabaca 'işletme'nin tanımını yapalım,işletme nedir? İnsan ihtiyaçlarının karşılamak üzere bilgi, insan, teknoloji, finansal kaynak ve benzeri güncel üretim faktörlerini en etkin ve verimli bir şekilde kullanarak öncelikle uzun dönemde kâr, süreklilik ve sosyal sorumluluk amaçlarını yerine getirmek için ekonomik mal ve hizmet üretmek için kurulmuş iktisadi birimler ve bu birimleri inceleyen bilim dalıdır.İşletme kelimesi Türkçe sözlükte, iki farklı anlam ile açıklanmaktadır: 'işletmek eylemi' ve 'işletmeyi sağlayan yönetim'. 'İş' kökünden gelen kavram daha geniş bir açıdan ele alındığında üç farklı anlamı ifade etmektedir:

- a-Bir alet, makine ve bu tür bir aracı çalıştırma, ona iş gördürme.
- b-Çeşitli iş ve faaliyetlerin görüldüğü yer, işyeri.
- c-Maddi ve beşeri unsurlardan oluşan bir üretim birimi.

Bu anlamlardan ilki, daha çok "teknik" anlamda olup, bir alet ve makinenin çalıştırılmasını ifade etmekte ise de dükkân, mağaza, fabrika gibi bir işyerinin çalışmakta veya "faaliyet halinde" olduğu hususunu da kapsar. İkincisi, "işlerin görüldüğü yer" olarak statik bir anlama sahiptir. Üçüncüsü ise asıl üzerinde durulacak olan anlam olup, hem işleri görmekle ilgili fiil ve hareketleri, hem de bu fiil ve hareketleri yapmak üzere oluşturulan yapıyı ifade etmektedir. Şu halde, işletme kelimesi bu anlamı ile Türkçe sözlükteki her iki anlamı kapsadığı gibi ayrıca bir üretim birimi olarak "sosyal ve teknik bir yapıyı" da kapsamaktadır. İşletmeyi tanımlamak için öncelikle birkaç temel kavramı açıklamak gerekecektir ki bunlar, "fayda", "iktisadi mal ve hizmetler", "üretim" ve "üretim faktörleri"dir. Mal ve hizmetlerin insanların ihtiyaçlarını giderme niteliğine "fayda" denilir. İnsanların ihtiyaçlarını giderme niteliği, ya da "faydası" olan madde ve hizmetlere "iktisadi mal ve hizmetler" denilir (Mucuk,2003;3).

5.2 İşletme Boyutuyla Tiyatro

Antik Yunan da iki önemli düşünür tiyatro ve etkisi üzerine, günümüze dek uzanan ve birçok farklı uygulamaya yol açan derin bir tartışmayı başlatmışlardır; bu iki düşünür Aristoteles ve Platon ‘dur. Amaç ya da araç olma düşüncesinin eksenini oluşturduğu bu tartışma bir sanat ve gereklilik tartışmasını doğurmuş ve yöntemleri konusunda gerek kuramcılara gerekse uygulamacılara yeni kapılar aralamıştır. Platon, Aristoteles’in yansılamacı tutumunun, estetik ve haz önermelerinin, zararlı ve sağlıksız olacağını savunmuş , idealar dünyası içinde görünenin taklidi ile aslının zarar göreceğini iddia etmiş ve sanatı, Aristoteles’in aksine, bir araç olarak görmüştür.

“Platon un sanata karşı tutumunun temelinde, onun idea öğretisi ile akla ve erdeme dayalı bir devlet düzeni anlayışı yatmaktadır. Platon idea kavramında, doğruluk, iyilik ve güzellik ilkelerini gördüğü için, sanatı da doğru, iyi ve güzelle ilintisi bakımından incelemiştir. Platon’a göre sanatsal yaratı, bilinçli bir çaba olmadığı için akla aykırıdır. Sanat heyecanları körüklediği için asal gerçeğe uzak düşer. Sanat heyecanları körüklediği için ruh ve akıl sağlığına zararlıdır. Öte yandan Platon sanat dürtüsünü güzele, dolayısıyla ölümsüzlüğe ve mutluluğa erişme isteği olarak açıklamıştır.” (Şener,2006;24)

Platon öne sürdüğü savlarla tiyatronun toplumsal ahlak öğretisinde eğitim aracı olarak kullanılabileceğini, ideolojik bir misyon üstlenebileceğini amaçtan çok bir araç olarak işletilmesi gerektiğini savunmuş toplumsal fayda doğrultusunda sansürü bile mübah saymıştır. Aristoteles ise sanat yoluyla yaratılacak estetik hazın, bireyler üzerindeki sağaltıcı etkisini öne çıkartmış ve insanın ve yaşadığı toplulukların kristalize olabilmeleri için sanatı vazgeçilmez bir amaç olarak değerlendirmiştir.

Bu iki düşünürün temel çatışması toplumsal erkin, yönetim kademelerinin ve de devletin sanata ve sanatçıya bakış ve yaklaşımını belirleyen davranışların temel dayanağını oluşturmuş ve günümüze dek gelmiştir. Özellikle bizim gibi, gelişmemiş ve gelişmekte olan toplumlarda sanat bir üst yapı kurumu olarak algılanır ve gerekliliği tartışma yaratır. Bu keskin tartışmaya karşın her iki düşünürün önermelerinde de sanat toplumsal yaşamın içinde vardır ve mutlaklıdır.

Genelde sanat, özelde tiyatro sanatı için özel üretim alanlarına ihtiyaç duyulur. Bilinen herhangi bir meta üretimi düzenini sanatsal üretimde işletemeyiz. Özel ve özgün koşullara gereksinim vardır.

Tiyatro yazardan ya da metinden, başka bir deyişle düşünceden oyuncuya veya oyuncu topluluğuna, oyuncu topluluğundan seyirciye dalga dalga yayılan bir süreç, bir eylemdir. Temeli kâr zarar, emek-sermaye, üretim-tüketim, arz-talebe dayanan bir sistem içinde yapıyorsa, elbette bir yandan bir işletme olarak da görülebilir. Nasıl ki bir ticarî işletmenin varlığı, temelini arz-talep ilişkisinden alan üretim-dağıtım-tüketim, kâr, zarar dengelerine bağlıysa, tiyatro da varlığını, yaratım süreci-oyun-seyirci üçlüsüne bağlıdır. İktisadî bir deyişle tiyatrodaki arzı tiyatro topluluğu, talebi de seyirci yapar. Peki ,her zaman seyirci kapitalist üretim ilişkilerinde olduğu gibi talepkâr mıdır, ya da talep edebilmesi için piyasa koşullarının belirlediği ilişkiler içinde arz yaratılabilir mi? En öz deyişle tiyatro topluluğunun sunduğu bir oyun, pazar ve piyasa ekonomisinin temel unsuru olan bir ürün ya da alınıp satılabilen bir meta-mal olarak değerlendirilebilir mi? Eğer değerlendirilirse yapılan “sanat” mıdır ya da “biricik” midir? Tiyatro adına ardı ardına gelen böylesi pek çok soruyla karşı karşıya kalınabilir. Dolayısıyla tiyatro kendine özgü yapılanması olan, diğer iktisadî ve ticarî işletmelerden farklı, karmaşık bir çalışma anlayışına ve sürecine sahip bir organizasyondur. Diğer işletmelerin gelişimini ve piyasa koşulları içinde var olmasını sağlayan, katlanarak sermaye birikimi sürecini hızlandıran bir Artı(k) Değer ve bir seri üretim söz konusu değildir tiyatrodaki.(Tekerek,2008;21-36)

Hal böyle olunca tiyatro sanatı üzerinden oluşacak bir işletmeninde işleyişi ve mantığı farklı olacaktır. Eldeki metni ya da öyküyü oyuncu aracılığıyla seyirciye aktarırken, doğrudan canlı bir iletişim yöntemi seçilmiş olur. Diğer üretim alanlarının –sanatsal alanlar dahil- hiçbirinde görmediğimiz türden bir ilişkidir bu. Talep edilenle tüketilen tamamen kişiseldir ve hiçbir ölçülendirmeye imkan vermez. Yazan –oyunayan-seyreden eksenini tamamlayan tüm öğeler - yönetmen, teknik kadrolar, yardımcı elemanlar vb.-tiyatro işletmesini oluştururlar. Oyun yeri ve seyir yeri olan özel mekanlar işletmenin üretim, dağıtım ve tüketim alanlarıdır.

“Canlı gösterim ve tiyatro, kendine özgü koşulları gereği, işletme modellerinde köklü değişimlere kapalı kalmıştır. Bir daktilo makinası satın almakta olan bir tüketici, genellikle bu malın üretiminde ne tür bir işçiliğin, ne kadar insan gücü/saat olarak kullanıldığından hiç haberli değildir. Bu konu onu hiç ilgilendirmez. Canlı gösterimde ve tiyatrodaki durum oldukça değişiktir. Burada sanatçının harcadığı emek, doğrudan doğruya izleyicinin bir ücret karşılığı elde ettiği(satın aldığı) gösteriyi(ürünü) oluşturmaktadır. Bir başka deyişle, sanatçıyı harcadığı emek doğrudan doğruya ürüne dönüşmekte ve aynı anda alıcıya ulaşmaktadır.

Ancak, sanatçı hiçbir biçimde, bir mal üretmekte olan bir işçi gibi ham madde ile üretilen mal arasında bir aracı durumda değildir.”(Konur,200;,15)

Tiyatro bir işletme olarak geçmişten günümüze hep açık veren, zarar eden bir örgütlenme olmuştur. Üretim sürelerinin uzunluğu, mekana bağlı kalan ve çoğaltılamayan tek ve biricik olma hali, doğrudan insana bağımlı performans süreci üretimin kazanca dönüşmesini neredeyse olanaksız hale getirmektedir. Yaşanan her türlü sosyal ve siyasal etkisavaşlar, siyasi ve sosyal krizler, ekonomik dalgalanmalar vb.-doğrudan tiyatronun işleyişini etkilemektedir. Yeniçağ ile beraber sinema ve televizyon, son dönemde de kitle iletişim araçlarındaki çeşitlilik, tiyatronun baş etmekte güçlük çekeceği yeni rekabet alanları yaratarak işletme gücünü zorlamaktadır. Ayrıca ağır vergi yük, kiralar, bakım- onarım, tanıtım ve duyuru giderleri de işletmenin zarar etmesindeki önemli noktalardır. Sanatsal üretim bireyin sosyal ve kültürel yapısını geliştirilirken aynı zamanda bir işletme organizasyonuna da dönüşür. Bu haliyle bir meslek olma biçimi kazanır. Bir meslek grubu, ekonomik verilerde yeri olan bir işletme,bir sektör olarak ta çift yönlü olarak devletin ilgisine mazhar olur. (Konur,2001;.15)

İşletme olarak tiyatro kavramını bütün bu bilgiler ışığında ayrıntılı inceleyebilmek için tiyatro-kültür, kültür-politika, politika- kültürel yaşam üçgeninde ele almak gerekir ki bu da bizi yine tiyatronun kökeni ile karşılaştırır.

6. KÜLTÜR VE KÜLTÜR POLİTİKASI OLUŞTURMAK

6.1 Kültür

Kültür dendiğinde ilk akla gelen bir toplumun tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi özelliklerin bütünüdür.

Kültür, bir toplumun kimliğini oluşturur, onu diğer toplumlardan farklı kılar. Kültür, toplumun yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Kültür, genel olarak iki ögeden oluşur:

- a) Maddi Kültür Öğeleri: Binalar, her türlü araç-gereç, giysiler vb.
- b) Manevi Kültür Öğeleri: İnançlar , gelenekler, normlar, düşünce biçimleri vb.

Her toplum kendine özgü bir kültüre sahiptir. Kültür tarihsellik içerir, insan eli ile oluşturulur ve yine insanları dönüştürücü bir etki içerir. Durağan değil devingendir. Kültürün temel özellikleri şöyle sıralanabilir:

Toplumsaldır; her nesil kendinden önceki nesillerden öğrendiklerini ve kendisinin kültürün bütününe katkılarını bir sonraki nesile aktarmaktadır. Bu nedenle kültür insan için kendi toplumunun bir mirasıdır. Yani birey kültürü daha önceki kuşakların çaba ve tecrübelerinin bir ürünü olarak devralmaktadır.

Öğrenilir; öğrenme ile kazanılır ve sosyal kalıtım yoluyla nesilden nesile aktarılır. Durgun olduğu kadar değişkendir. Kültür belli bir kişi veya toplumca oluşturulmaz. Kültür zamanla değiştiği gibi, gruptan gruba da farklılık gösterir. Kültürün bütün parçalarının değişme hızı ve temposu aynı değildir. Kültür değişir ama bu değişim uyum yoluyla gerçekleşir. Aktarılır ve süreklidir, öğrenilir, alışkanlık haline getirilir ve sonuçta sosyal kalıtım yoluyla nesilden nesile aktarılır. Kültürün temel aktarma aracı dildir. Çünkü toplumda oluşturulan bütün kültür unsurları sözlü veya yazılı dille daha sonraki nesillere aktarılır.

İhtiyaç Gidericidir; insanların hem fizyolojik hem de sosyal ihtiyaçlarını giderir. Kültür, insanların temel biyolojik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılıyorsa, demek ki, bütün kültürlerde ortak kültürel unsurlar ve kurumlar mevcuttur.

Kültür Öğeleri Arasında Bir Uyum Mevcuttur; toplumlarda aile, hukuk, sanat, ekonomik hayat, örf, adetler, ahlaki değer yargıları adeta birbirini tamamlayan bir bütün halinde görülür.

Kurallar Sistemidir; toplumca benimsenen ideal kural ve davranışlardan oluşmaktadır. İnsanların toplum halinde yaşamalarını belirleyen yazılı ve yazılı olmayan kurallar kültürün bütünlüğünü ve devamlılığını sağlar. Çünkü kurallar sayesinde kültürel birikim sağlanır ve yeni nesillere aktarılır.

Bütünleştiricidir; kültürün oluşturulan bütün öğeleri, uyumlu ve bütünleşmiş bir sistemi oluşturma özelliği taşır. Kültürel bütünleşme sağlanmadıkça toplumda sosyo-kültürel ve ekonomik alanlarda önemli uçurumlar oluşur (www.toplumdusmani.net).

Bu özetlenmiş açıklamadan da anlaşılacağı üzere Tiyatro sanatı Kültür tanımının tüm öğelerini bünyesinde barındırarak hem devlet açısından hem de toplumsal açıdan önemli bir araç olma özelliği göstermektedir. Devletler eliyle üretilecek kültür politikaları yoluyla tiyatro taşıyıcı bir görev üstlenmektedir. Kültür politikası deyişini H.Topuz şöyle tanımlıyor:

“Bir ülkede kültürlerin ve kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi için kültürle ilgilenen devlet kuruluşlarının, bakanlıkların, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin ve üniversitelerin kültür alanlarında izledikleri politikalara kültür politikaları denir. Kültür politikaları devletin kültürlere yön vermesi ve kültür alanında birtakım yasak ve zorunluluklar getirmesi değildir.”(Topuz, 1998, s.1-2)

Her ne kadar tarih boyunca kültür ve politika kavramları yan yana gelse de bugün sözünü ettiğimiz anlamda “kültür politikaları” kavramının ortaya çıkması II. Dünya Savaşı’ndan sonradır. Savaşın yarattığı yıkımları onarmak ve tekrarına engel olacak kurumsallaşmayı sağlamak savaştan sonra ulusların en temel arayışları olmuştur. Bunun sonucunda da 1945 yılında UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültürel Teşkilatı) kurulmuş, 1946 yılında faaliyetlerine başlamıştır. İlk üyeler arasında göze çarpan ülkeler Avusturya, Çin, Meksika, İngiltere, Suudi Arabistan ve Türkiye’dir. Günümüzde UNESCO kültürün sürdürülebilirliği ve kültürel miras konularında çalışan en etkili kuruluşların başını çekmektedir(Tezuçan,2006;12).

6.2 Kültür Politikası

“Kültür politikası” kavramının temel nitelikleri şöyle tanımlanabilir;

a-Dıştan gelen tehditlere karşı kültürel koruma

b-Kültürel mirasın korunması

c- Kültürel çeşitliğin korunması

Ayrıca Kimliğin korunması, Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması, Yaratıcılığın teşviki, sanata katılımın artırılması gibi alt başlıklarda “Kültür Politikası” kavramı içinde değerlendirilir

1960’lardan beri UNESCO çerçevesinde ülkeler genelinde ve uluslararası düzeyde toplumda kültüre dair yeni bir bakışı açısı oluşmasına çalışılmıştır. 1970’lerden itibaren UNESCO kültürel demokrasi, kültürün demokratikleşmesi, ilerlemede kültürün önemi gibi kavramları ortaya atmıştır. Bugün neredeyse tüm uluslar gizli ya da açık, kendi eğilimlerine, yönelimlerine uygun, kültürel politikalar üretmekte ve bunları sürdürülebilir kılmaya çalışmaktadır. Bir işletme olarak tiyatroyun da bu çizilen çerçeve doğrultusunda işletilmesi amaçlanmaktadır (www.unesco.org/culture).

6.3 Çeşitli Uluslarda Uygulanan Kültürel Politikalar

Bu aşamada birkaç örnekle ulusların kültür politikalarını işletme metotlarına bir göz atalım;

6.3.1 Amerika Birleşik Devletleri

Amerika bütün kültürlerin bulunduğu çok uluslu bir devlettir. Bu açıdan kültürel zenginliği kaçınılmazdır. Demokrasi ve insan haklarının anavatanı olarak kendini dünyaya tanıtan bir ulusun hangi sınırlar çerçevesinde bir kültür politikası oluşturabileceği tartışma konusudur. Yukarıda da belirtildiği gibi sanat özel sektörün denetimi altındadır. 1930 ve 1940’lardaki büyük kriz ve savaş sonrası ülkede oluşan bunalımlı havayı yok etmek için oluşturulan kurumlarla ülke çapında “Amerikanlaşma” çalışmaları başlamış ve daha sonra bu tüm dünyaya yayılmıştır. Avrupa merkezli geliştirilen kültür politikaları II.Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkmıştır. Amerika’nın bu akımın bir parçası haline gelmemesinin

sebebi ise aslında kültürel politikaların Amerikanlaşan dünyaya bir başkaldırı olmasında yatar(Adams ve Goldbard,1986;5).

Amerika'nın belirli bir kültür politikasının olmamasının sebepleri şöyle sıralanabilir; bir devlet politikası ile ilişkilendirilmiş sanat anlayışı bireysel çalışan sanatçıları olumsuz etkileyecektir, devletin kültür politikası geliştirmesi kültürel gelişmeye yakışmayacak bir müdahale olarak algılanacaktır. En son ve en önemli olan kısmı ise devletin özel sektörü her ne koşulda olursa olsun destekleme amacıdır. Avrupa'daki avant- garde ve politik eleştiri gücü yüksek eserleri destekleme fikrinin aksine A.B.D'de geniş kitlelere ulaşan sanatı destekleyen bir uygulama hakimdir. (Adams ve Goldbard,1986;7).

A.B.D. kapitalizmin kalesi olarak hiçbir zaman sanatı Avrupa gibi desteklememiştir.

Amerika kurulurken, ortaya çıkan “yeni sanat” sinema idi. Amerika'yı yönetenler, kurulan yeni toplumun oluşumunda “eğitici” ve “aracı” görevini sinemaya vermeyi tercih ettiler. Tiyatro, bu açıdan daha eski dünyaya ve burjuvaziye ait bir sanattı. Hür müteşebbisin işi olarak görülen ve yardımseverlerden destek almayı bir gelenek haline getiren Amerikan sahne sanatları, yine özerk ve iç işlerinde serbest olan National Endowment for the Arts tarafından sınırlı bir şekilde finanse edilmektedir.

Özel sektörün yanı sıra üçüncü sektör alanında sanatı destekleyen kuruluşlar bir diğer önemli etmendir. Bunlardan en önemlisi National Endowment for Arts'dır (NEA). Kongre tarafından 1965 yılında hayata getirilen kurum federal hükümetten bağımsız olarak çalışmaktadır. Kurum çeşitli sanatçılara ödüller ve burslar vermiştir. NEA'nın kuruluş misyonu yeni ve kurumsallaşmış sanatı Amerikan halkına ulaştırabilmektir. Sanata, coğrafi veya ekonomik nedenlerden ötürü ulaşamayan insanları dahil edebilmek bir diğer önemli hedefidir. Aynı zamanda bölge tiyatro, opera, müze ve dans aktivitelerini desteklemektedir. NEA'nın 1965 yılında kuruluş bütçesi 2,5 milyon dolarken, 2006 yılı bütçesi 100 milyon dolar olarak belirlenmiştir (<http://www.nea.gov/grants/apply/Partnership/mission.html>).

1930'lar Amerika'sında New York'u modern sanatın yeni merkezi olarak sunma/pazarlama fikri doğmuştur, yine bu dönemde “Radio Marti” ve “Voice of America” gibi radyo kanallarıyla Birleşik Devletlerin kültürel ve politik bakış açıları dünyaya duyurulmuştur.

6.3.2 Japonya

Japonya'da 1868 yılına kadar diğer ülkelerle hiçbir kültürel alışveriş yapılmamaktaydı. 1868yılındaki hükümetteki değişiklikle beraber çok hızlı, Türkiye'dekine benzeyen 'batılılaşma' politikası geliştirilmiştir. Japonya'nın kültürel haritası incelendiğinde bugün üç farklı modelle karşılaşmaktayız. Birincisi Avrupa'dan kopya edilerek gelişen sanat türü, ikincisi Japon geleneksel sanatları, üçüncüsü de yine geleneksel değerlere dayanan fakat kendisine yeni formlar arayan bir modeldir. Kültür ve sanat alanlarında devlet eliyle yapılan desteklerin üç ana hedefi bulunmaktaydı. Bunlar; kültürel kalitenin gelişmesi, sanat ve kültürün yaygınlaştırılması ve korunması olarak sıralanmaktadır. Japonya'da Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak çalışan 'Kültürel İlişkiler Birimi' bulunmaktadır. Birim, iki üniteden oluşmaktadır. Birinci üniteye yurtdışıyla temas ve dışarı gidişler ayarlanırken, ikinci birimde yurtdışından ülkeye gelişler ve kültürel işbirlikleri konuları ayarlanmaktadır. Japonya'nın incelenme nedenlerinden biri Amerika gibi çeşitli dönemlerde, ülkede kültür politikalarının olmadığını iddia edilmiş olmasıdır. Amerika'da 1965 yılında kurulan NEA'nın sanat üzerindeki olumlu etkilerinden esinlenerek 1968 yılında Japon hükümeti Agency for Cultural Affairs(ACA)'yı kurmuştur.(Tezuçan,2006;18)

ACA'nın temel hedefi şunlardır;

- Sanatta yaratıcılığın ve yeniliğin desteklenmesi
- Sanata ulaşım kolaylığının sağlanması
- Yeni müze, gösteri sanatları ve kültür merkezlerinin kurulması

1968 yılında ACA kurulana kadar Japonya'da tüm sanat alanlarını yöneten özerk bir yapı bulunmamaktaydı. Kültürel yönetim, Eğitim Bakanlığı ve Kültürel Varlıkları Koruma Bakanlıklarının sorumluluğu altındaydı. Merkezi bir yapı olan ACA, kültürün yayılması ve duyurulmasını sağlamak, kültür varlıklarının korunmasına yardımcı olmak ve de dini işleri yürütmektedir. Japonlar kültürel yaşantılarının her alanına dini dahil ederler. ACA'nın kurulması kültür alanındaki 'değişikliği' desteklemesi ve yerel yerleşimlere sanatı götürebilmesi açılarından önemlidir. 1971 yılında ikinci kültür kurumu olan ve yurtdışındaki ilişkileri düzenleyen Japan Foundation (Japonya Vakfı) kurulmuştur.Savaş sonrasında Amerika ve Japonya'da politikanın sanatla iç içe geçmesi tedbirli kültür politikalarının

doğmasına neden olmuştur. Bundan dolayı sanatta özel sektör sorumluluğu fikri doğmuştur. XX. Yüzyılın başında Amerika federal vergi teşviki yasasını sunmuştur. NEA'nın şu ana kadar en görünür politikası Johnson döneminde, İngiltere'deki Art Council yapısına benzer bir yapıda ortaya çıkmıştır.

20. yüzyıl başı itibariyle hükümetin “kültür politikası üretmiyoruz” söylemine rağmen batılılaşma ekseninde Japon bedenlerine baleyi dayatmasıyla 60'ların ortasında Butoh adı verilen bir dans türü doğmuştur. Kitlelerce iğrenç bulunan bu yeni tarz tam olarak karşı gelmenin ve dönemdeki isyankâr gençlerin dansıydı. “Karanlığın dansı” olan butoh bir hareket arayışını da sembolize ediyordu. Butoh bedenin bir *araç* değil de *varlık* olduğuna dair inanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Tüm vücutları beyaza boyanmış genellikle kafaları traşlı ve yüzlerin de bir gülümseme olan dansçıların hedefi yeni bir hareket bulabilmektir. Bunu da Ancak yıkıcı bir tarzla yapmaları mümkündür. Japonya açısından bedenlerini kullanarak iktidara veya doğaya isyan etmek ilk kez olan bir şey değildi. Çünkü Japon bedeni genel bir bütünlük teşkil etse de aslında hiçbir Batı toplumunda görülmeyen bireyselliğin vücut bulduğu bedenlere sahipti. Zaten ancak böyle bir bireysellikten, bu kadar özgün bir form/hareket çıkabilirdi (Tezuçan, 2006; 18).

6.3.3 İngiltere

1946 yılında İngiltere de bugün de etkinliğini sürdürmekte olan “Art's Council of Great Britain” adıyla tüm ülkeyi kapsayan Sanat Konseyi kurulmuştur. Temel hedefi güzel sanatları desteklemek ve bu yolla yaygınlaşmasını ve gelişmesini sağlamaktır. Devletin sanata harcanmak üzere ayırdığı finansal kaynağın doğrudan kendi eliyle dağıtmak yerine oluşturulan bu özerk kurum aracılığı ile dağıtması özgürlükçü bir tutum olarak dikkat çekicidir. Böylece siyasal iktidarların sanatı ve üreticilerini yönlendirme, manüpile etme ya da örtülü bir denetim oluşturma ihtimali bertaraf edilmiştir. İngiltere'de National Theatre (Ulusal Tiyatro) 1976 yılında kurulmuş olmasına karşılık ilk kez dillendirilişi 1848 yılında W. Wilson'ın hazırladığı ve Ulusal Tiyatro kavramını Shakespeare üzerinden inşa ettiği altı maddelik rapor yoluyla olmuştur (Konur, 2001, 68-69).

İngiltere de sanata sağlanan destek, ülkedeki bütün kültür sanat etkinlikleri için kamunun kaynakları, ulusal lotaryalar ve diğer gelirlerden oluşturulan fon kullanılabilir. Temel ilke “kamu yardımıyla sanat herkes için var olmalı”dır. Desteğin koşulları vardır, bu

koşullar yerine getirildiği takdirde, Heyet yalnızca desteğini verir ve çekilir. Koşullar, her topluluğun desteği alma nedenine bağlı olarak oluşur. “Yenilikçi çalışmalar”, “çocuk oyunları”, “evrensel bir geleneği yaşatmak gibi (<http://www.artscouncil.org.uk/funding/>) .

BBC Senfoni Orkestrası Genel Sanat Yönetmeni Paul Huges(2000) konuyu şöyle özetliyor: “Yani sanata para verenler, bu ister bir sponsor olsun ister hükümet, sanatın nasıl olacağı konusunda emir veremezler. Bir yardım derneğinin ya da izleyicilerin yapabileceği tek yaptırım, dernek için ödemeyi kesmek, izleyiciler içinse konserlere gelmemektir.” Ancak 1980 sonrasında neo-liberalizmin ayak sesleri olarak iktidara gelen, Margaret Teatcher azaltmıştır. O yıllara dek, çocuğu olan her evin kapısına bir şişe süt konulan İngiltere, “sosyal” tanımının içine giren bütün alanlarda devleti küçültmeye başlar. (Haşar,2008;21)

Art Council of Britain’ın kökleri NCA (The Natinal Campaign for the Arts) , ENSA (Entertainment of National Services Assosiation)ve CEMA (Council for the Encouragementof Music and Arts)’ya dayanmaktadır. NCA ulusal ve bölgesel belediyeler tarafından desteklenmiş ve insanların hayat standartlarının geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. 1939 yılında savaş nedeniyle ülke genelindeki tüm tiyatro, sinema ve eğlence merkezleri kapatılmıştır. I. Dünya savaşı sırasında ENSA bölükleri eğlendirmek üzere kurulmuştur.

CEMA daha çok yüksek kültür sanat ürünlerine yönelmiştir.Arts Council of Britain ENSA’nın hedefleri doğrultusunda kurulmuştur ve hedefleri aşağıdaki gibidir;

- İzleyici sayısını arttırabilmek
- Sanatta katılım standardının yükseltilmesi
- Profesyonel sanat eğitiminin sistemli hale getirilmesi

Herkes İçin Sanat düşüncesi, Art Council’la beraber gelişmeye başlamıştır. Art Council Quango (Quasi-autonomus Non Govermental Organization) diye nitelendirilen yarı bağımsız bir kuruluştur. Devlet birinci elden desteği önlemek için parayı başka bir organizasyonuna verip para dağılımını böyle sağlıyordu. Yine de Art Council’ın üyeleri bakanlardan oluştuğu için ne kadar bağımsız olabildiği sorusu her zaman sorulmuştur (Freakley ve Sutton, 2000)

6.3.4 Fransa

Fransa Avrupa da kurulan ilk ulusal tiyatronun kurucusudur. Comédie Française 1680 yılında kurulmuş ve 1812 yılında çıkartılan bir yasa ile sürekli bir devlet korumasına

kavuşmuştur. Bu dönemde yönetimden oyuncular sorumluydular. Tiyatro ile ilgili her konuda, oyuncular kendileri karar almaktaydılar (Konur, 2001; 62).

Prof. Dr. Metin And,,(1981: 56- 60) Comédie Française'in 300. kuruluş yılı için ilgili olarak şu bilgileri veriyor:

...Tiyatronun örgütsel düzeni Napolyon'un Moskova seferi sırasında kaleme aldığı tüzükteki düzenden çok değişik değildir: Bir çeşit kooperatif gibidir, her oyuncunun bir payı ya da gençlerde olduğu gibi yarım ya da çeyrek payı vardır. Topluluğa girebilmek yüksek yeteneği gerektirir. Bu yetenek saptandıktan sonra, genç aday ilk deneme için tragedya ya da komedyada dallarından birini seçer. Başarı gösterirse aylıklı olarak "pensionnaire" kesiminde çalışır. Bunların hepsinin konservatuvarı parlak bir biçimde bitirmiş olması aranır ve uzatabilmek olanağı içinde bir yıllık sözleşme imzalanır. Bu yolla alınmış olanlar, belirli bir süreden sonra tam üye ya da "sociétaire" olabilirler. Ancak bu tam üyelik kadrosunun ya çekilme neticesinde, ya da ölümle açılmış olmasına bağlıdır. En az yirmi yıllık bir çalışmadan sonra sociétaire emekli olabilir. Ve ölümüne dek emekli aylığı alır. Toplulukta en uzun çalışmış üye, topluluğun başı ya da duayen'idir. Otuz sociétaires tam ortak gibidir, genel kurul oluştururlar; buna "administrateur" denilen genel yönetmen başkanlık eder. (...) Genel yönetmen kararname ile altı yıl için atanır. Gerçek bir yönetmendir. Tüm toplantılara başkanlık eder, herhangi bir oyunu geri çevirebilir (bir başka deyişle veto hakkı vardır) ve tiyatronun tüm yönetim işlerine bakar. Kültür bakanı CF'nin bütçesini ve hesaplarını onaylar, kârları bölüştürür, kimi atamaları ve emeklilikleri işleme sokar ve yukarıda belirtilen atamaları yapar. Yılsonunda "sociétaire"ler gelirlerin bir kesimini paylaşırlar. Bu kesim yirmi dört dilime ayrıldıktan sonra bir kesimi yedekte alıkonur, ötekiler paylaşılır. Bu paylaşmada emekli olanlar da pay alır. Üyeler pay dağıtımında eskikliklerine ve önemlerine göre on iki katsayının birimlendirdiği bir oranda pay alırlar. Bu on ikili bölüşme biraz karışık olup ondalık düzenlemeden daha eskilere gider. (...) Böylece "sociétaire"ler gelirin % 55'ini paylaşırlar, % 5'i yedek olarak ayrıldıktan sonra devlete % 35 dolayında hisse kalır. Ayrıca ödenen aylıklar da gene on ikili bir düzene göre hesaplanır. Oyuncular, her oynayışlarında belirli bir para alırlar. Atanan görevlilerin aylıkları ise Paris'te kamu görevlilerine verilenlere uygun olarak ayarlanır. (...)

Fransa'da 1959 yılında Kültür Bakanlığı ilk kez kurulmuştur. Malraux ilk Kültür Bakanıdır. Bu süreçten sonra bir takım değişiklikler yapılmış ve buna göre tiyatro yöneticisi ve danışmanlar Kültür Bakanlığı tarafından atanmaya başlanmış ve altı kişilik bir kurul oluşturulmuştur. 1959 yılında alınan bir kararla oyuncuların sahne dışı yetkileri sınırlandırılmıştır. Comédie Française'in bütçesi son derece geniş tutulmuş bir bütçedir. Hükümet, tiyatroya maddi anlamda herhangi bir baskı uygulamamakta ve gişe gelirlerine dokunmamaktadır.(Konur,2001, 63).

2001 Yılında Kültür Bakanlığı'nca düzenlenen "Devlet Müzik ve Sahne Sanatları Kurumlarının Yapılanma ve İşleyişinde Çağdaş Modeller ve Görüşler" konulu sempozyumda bir tebliğ sunan Fransız Devlet ve Ödenekli Tiyatroları Mali Kontrol ve İşletme Genel Yöneticisi Jack Şalom'un(2000) belirttiğine göre:Fransa'da, devlet, tek başına ya da yerel yönetimlerle birlikte, 3 devlet operasına, 13 bölgesel operaya, 5 ulusal tiyatroya, 50 kadar ulusal drama merkezine, 60'tan fazla ulusal sahneye, 20 kadar koreografi merkezine doğrudan destek veriyor. Ayrıca, Paris'te ve bölgelerde, çok sayıda festival, 120'nin üzerinde çağdaş müzik sahnesi ve 2002 yılında 150'yi aşan sözleşmeli Şehir tiyatrosunu da devletin yerel yönetimlerle birlikte destekliyor.

Fransa'da ulusal tiyatroların bütçelerini devlet tek başına karşılıyor. Şehir ya da bölge tiyatrosu statüsünde olanları devlet ve belediye yarı yarıya paylaşıyorlar. Ulusal Tiyatroların yöneticileri Kültür Bakanı'na, şehir tiyatrolarının yöneticileri de belediyelere bağlı olarak çalışıyorlar. Comedie Francaise dışında hiç birinde sanatçılar sürekli kadrolu değiller. Proje bazında sözleşme yapıyor, çalıştıkları sürece maaş alıyorlar.

6.3.5 İtalya

İtalya da sanat yaşamı, devlet tarafından merkeziyetçi bir sisteme oturtulmuştur. Sanat desteği kaynağını yasalardan almaktadır.İkinci Dünya Savaşı sonrası 1947 de yürürlüğe giren yeni anayasa ile her tür anlatımda,özgür yaratı ilkesine dönmüştür. Modern İtalya'nın baş sanat koruyucusu Cumhuriyet Hükümeti'dir. Ülkenin birçok opera ve tiyatro topluluğu,radyo ve televizyon örgütü, konser toplulukları ve konservatuarlar,hükümetten düzenli olarak ödenek almaktadırlar.Sanat kurum ve kuruluşlarının ,devlet yardımı alabilmeleri için özenle tanımlanmış olan koşulları yerine getirmeleri gerekmektedir.İtalya da gösterim sanatları dört ana bölümde toplanmakta ve ödenekler bu bölümlere göre yönlendirilmektedir:

- 1- Özerk opera kurumları. (Enti Autonomi Lirici)
- 2-Bunların dışında kalan taşra opera ve konser toplulukları
- 3-İtalyan Kültür ve sanatını yurt dışında tanıtmayı amaçlayan etkinlikler
- 4-Üç ana bölüm dışındaki etkinlikler. Belediye sanat kurumlarına, tipik bir örnek oluşturmaktadır. Yönetim Kurulu, geniş bir kitleyi temsil edecek biçimde düzenlenmiştir.

Yasal olarak "ente autonomo"(Özerk Kurum) statüsü kazanan ilk opera kurumu, La Scala' dır.La Scala İtalya'nın en büyük operasıdır. Milano kentinin belediye başkanı aynı

zamanda La Scala'nın yönetim kurulu başkanıdır.Genel Yönetmen,yönetim kurulu tarafından atanır. Yönetim Kurulu geniş bir kitleyi temsil edecek biçimde düzenlenmiştir. Halk temsilcileri, müzisyenler sendikası,Gösteriler Birliği ve Federasyonu,Ticaret odası, La Scala dostları derneği, La Scala Müzesi, Milano İktisat Bankası ve Maliye Müfettişleri temsilcileri yönetim kurulunu oluşturmaktadır.Savaşın sonra , özgür İtalyan sahnesinin yeniden canlandırılması içinde çaba harcanmış, sonunda Piccolo Teatro İtalyan tiyatrosuna yeni bir yön verme görevini üstlenmiştir. Piccolo Teatro, bütünüyle ödenekle desteklenmektedir. Üç destekçisi,Hükümet,Milano Belediyesi ve Lombardiya Bölgesidir.

Yönetim ve sanat politikalarının uygulanması konusunda tamamen özgürdür.180 dolayında çalışanı vardır. Oyuncuların %80 i süreli sözleşmelidir.

İtalya da destek alan tüm tiyatroların denetimi hükümete karşı sorumlu olan Gösteriler Genel Müdürlüğüne aittir.Tiyatrolar istedikleri destek başvurularına bu kuruma yaparlar*(Konur,2001;77-78

6.3.6 Almanya

Almanya' da tiyatro hareketinin tarihsel itici gücünü halk tiyatrosu hareketi oluşturmaktadır. Bu hareketin başlangıcı 18. Yüzyıla kadar uzanır. Alman Ulusal Tiyatrosu 1776 da yazar düşünür Lessing'in çabalarıyla kurulmuştur.Birinci Dünya Savaşı sonrası tüm ülkeye yayılan halk sahneleri 1920 yılında birleşerek Alman Halk Tiyatroları Birliği'ni kurmuşlardır.Hitler tarafından bastırılan bu hareket 1945 sonrası yeniden canlanır.

Almanya'nın ikiye bölünmesiyle Doğu Almanya Sovyetik etkiyle merkezîyetçi bir sistemi benimserken,Batı Almanya daha acemi merkezîyetçi bir yapılanmayı yeğlemiştir.Eyaletlerin bir araya gelerek oluşturdukları Federal devlet bir başkan ve iki meclis tarafından idare edilir.Ulusal Meclis(Bundestag) ve Senato (Bundesrat).Her türden parasal konularda ve bunun sonucu sanat koruyuculuğunu ilgilendiren her türden sorunun çözümün de Bundesrat'ın onayı gerekir.Vergileri belirleyen federal yasalar da aynı onaydan geçmek zorundadır.Sanatın korunması için gerekli parasal kaynak da bu vergilerden sağlanmaktadır.Belediyeler ve eyaletler resmi sanat koruyuculuğunda işbirliği içindedirler.Belediyeler sanatın korunması ve desteklenmesi konusunda öncülük yapmaktadırlar.Ülke geneline yayılmış ve yerel kaynaklarcada desteklenen tiyatro hareketinin

karşılaştıkları sorunların çözümlenebilmesi amacıyla Kültüre İlişkin sorunları çözmekle görevli Federal Bakanlık(Bundes Ministerium für gesamtdeutsche Fragen)kurulmuştur.

İki Almanya'nın birleşmesinden önceki dönemde üç yüz elli kadar büyüklü küçüklü kasabalarda düzenli temsiller veriliyordu, yetmiş beş kasaba da komşu kasabalara da oyun sunan en az bir tiyatro topluluğu bulunuyordu.On sekiz devlet tiyatrosu,kırk dokuz belediye tiyatrosu,on sekiz eyalet tiyatrosu on dört kadar gezici topluluk on iki kadar deneysel ve popüler topluluk ve bunlarla birlikte sayısız kasaba festivali “kamu iyiliği” kapsamına giren bu konuda birbirleriyle yarışıyor (Konur,2001;100-103)

2000'li yılların başında 180 kadar ödenekli,190 da özel tiyatro olduğu bu sayıların 82 milyon nüfuslu Almanya'yı bir “tiyatro ülkesi” konumuna taşıyor. 125 kent ve kasabada 60 bin çalışanıyla 220 tiyatro Alman vergi mükelleflerinin 2 milyar dolarıyla finanse ediliyor.

Almanya'da idari yapı eyaletler bazında özerklik üzerine kurulduğu için, Fransa'da ya da Türkiye'deki gibi bir ulusal tiyatrodan söz edilemiyor. Ancak eyalet yönetimleri tiyatroların bütçelerini karşılamakla yükümlüler. Farklı statülerde destek görseler de, destek alan tiyatroların idari işlerinden sorumlu çalışanları kamu çalışanı olarak görevlendiriliyor ve kamudan maaş alıyor. Bu da tiyatroları önemli bir girdiden kurtarıyor. Kamu bunun dışında sağladığı ödeneği de sıkı bir sistemle de denetliyor. Ekonomik olarak başarısız olan tiyatrolar iflas edebiliyor. Sanatçılar Fransa'da olduğu gibi sözleşmeli olarak çalıştırılıyor, ancak bu sözleşmeler, her yıl en az bir projede görev almak kaydıyla, genellikle 5 yıllık olarak yapılıyor. Sanatçılara 65 yaşında emekli olma hakkı getirilen Almanya'da bunu sağlamak için özel bir sistem kurularak, sanatçıların yaşlılığı garanti altına alınmış durumda

(Umberg ,2000)

7.TÜRKİYE’DE TİYATRO HAREKETİ

Türkiye de tiyatro hareketini tümüyle algılayabilmek için Anadolu toprakları üzerinde üretilmiş,halk arasında itibar görmüş tüm tiyatro örneklerine göz atmak gerekir.Türk tiyatrosu farklı türler içerir ve bunları değişik adlarla toplamak olasıdır.Durum iki üst başlıkta toplanır.1- Geleneksel Türk Tiyatrosu 2-Batılı anlamda Türk tiyatrosu.

7.1 Geleneksel Tiyatro

Geleneksel Türk tiyatrosu seyirlik, köy oyunları ve halk tiyatrosu geleneğini içerecek bir biçimde, hem sözsüz, hem de söze dayanan dramatik nitelikli oyunlar için kullanılmaktadır. Seyirlik köy oyunları eski Ön Asya uygarlıklarının bolluk törenleri ile Anadolu'ya göç etmiş Türklerin atalarının kültüründe yer alan şaman törenlerinin birleşiminden oluşmuştur. Seyirlik köy oyunlarının yanında, gene şaman kültüründen izler taşıyan köy kuklası'nda bugün varlığını sürdürmektedir. Şii kültürünün ürünü olan taziye geleneğinin izleri de kırsal kesimde muharrem törenlerinde anlatı düzeyinde görülür.

7.1.1 Seyirlik Oyunlar

Geleneksel Türk Tiyatrosu Anadolu uygarlığını oluşturan çeşitli toplumların, Anadolu'ya göç eden Türklerin atalarının ve İslam dünyasının kültürel birikimine dayanan, hem Doğu hem de Batı kaynaklı etkileri içeren bir seyirlik geleneği üstünde gelişmiştir. Kökenleri tarih öncesi bolluk törenleri ve Anadolu'da söylenen halk hikayelerine, masallarına ve doğanın içtenlikle taklidine, dinsel törenlere dayanır.Temel özelliklerinin başında göstermecî bir biçim kullanması gelmektedir.Açık biçim bir uygulama alanına sahiptir.Köy seyirlik oyunları,meddah, karagöz ve orta oyunu geleneksel tiyatronun alt başlıkları olarak kabul edilebilir. Seyirlik köy oyunlarının kökeni tarih öncesi bolluk törenlerine ve ilkel inançlara uzanır. Bunlarda Türkler'in Orta Asya'dan getirdikleri inançların izleri olduğu gibi, Anadolu'da daha önce yaşamış olan toplulukların kültürlerinin de katkısı vardır. Bu oyunların başlangıçta ki amaçları zamanla değişmiş olsa bile, Türk köylüsünün bu geleneği sürdürdüğü görülür. Seyirlik köy oyunlarının başlıca türleri şunlardır: Ölüp dirilme, esnaf oyunları, çoban

oyunları, günlük hayattan sahneler, hayvan benzetmeleri, kız kaçıma, efsane ve masallardan oyunlar. Genellikle köy meydanlarında yapılan seyirlik oyunların çoğu ritüel kalıntılarıdır.

Bunların dramatik niteliği en azından oyuncunun, kendisinden başka bir kişiliği canlandırmasında görülür. Dramatik nitelik, kılık değiştirme, yüzünü boyama, maske ve çeşitli donatımların kullanılması, oyunlarda söze de başvurulması ile sağlanır. (And, 2004, s. 16). Örneğin, yaygın inanışa göre 25 Aralık- 6 Ocak tarihleri arasındaki dönemde zamanın geçmediği varsayılır ve zebaniler damlardan inip kötülük yaparlardı. Bu zebanileri kovmak için evlerde gürültü çıkartılırdı. Herkesin görebileceği yerlerde sahnelenmesi, maske ve boya kullanılması gibi özelliklerinden dolayı köylü tiyatrosu doğu tiyatrosu ile benzerlikler göstermektedir. Özellikle Hint ve Japon geleneksel tiyatrolarında maske ve yüzlerin boyanması vazgeçilmez denebilecek unsurlar arasında yer alırlar (And, 2004). Geleneksel tiyatronun tüm türlerinde olduğu gibi burada da güldürü ögesi ön plandadır. Genellikle sahnesiz bir tiyatrodur. Seyirlik köy oyunlarının kökeni tarih öncesi bolluk törenlerine ve ilkel inançlara uzanır. Bunlarda Türkler'in Orta Asya'dan getirdikleri inançların izleri olduğu gibi, Anadolu'da daha önce yaşamış olan toplulukların kültürlerinin de katkısı vardır.(tiyatrotarihi.com/)

7.1.2 Kukla ve Karagöz

Kukla Türkler'in Anadolu'ya geldiklerinde birlikte getirdikleri bir gösteri sanatıdır. İstanbul'da Osmanlı döneminde el kuklası, ipli kukla, sopalı kukla, araba kuklası, yer kuklası, ayak kuklası, iskemle kuklası gibi değişik türde kukla gösterileri 19. yüzyıla kadar geliştirilerek sürdürülmüştür. Ama kukla sanatı, ondan daha eski bir gösteri olan meddahlık ve İstanbul'a 16. yüzyılda geldiği sanılan Karagöz kadar yaygın olmamıştır.

Karagözün kökeni konusunda değişik görüşler ileri sürülmektedir. Cava, Endonezya ya da Çin gibi Uzakdoğu ülkesinde ortaya çıkmış ve Hindistan üzerinden Ortadoğu'ya gelmiş olması akla yakındır. Bazı kaynaklar Karagöz'ün 14. yüzyılda Orhan Gazi zamanında Bursa'da ortaya çıktığını ileri sürüyorsa da, günümüzde daha yaygın bir görüşe göre Türkler gölge oyunu tekniğini 16. yüzyılda Mısır'dan almış ve bu oyun türüne Karagöz adı altında kesin biçimini 17. yüzyılda kazandırmışlardır.

Karagöz de meddahlık gibi, bir kişinin yaratıcılığına dayanan bir gösteri türüdür. Hayali ya da hayalbaz denilen karagözcünün bir de yordak adı verilen yardımcısı vardır. Klasik bir Karagöz oyunu genellikle dört bölümden oluşur:

Mukaddime, muhavere, fasıl, bitiş.

Hacivat'ın semai söyleyerek perdeye geldiği ve perde gazelini okuduktan sonra dua edip Karagöz'ü perdeye çağırdı mukaddime (giriş) bölümü.

Hacivat'la Karagöz arasında geçen ve doğrudan konuyla ilgisi olmayıp daha çok Karagöz'ün yanlış anlamalarından ortaya çıkan güldürücü muhavere (karşılıklı konuşma) bölümü.

Başka kişilerin de katıldığı ve oyuna adını veren olayların yer aldığı fasıl.

Karagöz'le Hacivat arasında geçen kısa bir uzlaşma konuşmasıyla noktalanmış bitiş bölümü.

Oyunlarda konular çoğunlukla gerçek yaşamdan alınmış sahnelerden oluşur: Mahalle yaşayışı, esnaf ve evlenme töreleri, toplumsal ve siyasal taşlamaya elverişli olaylar gibi. Bunun dışında Ferhad ile Şirin, Tahir ile Zühre, Arzu ile Kamber gibi halk hikâyelerinden, olağandışı öğelere yer veren masallardan da yararlanıldığı görülür. Sarayda oynatılan örneklerinde belli bir inceliğe ulaşan Karagöz oyunlarının, özellikle Osmanlı toplumunun kadınların ve erkeklerin birlikte eğlenmelerini yasakladığı bağnaz dönemlerinde, daha çok yetişkin, erkek seyircilerin gittiği kahvehanelerdeki gösterilerinde açık saçık bir kimliğe büründüğü de göze çarpar. Karagöz'ün başlıca dağarcığı 28 oyundan oluşmakla birlikte, zaman zaman güncel olaylardan da esinlenerek yeni Karagöz oyunlarının türetildiği görülmüştür. Oyunun iki baş kişisi halk zekâsını ve halkın gözündeki bilgiç Osmanlı münevverini temsil eden, ama bir yandan da Karagöz'e ve mahalleliye yardımdan geri kalmayan Hacivat'tır. Bunların dışında Tiryaki, giyimine düşkün Mirasyedi Çelebi, genellikle zenne denilen genç kadın tipleri, mahallenin aptalı Beberuhi, Tuzsuz Deli Bekir, Zeybek gibi kabadayı ve külhanbeyi tipleri, Kürt, Laz, Kastamonulu, Bolulu, Acem, Rumelili, Yahudi, Rum, Ermeni, Arap, Zenci, Frenk gibi taşralı ya da azınlıktan olup şive taklidi yapan Osmanlı İmparatorluğu'nun değişik kesimlerinden gelip İstanbul'da toplanmış olanlar ile cin, büyücü, yılan ve canavar gibi olağanüstü yaratıklar vardır.(And,1983;16)

Geleneksel Türk tiyatrosunun parlak bir örneği olan Karagöz'ün 16. yüzyıldan bu yana pek çok usta hayalci geliştirip zenginleştirmişse de bu sanat türünün bütün inceliklerini bilen geleneksel hayal ustalarının nesli Hayali Küçük Ali ile birlikte artık tükenmiştir.

7.1.3 Meddah

Meddah ,bir konuyu oynayarak anlatan kişidir, bir nevi hikaye anlatıcısıdır,onun yaptığı iş ise meddahlık olarak adlandırılır.Bu tür özellikle İslam ülkelerinde oldukça yaygın bir gelişme alanı bulmuştur. Diğer gösteri türlerinde güldürüye ağırlık verilmesine karşılık meddahlıkta acıklı, duygusal, dinsel ve kahramanlıkla ilgili konulara da rahatlıkla yer verilebilmektedir. Aynı zamanda kıssahan diye anılan meddahlar, sarayda olduğu gibi halk arasında da büyük ilgi görmüş, özellikle kahvehanelerde İstanbul'luların eğlence gereksinimini yüzyıllar boyunca karşılamıştır. Fatih Sultan Mehmed'in sarayında Mustafa, Balaban Lâl ve Ömer adlı kıssahan ve nedimleri daha sonra, II. Selim döneminde Nakkaş Hasan, Çokeydi Reis, III. Murad döneminde ise Meddah Eğlence, Lâlin Kaba diye bilinen Bursalı Seyit Mustafa Çelebi ve Derviş Hasan gibi meddahlar izlemişlerdir. Bu geleneksel temaşa türü İstanbul'da Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar daha pekçok sanatçı yetiştirmiş, bunlardan Şükrü Efendi, İsmet Efendi ve Meddah Sururi gibi sanatçıları görüp dinlemiş olan bazı İstanbullular onların ününü canlı birer tanık olarak günümüz kuşaklarına bile iletmiştir(And,1983;.17)

7.1.4 Ortaoyunu

Ortaoyunu bugün bilinen biçimini 19. yüzyılda almışsa da, başlangıcı hayli geriye gider. Anadolu Selçukluları döneminde karşılıklı konuşmaya dayalı oyunların varlığı bilindiği gibi, Osmanlılar döneminde de çalgılı, danslı, taklitli, gülünç oyunlar özellikle büyük kentlerde yaygındı. Önceleri meydan oyunu, kol oyunu gibi adlarla anılan orta oyunu son biçimini aldığı 19. yüzyılda daha çok zuhuri kolu (sonradan ortaya çıkan oyun) adıyla tanınmıştır.

Orta oyunu, etrafı kalabalıklarla çevrili geniş bir alana kurulmuş, bir metne bağlı kalınmadan oynanan bir oyundur. Orta oyunu bir açık alan oyunudur, mevsimine göre kapalı yerlerde de oynanmıştır. Palanga denen orta oyunu alanı daire ya da elips biçiminde olur, izleyiciler bu alanın çevresinde sıralanırdı. Oyun alanı ip gerilmiş kazıklarla belirlenir, izleyicilerin hemen önündeki bir köşede çalgı takımı yer alırdı. Orta oyununun başlıca

dekoru, yeni dünya denen ve evi simgeleyen iki üç kanatlı, kafesli bir paravan ile dükkânı simgeleyen iki kanatlı daha küçük bir paravan ve arkalıksız bir iskemleydi. Oyuncular sandık odası adı verilen soyunma odalarından çıkıp bir yanda bırakılan küçük bir aralıktan alana girerlerdi.

Konuşma (muhavere), fasıl ve bitiş bölümlerinden oluşurdu. Alana önce çalgı eşliğinde oyunun iki ana tipinden biri olan Pişekâr girer, baş çalgıcı sayılan zurnacıyla kısa bir konuşmanın ardından, oyunun adını söyleyerek Klasik bir orta oyunu Karagöz oyunundakine benzer biçimde giriş (mukaddime), karşılıklı gösteriyi başlatırdı. İkinci ana tip olan Kavuklu'nun gene çalgı eşliğinde alana girmesiyle başlayan karşılıklı konuşma bölümü kendi içinde ikiye ayrılırdı. Kavuklu ile Pişekâr'ın birbiriyle tanış çıkmalarıyla sonuçlanan ilk bölüm arzûbâr adıyla anılırdı. Bunun ardından Kavuklu'nun, sonunda rüya olduğu ortaya çıkan bir öykü anlattığı tekerleme bölümü gelirdi. Sarıbaş oyunundaki gibi asıl oyunla ilgisi olmayan karşılıklı konuşma bölümü izleyicileri gösteriyi ısındırmayı amaçlardı. Asıl oyunun yer aldığı fasıl bölümünde Kavuklu sürekli olarak alanda kalır, oyunun konusuna göre sahneye çıkan çeşitli tiplerle güldürücü konuşmalar yapardı. Bu bölümde zaman zaman Pişekâr da alana gelerek ya yeni tipleri Kavuklu'yla tanıştırır ya da oyunun akışını yönlendirirdi. Oyundaki düğüm genellikle, Karagöz oyununda olduğu gibi sarhoş tipinin ortaya çıkmasıyla çözüldü. Çok kısa olan bitiş bölümünde Pişekâr ile Kavuklu karşılıklı birkaç söz söyledikten sonra, Pişekâr'in oyunun son bulduğunu açıklaması, işlemiş oldukları kusurlardan ötürü özür dilemesi, gelecek oyunun adını, yerini ve zamanını açıklamasıyla oyun son bulur, Kavuklu ve Pişekâr müzik eşliğinde alandan çıkar.(And,1983;18)

Orta oyununda yer alan bütün tipler Karagöz oyununun tipleri gibidir. Ama Karagöz perdesinde gösterilme olanağı olan doğaüstü yaratıklarla, hayvanlar, sandal, araba gibi binek araçları orta oyununda yer almaz. İki ana kahramanı vardır. Pişekar kültürlüdür; Arapça, Farsça kelimelerle konuşur. Kavuklu ise onu yanlış anlayarak komik durumu ortaya çıkarır. Kadın rolünü de erkekler oynar; buna Zenne denir. Orta oyunu; Karadenizli, Rumelili, Kayserili, Ermeni, Rum, Yahudi, Sarhoş, Bekçi vb. kendi şiveleri ve kılıklarıyla zengin tip çeşitliliğine sahiptir. Orta oyunun ana tipleri olan Pişekâr ile Kavuklu Hacivat ve Karagöz'ün karakter olarak aynıdır. Ama Pişekâr ile Kavuklu canlı kişiler olduklarından sözlerini vücut

hareketleriyle, yüz mimikleriyle güçlendirmek olanağına sahiptirler. Karagöz metne daha çok bağlı kalmak zorundayken orta oyunu oyuncularını oyunun akışına göre metinde çeşitli değişiklikler yapabilirler ve yeni espriler üretebilirlerdi.

Cumhuriyet'ten sonra değişen sanat anlayışına uymayan, gittikçe yaygınlaşan modern tiyatro ile baş edemeyerek yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutan orta oyunu bu gelenekten yetişmiş son oyuncu olan İsmail Dümbüllü'nün ölümüyle(1973) yalnızca ramazan aylarında hatırlanır hale gelmiştir (http://tr.wikipedia.org/wiki/Orta_oyunu).

19. yüzyılda Avrupa tiyatrosunun ülkemize girmesiyle beraber geleneksel Türk Tiyatrosu'nda büyük gerilemeler yaşanmıştır. Hiçbir yerden destek almayan sanatçılar zor şartlar altında mesleklerini devam ettirmeye çalışmışlardır. Cumhuriyetin ilk yılları ile beraber halkevlerinde çalışmalarını sürdüren geleneksel tiyatro sanatçıları ileride bu merkezlerin kapatılmasıyla birçoğu mesleklerine devam edememiştir (Özkan,1997;79). Uzun seneler boyunca çalışma yürütülmeyen Geleneksel Tiyatro alanında ilk adım 1970 yılında Kültür Bakanlığının konuyla ilgilenmesiyle başlamış ve Bakanlık bünyesinde topluluk oluşturulmasına karar verilmiştir. Ankara'da Devlet Geleneksel Türk Tiyatrosu Topluluğu kurulmuştur. Topluluk bünyesinde arşiv ve müze oluşturulması, geleneksel tiyatronun çağdaşlaştırılarak günümüz seyircisine seslenebilmesi, tiyatronun iki yönlü olarak yaşatılması ve araştırmalar yapılması gündemdediydi. Ancak 1990 yılından bu yana topluluk kadroları, 18 çeşitli nedenlerden dolayı verilmediği için topluluk kağıt üzerinde kurulmuş, müdürü olup kadrosu olmayan bir kurum haline dönüşmüştür (Özkan,1997; 80).

7.2 Batılı Anlamda Türk Tiyatrosu

Batı etkisinde gelişen Türk tiyatrosu üç ana başlık altında değerlendirilir. Tanzimat dönemi Tiyatrosu, Meşrutiyet Dönemi Tiyatrosu ve Cumhuriyet Tiyatrosu

7.2.1 Tanzimat Dönemi

Tanzimat'la birlikte batılı bir tiyatro anlayışını benimseyen Türk tiyatrosu, Cumhuriyet döneminde yurdun her yanında açılan halkevlerinde amatör tiyatro çalışmaları başlayıncaya ve Ankara'da 1940'ların sonunda devlet eliyle bir konservatuvar ve Devlet Tiyatrosu kuruluncaya kadar geçen sürede hemen hemen yalnız İstanbul'da bir gelişme alanı bulabilmiştir. Bu dönemde atılan adımlar ulusal bir tiyatronun kurulması doğrultusunda özgün

yapıtların yazılmasını ve yerli bir duyarlılığın oluşmasını sağlayacak çabalardan çok, kendi toplum yapısına uymayan bir dünyanın tiyatro örneklerine öykünme gibi çelişik bir eğilimi yansıtır. Siyasal ve ekonomik baskılar sonunda batıya açılmaya karar veren III. Selim, II. Mahmud, Abdülmecid gibi yenilikçi padişahların ve bu görüşü benimseyen okur yazar çevrenin Türkiye'ye batı tiyatrosunun girmesinde büyük payı vardır. İstanbul'daki yabancı elçiliklerin aracılığı ve batıya daha kolay yaklaşabilen azınlıkların da girişimiyle çeşitli sanat dallarında batılı biçimler denenmeye başlanmış, tiyatro da bir kurum olarak saray ve halk tarafından büyük ilgi görmeye başlamıştır. Sarayın desteği İstanbul'a gelen yabancı topluluklara gösterdiği ilgiyle kalmamış, Çırağan, Dolmabahçe ve Yıldız saraylarında tiyatro salonları yaptırılmıştır(And,2004;71),

Bilinen batılı anlamda ilk Türkçe oyun, Şinasi'nin Şair Evlenmesi'dir (1860). Bu oyun Dolmabahçe Saray Tiyatrosu'nda oynamak üzere ısmarlanmıştır. Bu arada İtalyan, Fransız, Alman, Avusturyalı tiyatro, opera ve bale toplulukları, Adelaide Ristori, Sarah Bernhardt gibi dünyaca ünlü sanatçılar İstanbul ve İzmir'de temsiller vererek bu kentleri önemli sanat merkezleri durumuna getirdiler.

İstanbul'da ilk yerli tiyatro topluluğunu kuran Güllü Agop bu olumlu hava içinde yetişmiş ve ilk adı Asya Kumpanyası olan topluluğun adını Osmanlı Tiyatrosu koyarak, Müslüman nüfusun daha yoğun olduğu İstanbul yakasındaki Gedikpaşa Tiyatrosu'nda temsiller vermeye başlamıştır. Batı tiyatrosunun Türkiye'ye girişinde ilk oyunlar yabancı dillerde oynadığından bunları ancak o dilleri bilen az sayıda Türk izliyebiliyordu. Yabancı azınlıklar İstanbul'da tiyatro dernekleri ve tiyatro okulları kurmuşlardı. Ayrıca Ermenice ve Türkçe temsiller veren Ermeni Tiyatro grupları vardı. Güllü Agop'un bu girişimiyle önceleri Ermenice oyunlar oynayan topluluklar yerine, 1866'den başlayarak yalnız Türkçe oynayan ve Türk yazarların yetişmesine ön ayak olan bir tiyatro kurulmuş oluyordu. 1870'te Sadrazam Âli Paşa'nın desteğiyle 10 yıllık bir tekel ayrıcalığı elde eden Osmanlı Tiyatrosu Türkçe oyunlarda rakipsiz bir tiyatro niteliği kazandı. Türk oyuncuların sahneye çıkmalarında ve Türk seyircilerin batılı bir tiyatro beğenisi edinmesinde Güllü Agop'un topluluğunun önemli rolü oldu. Müslüman Türk kadınlarının tiyatroya gitmesinin hoş karşılanmadığı bir ortamda

Güllü Agop kadınlar için kafesli bölmeler yaptırmış, ama gene de kadınların tiyatroya gitmesinin sık sık yasaklandığı görülmüştür.(And,2004;71)

Tanzimat döneminde oynanan ilk oyunlar, daha çok Avrupa kentlerinde moda olan melodram, duygulu komedi, romantik trajedi, tarihsel oyunlar ve kolay beğenilir vodvillerdi. Bu yüzden de izleyicilerin yaşam biçimine oldukça aykırıydı. Daha önce Karagöz ve ortaoyunu ile koşullanmış olan izleyicinin kısa zamanda tiyatro kültürü ve görgüsü edinebilmesi kolay değildi. Üst localardaki izleyicilerin aşağıya su dökmeleri, sahneye portakal fırlatmaları sık rastlanan olaylardandı. Ayrıca salonda sigara dumanından göz gözü görmez, ıslıktan ve gürültüden geçilmezdi. Bunda seçilen oyunların kendi yaşamlarına yabancı, ağır bir dille ve bozuk bir şive ile oynanmasının da payı vardı. Önce bu türden oyunların çevirilerini sahneleyen tiyatro adamları, halkı ısındırmak için uyarlama ve öykünme yoluna da gittiler..(And,2004;71)

Bu dönemin oyunlarında genellikle vatan ve özgürlük aşkı, evlilik ve aile düzeninin eleştirilmesi, inançlar ve boş inançlar, batıya açılmanın getirdiği sorunlar irdelendi. Batılı biçimlere yerli içerik bulmaya çalışan Tanzimat tiyatrosunun ahlakçı, öğretici bir tutumu olmakla birlikte, eğlendiriciliği de elden bırakmadığı görülür. Özellikle müzikli oyunlar Dikran Çuhacıyan'ın kurduğu Opera Tiyatrosu'nda büyük ilgi görmeye başlayınca, bu türün Güllü Agop tarafından da ele alınmasına yol açmıştır. Çuhacıyan'ın sahneye koyduğu Leblebici Horhor Ağa adlı müzikli oyun büyük başarı kazanmıştı. Güllü Agop'un temsilleri arasındaysa Ahmed Midhat Efendi'nin Çengi ile Zeybekler adlı oyunları yer aldı. Müzikli oyunların çoğu yabancı yapıtlardan uyarlanmaktaydı.

Bu sırada ortaoyunundan, batı tiyatrosunun etkisiyle kendine özgü bir tiyatro türedi. Tuluat olarak bilinen bu tür sahnede metinsiz ve suflörsüz oynanıyordu. Bu işe ilk başlayan eski bir ortaoyunu ustası olan Kavuklu Hamdi'dir. Tuluat tiyatrosunun Kavuklu Hamdi'den sonra ikinci büyük sanatçısı Abdürrezzak'ı, Ali Rıza Efendi, Hakkı Efendi ve Kel Hasan izledi. İsmail Dümbüllü, Münir Özkul ve Ferhan Şensoy'la da zamanımıza kadar geldi. Abdülmecid'den sonra II. Abdülhamid'in baskı dönemi ve sansürün olumsuz etkisiyle oyun yazarlarının, oyuncularının siyasal ve ekonomik baskı altında kalmaları, bu dönemin ikinci yarısında oyun seçiminde belli bir zevksizliği de getirmiştir.(And,2004;71)

Tanzimat döneminde Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynayan Namık Kemal'in Vatan yahut Silistre oyunu seyircilerin özgürlük duygularını coşturup olaylara yol açınca, Namık Kemal ve bazı arkadaşları sürgüne gönderildi. Bundan böyle izin alınmadan oyun oynatılması kuralı kondu. Ayrıca vatan, dinamit, hürriyet, adalar, birader, Makedonya, Girit, Kıbrıs ve burun gibi sözcükler de sakıncalı görüldüğü için yasaklandı. Gene aynı tiyatrodaki oynayan Ahmed Midhat Efendi'nin Çerkez Özdenleri (1884) adlı oyunu sarayın kuşkusuyla çektiği için, tiyatro bir gecede yıkıldı. Bundan sonra uzunca bir süre sansür, sürgün ve jurnalcılık yüzünden doğru dürüst tiyatro yapılamamıştır.. (http://tr.wikipedia.org/wiki/Türk_tiyatrosu#Tanzimat_.Dönemi) .

7.2.2 Meşrutiyet Dönemi

1908'de gelen özgürlük ortamı İstanbul'da tiyatro yaşamına da büyük bir canlılık kazandı. II.Meşrutiyet Anayasasının yurttaşlara tanıdığı yönetime katılma ve denetleme haklarını kullanmak isteyen birçok yazar ve sanatçı görüşlerini yansıtmak için tiyatroyu elverişli bir araç saydı. Oyunların konularını Osmanlı tarihindeki zaferler, kahramanlık destanları, çokevlilik, evlilik dışı ilişkiler, kadın hakları, köylerdeki sömürü ve bozuk düzen oluşturuyordu. Tanzimat döneminde daha çok Ermeni oyuncuların ayakta tuttuğu tiyatro sanatı Meşrutiyet döneminde Türk oyuncuların da katılmasıyla güçlendi ve yaygınlaştı. Böylece, yeni yazarlara ve tiyatroculara hazırladığı yetişme olanaklarıyla,1923'ten sonraki cumhuriyet tiyatrosunun temelleri bu dönemde atılmış oldu. Halka tiyatroyu ne olduğunu anlatmak ve iyi bir tiyatro izleyicisi yetiştirmek için de çaba gösterildi. Tiyatroya çok yabancı olan halka tiyatroya koyu renk, temiz bir giysiyle gelmesi, oyun sırasında yüksek sesle konuşulmaması, fındık fıstık yenmemesi için programlar ve el ilanları aracılığıyla uyarılarda bulunuldu(http://tr.wikipedia.org/wiki/Türk_tiyatrosu#).

Bu dönemde bilinçli bir tiyatro izleyicisinden söz etmek pek mümkün değildir; halk, tiyatroyu bir buluşma mekanı olarak görüyor ve sessiz bir ortam yaratmakta güçlük çekiyordu. Dönemin oyuncuları için yapılabilecek eleştirilere gelince, sahne dilleri pek iyi değildi ve bu iş için yeterince zaman ayırmayıp ezberlemeden sahneye çıkıyorlardı. Son olarak da sanatçıların yetiştirilme problemi vardı. Oyuncular usta-çırak ilişkisiyle yetiştiriliyordu ve henüz bu alanda profesyonel bir okul bulunmamaktaydı. André Antoine'ın önderliğinde, 1914'de açılan Darülbeydi-i Osmani ilk konservatuar niteliğindeki okul oldu.

Çalışmalarına Şehzadebaşı' ndaki bir apartmanda başladı. Kadro oluşturuldu, derslere başlanacağı sırada Birinci Dünya Savaşı çıktı ve Antoine Fransa'ya döndü. Antoine'ın dönüşünden sonra çalışmalara ara verildiyse de 1916 yılında "Tepebaşı Tiyatro"sunda ilk oyun sahnelendi. (Fuat ,2003)

Meşrutiyet Tiyatro'su döneminde Muhsin Ertuğrul'un açtığı Edebi Tiyatro Heyeti önemlidir."Yeni Sahne" tiyatro ve topluluk olarak iyi bir çizgi tutturmuştu. Meşrutiyet döneminde ayakta kalan binalardan en önemlisi Odeon Tiyatrosu'dur. Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Ali Ekrem Bolayır dönemin önemli oyun yazarlarıdır. Kadın yazarların başını Şair Nigar Hanım çekmekteydi. Dönemin belli başlı türlerine gelince öncelikle içinde her türlü güldürü ögesi barındıran Komedyaları görmekteyiz. Siyasal tercihler, batıl inançlar alaya alınmaktadır. Siyasal ve Belgesel Oyunlar da bir diğer dikkat çeken bölümdür.

Hürriyetin öncesinde yazılanlar dönemin kötü uygulamaları ve düzen çarpıklıklarına dikkat çekerken hürriyetin ilanından sonra Jön Türkler ve İttihat ve Terakki temalı eserlere daha çok yer verilmiştir. Tarihi Dramların da önem kazanması Osmanlı'nın gerek içeride gerek dışarıda aldığı başarısızlıklar sonucunda halkın umutsuzluğa düşüp geçmişte kazanılan başarıların öne çıkarılması olarak yorumlanabilir. Savaş Oyunları bir diğer konu çeşididir. Fakat en önemli biçim ise Toplumsal ve Evcil Dramlardır. Bu başlık altında aile ilişkileri, cinsel problemler,kadının toplumdaki yeri gibi temalar işlenmiştir. Bu dönemde yazılan "Çıkılmaz Sokak"(Şehabettin Süleyman) lezbiyenliği konu alması bakımından cesur bir örnektir. Duygusal dramlar başlığında da komedyalar, manzum ve toplumsal aile dramları özelliklerini içinde barındırır. Genellikle orta ve alt kesimlerden insanların hayatları anlatılır.

Bir diğer önemli bölüm ise Müzikli Tiyatrolardır. Meşrutiyet Tiyatrosunda canlı Karagöz oyunları sergilendiğinde kayda geçmiştir (And, 2004;87-119)

7.2.3 Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet'in ilanı ile beraber tiyatrodaki üçüncü dönem olarak adlandırılacak Cumhuriyet Tiyatrosu devri başlar. Cumhuriyet Tiyatrosu'nun temel özelliği Cumhuriyet'in birimlerini kullanıp Türk ulusunun erdemlerinin yüceltilmesinin sağlanmasıydı(And, 2004;.119-159).

Ankara'da 1936 Ekim ayında "Temsil Akademisi" çalışmalarına başlamasıyla yeni Cumhuriyet de kültür sanat alanındaki ilk adımlarını atmaya başlamış olur . 1940 yılında

“Devlet Konservatuvarı Yasası” çıkarılır. 1941’den 1948’e Devlet Tiyatrosu’nun kuruluşuna kadar altı opera ve 14 tiyatro oyunu sahnelenmiştir (Fuat, 2003; 244).

Bu dönemki çalışmaları Prof. Carl Ebert yönetmiştir. 1 Ekim 1949 tarihinde “Devlet Tiyatro ve Balesi” adı altında “Büyük Tiyatro” ve “Küçük Tiyatro” sahnelerinde çalışmalarına başlar. Seyirci yaratmada bazı problemler yaşansa da 1956 yılında eski Halkevi “Üçüncü Tiyatro” olarak açılır aynı yıl Evfak Apartmanı’nın altında “Oda Tiyatro”su kurulur (Fuat, 2003, s. 244).

Bu gelişmeler ve 1961 Anayasasının düşünce alanında getirdiği özgürlüklerle tiyatro altın çağını yaşamıştır. Özel tiyatrolar da bu dönemde çok etkili olmuşlardır. 1980 askeri darbesinden sonra Türk Tiyatrosu onarılamayacak yaralar almıştır.

1980’li yılların sonlarına doğru güldürüler ve amatör tiyatroların öne çıktığı gözlemlenmektedir. Güldürülerin bu dönemde yeniden gündeme gelmesi politik konulardan uzaklaşan tiyatronun seyirciye ancak bu mecrayla ulaşabilmesidir. Yine bu dönemde özellikle üniversitelerde amatör tiyatrolar gelişmekte ve seyircisini üniversitelerden bulmaktadır. Cumhuriyet döneminin başlarında seyircilerden tam sessizlik beklenirdi. Tiyatronun interaktif bir sanat dalı olduğu unutulmuş gibiydi. Bu dönemde seyirci ne verilse kabul etmek durumunda olduğu için çevirileri pek parlak olmayan birçok klasik eser sahnelenmiştir.

Muhsin Ertuğrul’un önderliğinde gelişen Cumhuriyet Tiyatrosu, Batılılaşma yolunda önemli yollar kat etmiştir ama ne yazık ki bu dönüşüm Türk geleneğine uygulanmadan yapıldığı için çoğu zaman iğreti durmuştur. (And,1983;41)

Afife Jale ile başlayan kadın sanatçıların sahnelerde görülmesi Cumhuriyet’in ilanıyla çok daha artmıştır. Oyuncuların yetişmesi bu dönemde hala usta-çırak ilişkisiyle devam etmekteydi, 1936’da Devlet Konservatuvarı kurulana kadar bu durum devam etmiştir. Tiyatro’nun üniversiteye girmesini sağlayan kişi Haldun Taner’dir. Cumhuriyet Dönemi’ndeki tiyatro topluluklarına örnek olarak; Benliyan Operet Kumpanyası, Fransız Tiyatrosu ve Süreyya Opereti sayılabilir. Türk Akademi Tiyatrosu da uzun soluklu olmamasına rağmen başarılı örneklerden bir tanesidir. Döneme damgasını vuran temel karakter Muhsin Ertuğrul’dur.

İlk dönemin tiyatro binaları incelendiğinde eskiden kalmış ya da, o dönemde yapılmış ve aslen tiyatro binası olmayan fakat tiyatro amacıyla kullanılan birkaç bina göze çarpar.

Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinden tiyatro binasının günümüze ulaşamaması tiyatro belleğinin oluşturulamamasına sebep olmuştur.

Cumhuriyet döneminde yeni yapılan binaların çoğunluğunun İtalyan sahne kullanmış olması büyük bir talihsizlik olmuştur (And, 1983). Deneysel sahnelerin kurulmadığı ve desteklenmediği görülmektedir. Tiyatronun yönetim, lojistik ve maddi kaynaklarına ek olarak fiziksel dokusunun önemi de büyüktür. Deneysel mekanlar, genellikle İstanbul'da festival dönemlerinde ve tarihi mekanlarla sınırlı kalmıştır. Sanatçıların kendilerini geliştirebilecekleri ve yeni form arayışlarında bulunabilecekleri mekanlarının olmaması yaratıcı gelişmeyi engellemektedir.

Kökü şamanizme uzanan geleneksel Türk tiyatro öğeleri, batılı anlamda tiyatro oluştururken gitgide azalmaktadır. Kültür emperyalizminden kurtulabilmek için bilinçli bir halk tiyatrosunun geliştirilmesi gerekmektedir. Halkla bütünleşen bir tiyatro önerisi kültürel kalkınmanın temelini oluşturabilir (Çeçen, 1996;291).

Cumhuriyet döneminde İstanbul Türkiye'deki tiyatro etkinliklerinin merkezi oldu. Kurtuluş yıllarının coşkunluğu, çağdaşlaşma çabalarının üstyapı kurumlarında yoğunlaşan belirtileri tiyatroya da yansımaktaydı. Kadın ve erkeklerin tiyatroya birlikte gitmeleri de bu değişimin örneklerindedir. Ayrıca, daha cumhuriyetin ilk yıllarında kadın oyuncu sorunu çözümlenmiş, Darülbedayi'de oynanan Othello'da Desdemona rolünü Bedia Muvahhit, Emilia'yı ise Neyyire Neyir canlandırmıştır. Tiyatro öğrencileri arasında da artık kızlar görülmektedir. Türkiye'nin ilk ödenekli tiyatrosu Darülbedayi'nin bu dönemde adı İstanbul Şehir Tiyatrosu olarak değiştirilmiş (1927), görgü ve bilgisini yurtdışında geliştiren Muhsin Ertuğrul'un yönetimindeki bu tiyatro yeni oyun yazarlarının, oyuncularının, yönetmenlerin ve her kuşaktan binlerce tiyatro seyircisinin yetişmesinde bir okul görevi görmüştür. Önceleri Tepebaşı'nda Dram ve Komedi tiyatrolarında çalışmalarını sürdüren topluluk, yapıların yıkılması ve yanması nedeniyle Beyoğlu Yeni Komedi Tiyatrosu, Harbiye Şehir Tiyatrosu gibi salonların yanı sıra, 1960'tan sonra yapılan Üsküdar ve Fatih şehir tiyatrolarında ve Kadıköy Halk Eğitim Merkezi'nin salonunda her tiyatro mevsiminde oyunlar sunmuştur. Bu ödenekli tiyatronun dışında bazı özel tiyatrolar da Meşrutiyet döneminden beri süregelen dağınık bir düzen içinde, gerek Naşit (1886-1943) gibi büyük halk sanatçılarının gördüğü ilgiyle, gerek operet topluluklarının getirdiği canlılıkla İstanbul'un tiyatro yaşamını

zenginleştirmişlerdir. 1936'da Milli Musiki ve Temsil Akademisi'nin bir bölümü olarak açılan Ankara Devlet Konservatuvarı, yetenekli Alman tiyatro adamı Carl Ebert'in çabasıyla değerli oyuncuların yetişmesine katkıda bulundu. İlk hazırlık döneminden sonra 1949'da Devlet Tiyatroları resmen kuruldu. Böylece tiyatro sanatının yurt düzeyinde yaygınlaşmasında da önemli bir adım atılmış oldu. Bu kurum daha sonra İstanbul, İzmir, Bursa, Adana, Trabzon ve Diyarbakır'da yerleşik kadrolarla çalışan şubeler açarak ve daha başka kentlere turneler düzenleyerek tiyatroyu yaygınlaştırdı.(http://tr.wikipedia.org/wiki/Türk_tiyatrosu)

Cumhuriyet Dönemi, özellikle kuruluş yıllarında 1936'da Devlet Konservatuvarı'nın ve Devlet Tiyatroları'nın olduğu kadar, İstanbul Belediye Şehir Tiyatrosu'nun da kurulmasına, tiyatronun kurumsallaştırılmasına da tanıklık eder. Özel tiyatroların da geniş yaygınlık kazandığı bu dönemde: Naşit Topluluğu, İstanbul Tiyatrosu, Gönül Ülkü - Gazanfer Özcan Tiyatrosu, Nejat Uygur Tiyatrosu, Ferhan Şensoy Tiyatrosu, Levent Kırca Tiyatrosu, Küçük Sahne, Dormen Tiyatrosu, Kent Oyuncuları, Dostlar Tiyatrosu, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu, Devekuşu Kabare Tiyatrosu, Meydan Sahnesi, Ankara Sanat Tiyatrosu ve bunun dışında başta İzmir ve Adana olmak üzere bir çok büyük kentlerde kurulan şehir tiyatroları vardır. Cumhuriyet döneminde konservatuarlar açılmakla birlikte sahneye koyuculuk, yönetmenlik ve sahne tasarımı başlı başına bir sanat eğitimi olarak gerçekleştirilememiş, bu nedenle de sahneye koyuculuk daha çok oyuncu - yönetmen kimliği içinde uygulanmıştır. Devlet Tiyatroları'nda Cüneyt Gökçer, Mahir Canova, Raik Alıncaçık, Bozkurt Kuruç, Can Gürzap gibi adların yanı sıra, yönetmenliği başlı başına uğraş edinen adlar yer alır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatro yaşamında eğitim de önemli bir yer almıştır. Bugün için Ankara, İstanbul ve çeşitli illerdeki konservatuarlar yanısıra, üniversitelerde de tiyatro eğitimi yapılmaktadır.

Uluslararası Tiyatro Enstitüsünün girişimleri ile 1962 yılından beri; 27 Mart günü, enstitüye üye ülkelerde kutlanan Dünya Tiyatrolar Günü 1978 yılı 27 Martında ilk kez ulusal düzeyde yayımlanan bildiriye tüm yaşamını Türk Tiyatrosu'na adanmış Muhsin Ertuğrul'un kaleme almasıyla ulusallaştırılmıştır.

8. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TİYATRODA KURUMSALLAŞMA

8.1 Konservatuvar'ın Açılışı

Konservatuvarın kuruluşu Muhsin Ertuğrul ile Mustafa Kemal'in 1930 yılında Ankara'da Marmara Köşkü'nde karşılaşmalarındaki tarihi konuşmayla gerçekleşir. Darülbedayi'nin Ankara turnesinin son gecesini oynandıktan sonra, Atatürk Muhsin Ertuğrul'u ve oyuncularını Köşk'e davet eder; topluluğa ilişkin övgülerini sıralar; ardından Muhsin Ertuğrul'a bir soru sorar:

"Siz, benim ta ataşemiliterlik çağımdan beri memleketimizde görmeyi candan özlediğim bir hayali gerçekleştirdiniz. Böylesine birbirine bağlı bir sanat topluluğunu kendi imkânlarınızla hazırlayıp bize getirdiniz, gösterdiniz. Şimdi ben, Devlet Reisi olarak size soruyorum: Hükümetten ne gibi bir yardım istersiniz?"

Böyle bir soru karşısında hükümetten istenecekler neler, neler vardı. Önce, o zamanlar yüzde otuz beşi bulan vergiler... Daha neler istenmezdi? Maddi ve manevi sıkıntılarımız sonsuzdu. O anda, Gazi Hazretleri'nin engin sözlerine baktığım zaman, ülkenin olduğu kadar, tiyatronun da ileri günlerini düşündüm. Geçmişin değil, geleceğin önemini anımsadım. Verimli bir bayraktarı Büyükada mezarlığına daha yeni gömmüştük: biri de sanatoryumlarda tedavi görecekti. Böyle giderse, birkaç yıl sonra Türk tiyatrosunda sıra sıra mezar taşlarından başka bir şey kalmayacaktı. Beni en çok ilgilendiren, tiyatronun bizden sonraki durumuydu. Onun için benden cevap bekleyen Gazi Mustafa Kemal'e Bir tiyatro mektebi istiyoruz Paşam! diyebilirdim. Gazi Hazretleri vaktin geç olmasına karşın, hemen Başbakan İsmet (İnönü) Paşa'ya haber gönderdi ve çağırttı.

(...) Haydi, isteğinizi Paşa'ya tekrarlayın buyurdular.

Muhsin Ertuğrul'un en büyük hayali yepyeni bir tiyatro okulu idi. Yine Muhsin Ertuğrul'udunleyelim:

.Milli Şef İsmet İnönü bana "Hükümetten bir dilediğiniz var mı?" dedikleri zaman, kendilerine şu cevabı vermiştim: Paşam, hükümetten bir tek isteğimiz var: Bir tiyatro mektebi. ..Bir tiyatro mektebi ki bizden sonra gelecekler, sanat meşalesini söndürmeden elden ele, nesilden nesile versinler.

Bir sene sonra bu dileğimizi Şehir Tiyatrosu Ankara'ya giderken, Darülbedayi mecmuasının 1 Nisan 1931 tarihli nüshasının ilk sahifesinde "Hükümetten İsteddiğimiz" başlıklı yazıda şöyle yazarak güçlendirmiştim:

Darülbedayi'nin geçen seneki Ankara temsilieri esnasında İsmet Paşa Hazretleri sormuştu: 'Tiyatro için hükümetten şimdilik ne gibi yardım istersiniz?' diye... Bizim yerimizde herhangi bir tiyatro müntesibi muhakkak ki pek ağır olan tiyatro vergilerinin kaldırılmasını temenni ederdi çünkü , bütün dünyada tiyatroyu öldüren ve inkişafına mani olan iki amil var: Biri sinema, diğeri vergiler. Buna rağmen Başvekil Paşa'ya cevabımız şu olmuştur:

'Paşam, bir mektep, bir tiyatro mektebi istiyoruz ki yeni nesillere yeni sanatkârlar yetiştiresin.'

Bu yazı şöyle bitiyordu:
Başvekil Paşa, Maarif Vekili Beyefendi... Eğer bize bu sene de sorarsanız, 'Hükümetten ne gibi bir yardım istiyorsunuz?' diye, size bütün eksiklerimize,bütün yoksulluğumuza rağmen gene vereceğimiz cevap şudur:
Bir mektep istiyoruz!
Nihayet Ankara'da bugünkü Tiyatro Mektebi kuruldu."(Ertuğrul;1940).

Türkiye , 1924 yılında savaştan yeni çıkmıştır, halk yoksul ve moralsizdir. İşte böyle bir ortamda, müzik okulunun kurulmasına karar verilmiştir.1924 yılında Ankara'da Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur.Ankara Musiki Muallim Mektebi,1934 yılında yeni bir biçim kazandı.Bu kuruluşun daha geniş kapsamlı bir kimliğe kavuşması için "Milli Musiki ve Temsil Akademisi Teşkilat Kanunu" çıkartılmıştır.(Gürzap.s.49,2012)

Temsil Akademisinin eğitimi üzerine bir rapor hazırlayan Reşat Nuri Güntekin okulun amacını 'tiyatro ve edebiyatı yeterince anlamış,sindirmiş sanatçı yetiştirmek' olarak tarif eder (And.2004;.124).

1936 yılında Tiyatro Bölümü, sonradan adı değiştirilerek "Milli Musiki ve Temsil Akademisi" yerine "Devlet Konservatuvarı" olan bu kuruluş içinde, resmen tiyatro eğitimine başlanmıştır..Konservatuvarın başına devrin önemli sahne adamlarından Carl Ebert getirilmiştir. 1935'de Ankara'ya davet edilen ünlü Alman müzik adamı besteci Paul Hindemith okulun musiki bölümünü, 1936'da Türkiye'ye davet edilen Carl Ebert de Muhsin Ertuğrul'la birlikte tiyatro bölümünü düzenlemişlerdir. Okulun açılabilmesi için büyük uğraşlar veren Muhsin Ertuğrul'da hoca olarak kuruluşta yer almıştır.

Carl Ebert, yeni Cumhuriyetin kendinden beklentisini ve Atatürk'le karşılaşmasını şöyle anlatır:

Atatürk, ayakta karşıladı beni.Elimi sıktı ve konuşması süresince bırakmadı.
Dedi ki:'Biz, hasbelkader harpçi bir millet olmuşuz.Asırlar süresince göç ve hareket halinde bulunmuş,at üstünde serhatlerden serhatlere koşmuşuz. Durmayan taş yosun tutmaz, kabilinden uygarlıkta özellikle güzel sanatlar alanında çağdaş uluslardan geri kalmışız.Bu geriliğimizi,en kısa yoldan telafi etmek azim ve gayretindeyiz.Türk Milletinin güzel sanatları sevmek ve onda yükselmek yolunda da kabiliyetli olduğunu bütün dünyaya ispat etmek istiyoruz.Bu çabalarımızda bize yardımcı olunuz.Bunu sizden önemle rica ediyorum.'
Konuşması bitince elimi bıraktı ve gene ayakta cevabımı bekledi.Gerekeni söyledim.Atatürk'ün güzel sözleri yanında benim söylediklerimin önemi yok. Tekrarlanmaya değmez. Fakat, aradan geçen yıllara rağmen, unutamadığım şu izlenimlerimi tekrar etmeden geçemeyeceğim.Kendi milletinin gücüne ve kabiliyetine böylesine inanmış ikinci bir devlet adamı hatırlamıyorum.O şimşek bakışların ışıltısını hala gözlerimde taşıyor,ellerinin sıcaklığını ve kalp atışlarını hala avuçlarımda hissediyorum. Devlet Konservatuvarına derin bağlılığım,

Türkiye'yi ikinci vatanım olarak benimseyişim, Atatürk'ün eseri sayılır. Onu korumak,onu başarılı kılmak,hatta vatan borcudur.” (Fikret,1997; 26)

1939'da Carl Ebert'in deneyimlerinden yararlanılarak, konuya ilişkin ilk yasa tasarısı hazırlanmıştır. Bu tasarı 20 Mayıs 1940 günü yasallaşmış ve 1 Haziran 1940 günü yürürlüğe girmiştir. Yasa Konservatuvarın bölümlerini düzenler. 2. Maddesine göre, Konservatuvar iki bölüme ayrılır: Müzik ve Tiyatro. Tiyatro Bölümü, opera ve baleyi de kapsamaktadır. Tiyatro Bölümü iki aşamalı olarak uygulanmaktadır. “Orta” ve “Yüksek” bölümleri olarak günün eğitim sistemine entegre edilmiştir.

İlk mezunlarını 1941 yılında verir.Beş yıllık eğitim süresinin sonunda Salih Canar, Nüzhet Şenbay, Esat Tolga, Mahir Canova, Ertuğrul İlgin, Melek Ökte, Nermin Sarova, Muazzez Kurdoğlu ilk mezunlardır.

8.2 Tatbikat Sahnesi

Ankara Devlet Konservatuvarı ilk mezunlarını 1941 yılında vermiştir. Bu ilk mezunlar, ilk temsilcilerini okuldaki sahnelerinde davetliler önünde gerçekleştirmişlerdir. Okuldan mezun olan sanatçıların belirli bir ücret karşılığında temsiller verecekleri Devlet Konservatuvarına bağlı bir bölüm oluşturulmuştur: Tatbikat Sahnesi. Maurice Maeterlinck'in “Evin İçi”, Sygne'nin “Denize Giden Atlılar” ve Moliere'in “Gülünç Kibarlar” adlı oyunları ilk oyunları olmuştur. İlk ücretli oyunları ise, 1941 yılının Nisan ayında oynadıkları Carlo Goldoni'nin “Otelci Kadın” adlı oyunudur. 1941 yılının Haziran ayında Opera bölümü mezunları da Mozart'ın “Bastienne ile Bastienne” adlı mini eseri ile Puccini'nin “Madam Butterfly” operasının ikinci perdesini temsil etmişlerdir.(Devlet Konservatuvarı Broşürü , 1943)

Temsiller başlangıçta Cebeci semtindeki okulun küçük salonunda verilmektedir. Ebert'in girişimleriyle Ankara da bütün faaliyetlere ev sahipliği yapan ‘Halkevi’ salonunu Tatbikat Sahnesi oyuncularını da kullanmaya başlamışlardır. 1941-1947 yılları arası bu salonda Carl Ebert'in yönetiminde düzenli temsiller verilmeye başlanmıştır. Bu süreçte aralarında Cüneyt Gökçer, Salih Canar, Macide Tanır, Ragıp Haykır, Ertuğrul İlgin, Muazzez Kurdoğlu, Şahap Akalın, Ulvi Uraz,Yıldız Kenter, Mahir Canova gibi Türk Tiyatrosu'nun taşıyıcıları olacak otuzun üzerinde sanatçı mezun olmuştur. Carl Ebert 'in Türkiye'den ayrılmasıyla

yerine Muhsin Ertuğrul getirilmiştir. Muhsin Ertuğrul bugün de Devlet Tiyatrosu tarafından kullanılmakta olan ve Küçük Tiyatro adıyla bilinen Evkaf Apartmanında yer alan ve Mimar Kemalettin tarafından yapılmış salonu kiralarak Tatbikat Sahnesi'nin kullanımına açmıştır. Açılış 1947 yılının 27 Aralık günü Ahmet Kutsi Tecer'in yazdığı Köşebaşı adlı eserle yapılmıştır.

1948 yılında Ulus semtinde Sergi Evi olarak kullanılan bina Alman Mimar Paul Bonanz tarafından tamamen değiştirilerek opera ve tiyatro temsilleri verilecek şekilde yeniden yapılmıştır. Halen faal olarak çalışan Büyük Tiyatro binasıdır bu.

Bütün bu süreç Devlet Tiyatrosu'nun ön hazırlığı gibidir. Muhsin Ertuğrul'un hayalini süsleyen "Tiyatro ve Mektebi" ülküsüne çok az kalmıştır.

8.3 Devlet Tiyatrosu'na Geçiş

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak Devlet Tiyatrosu 1 Ekim 1949 yılında Büyük Tiyatro'da "Faust", Küçük Tiyatro'da "Küçük Şehir" adlı oyunlarla açıldı. İlk Genel Müdürü Muhsin Ertuğrul'dur. 1947 yılında Ebert'in yerine Tatbikat Sahnesinin başına getirilen Ertuğrul, Devlet Tiyatrosu'nun da kurucu Genel Müdür'ü olmuştur. Kurumun kuruluş felsefesini, devrin Başbakanı Şemsettin Günaltay yasayı Meclise sunma konuşmasında şöyle belirtmiştir:

- (...)Türk dram ve musiki sanatının mutlu bir dönüm noktası telakki edilebilecek bu imkanın yanında sanatkarlarımızı, sanat hayatının gerektirdiği şartlara kavuşturmak yükümünü duyan bakanlık ilişik kanun tasarısını hazırlamıştır. Tasarıya hakim olan başlıca düşünce ve prensipler şunlardır: 1-Temsil edeceği yerli ve yabancı eserlerle halkın genel eğitimini, yurt ve güzellik sevgisini, dil ve kültürünü yükseltmek Türk dram ve musiki sanatının yayılmasını, gelişmesini sağlamak.
- 2-Bütün başka memleketlerde olduğu gibi, sanatkârı memur çerçevesinde mütalaa etmemek, esas olan istidat ve formasyonların, kendi şartları içinde gelişmesini temin etmek.
 - 3-İstidatları değerlendirmek.
 - 4-Her Sanatkâra geniş imkanlar içinde, kendi istidat ve değerini göstermesini ve bunun karşılığını almasını mümkün kılmak.
 - 5- Sanatkârları bareme, kıdeme ve süreye bağlı tutmayarak onlara kendi özellikleri içinde, her zaman başarıma imkanlarını vermek.
 - 6-Sanat hayatının gerekli kıldığı disiplini, programlı çalışmalarını sağlamak .
 - 7-Yurtiçinde ve dışında, Türk dram ve musiki sanatını yayarak Türk dilini, şive birliğini vücuda getirmek.
 - 8-Yurdun her tarafını dolaşarak, Halk eğitimi üzerinde müessir olan gezici gruplarla birkaç büyük şehrimizde çalışan topluluklar üzerinde düzenleyici rol oynamak suretiyle onları , genel eğitime hizmet edici hale gelmelerine yardım etmek."(Gürzap , s 71)

Bu prensipler doğrultusunda “Devlet Tiyatrosu ve Operası” kurulmuştur.(EK1) 1958 yılı sonlarında Bakanlık kararıyla Devlet Opera ve Balesi Devlet Tiyatroları’ndan bağımsız çalışmaya başlamıştır. Ancak 1960 yılında yeniden Tiyatro ile birleştirildi.1965 yılında, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı’nın içinde oluşturulan Kültür Müsteşarlığına bağlanmış , 13 Haziran 1966 yılında Devlet Opera ve Balesi Milli Eğitim Bakanlığı’nın kararıyla yeniden Devlet Tiyatroları’ndan ayrılmıştır.Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile Devlet Opera ve Balesi’ni kesin olarak iki ayrı kuruma dönüştüren yasa 14 Temmuz 1970 yılında çıkarılmıştır.1971 Temmuzunda Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü yeni kurulan Kültür Bakanlığı’na, aynı yılın sonunda Kültür Bakanlığı müsteşarlık olarak Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlandı.

Devlet Tiyatroları’nın bağlı olduğu Kültür Müsteşarlığı 7 Haziran 1972 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’ndan ayrılarak, Başbakanlığa bağlanmıştır.

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü17 Kasım 1974 yılında yeniden kurulan Kültür Bakanlığı içinde yer almıştır. 25 Kasım 1981 yılında birleştirilen Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlanmıştır.

2 Mart 1989 yılında Kültür ve Turizm Bakanlıkları ayrılırken ‘ tüzel kişiliğe haiz’ Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü Kültür Bakanlığı’na bağlı kuruluşlar arasında kalmıştır.29 Nisan 2003 tarihinde Kültür Bakanlığı Turizm Bakanlığı ile birleşmiştir. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı özel bütçeli bir kuruluştur. Kurumun merkezi Ankara’da olup teşkilat yapısı merkez ve taşra teşkilatı olmak üzere ikili yapıya sahiptir.12 değişik bölgede yerleşik kadrolu sahneleri vardır.Sürekli turneler düzenlemektedir.

Merkezde görev yapmak üzere Genel Müdür, iki Genel Müdür Yardımcısı ile Başrejisör yönetiminde olan Devlet Tiyatroları ana ve yardımcı hizmet birimlerinden oluşmaktadır.

Yasal yapısı ve tarihsel süreci bu tez kapsamında etraflıca irdelenecektir.

9. DEVLET TİYATROSU SÜRECİ VE YASAL ARAYIŞLAR

Bir işletme olarak tiyatro; tarihin hiçbir döneminde kâr getiren işletme modeli olamamıştır. Bu yüzden sürekli bir hamiye, desteğe ihtiyaç duymuştur. Gerek üretilenin çoğaltılabilir olmaması, her ihtiyaç duyulduğunda yeniden ve insani emeğe dayanılarak üretilmesi, üretim alanı olarak özel alanlar ve koşullar talep etmesi maliyet oranlarını önemli ölçüde etkilemiş, ürünü pazarlama, tanıtma ve satış sürecinde ek maliyetlere ihtiyaç duymuş buna karşın ürünü satabileceğiniz insan sayısı sınırlı bir sayıda kalmıştır. Bu tablo kârlılık açısından Tiyatroyu hep eksi bilançolarla karşı karşıya bırakmıştır. Gerek kurumsal gerek bireysel destekçiler arasında bu mali porte hep bir yakınma konusu olmuş ve ilk gözden çıkartılması gereken üretim olarak genelde sanat özelde tiyatro üretimi görülmüştür

Ekonomik kaygılar bahane edilerek tartışmaya açılan ve Türkiye Sanat Kurumu (TÜSAK) adı verilen yasa tasarısı sürecine varmadan çok önceleri de bugünkü gerekçelere çok benzeyen gerekçelerle Devlet Tiyatrosu ve Opera ve Balesinin iyileştirilmesi yönünde muhtelif çalışmalar, kurultaylar, yasa komisyonları vb. oluşumlar toplanmış ve öneriler geliştirmişler ancak bu çalışmaların hiçbiri kalıcı ve sorunları çözümleyici olamamış, yasal bir çerçeveye oturtulamamıştır.

9.1 İlk Yıllar ve Bölge Tiyatroları

Muhsin Ertuğrul'un Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü sürecinde kendi başına hazırladığı Bölge Tiyatrolarının kurulmasına yönelik bireysel çalışmaları olduğunu yazılarından ve önermelerinden biliyoruz ancak kayda geçen ilk resmi girişim VII. Milli Eğitim Şurasında oluşturulan komitedir. VII. Milli Eğitim Şurası'nda 1961 yılında, Cüneyt Gökçer Başkanlığında bir Tiyatro, Opera ve Balesi Komitesi kuruldu. Üyeleri, Muhsin Ertuğrul, Lütfi Ay, Nüvit Kodallı, Ziya Demirel, Metin And ve Şahap Akalın'dır. Komite, Devlet Tiyatrosu, Devlet Konservatuarı ve Bölge Tiyatrolarıyla ilgili bir yasa tasarısı hazırlamıştır. Tasarıya göre, merkezi Edirne'de olan Trakya, merkezi Bursa'da olan Marmara, merkezi İzmir'de olan Ege, merkezi Adana veya Mersin'de olan Akdeniz, merkezi Samsun'da

olan Karadeniz, merkezi Ankara’da olan Orta Anadolu, merkezi Erzurum’da olan Kuzeydoğu, merkezi Diyarbakır veya Gaziantep’de olan Güneydoğu Bölge Tiyatroları kurulacaktır (Konur,2001;144)

Yapılanma biçimine itiraz ettiği için Muhsin Ertuğrul komiteye katılmaz.

Komite birbiriyle bağlantılı üç yasa tasarısı hazırlar:

1-Devlet Konservatuvarı’nı yenileştirme yasa önerisi

2-Devlet Tiyatrosu’nun yenilenmesi

3-Bölge Tiyatrosu yasa taslağı

Birbiriyle ilintili düşünülen yasa önerileri aynı zaman da genişleme taleplerine bir cevap niteliği taşımaktadır.Tek merkezde bulunan Konservatuvarın muhtelif şubelerle yurda dağılması yoluyla açılacak Bölge Tiyatrolarına sanatçı yetiştirecek kaynaklar artırılmış olacaktır.Devlet Tiyatroları iyileştirilirken sanatçılar üzerinde ki memurlaşma etkisini ortadan kaldıracak düzenlemeler yapılma fırsatı da yakalanmış olacaktır.Bölge Tiyatrosu tasarısında,istihdam edilecek sanatçıların sözleşmeli olacakları belirtilmektedir. Kuruluş yasası kapsamında bazı sosyal hakların korunabilmesi çerçevesinde memurun yasalarının güvencesine alınan sanatçılar çok uzun yıllar bu tanımlamanın sağlıklı yapılamayışının sıkıntısını yaşamışlardır. Günümüze kadar taşınan bu belirsizliğin bu yasa çalışması ile o yıllarda giderilmesi mümkünmüş oysa ki!

Bölge Tiyatroları Muhsin Ertuğrul’ un ortaya attığı ve hayatının sonuna kadar savuna geldiği bir modeldir. Konuyla ilgili yazdığı çokça yazılarından birinde şöyle demiştir Bölge Tiyatroları için:

Bunları kurmakla yalnız halk eğitimi faydalanmayacak, tiyatro sanatı da bağımsızlığa kavuşacağı için alabildiğine gelişecek, büyük şehirlerdeki kötü geleneklerden,esnaflıktan,alışkanlık baskısından kurtulacak,yeni yeni yazarlar, yeni yeni rejisörler,yeni yeni oyuncular ortaya çıkacak .

Bölge Tiyatroları bir yandan buldukları şehrin tiyatrosunda temsiller verirken öte yandan ikinci bir piyesle başka bir kol o bölgenin şehir,kasaba ve köylerini nöbetleşe dolaşacaklar.O çevrede tiyatronun uğramadığı bir bucak bırakmayacaklar. Bölge Tiyatrolarının başına geçecek olan idealist gençler o bölgeye kültür,sanat, yaşama ve çalışma zevki götürecekler.Ora çocuklarında uyuyan istidatı uyandıracaklar,yeni sanatçı kuşakları yetiştirecekler.Tek bir sözcükle kültür meşalesi olacaklar,kararmış ruhları aydınlatacaklar. (Konur,2001;144)

Tüm iyi niyetli çabalara karşın Komitenin çalışması sonuçsuz kalmıştır. 1963 yılının Temmuz ayında, Bursa CHP Milletvekili Saadettin Çanga ve aralarında Milli Eğitim Bakanı İbrahim Öktem'in de bulunduğu 106 milletvekili bir yasa taslağını meclise sunarlar. Yıllar yılı üzerinde çalışılan “Bölge Tiyatroları Yasası” teklifidir bu (Gürzap ,2012;132).

Tasarı bir önceki tasarıya yakın hazırlanmıştır. Muhsin Ertuğrul Yasa tasarısının ardından bir yazı kaleme alır ve tasarıya muhalefet eder:

Kanunu teklif eden sayın Saadettin Çanga ile 106 Milletvekiline ve geçici komisyon üyelerine.

Önce bu çok hayırlı davaya ön ayak olduğunuz için teşekkür ederim.

Memleketin Kültür ve sanat yoluyla kalkınmasında ilköğretimden daha büyük rol oynayacak Bölge Tiyatroları'nın yurdumuzda da kurulması fikrini ileri sürerek ve bunun gerçekleşmesi için on beş yıla yakın ,sözle,yazıyla savaşımlı yapan ben,böyle bir tasarının meclise teklif edildiğini gazetelerden öğrendim,kulaktan kulağa duydum.Son şekli elime güçlülükle geçen bu teklifin,Bölge Tiyatroları ruhuna tamamıyla aykırı olan sakatlıklarla dolu olduğunu gördüm.Böyle bir kanunla gerçekleşecek Bölge tiyatroları memlekette bu sanata vurulacak en büyük darbeyi ,en keskin baltayı yediği için,daha doğmadan ,ana karnında ölecektir..(Oyun Dergisi Kasım 1963)

Bu açıklama tiyatro tarihimizde kendine yer bulacak bir tartışmanın da fitilini ateşlemiş zamanın Devlet Tiyatrosu ve Operası Genel Müdürü Cüneyt Gökçer ile Şehir Tiyatrosunun başında bulunan Muhsin Ertuğrul arasında yazı yoluyla şiddetli bir tartışmanın kapısını aralamıştır.

Bu tartışmalar sürerken tasarı Geçici Komisyonunda kabul edilip gündeme alınmasına karşın süresinde yasalaşamadığı için sonuçsuz kalır.

1964 yılında konu Milli Eğitim Bakanlığınca tekrar ele alınır ve İstanbul'da düzenlenen Müzik ve Sahne Sanatları Danışma Kurulu Toplantısında gündeme getirilir.

“3-7 Ağustos 1964 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığınca İstanbul'da düzenlenen Müzik ve Sahne Sanatları Danışma Kurulu'nda konuşulan ve birtakım kararlara varılan çeşitli konular arasında Bölge Tiyatroları da vardı.Bu konuda çeşitli yazarlar düşüncelerini belirten çeşitli yazılar yazdılar.Bu yazılar ve başkaları,elbirliğiyle bu önemli tasarının gerçekleştirilmesi yerine kısır,kişisel çekişmelere dönüştü”(And,1973;)

9.2 27 Mayıs 1960 ve sonrası

27 Mayıs 1960 İhtilali sonrasında oluşturulan özgürlükçü anayasanın rüzgarı ile sanatçılarda sendikal örgütlenme hareketi içine girmişler ve TOTSİS'i (Türkiye Opera Tiyatro ve Yardımcı İşçileri Sendikası) kurmuşlardı. İlk grev 17 Kasım 1965 tarihinde gerçekleşmişti. Zamanın Genel Müdürü Cüneyt Gökçer ile Toplu sözleşme için masaya oturulmasına karşın sonuç alınamamış ve grev başlamıştı.

Türkiye 'de ne gariptir ki ilk tiyatro grevi, sanatçıların ekonomik güvenceleri öteki tiyatrolara göre en sağlam bir kamu ödenekli tiyatrodadır,Devlet Tiyatrosu ve Operası Genel Müdürlüğü'nde görüldü. Olay 1965'te patlak verdi.TOTSİS ile Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü arasındaki toplu sözleşmenin imzalanmasında anlaşma olmayınca, tiyatro sanatçı ve teknik elemanlarının çoğu greve gitti.olaya basında geniş yer verildi,yazılar yazıldı,açık oturumlar düzenlendi.'Devlet Tiyatrosu sanatçıları memur mudur, işçi midir?' sorusu tartışıldı.Bu arada konuya hiçbir açıklık getirmeyen görüşlerde ileri sürüldü,örneğin' Ne memurdur,ne işçidir,sanatçıdır' diyenler bile çıktı...Burada üzerinde durulması gereken şudur;genellikle grevler de ağırlık noktası ,aylık ve ücretlerin artırılmasıdır. Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü, bir yandan işveren olarak gözükmekle birlikte kendisi de oyuncu olarak,üstelik belki,herkesten daha yoğun çalışarak emekçi durumundadır. Böyle olunca kendisinin de yaralanacağı bir para artırımına hiç karşı çıkarmıydı?(And ,1973; 163-164)

Ekonomik talepler grevin gerekçelerinden birini oluşturmasına karşın asıl etmen iş barışı, adaletli yönetim ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi olarak görülüyor. Özellikle uzun turneler nedeniyle neredeyse sürgün hayatı yaşayan sanatçıların kendilerini cezalandırılmış hissetmeleri,Opera, Bale ve Tiyatro'nun ortak bütçeyle ve tek elden idaresi,tek adam yönetiminin çalışanlar üzerinde oluşturduğu baskı grevin ateşleyicisi olmuştur.Yasal düzenlemelerin zorunluluğu bir kez daha açığa çıkmış ve bizzat çalışanlar tarafından seslendirilmiştir.Devlet Tiyatrosu sanatçıları memur mudur işçi midir tartışması uzun süre zihinleri meşgul etmiş,yönetimin itirazları ile yargı yoluyla grev sonlandırılmıştır.

”Konu çeşitli mahkemelerin çeşitli daireleri arasında gidip gelir, çeşitli uzmanlar çeşitli görüşler ileri sürerler.Sonunda Yargıtay 7. Ceza Dairesi'nin kararı sonucu,Devlet Tiyatrosu'nun kuruluş kanununda yer alan 657 sayılı kanunun 27.Maddesine dayanarak,Devlet Tiyatrosu sanatçılarının memur olmaları ve Emekli Sandığına bağlı bulunmaları nedeniyle grev yapamayacaklarını karara bağlamıştır.”(Gürzap,2012,142)

1969 yılında düzenlenen bir protokolle Opera ve Bale, Tiyatrodan ayrı yönetilmeye başlanmış 14 Temmuz 1970 tarihinde çıkarılan 1309 sayılı “Devlet Opera ve Balesi Kuruluşu Hakkında Kanun” ile tümüyle bağımsızlaşmıştır.

Opera Kanunu ile birlikte 1310 sayılı Devlet Tiyatroları Kuruluş kanunu çıkarılmış ve 5441 sayılı kanun revize edilmiştir. Bu arada Devlet Tiyatrosu Sanatçılarının memur statüsünde oldukları bu yasada açıkça yer almış ve ilgililer “sanatçı memur” tanımıyla tarif edilmiştir.

9.3 1970- 1980 Dönemi

12 Mart 1971 de verilen askeri muhtırayla açılan ara rejim süreci Türkiye de özgürce sanatla uğraşmanın yollarını yine tıkamış ve baskı ve korku toplum üzerine karabasan gibi çökmüş olsa da Kültürü bağımsız bir bakanlığa bağlamış ve Kültür Bakanlığı kurulmuştu. Bakanlığa getirilen Talat Halman Bölge Tiyatroları yasası ile ilgilenmiş ancak sonuçlandıramamıştır. Buna karşılık turne düzeniyle hizmet götüren İzmir ve Bursa Devlet Tiyatroları yerleşik kadrolara kavuşturulmuşlar böylece ilk Bölge Tiyatrosu örneklerini oluşturmuşlardır. Ancak bu yapılanma arzu edilen ‘bölge tiyatrosu ‘modelini karşılamaktan uzak, sadece turne düzeneği içinde günü kurtaracak geçici bir çözüm olarak görülmüş ne yazık ki çok uzun yıllar bu biçimiyle sürdürülmüş ve nihai hedef için gerekli alt yapı oluşturulamamıştır.

Askeri vesayet altında oluşturulan Milli Birlik Hükümeti Türkiye de önemli bir sürecin başlamasına öncülük etmiştir. Kültür ‘ün bağımsız bir Bakanlık olarak bu dönemde ortaya çıkması dikkat çekicidir. Daha sonra kurulan Bülent Ecevit başkanlığında ki koalisyon hükümetinde bu Bakanlık yeniden ortadan kaldırılmış ve Kültür sanat alanı doğrudan Başbakanlık Müsteşarlığına bağlanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesi içinde başlayan süreç 1970 den sonra hızlı bir kabuk değiştirme hareketi içermiştir. Burada etken olan kurumların giderek palazlanarak daha görünür ve daha etkin hale gelmeleridir. Sonraki hükümetler döneminde Turizm ile birleşip ayrılarak günümüze dek taşınmış bir Bakanlık olarak hayatını sürdürmüştür Kültür Bakanlığı. Bütün bu inişli çıkışlı sürecin içinde ilgili kurumları (Devlet Tiyatrosu ve Devlet Opera ve Balesi) kendilerine özgü birer kuruluş yasasına sahipken kendi bir kuruluş yasasına halen sahip olamamıştır. Bu da yaman bir çelişki olarak önümüzde durmaktadır.

Ecevit hükümetiyle birlikte Başbakanlığa bağlanan kurumlar da Genel Müdür değişiklikleri yaşanmış, aynı zamanda hakim olan siyasanın etkisiyle repertuardan başlayarak yapılanmada bir takım değişim ve dönüşüm çabaları içine girilmiştir. İleride Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü olarak göreceğimiz Turgut Özakman o günlerde Genel Müdür yardımcısı olarak Devlet Tiyatrosunun isteklerini ve eksiklerini tesbit ettiği şu resmi yazıyı yayınlamıştır: 1 Haziran 1978’de işbaşı eden yeni yönetim, Devlet Tiyatroları’nda çeşitli sorunlarla karşılaştı. Bunların bazıları şunlardır.

*Birçok sorunlar yasadan kaynaklanıyor. Devlet Tiyatroları’nın kuruluş ve işleyişini düzenleyen 14.7.1970 gün ve 1310 sayılı yasa ile değiştirilen 5441 sayılı yasa ,Türk tiyatro yaşamının ve çağdaş tiyatro işletmeciliğinin gereksinimlerini karşılayacak nitelikte değildir. Yasanın başarıyla uygulandığı da söylenemez.

*Yasa Devlet Tiyatroları’nın amacını saptamamıştır.

*Edebi Kurul sistemini korumuştur.

*Devlet Tiyatroları merkez ve taşra birimlerini yeniden örgütlemek gerekmektedir. Dramaturji Bölümü’nün çok yönlü işlerliğe kavuşturulması zorunludur.

*Devlet Tiyatroları sahnelerinin ses ve ışık donanımları yetersizdir. Bugün elimizde bir tek “sahne efektleri” aygıtı bulunmamaktadır.

*31 yıllık Devlet Tiyatrolarının bir “arşiv” i yoktur.

*Her konuda ve her aşamada iç eğitim duyarlı bir sorun olarak ortadadır.

*Seyircilerle, kitle iletişim örgütleriyle, tiyatrolarla ilişkileri düzenleyecek uzman birimlere gereksinim vardır.

*Yönetmen sorunu kalıcı bir çözüme bağlanmalıdır.

*Tiyatro yazarlarıyla yaratıcı bir ilişkiler düzeni kurulması kaçınılmaz bir görevdir.

*Bağımsız bir “Çocuk Tiyatrosu” kurulmalıdır.

*Sanatçılarımızın reklam firmaları,TV ve radyoyla ilişkilerine adaletli ve meslek onurunu kollayıcı bir düzen getirilmelidir.

*Konservatuarların öğretim planları, çağdaş ve ulusal tiyatro gereklerine göre saptanmalıdır.(Gürzap,2012;181-182)

Bu deklarasyonun en önemli yanı resmi olarak kayda alınan tespitlerin günümüze de düzeltilemeden süregelmiş olmasıdır. Bu yazıda belirtilen pek çok sıkıntı Devlet Tiyatroları'nın kapatılmasına yönelik taleplerde bulunanların argümanlarını oluşturmaktadır.

Ergin Orbey'in Genel Müdürlüğü süreci dikkat çekici bir başkalaşım yaşanmış ancak uzun ömürlü olamamıştır.

Asıl büyük değişim İstanbul Şehir Tiyatroları'nın uygulamalarında görülmektedir. Şehir Tiyatroları sahneler bazında “yerinden yönetim” uygulamasına geçmiş bu uygulama ödenekli tiyatrolar açısından sonraki yıllarda tartışılacak model önerilerine referans oluşturmuştur.

“Yerinden Yönetim” fikrinin oluşma sürecini ve işleyişini sürecin önemli ismi Cüneyt Türel Mimessis Portal e verdiği söyleşide şöyle anlatıyor:

...gövde büyümüş, elbise dar geliyordu. Bu problemi çözmek için Muhsin Bey bizi topladı ne yapabileceğimizi sordu. Biz de ona bu işi bize bırakmasını, nasıl bir örgütlenme yapabileceğimiz konusunda bir çalışma yapabileceğimizi ve bu çalışmayı rapor halinde ona sunacağımızı söyledik. O, bu önerimizi kabul etti ve çalışmamız için gerekli talimatı verdi...Biz, yirmibeş-otuz kişi, Harbiye Tiyatrosu'nun fuayesinde yaklaşık bir ay her gün toplandık. Toplantıya katılanlar arasında benden başka Beklan Algan, Ali Taygun, Başar Sabuncu, Zihni Küçümen, Hamit Akınlı, Haşmet Zeybek, Vecdi Sayar ve daha pek çok arkadaş vardı. Önerdiğimiz yönetim modeli Türkiye için çok yeniydi ama dünyada örnekleri vardı. Yabancı dilde desantralizasyon, Osmanlıca adem-i merkezîyetçilik diyebileceğimiz yönetim modeline Türkçe yerinden veya yerinde yönetim adını verdik ve hazırladığımız raporu tartışmaya açtık. Bu rapor sadece Şehir Tiyatrosu'nda tartışılmadı. Türkiye'nin çeşitli sivil toplum kuruluşlarında, mesela Yazarlar Birliği'nde tartışıldı. ...Şu anda itiraf etmek zorundayım: Önerdiğimiz örgütlenme modelinin bir kusuru işin mali yanıyla ilgiliydi. Bütçeyi bölememiştik. Yani bağımsız birimlerin kendi bağımsız bütçeleri yoktu. Zaten bu işin nasıl yapılabileceğini anlayamamıştık. Çünkü tiyatronun örneğin tek marangozhanesi, tek kostüm atölyesi, tek ışık birimi vardı. Dolayısıyla mali yönetim merkezde kalmıştı ama sonuçta, biçimsel olarak çok iyi bir örgütlenme planı hazırlamıştık.

...Amerikalı sosyolog Moreno'nun Sosyometri adlı kitabından yararlanmıştım. Yatay tasnif ve dikey tercih adı altında, itiraf etmeliyim ki biraz da kendi uydurduğum bir yöntem geliştirdik. Bize bu yöntemi nereden aldığımız sorulduğunda Sosyometrinin Temelleri adlı kitabı kaynak olarak gösteriyorduk. Ama hangi fasikülde hangi sayfada olduğu sorulacak olsa cevabı yok. Çünkü bu bir çıkarsamaydı. Yerinden yönetim modeli kabaca şöyle özetlenebilir: Birim başkanlarını belediye başkanlığı atayacak, birim başkanları oyuncu, dekoratör ve teknik elemanlarla karşılıklı konuşma yoluyla kendi ekibini kuracak ve bu şekilde beş birim oluşacaktı. Böylece çekirdek kadroyu oluşturan kişiler birebir ilişki içinde, yatay olarak yaptıkları tercihler doğrultusunda birbirini seçebilecekti. Tercihlerde zayıflık varsa, yani insanlar nerede çalışacaklarını fazla önemsemiyorlarsa yüzer gezer bir sistemin içinde ikame edilecekti.(Mimessis 6.sayı.Cüneyt Türel Söyleşisi)

Gerek Devlet Tiyatroları'nda gerekse İstanbul Şehir Tiyatrosu'nda yaşanan bu toplumsal bakış süreci o yıllarda siyaseten kamplaşan Türkiye kamuoyunda bir kesimin desteğini alırken hatırı sayılır bir kesiminde sert muhalefeti ile karşılaşmış ve kısa süre sonra yaşanan hükümet değişikliğiyle eski haline geri dönmüştür. “Ulusal Tiyatro” tartışmaları da bu süreçte başlamıştır.

İstanbul Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü 1978 yılında kurulmuş ve ilk öğrencilerini kabul etmiştir. Bu aynı zamanda Ankara merkezli oluşumun da kırılma noktalarından biridir. Kurulması planlanan Antalya Devlet Tiyatrosu kadrosunda istihdam edilmek üzere Antalya'lı bir grup genç Antalya da yapılan seçmeyle koşullu olarak İstanbul Devlet Konservatuvarına alınmış ve eğitilmiştir.¹

1979 yılında yeniden Milliyetçi Cephe hükümetlerine dönmüş ve Cüneyt Gökçer yeniden Devlet Tiyatrosunun başına geçmiştir. Orbey ile başlayan yeni yaklaşım tümüyle rafa kaldırılmış Repertuar anlayışı tümüyle terk edilmiş ve eskiden olduğu gibi neredeyse bir prestij tiyatrosu anlayışına geri dönmüştür.

9.4 1980 Sonrası

12 Eylül 1980 darbesiyle ülke yeni bir baskıcı ve karanlık sürece girerken tiyatro dünyası da nasibini almış, pek çok tiyatro sansüre uğramış, sıkıyönetim ve gece sokağa çıkma yasaklarının etkisiyle seyirci kaybına uğramış, politik tiyatroların soluğu kesilmiş, sanatçılar türlü baskılara, tutuklamalara, işten çıkarmalara, işkencelere maruz kalmış buna karşılık Devlet Tiyatrosu yönetimi yerini korumuştur. Şehir tiyatrolarında 1402 sayılı yasayla çok sayıda üretken ve değerli sanatçı işlerinden çıkartılırken başı Yerinden Yönetim sürecinde etkin olan sanatçılar çekmişlerdir. '1402' fırtınası Devlet Tiyatrosu içinde de işlemiş ancak Şehir Tiyatrosunda ki gibi ağır bir bilançoyla sonuçlanmamıştır. Bunda Genel Müdür Cüneyt Gökçer' in kararlı duruşu etken olmuştur. Buna karşın Devlet Tiyatrosu' nun repertuar

¹Kişisel tanıklığımdır. Aynı yıllarda ben de Konservatuvar öğrencisiydim. Bu ekipten bazı sanatçılar yıllar sonra açılan Antalya Devlet Tiyatrosuna yine aynı ekipte yer alan Mustafa Avkıran' ın müdürlüğünde gitmişler ve hizmet vermişlerdir.

anlayışında ki renksiz tutumu eleştirilerin odağına hep kurumu ve onun tepe noktasında ki yöneticisini oturtmuştur..

Devlet Tiyatroları'nın en uzun süreli Genel Müdürlüğünü yapmış olan Cüneyt Gökçer,belki en çok eleştirilen ve üzerine en çok değerlendirme yapılan Genel Müdür olmuştur.

Bu döneme yöneltlen eleştirileri Metin And (1983)şu şekilde açıklar:

1. Devlet Tiyatrosu kapalı bir kuruluştur. Bir başka deyişle yapısı içine taze kan almak gereği duymaz. Her türden sanatçının en iyisinin kendisinde olduğunu sanır, geçici sürelerle dışardan sanatçı, sahneye kor, dekorcu almak gereksinimini duymaz. İçerideki yetmiş elemanlarına ayırım uygular. Kişisel nedenlerle baskı uygulayarak onları çalışmaz duruma getirir, kurumdan ayrılmak zorunda bırakır.
2. Devlet Tiyatrosu yönetimi çağdaş işletme ve sanat kuruluşlarının ilke ve yöntemlerine uymaz. Hiç seyirci gelmese de, salonları boş kalsa da devletten hep aynı dolgun ödenekleri alacağından hiçbir seyirci araştırması, halkla ilişkiler çalışması yoktur. Her bir gösterimin kaçta çıktığını bile bilmez. Gerçekçi maliyet analizleri yaparak, bunu denetime açmaz ve kamuya açıklama gereği duymaz.
3. Kamu ödeneği almasına karşın, amacına uygun üretim yapıp yapmadığı ya da sanatsal niteliği bakımından özgün denetim mekanizmalarından yoksundur.
4. Sanatçılarda memurlaşma eğilimi gözlenmektedir. Sanatsal rekabet ortamından yoksunluk, maaşa bağlı olarak çalışma, sanatsal tutkularını ortaya çıkaracak mekanizmaların yoksunluğu bu eğilimi desteklemektedir. Tatilden dönen sanatçılar 31 Ağustos'ta ilan tahtasına koşarlar. Örneğin bir yönetmen adını ilk kez duyduğu bir oyun yazarının oyununu sahneye koyacağını, kendi adına rol ve görev dağıtımının yapıldığını görür.
5. Repertuar düzeni yanlıştır. Edebi Kurul bir tek tiyatro dışında dünyanın hiçbir tiyatrosunda yoktur. Devlet Tiyatrosu'nun kuruluşundan bu yana oynadığı oyunlara topluca bakılırsa bir çok önemli dönemlerin örneklenmediği görülmektedir. Repertuar hem güncelden uzaktır. Türkiye'nin sorunlarına değinmekten özellikle kaçınılmaktadır. Dünya edebiyatından seçilen örnekler de özellikle dönemin uzağında konulardan tercih edilmektedir. "Büyük prodüksiyonlar" olarak sunulan eserler,görkemli sahneyişleri, seçkin ve yetenekli oyuncularına rağmen, ticari tiyatronun başarılı örneklerinden başka bir şey değildirlir.
6. Çağdaş eğilimlere, tiyatrodaki yeniliklere kapalıdır. Deneysel çalışmalar ya da tiyatroyu ilerletecek gelişmeleri, dünya tiyatrosunun yaşadığı gelişmeleri izlemez. Oyuncular kendilerini yenilememekte, çağdaş tiyatronun isteklerini karşılayabilecek donanıma sahip olmadıklarından, oyunculukta yalnızca geleneksel yöntemler kullanılmaktadır. Bu da Devlet Tiyatrosu oyunlarını bir tür "okuma tiyatrosu"na dönüştürmekte, tek tip oynayış repertuarda yenileşmenin önünü kapamaktadır. Kapalı yapısı sonucu tiyatronun dünyadaki gelişmelerini izlemez. Türkiye'deki tiyatro okullarıyla ilişkisi yoktur.
7. Turneler tiyatro hizmetinin Türkiye'nin her köşesine ulaştırılmak için yararlı ve pratik bir yöntemdir. Oysa Devlet Tiyatrosu yönetimi turneleri bir tür "cezalandırma" olarak kullanmış, amacından uzaklaştırmış, böylece de verim alınmasını önlemiştir. Böylece oyunda görevliler de turneleri seyirciyle bütünleşme fırsatı olarak görmek yerine, evlerinden uzak mutsuz oldukları seyahatler olarak görmeye başlamışlardır. Bu mutsuz sanatçılar, mutsuz sonuçlar doğurmuştur.

8. Ürettiğinin bir kültür mirası olduğunu bilincine varamamıştır. Kendi üretimine değer vermez. Kendisi bizzat bir Cumhuriyet eseri olan kurumun, kendi geçmişini taşıyan bir müzesi ve oynanmış oyunları belgeleyecek düzenli bir arşivi yoktur.

9. Türkiye’yi dışarıda başarıyla tanıttığı doğru değildir. En önemli yapımların rejisörleri yabancıdır. Ve yurtdışına yabancı bir yönetmenin sahneye koyduğu, yabancı bir oyunla gidilir. Bunun tanıtımımıza bir faydası yoktur.

10. Devlet Tiyatroları’nın kendisine ait bir tek binası yoktur. Her gece perde açtığı 8 tiyatronun hiç biri kendisine ait değildir. Üstelik tümü de aynı biçimde tiyatro üretmek için yapılmıştır. İtalyan Sahne. Yeni çalışmaları sergileyecek, eldeki büyük imkânlarla rağmen çağdaş imkânlarla donanmış bir sahneye kavuşmak için hiçbir çaba gösterilmemiş, hiçbir girişimde bulunulmamıştır.

12 Eylül dönemi bir süre için bütün eleştiri ve itirazların geri çekilmesine ve yerini derin bir sessizliğe bırakmıştır. Devlet Tiyatrosu rutin işleyişine devam etmiş darbe öncesinde olduğu gibi etliye sütlüye karışmadan görevini sürdürmüştü.1982 Anayasasının kabulü ile yeniden demokratik sürecin işletmesi süreci başlamıştır.Bu kıpırdanış Devlet tiyatrosu için de yeni bir Genel Müdür değişikliği getirmiştir

Cüneyt Gökçer ani bir kararla görevden alınmış yerine uzun bir arayıştan sonra Turgut Özakman getirilmiştir. Özakman’ın statüsü Devlet Tiyatrosu yasasına uygun düşmediği için yasada tadilata gidilmiş ve atama gerçekleşmiştir.

Özakman Genel Müdürlüğü sürecinde Devlet Tiyatrosu için yeni sayılabilecek bir çok girişim başlatmıştır. Orbey döneminde yaptığı Genel Müdür Yardımcılığı sürecinde yayınladığı deklarasyona uygun olarak hareket etmiş, kurum içi barışı sağlamaya, bir biçimde kurumdan uzaklaşanların yeniden dönüşlerini sağlamaya, kurum dışında oluşan birikimden yararlanmaya başlamıştır.

İhtiyaç duyulan yasa çalışmasını başlatmış ancak sonuçlandıramamıştır.

Anadolu turneleriyle yurdun her köşesine tiyatroyu taşımaya başlamış, kurduğu “Çocuk ve Gençlik Tiyatrosu” birimine o güne dek Devlet Tiyatrosu’nda oyuncu olarak İstihdam şansı bulamamış Dil Tarih Coğrafya Fakültesi ve Dokuz Eylül Güzel Sanatlar Fakültesi mezunlarını alarak oyuncu kaynağı sayısını artırmış ve çeşitlendirmiştir.

Ankara Devlet Tiyatrosu Müdürlüğünün kurulmasıyla önemli bir yapısal dönüşüm gerçekleşmiş, Genel Müdürlük tamamen koordinatör ve bütün bölgelerin üstünde bir yapıya kavuşmuştur. En azından böyle bir görev tanımlaması niyet edilmiştir.

Kurulma süreci başlatılan “Devlet Tiyatroları Vakfı” sıkıntısı çekilen aynı ve nakdi destek sağlamayı, kurumun kendi öz kaynaklarını daha sağlıklı ve kendi içinde kullanabilmesinin yolunu açan bir destek merkezi olmayı amaçlamıştır. Ancak görev süresince kuruluş tamamlanamamıştır. Vakıf daha sonraki Genel Müdür Raik Alınayık döneminde hayata geçmiştir.

Kurulan “Prodüksiyon Amirliği” ile oyunların maliyetleri hesaplanmaya başlanmış böylece oyunlara bir ön bütçe oluşturulabilmesi ön görülmüştür. Ne yazık ki birçok tartışmayı ve sorumsuz harcamayı bitirecek bu uygulama geliştirilip sürdürülmemiştir. Yazar ve çevirmenlere ödenen telif oranları yeniden belirlenmiş , yerli oyunlara %40'lara varan oranlar uygulanarak yazarlar teşvik edilmiştir. Ancak getirinin bu kadar büyümesi bir grup yazarın siyasi aygıtları kullanarak Tiyatronun yönetimi üzerinde tasarrufta bulunmalarına neden olmuştur. Bir çeşit lobi oluşmuş ve lobi siyasetçilerin Devlet Tiyatrosunun işleyişine müdahale etmelerine neredeyse ön ayak olmuştur.

Turgut Özal başkanlığında yürütülmekte olan hükümetin Kültür Bakanı Mükerrrem Taşçıoğlu sürpriz bir biçimde değiştirilmiş ve yerine Mesut Yılmaz getirilmiştir. Bazı kaynaklar bu bakan değişikliğinin Genel Müdürün değiştirilmesini talep eden bazı tiyatro çevrelerinin isteklerine olumlu karşılık vermeyen bakanın anılan çevrelerce Başbakan'a iletilen şikayetler üzerine gerçekleştiğini söylemektedirler.

Yeni bakanın göreve başlamasından kısa bir süre sonra Turgut Özakman görevinden istifaen ayrılır. Üniversiteden aldığı izin uzatılmamıştır, bu yolla istifaya zorlanmıştır. Bu süreç bugüne kadar korunmuş Devlet Tiyatroları'na siyasetin artık görünür biçimde müdahil olmaya başlamasının da miladı sayılır. O güne dek iyi kötü korunabilmiş tüzel kişilik maddesi görmezden gelinebilmiş ancak buna ön ayak olan ve siyasetçilerin kurumla yakın temasa geçmesine neden olan yine tiyatrocular olmuştur.

Bugün tartışılmakta olan sürecinin resmi ağızlardan ve yasal zeminde ilk güçlü seslendirilişi Bakan Mesut Yılmaz'ın bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı konuşma olarak kayıtlara geçmiştir(Gürzap,2012;212):

Ben Devlet Tiyatrosu'nun bugünkü boyutlarına varmış olmasını bir yandan sevindirici; ama bir yandan da yetersiz bir gelişme olarak görüyorum. Çünkü aslında Devlet Tiyatromuzun performansına baktığınız zaman ,bugün çok sayıda tiyatroyu, çok sayıda

sanatçıyı barındıran ve turne sistemiyle bir sezonda Türkiye'nin 67 ilinde temsil veren bir tiyatro görüyorsunuz.Ama ben Devlet Tiyatrosu'nun asli fonksiyonunun farklı olması gerektiğine inanıyorum.Devlet Tiyatrosu,böyle artık turne sistemiyle her tarafa tiyatro götüren bir tiyatro olmaktan çıkmalı,mahalli tiyatrolara, belediyelerin de katkısıyla oluşturulacak mahalli tiyatrolara,onlara ikmal yapan ,onları eğiten merkezi bir kuruluş olmalıdır.Yani bugüne kadar ki çizgisini sağlıklı bir çizgi olmadığını ifade etmek isterim.

Devlet Tiyatrosu, Opera ve Balesinin çalışanlarının örgütlendikleri tek kuruluş Devlet Tiyatrosu, Opera ve Balesi Çalışanları Yardımlaşma Vakfı(TOBAV),çalışanların yapılan açıklamadan duydukları rahatsızlığı yayınladıkları bir deklarasyon ile kamuoyuna açıklamıştır.Aynı zamanda Cumhurbaşkanlığına ,Başbakanlığa,Kültür ve Turizm bakanlığına göndererek resmi kurumlarında çalışanların görüş ve önerilerinden haberdar olmalarını sağlamaya çalışmıştır.

Bu broşür konuya ilişkin çalışmaların başlangıcı olması ve DT çalışanlarının konuya ilişkin görüşlerini derli toplu olarak ilk kez açıkladığı belge olması açısından önemlidir. Broşürün yazılma nedeni, Kültür ve Turizm'den sorumlu Bakan'ın 1987 yılı bütçe görüşmeleri sırasında yaptığı konuşmalardı. Söz konusu bütçe görüşmelerinde Mesut Yılmaz Devlet Tiyatroları'nın "yeniden reorganize" edilmesinden söz ediyordu. Bu reorganizasyon, özetle, Devlet Tiyatroları'nın sahne sayısının azaltılarak, turne düzeninden çıkartılarak küçülmesi, bir örnek olarak muhafaza edilmesi, yerel yönetimlere ve onların kuracağı tiyatrolara eğitim vb. destek verecek bir tiyatroya dönüştürülmesi biçiminde olacaktır. Devlet Tiyatroları'nın bugüne kadar sürdürdüğü politikanın, hatta kuruluş amacının dışında bir görev tanımlaması yapılmaktadır. Ama Devlet Tiyatrosu için yeni değildir Her ne kadar Muhsin Ertuğrul'dan sonraki 20 yılda "genişleme" politikası sürüyor gibi görünse de Cüneyt Gökçer' in görüşlerinin Bakanlık'ın ifadelerine yakın olduğu bilinmektedir. Gökçer, çeşitli panellerde ve sempozyumlarda dile getirdiği üzere, Devlet Tiyatroları'nın Ankara ve İstanbul'da sembolik birer ya da ikişer sahnede görevini sürdürmesi gerektiğini söylüyor, fazla sayıda oyun sahneleme zorunluluğunun niteliği düşürdüğü görüşünü savunuyordu. Bunu da "Devlet Tiyatroları'nın gözetmesi gereken, kalite mi yoksa kantite midir?" sorusuyla karşılıyordu. Soru, yanıtını içeriyordu elbette: "Devletin Tiyatrosu örnek bir tiyatro olmalıdır ve kalite esas alınmalıdır." Diğer tiyatrolar Devlet Tiyatroları'nın nasıl yaptığını görüp, ondan örnek almalıdır. Devlet Tiyatrosu da sadece örnek üretmek göreviyle sınırlandırılmalı, ülkenin

geneline tiyatro götürmek onun sorumluluğunda olmamalıdır. TOBAV broşürü “iyi niyetli ve demokratik açılım bekleyen” anlayışla başlamaktadır. Sorunun özüne inildiğinde, ortadan kalkmış ve üslup sertleşmiştir. DT çalışanlarının önemli bir bölümünün temsilcisi olan TOBAV broşürünün hazırlayıcıları, tiyatro içinde uzun yıllardır süregelen, “herkesin tiyatrosu olmak” ile, “seçkin tiyatro” olmak arasındaki mücadeleyi Bakanlık yetkililerinin ağzından, duydukları için öfkelenmişdiler. Üstelik de yasalaşmaktan söz edilimdedir. (Haşar,2008; 64).

“Çalışanlar, geleceğe dönük perspektifleri açısından bakıldığında aslında yeni bir model önermiyorlardı. Broşürden anlaşıldığı kadarıyla, getirilen öneri ya da karşı çıkış, daha çok mevcut durumu korumak ve kuruluş amacına uygun olarak, genişlemeye devam etmeyi sağlama amacı taşıyordu. Bu açıdan değerlendirildiğinde, broşürün temel kaygısının DT’nin bugünkü halinin değişmesinden duyulan endişe olduğu anlaşılıyordu” (Haşar,2008; 64).

Bu süreçte görünür hale gelen ve varlığını hissettiren TOBAV daha sonra çalışanların görüşlerinin kamuoyuna aktarılmasına ve “yeniden yapılanma” projelerinin hazırlanmasına da öncülük etmiştir. Bu nedenle TOBAV üzerine ayrı bir başlık açarak örgütlenmenin gücüne ve etkilenmesine ayrıca değineceğiz.

Raik Alınçık yönetimindeki Devlet Tiyatrosu siyasetin Devlet Tiyatrosunu küçülterek bir prestij tiyatrosu biçimine dönüştürmek istediklerini söylemeye başladıkları süreçte önemli bir atakla önce Trabzon ve ardından da Diyarbakır Devlet Tiyatrolarını açmıştır. Bu iki tiyatronun açılışı arasında seçimler yenilenmiş ve hükümet aynı kalmakla beraber Kültür Bakanı değişmiştir. Yeni Kültür Bakanı Tınaz Titiz, titizlikle hazırlanmış bir çalışmayla Türkiye için düşündükleri tiyatro politikasını yazılı biçimde kamuoyuna açıklamıştır, akademik bir üslupla yazılmış ve birçok kısaltma içeren bir metindir bu **(EK2)**

TTyP’NİN AMACI

Toplumumuzun kendini ifade etme ihtiyacının önemli bir aracı olarak; özel, kamu ve Devlet Tiyatrolarının birbirini tamamlayan bir bütün biçiminde gelişmesi ve yaygınlaşmasını sağlamak amaçlanmıştır. Böylece bir yandan, insanların kendini ifade edebileceği kanalların sayısı ve kalitesini geliştirerek demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmak diğer yandan da halkın güzel temin etmek hedeflenmektedir. İşte TTyP dokümanı; bir yandan tiyatro yandan da gerek bu tarafların gerekse kamuoyunun üzerinde tartışarak giderek geliştirebileceği bir temel oluşturmak maksadıyla hazırlanmıştır.

Belge altı ana bölümden oluşan 10 sayfalık bir broşür biçimindedir. Bir anlamda TOBAV' ın yayınladığı broşüre cevap niteliği taşımaktadır. Belgenin ilk bölümünde “amaç” başlığı altında ‘Özel, kamu ve Devlet Tiyatroları’nın birbirini tamamlayan bir bütün içinde gelişmesi ve yaygınlaşmasını sağlamanın amaçlandığı’ vurgulanmıştır.İkinci bölüm ‘Özel ve Devlet Tiyatroları’nın işlevi’,üçüncü bölüm ‘Devlet Tiyatroları’nın Çalışma İlkeleri’,dördüncü bölüm ‘Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın tiyatrolar konusundaki İşlevleri’,beşinci bölüm ‘Özel Tiyatroların Desteklenme Şekli’,altıncı ve son bölümse ‘Amatör Tiyatroların Desteklenme şekli ‘ olarak başlıklandırılmış ve çözüm önerileri sıralanmıştır.İlk bakışta etraflıca hazırlanmış ve sektörün her alanını kapsıyormuş hissi yaratan bu çalışma tiyatro çevresinden sert bir muhalefetle karşılaşmıştır .”Prestij Tiyatrosu” tanımıyla Devlet Tiyatrosu’nu belli bir merkezde ve dar bir kadroyla tutma girişimi dönemin hakim olan “özelleştirme “ hamlesine Devlet Tiyatrosu’nu da ekleme yolunun bir adımı olarak değerlendirilmiştir. Dönemin önemli eleştirmeni ve aynı zamanda hukuk adamı Atilla Sav(1989) belgeyi özetle şöyle değerlendirmektedir:

Anılan ‘belge’ nin, bugüne değin oluşan Türk tiyatro politikasına çok aykırı öneriler bütünü olduğu açık.Bu bakımdan önemli bir tehlike içeriyor...

Belgenin önerisine göre, Devlet Tiyatroları’nın işlevi yüksek sanat değerine sahip eserler yoluyla bir deyimle “prestij tiyatrosu” olmaktadır. Özel tiyatroların işlevi ise ‘halkın çeşitli kesimlerinin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarına yönelik tiyatro hizmetlerini vermektir. Böylece, halkın çeşitli kesimlerinin tiyatro gereksinimini karşılama işi, özel tiyatrolara bırakılıyor. Buna karşılık, Devlet Tiyatroları bir ‘prestij tiyatrosu’na dönüştürülecektir.(Prestij tiyatrosu deyimini de belgeyi hazırlayanlarca kullanıldığından olduğu gibi alıyor, kullanıyorum).

Türk Tiyatro belgesini hazırlayanlara göre, bu politikanın temeli bu ikili saptamadır. Bu ANAP iktidarının ekonomi politikalarına benzer bir çeşit ‘özelleştirme’ dir . Bugüne kadar, iktidarlar ve hükümetler üzerinde bir tutumla, elli yıllık bir süreçte oluşan gelişmeyi bir yana bırakarak devletin tiyatro politikası yeni bir yöne götürülmek istenmektedir .Bu son derece yanlış ,sakıncalı ve köklü bir politika değişikliğidir.

Sav’ın hayli uzun değerlendirme yazısında Anayasa gereği sosyal devlet olma ilkesinin bu tasarıyla kenara atılacağı ve burada önerilen politikanın yıllardır sürdürülen politikaların ıskartaya çıkartılması anlamı taşıyacağını ve bununda anayasaya aykırılık teşkil edeceğini vurgulayarak bir çeşit rejim dönüşümüne yol açacak bir yolun başlangıcı olacağını savunmaktadır. Turgut Özal ve Anavatan partisi iktidarları 80’ dönemi sonrası Türkiye’sine

yeni bir anlayışı da beraberinde getirmiştir.Serbest Piyasa olarak adlandırılan ekonomik yapı o zamana kadar devlete ve ülke yönetimine hakim olan devletçi ve kamu yararı gözetilen anlayışı değiştirmiş, yerine piyasa koşullarında oluşan rekabeti getirmeyi benimsemiştir.Bu her şeyi kar-zarar ilişkisi çizgisinde değerlendiren yapı “devlet” in yeniden şekillendirilmesi gerektiğini savunmakta ve devleti küçülterek üstlendiği görevleri özel sektöre yönlendirip, devleti değil kişisel girişimi güçlendirmek yolunu tercih etmektedir.1990 – 1994 yılları arasında uygulanacak olan 6. Kalkınma Planı öncesinde, Cumhurbaşkanlığı makamında oturan Turgut Özal’ın talimatıyla, 1984 – 1988 dönemini değerlendiren bir rapor hazırlanmıştır.Söz konusu raporda, Türk ekonomisinin, ithal ikamesine dayalı içe dönük sanayileşme politikaları ile artan petrol fiyatlarına uyum sağlanamaması sonucu 70’li yılların sonuna doğru krize girdiği saptaması yapılmakta; 1983 – 84 yıllarında alınan kararlarla güçlendirilen politikalar sonucu ekonominin uluslararası rekabet ortamına uygun, dinamik bir yapıya kavuşturulması için çalışıldığı belirtilerek, bu çerçevede enflasyon oranının azalmasına, ihracata, kaynak kullanımında etkinliğe ve iç tasarrufun artırılmasına ağırlık verildiği açıklanmaktadır. Büyümenin ihracatın öncülük ettiği bir sanayi politikası ile gerçekleşmesinin tercih edildiği, bunun için kambiyo rejimini serbestleştiren ve ihracatı desteklemeye öncelik veren politikaların uygulamaya konduğu belirtilmiştir. Sonuç olarak:“piyasa güçlerini dikkate alan daha serbest bir sisteme geçilmiştir” denilmektedir.

(Haşar;2008; s.69)

Bu yapı ülkede kendini hızlı bir özelleştirme furçası olarak göstermiş devlete ait karlı görünen kuruluşlar yada sürekli zarar ettiği saptananlar elden çıkarılmaya ya satılmaya ya da kapatılmaya başlamıştır. Devlet Tiyatroları’ nın da özelleştirileceği bu yüzden öncelikle küçültülerek daha rahat pazarlanabilir hale getirilmesinin amaçlandığı hızlı bir biçimde kulaktan kulağa yayılmıştır .Dönemin Tiyatro Oyuncuları Derneği Başkanı Ahmet Gülhan, Mersin’de yapılan ve daha sonra değineceğimiz Kurultayda yaptığı konuşmada bu söylentinin kaynağının dönemin Maliye bakanı Adnan Kahveci olduğunu ve buna bizzat kendinin şahit olduğunu belirtir (Tobav,1992;42).

Bu süreçten sonra Ödenekli Tiyatrolar üzerinde ki, kar- zarar hesapları,tiyatroyu klasik bir ticari enstrüman olarak görme anlayışı daha fazla hissedilir olmuştur. Devletin kültürel alandaki subvanse edici özelliği yerini subvansiyon gerektirecek alanlardan çekilme

eğilimine terk etmiştir. Sağlıkta, eğitimde özelleşmenin önü açılmaya başlanmış aynı anlayışın kültür –sanat alanında da kabul görmesi beklenir olmuştur.

Tınaz Titiz’in bakanlığı fazla uzun ömürlü olmaz,1989 yılı başlarında Kültür ve Turizm Bakanlığı iki farklı bakanlığa bölünür. Tınaz Titiz,Turizm Bakanlığı görevini üstlenir ,13 gün sonra bu görevden de alınır.Böylece açıklanan “Türk Tiyatro Politikası” da rafa kaldırılmış olur.

Tınaz Titiz bakanlık görevinden ayrılmadan önce Raik Anıaçık’ ı görevden alır ve yerine sonraları Devlet Tiyatrosu tarihi içinde adına sıkça rastlayacağımız Bozkurt Kuruç’u getirir. Kuruç deneyimli bir oyuncu,yönetmen ve eğitimci olmasının yanı sıra o sırada Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü görevinde de bulunmaktadır.

İlhan Aküzüm, Namık Kemal Zeybek ve Gökhan Maraş dönemlerinde de Genel Müdürlüğünü sürdürmüştür. Bu kadar çok bakanla çalışmış olması Genel Müdürün başarısından ziyade kısa süreler içinde çok sayıda bakanın görevlendirilmiş olması sonucudur. Bu durumda Kültür politikaları konusunda istikrarsız bir sürecin göstergesidir.

9.5 TOBAV

Yaşanan bu ciddi süreç Devlet Tiyatrosu çalışanlarını örgütlü hareket etmek noktasında bir hayli motive etmiştir.12 Eylül darbesinin kapattığı Sendika yerine günün koşulları içinde 1981 yılında Devlet Tiyatrosu, Opera ve Balesi Çalışanları Yardımlaşma Vakfı(TOBAV) adıyla yeni bir yapı oluşturulur. Vakıflar, müteveli heyetler üzerine kurulur ve demokratik olma gayesi aranmazken her nasıl olmuşsa Vakfın kurucuları , iki yılda bir üyelerinin katılımıyla yenilenen, Yönetim Kurullarının seçimle geldiği, çalışanların haklarının koruma altına alınabildiği sendika dernek arası bir tüzüğü mahkmeden geçirebilmiş ve Vakfın özellikli bir statüyle kurulmasını sağlamışlardır.Kuruluşundan başlayarak Devlet Tiyatrosu,Opera ve Balesi çalışanları için bir çatı örgütü olma vasfı kazanan Vakıf Genel Merkezi Ankara’da olmak üzere Devlet Tiyatrosu,Opera ve Balesi’nin yerleşik olarak bulunduğu toplam 12 bölgede şube ve temsilcilikler eliyle faaliyet göstermektedir. Çok sayıda Ulusal ve Uluslararası festival organize etmiş, oyun yazma yarışmaları düzenlemiş, çeşitli konularda paneller, çalıştaylar, seminerler, kurultaylar düzenlemiş, Uluslararası üyeliklerle yurt dışında pek çok platformda ülkeyi temsil etmiş,çeşitli yayınlar ve gösteriler

üretmiş,Afife Jale Sahnesinin yapımını üstlenerek kültür sanat hayatına önemli katkılarda bulunmuştur.Halen faaliyetlerini sürdürmektedir.

TOBAV alanın en eski ve etkili kuruluşu olarak “Yeniden Yapılanma” sürecinin de önemli aktörlerinden biri olmuştur. Düzenlediği 1. Mersin Uluslararası Tiyatro Yönetimi ve İşletmeciliği Sorunları Semineri bugüne kadar gelen sürecin başlangıcı ve belirleyicisi olmuştur kanımca.1995 yılında 38 sanat örgütünün bir araya gelerek oluşturdukları ve dönemin Kültür Bakanlığı ile yapılan protokol ile yasal statüye kavuşan “Özerk Sanat Konseyi” girişiminin kurucularındandır. Başlattığı ve ülke gündeminde önemli yer işgal eden “Sanata Evet!” projesi akla gelen ilk işlerindendir.

10. KURULTAYLAR SÜRECİ

10.1 I. Türk Tiyatro Kurultayı

Anavatan Partisinin(ANAP) tek başına iktidar olarak hükümet ettiği dönemde Ana Muhalefet Partisi,Sosyal Demokrat Halkçı Parti(SHP) gölge bir kabine kurmuş ve bu kabinede Kültür Bakanlığını takip sorumluluğu Mersin Milletvekili Fikri Sağlar' a verilmiştir.Fikri Sağlar Devlet Tiyatrosu çalışanlarıyla yakın bir ilişki içinde olmuş ve düzenlenecek bir dizi çalışma toplantılarının da örgütleyicileri arasında yer almıştır.

Namık Kemal Zeybek 'in Kültür Bakanlığı dönemi, özellikle Tiyatroya yakın ilgi göstermiş olması nedeniyle dikkat çekicidir. Bizzat Tiyatronun içinde olmuş sorunlara tanıklık etmiş, turnelere katılarak kurumun(Devlet Tiyatrosu) aksayan yanlarına dikkat kesilmiş, ilk kez düzenlediği ödüllendirme mekanizmasıyla teşvik edici olmuştur. Aynı zamanda 1982 yılından itibaren özel tiyatrolara verilen Devlet yardımının hatırı sayılır derecede yükseltilmesini sağlamıştır. Bütün bu gözlemlerinin ışığında 11 Haziran 1990 tarihinde 1.Türk Tiyatro Kurultayı düzenlenmiştir. Kurultay kapsamı oldukça geniş bir çerçevede hazırlanmıştır. Değişik oturumlar yoluyla Tiyatro mesleğinin bütün parçaları ayrı ayrı değerlendirilmiş, işleyiş ve sorunlar hakkında tespitlerde bulunulmuş ve çözüm önerileri tartışmaya açılmıştır. Kurultay'ın kapanışında bir Genel kurul yapılmış ve bu Genel kurulda Devlet Tiyatrosu Çalışanlarının üzerinde çalıştıkları model gündeme getirilmiştir.Devlet Tiyatrosu'nun önündeki yıllarda çok tartışacağı "Yeniden Yapılanma" sürecinin somutlaşmaya başladığı yer olmuştur "İlk Tiyatro Kurultayı"(Bazı kaynaklarda '1.' Bazı kaynaklarda ' İlk' Tiyatro Kurultayı olarak söz edilmektedir).Özel tiyatroların durumu ve devlet desteği,Kaynak yaratılması için yapılması gerekenler, Tiyatro eğitimi ve sorunları,Yayıncılık, Ödenekli Tiyatrolarda yaşanan sorunlar ve çözüm yolları Kurultayın tartıştığı konular arasında yer almıştır.(Gürzap,2012;225)

Kurultay sonrası alınan tavsiye kararlarının hayata geçirilmesi beklendiyse de herhangi bir sonuç alınamamış ve öylece bırakılmıştır.

Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı olması ANAP içindeki dengeleri değiştirmiş Yıldırım Akbulut ve ardından Mesut Yılmaz'ın Başbakanlık süreçleri partinin güç kaybettiği ve Türk siyaset sahnesinden çekilişinin de başlangıcı olmuştur.

10.2 . Tiyatro Yönetimi ve İşletmecilik Sorunları Semineri

İlk Kurultay dan bir yıl sonra TOBAV -MEKSAV (Mersin Kültür ve Sanat Vakfı) işbirliğiyle Mersin de uluslararası bir seminer düzenlenir. “Tiyatro Yönetimi Ve İşletmecilik Sorunları” ana başlığıyla bu seminer tiyatro alanının sorunlarını geniş bir çerçevede tartışmaya açar. Türkiye’de faal tüm örgütler seminere katılır.Ulusal ve Uluslar arası çevrelerden de seminere ciddi bir katılım olur.TODER(Tiyatro Oyuncuları Derneği),TiYAP(Tiyatro Yapımcıları Derneği),Eleştirmenler Birliği, İştisan(İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu Sanatçıları Derneği),İstanbul ve Bakırköy Şehir Tiyatroları, Kültür Bakanlığı,Devlet Tiyatroları katılımcılar arasındadır.İngiltere’den Art’s Council temsilcisi,Fransa’ dan Kültür Bakanının özel temsilcisi ve Almanya dan özel bir tiyatronun temsilci seminere katılıp ülkelerindeki tiyatro alanının yapılanmasını paylaşmışlardır.

Seminer boyunca çeşitli oturumlarda özel ve ödenekli tiyatrolar, tiyatro eğitimi; alt başlıklarla,Türk tiyatrosunun tüm sorunları tartışılmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Devlet Tiyatroları’nın ‘özelleştirileceği’ söylentisi seminerin önemli tartışma odaklarından biri olarak dikkat çekmiştir. Öneriler içinde en çok vurgu bir ‘Tiyatro Yasası’nın hazırlanması teklifi üzerinde olmuştur.

Seminerin sonuç bildirgesinde özetle şunlar yer almaktadır:

Kültür varlığımızın bir parçası olan tiyatrolar; kamu, yerel yönetim, özel girişim kaynaklı oluşları ayırt edilmeksizin; korunmalı, sakınılmalı ve gözetilmelidir.

- Bunun gereği olarak, Yardım ve destekler, özerk bir kuruluş aracılığıyla, koşulsuz olarak gerçekleştirilmelidir.

- Devlet tiyatrolarının özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesine ilişkin görüşler, kabul edilmeyecek, sakıncalı ve sorumsuz bir yaklaşımın belirtileridir. Ödenekli tiyatroların merkeziyetçi yapıları kaldırılarak, özerk ve bağımsız birimler halinde yeniden yapılanmaları gereklidir.

- Bütün bunları hayata geçirmek üzere ve kamu kaynakları, yerel yönetim, özel girişimler ve diğer kuruluşların tiyatro alanında katkılarını ve ilişkilerini düzenlemek üzere; bir tiyatro yasasının hazırlanması zorunludur.

Bu seminerin en dikkat çekici özelliği tez içinde etraflıca irdelenecek olan ve seminer kapsamında kamuoyuna açıklanan TOBAV' ın önderliğinde hazırlanan 'Çalışanların Model Önerisi'dir(EK3).Özerk bir yapılanmanın olmazsa olmaz gereklilik olduğu, tek başına Devlet Tiyatrosu için değil top yekün ülke tiyatrosu için özerk bir çatı yapılanmasına ihtiyaç duyulduğuna vurgu yapılmasıdır. Bu seminerde ortaya atılan 'Birim Tiyatro' modeli de uzun yıllar tartışılacak ve sonra İstanbul' da yapılan deneme sonrası sessizce terk edilecektir.

10.3 1990 Sonrası“Yeniden Yapılanma” Tartışmaları

1991 yılında kurulan yeni SHP-DYP koalisyon Hükümetinde Fikri Sağlar Kültür Bakanlığı görevine getirilmiştir. Mersin Seminerinde alınan kararları bir an önce hayata geçirebilmek için harekete geçen Bakan, Devlet Tiyatroları Genel Müdürü Kuruç'un direnciyle karşılaşmıştır. Görevden almak ister ancak Devlet Tiyatroları yasasının 4. Maddesinde(EK1) belirtildiği üzere Genel Müdür müşterek kararname ile atanmaktadır.Müşterek kararname'den “üçlü kararname” kastedilmektedir. Kültür Bakanı , Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın imzası olan bir kararname. Kültür Bakanı teklif eder, Başbakan ve Cumhurbaşkanı onaylar. Bu düzenleme Devlet Tiyatroları'nın kısmi özerkliğinin en önemli güvencelerinden biridir. Kültür Bakanı canı istediği için DT genel müdürünü değiştiremez. Çoğunlukla TRT, TÜBİTAK gibi özerk kuruluşların yasasında bulunan bu madde, uzun yıllar kurumu esirgemiştir. DT' yi hem Kültür Bakanlığının diğer Genel Müdürlükleri gibi, Merkez Teşkilata bağlı bir icra kuruluşu olmaktan çıkarmış, hem de sadece yöneticilerin atanmasında değil, repertuar gibi en önemli icraatında da “bağımlı” olmaktan korumuştur.(Haşar,2008; 79)

Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal kararnameyi çok uzun süre imzalamaz. Devlet Tiyatroları için çalkantılı bir sürecin başlangıcı olmuştur bu dönem.Dönemin Bakanlık Müsteşarın Emre Kongar' ın (2006 ; 63) tanıklığıyla gerilimin başlangıcı şöyle tanımlanıyor.

Bakan o sıradaki Genel Müdür Bozkurt Kuruç ile çalışmak istemediğini söylemiş.Fakat ,Genel Müdür görevden ayrılmamak üzere direnmiş..Ben önce olayı barış yoluyla çözebilir miyim diye baktım.

O güne dek olup bitenler aradaki güven ortamını tümüyle yok etmiş,iki insanın birlikte çalışması bütünüyle olanaksızlaşmış.(...)Bakan, kendi anlattığına göre ,ilk göreve başladığında ,kendisiyle bir dış görev konusunda anlaşmış.Hatta Kuruç,bir arkadaşının daha aynı ülkeye tayinini istemiş, Bakan ona da evet demiş.Fakat sonradan Kuruç fikir değiştirmiş ve anlaşmayı bozmuş:"Genel Müdürlükten hiçbir biçimde gitmem" demiş.

Kuruç,bu olayı, en azından Bakan ile anlaşmışımı ve bir de görevi kabul ettiğini reddediyor.Üstelik, "Ben sizinle herkesten iyi çalışırım.Demokratikleşmeyi Devlet Tiyatroları'na en iyi ben getiririm diyor..Buna karşılık Bakan, Kuruç'un adını bile duymak istemiyor.(Kongar ,2006 ; 63)

Kararname imzalanmayınca Bakanlık bir yazı ile Genel Müdür'ün yetkilerini elinden alır ve vekil olarak Mehmet Ege'yi görevlendirir. Bu uzun sürecek bir gerilimin de başlangıcı olmuştur. Mehmet Ege, üçlü kararnamede Bozkurt Kuruç' un yerine önerilen isimdir.Ancak Cumhurbaşkanı tarafından mesleki nitelikleri yeterli bulunmadığı gerekçesiyle Kuruç'un görevden alınması ve Ege'nin atanması gerçekleşmemiştir. Bunun üzerine bir grup sanatçı Cumhurbaşkanı'na çıkmış ve kararnamenin imzalanmasını talep etmiş. Devlet Tiyatroları'nın içine düştüğü yönetim krizinden kurtarılmasını istemiştir.²Bu istek kabul görmemiştir. Bozkurt Kuruç mahkeme kararıyla göreve geri dönmüştür. Bu süreçte Kuruç bir çok kez görevden alınmış yine mahkeme kararları ile göreve iade edilmiştir. Değiştirilmesi talep edilen Devlet Tiyatrosu yasasında "tüzel kişiliğe haiz" olma maddesi Genel Müdür için koruyucu bir kalkan olmuştur.

Bakanın talimatıyla Devlet Tiyatrosu çalışanları arasında bir yeni yasa taslağı hazırlamak üzere 'Yasa Komisyonu ' oluşturulmuştur. Mersin seminerinde açıklanan ilkeler doğrultusunda bir yasa çalışması yapılmış ve Bakanlığa sunulmuştur.

Oluşturulacak çeşitli kurul ve üst kurullarla yetki ve sorumluluğun paylaşıldığı daha modüler yapıların oluşturulduğu daha katılımcı bir yapı ve seçilerek belirli sürelerle göreve gelecek yöneticilerin olduğu oldukça demokratik bir yasa taslağı çalışması yapılmış ve

²Ben de bu kurulun içinde bizzat yer aldım.

bakanlığa sunulmuştur.³Ancak Bakanlıkça herhangi bir girişimde bulunulmamış ve öylece kalmıştır.

Kısa bir süre için Yücel Erten Genel Müdürlüğe getirilir. İlk iş olarak “Birim Tiyatro” modelinin uygulanabilmesi için harekete geçer. Önce İstanbul Devlet Tiyatrosu bünyesinde sanatçıların büyük bir çoğunluğunun itirazına rağmen küçük bir grupla ‘Birim Tiyatro’ uygulamasını başlatır. Uygulama çok tartışmalı bir ön hazırlık sürecinden sonra başlar.İstanbul Devlet Tiyatrosu Sanatçıları arasında ciddi bir kırılmaya ve ayrışmaya neden olur.Aralarında bulunduğum 77 kişilik bir sanatçı grubu endişelerini yazdıkları bir dilekçeyle Genel Müdürlüğe iletmışlerdir:

Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü,Ankara.30.04.1993

5441 sayılı kanun ve mevzuat içinde kalmak kaydıyla İstanbul Devlet Tiyatrosu’nda bir “Birim Tiyatro” oluşturulması için ,Genel Müdürümüz Sayın Yücel Erten’in niyet ve önerileri doğrultusunda başlatılan çalışmalardan sonra ortaya çıkan görüşler;06.04.1993 tarihli ve 29 imzalı dilekçenin yanı sıra ,16.04.1993 tarihiyle 77 imzalı ikinci bir dilekçeyle Genel Müdürlüğe sunulmuştur.

Genel Müdürlüğün 77 imzalı dilekçeye gönderdiği cevabi yazıda İstanbul Devlet Tiyatrosu’nun Genel Müdürlükçe tayin edilecek yasaya uygun bir Müdür’ün koordinasyonu altında iki ayrı “Birim Tiyatro” dan oluşan bir modele karar kılındığı anlaşılmıştır.

İstanbul Devlet Tiyatrosu’nda çalışan sanatçıların %24 ‘ü bölünme yanlısı bir tutum benimsemişken,%64’ü bu tutuma karşı çıkmış ve İstanbul Devlet Tiyatrosu’nun idari,teknik, sanatsal koşullarının bölünmeye elverişli olmadığını,bu nedenle;demokratik-özerk bir yapılanma içinde “Birim Tiyatro” modelinin amaca daha uygun ve pratikte daha işlevsel olacağını açıklamışlardır

Devlet Tiyatroları’nı daha demokratik-özerk bir yapıya kavuşturma girişimlerinin henüz başlangıcında ortaya çıkan bu durum, ne yazık ki, demokrasinin temel erdemi olan çoğunluğun hakimiyeti prensibini zedelemekte , neredeyse “tiyatroda demokrasi olmaz” görüşünü haklı çıkarmaktadır.

Bu durumda , biz ilişikte imzası olan sanatçılar(...)Genel Müdürlüğe sunduğumuz “Birim Tiyatro Taslağı” nı geri çekiyoruz.(...)Bu oluşum giderek bir karmaşaya dönüşecek ve özenilen sistemin tıkanmasına yol açacaktır.Elbette bu tıkanma, en çok üzerine titrediğimiz tiyatromuza zarar verecektir.(Gürzap,2012;262)

İstanbul Devlet Tiyatrosu bünyesinde idari olarak Müdürlüğe bağlı, sanatsal olarak bağımsız hareket eden üç farklı yapılanma ortaya çıkar. Müge Gürman yönetiminde oluşturulan “Birim Tiyatro” Atatürk Kültür Merkezi içinde bir atölyeden dönüştürülen Aziz

³Yasa Komisyonunun üyelerinden biriydim. Komisyon üyeleri seçimlerle belirlenmişti,her alandan belirli sayıda temsilci bulunuyordu.

Nesin sahnesinde 'Hamlet' oyunuyla faaliyete geçmiştir. 29 sanatçı Birim bünyesinde görev almıştır. 'Birim Tiyatro' grubu repertuarlarının ikinci oyununun seçimi sürecinde kendi aralarında ihtilafa düşerler ve dağılırlar. İkinci oyun gerçekleşemez.

Aynı dönemde Ankara Devlet Tiyatrosu sanatçıları arasında yapılan eğilim yoklamasında "Birim Tiyatro" uygulamasına red oyu çıkar. Ankara' da uygulanamaz.

Yücel Erten'in görevden ayrılmasıyla 'Birim Tiyatro' denemesi sonlanmıştır.

Antalya Devlet Tiyatrosu bu dönemde açılmıştır.

Bakanlığın isteği ile göreve gelen Erten kısa bir süre sonra Bakan Sağlar' la anlaşmazlığa düşer sağlanan bir mutabakatla Erten görevinden istifaen ayrılmıştır. Sağlanan mutabakat yeni atanacak Genel Müdür'ün eğilim yoluyla belirlenmesini içermektedir. Böylece Devlet Tiyatroları tarihi içinde ilk ve son kez idarecilerin seçimle saptanması uygulaması hayat geçirilmiş olur. Önce yapılan seçimlerle aynı zamanda TOBAV Genel Başkanı' da olan Tamer Levent Genel Müdürlüğe seçilerek 8 Şubat 1994 tarihinde göreve başlar, ardından da Bölge Müdürleri bölgelerde yapılan seçimlerle belirlenerek atanırlar.

Kuruç değişik tarihlerde alınan mahkeme kararlarıyla göreve döner ve tekrar görevden alınır. Bu istikrarsız bir dönemdir Devlet Tiyatroları için.

'Sanat'a Evet' kampanyası bu dönemin en ses getiren ve tiyatroyu kamuoyu gündemine taşıyan etkinliği olmuştur. Repertuarların önceden belirlenerek ilan edilmesi, yönetimlerin çalışanların katılımıyla kararlar almaları Kuruma yeni bir dinamizm getirmiş karamsarlık havası bir ölçüde dağıtılmıştır.

Seçilmiş Bölge müdürleri bölgelerinde danışma nitelikli repertuar kurulları, disiplin ve yönetim kurulları oluşturmuşlar ve çalışanların katılımıyla performansı artırma yoluna gitmişlerdir. İstanbul Devlet Tiyatrosu Müdürü olarak aralarında bulunduğum ekip, tiyatronun diğer disiplinlerle de ilişki kurabilmesi, Devlet Tiyatrolarının sürdürüle geldiği jakoben anlayışı bir ölçüde azaltabilmeyi hedefleyerek çok çeşitli etkinlikler düzenlemişlerdir. Örneğin Müdürlüğümde, İstanbul'da "Sanat İnsanları" geceleri düzenlenmiş,Aziz Nesin Sahnesinde haftalık söyleşi programları organize edilmiş, Tüyap Kitap Fuarında Devlet Tiyatrosu yayınlarının tanıtıldığı bir stand açılarak katılım sağlanmıştır.Taksim Sahnesi 2. Fuayesi düzenlenerek deneysel çalışmaların üretileceği bir Atölye sahnesine dönüştürülmüştür.

Yine aynı dönemde Genel Müdürlüğün de katkısı ve öncülüğüyle İstanbul'da faaliyet gösteren 36 sanat örgütünü çatısı altında toplayan “Özerk Sanat Konseyi” oluşturulmuştur. Kültür bakanlığı ile Konsey arasında ‘Ulusal Sanat Kurumu’ oluşturulması amacıyla konseyin amacını görevlerini tanımlayan bir protokol imzalanmıştır(EK4)Bugün itibariye her alandan 76 sanat örgütü bu Konsey’in üyesidir. Yapılan düzenli kurultaylarla örgütlerin önerileri kamuoyuna duyurulmakta ve duyarlılık yaratılması amaçlanmaktadır

Kuruç’ un kesin mahkeme kararı ile Genel Müdürlüğe iadesinin ardından eski uygulamalara geri dönülmüştür. Bu gelişme üzerine benimde aralarında bulunduğum Antalya, Ankara ve İstanbul Müdürleri basın açıklaması yaparak görevlerinden istifa ederler. Haklarında soruşturmalar açılır ve cezalandırılırlar.

Yeniden yapılanma talepleri gücünü kaybederek bir süre daha devam etmiştir. Genel Müdürlük makamında oturmakta olan Kuruç yeni bir yasaya gerek olduğuna kendinin de inandığını belirterek Genel Müdür Yardımcılığı görevini yürütmekte olan eski Genel Müdür Tamer Levent’in başkanlığında bir yeni yasa komisyonu kurulmasını sağlar ve bir yasa tadilat taslağı hazırlanır.

Kuruç, göreve gelir gelmez yayınladığı bir resmi yazıyla bu “yerinden yönetim”, “demokrasi”, “eğilim yoklaması” gibi anlayışlarla pek yakın olmadığını göstermişti.

Bu yazı dikkat çekici unsurlar taşıyordu.

1. Kuruç, aslında herkesin seçilmesinden yana olduğunu belirtiyor, Sanat Teknik Müdürü, Daire Başkanı, Müdürler gibi idari makamları da seçilecekler arasında sayarak seçim konusunu ciddiye almadığını, alaycı bir üslupla gösteriyordu,
2. DT yasasının 21. yüzyılın hızına uygun olmadığını kabul ediyordu.
3. Ancak yasa konusunda kendisi öncü ve girişimci olmuyor, konuyu, nasıl kurulacağı ve nasıl çalışacağı belirsiz bir komisyona havale ediyor, başına da aslında o gün Genel Müdür koltuğunda oturması gereken Tamer Levent’i getiriyordu.
4. Bugün diğerleri kadar önemli görünmeyebilir ama, o gün bu açıklamanın en dikkat çekici yanı bu görevlendirmenin anlamında yatıyordu: “T. Levent benim yardımcılarımdan biridir, benim verdiğim görevleri yapar.”
5. Bu hatırlatma olumlu bakıldığında aynı zamanda bir açılım da içerebilirdi.

“Yeniden yapılanma” ekibinin önemli isimlerinden Levent, Kuruç döneminde de yapılanma için çalışma yapma fırsatına kavuşturuluyordu, yasa çalışmaları sürdürülebilirdi.

Bozkurt Kuruç’un ikinci Genel Müdürlüğü 1998’e kadar sürdü. Bu süre, Pazartesi toplantılarının devam ettiği, “muhalefet”in, yeni yasa için ısrar ettiği, kurumun iç enerjisinin çok yoğun hissedildiği bir dönemdir.(Haşar,2008;90)

Yasa komisyonu titiz bir çalışmayla Yasa Tadilat Tasarısı’nı hazırlamış ve bakanlığa iletmek üzere Genel Müdürlüğe sunmuştur.(EK5)

Komisyon söz konusu tasarımı hazırlarken şu ilkelerden hareket etmiştir:

1. Sanatın doğası gereği siyasal erkten bağımsızlık ve DT çalışanlarının kendi kendilerini yönetmesi: Yerinden Yönetim ve demokratik işleyiş.
2. Tiyatro sanatının temel gereksinimi olan, ortak yaratma süreci özellikle büyük kentlerde her oyunda değişen gruplarla sağlanamamaktadır. Bu yapının önünü açacak: Ortak yaratma süreci, sanatsal çizgi oluşturabilme özgürlüğü ve sanatsal yarış ortamı.
3. "Birim Tiyatro' ların bağımsız repertuar oluşturması ve sonucunda: Çoksesliliğin, yerel ,ulusal, evrensel değerlerin dile getirildiği bir repertuar oluşumu.
4. Sonuç olarak: Toplumuyla buluşmuş, düzeyli sanat üretiminde ısrarlı ve kararlı Devlet Tiyatroları.

Yukarıda ilkeleri sıralanan çalışma Mersin seminerinde çalışanların sundukları modelle örtüşen bir çalışmadır. Mevcut yasa ile arzu edilen arasında bir yol tutturmayı hedeflemiştir. Komisyonun sunuşundan öğrendiğimize göre Genel Müdürlüğe sunulan Taslak bir takım değişikliklerle Başbakanlık’a sunulmuş ancak sonuçlanamamıştır. Değişikliklerin neler olduğu öğrenilememiştir.

Kuruç dönemi Muhsin Ertuğrul’dan sonra en kapsamlı genişlemenin yaşandığı dönem olmuştur. Sırasıyla 1997 de Sivas, Van, Erzurum ve Konya tiyatroları hizmete girmiştir. Böylece ülkenin tamamını kapsayacak bir genişleme tamamlanmış olmaktadır. Devlet Tiyatroları’nın Anadolu da oluşturduğu merkezlerle her tiyatro ortalama 6 ili kendi kapsama alanı içine almış ve hizmet götürmeye başlamıştır.

Sağlar dönemi Kuruç’un son kez göreve iadesinden önce sona erer. Yerine Timuçin Savaş Bakanlığa getirilmiştir. Bu süreçten itibaren şöyle bir tablo ile karşılaşırız:

Timuçin Savaş 27 Temmuz,1994-27 Mart,1995(8ay)

Ercan Karakaş , 27 Mart,1995-24, Temmuz 1995(4 ay)

İsmail Cem , 24 temmuz,1995-5 Ekim,1995(2ay 9 gün)

Köksal Toptan,5 Ekim,1995-30Ekim 1995(25 gün)

Fikri Sağlar, 30 Ekim 1995-6Mart1996(3,5 ay)

Agah Oktay Güner , 6 Mart1996-28 Haziran,1996(3ay 21 gün)

İsmail Kahraman, 28 Haziran , 1996-30Haziran 1997,(1 yıl)

Açıkça görüldüğü üzere Kültür Bakanlığı çok kısa süreler içinde el değiştirmiş, bu temponun içinde kalıcı işler yapabilmek şansını hiç bir bakan bulamamıştır. Bu durumda Tiyatro kendi içindeki sıkıntılarla eski usul yoluna devam etmiştir.Bakanlıktaki istikrarsız süreç Devlet Tiyatrosu için stabil bir dönemi getirmiştir. “Birim Tiyatro” , “Yeniden Yapılanma” söylemleri tamamen ortadan kalkmış, çok göze batmayan ,otoriter yöntemlerle içeriden dışarıya çok ses çıkmasına izin verilmeyen bir dönem yaşanmıştır.

İstemihan Talay’ ın Bakanlığı, söylenti mekanizmasını yeniden harekete geçirmiş, Tiyatro Kamuoyu içinde çok da bilinmeyen bir isim Genel Müdür adayı olarak konuşulmaya başlanmıştır: Rahmi Dilligil. Bozkurt Kuruç’un yaş haddinden emekliliğinin de gelmiş olması bu söylentileri iyice körüklemiştir.

10.4 II.Türkiye Tiyatro Kurultayı

Talay döneminde TOBAV’ın öncülüğünde 2.Türkiye Tiyatro Kurultayı Mersin’de toplandı. Katılımcılarını TOBAV, TODER, ,Eleştirmenler Birliği, Konservatuar Mezunları Derneği, Oyun Yazarları Derneği, İŞTİSAN ,UNİMA gibi meslek örgütleriyle , Üniversiteler ,Bakanlıklar, ve Ödenekli Tiyatroların temsilcileri oluşturuyordu. TOBAV ve Kültür Bakanlığı’nın işbirliğiyle Kasım 1997’de Mersin’de düzenlenen kurultay, ödenekli tiyatrolar için, idari, mali ve sanatsal özerkliğin altının bir kez daha çizildiği, “birim tiyatro” modelinin genel kabul gördüğü, tartışmalı da olsa ortak görüşlere ulaşılabildiği bir kurultay oldu. Toplam 17 maddeden oluşan sonuç bildirgesinde ödenekli tiyatrolara ilişkin şu maddeler yer aldı:

Madde 4. Tam ödenekli tiyatrolar, dünyadaki örnekleri gibi, bağımsız birimler, işleyişine kavuşturulmalıdır. Özetle ödenekli birim tiyatrolar:

- Kendilerine ait sahne kompleksinde,

- Bağımsız bir bütçeyle
- Repertuar ve prodüksiyonlarını kendileri düzenleyerek
- Yurtiçi ve yurtdışı turne bağlantılarını kendi kararlarıyla planlayarak
- Ülke içinde ve uluslararası alanda sanatsal yarışa kaçınılmaz bir biçimde girerek tiyatro yapmalıdırlar.
- Her birim belli bir süre için seçilmiş sanat yönetmenlerince yönetilmelidir.
- Her birimin yıllık bağımsız bütçesi mutlaka özerk biçimde saptanmalıdır.
- Birimlerin kendi gişe vb. gelirleri kendi döner bütçeleri içinde olmalıdır.

Madde 5. Ödenekli tiyatroların yasal olarak özerkliğe kavuşturulması ve özerk statü içinde yeniden yapılanmalarını sağlamalıdır.

Madde 6. Bu amaçla bu konuda bugüne kadar yapılmış çalışmaların ışığında hazırlanacak. Devlet Tiyatroları Yasa Taslağı'nın ivedilikle gündeme getirilerek yasalaştırılması sağlanmalıdır.

Madde 7. Farklı yapıdaki ödenekli tiyatrolarda çalışanlar arasında, mevzuattan kaynaklanan ve ayrımcılığa yol açan farklılıklar giderilmelidir.”.

Kurultay da alınan tavsiye kararlarının takibi sivil toplum örgütlerinin sorumluluğuna bırakılmıştı. Ancak her hangi bir somut sonuca ulaşılammamıştır(Tobav,1997).

10.5 2000'lerden TÜSAK' a Uzanan Süreç

31 Ağustos 1998 tarihinde Kuruç' un emekliliğiyle Dilligil' in kararnamesi Cumhurbaşkanlığı'na gönderilmiştir. Bu noktada bir grup Devlet Tiyatrosu sanatçısı Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'den randevu alırlar ve bu atamaya onay vermemesini isterler. Demirel bu isteme uyar. Kararname değiştirilir. Atama gerçekleşemez. Genel Müdürlüğe Lemi Bilgin atanır. Bakanın ricası ile Rahmi Dilligil Genel Müdür Yardımcılığı görevine atanır.İstedığı atamayı gerçekleştirememiş olan Talay ve yakın çevresi 1999 yılı eylül ayında bir festivale giden Bilgin'i hiçbir gerekçe göstermeden görevden alır ve yerine aynı tarihte genel Müdür Yardımcısı olan Dilligil'i vekaleten tayin eder.Dilligil hızla Başrejisör'ü, Yönetim Kuruluna seçilmiş Sanatçı Temsilcisi'ni ve Baş dramaturg'u değiştirir.

Yaşanan kaotik süreçten ve Bakanlık eliyle kuruma karşı gerçekleştirilen bu darbe girişimine sanatçılar tepki göstermişler yayınladıkları bildiri ile kamuoyuna tepkilerini göstermişlerdir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Demirel'e de bir mektup yazmışlardır.

Cumhuriyetimizin ilk ve en önemli sanat kurumlarından biri olan Devlet Tiyatroları, giderek hak etmediği uygulamalarla karşı karşıya bırakılmış, son günlerdeki gelişmelerle de ciddi yaralar almıştır.

Genel Müdür'ün yurtdışında bulunduğu sırada yapılan atamalar ve atamaların biçimi, sanatsal özerklik açısından kaygı verici olduğu kadar yetmiş beş yıllık devlet geleneği ve bürokratik ahlak açısından da kabul edilemez bir müdahaledir. Seçimle iş başına gelmiş Sanatçı Temsilcisi'nin, bir emirle görevden alınarak seçenlerin özgür iradesi yok sayılması, bu müdahalenin örneklerinden biridir.

1949 yılında, tek partili bir iktidarın yönetimi döneminde çıkartılan Devlet Tiyatroları Yasası'nın taşıdığı "tüzel kişilik" kavramı, bu yasanın ötesinde, demokratikleşme beklentileri içinde olduğumuz 1999 yılında, ne yazık ki bazı kişilerin özel çıkar kaygılarıyla 1949'dan da geriye götürülmüştür.

Kurumun uzun sanatsal özerkliği ve tüzel kişiliği adına duyduğumuz endişe ve tepkilerimizi iletmeyi sanatçı sorumluluğumuzun bir gereği olarak görüyor ve bu yoldaki çabalarımızı destekleyeceğinizi inancıyla saygılarımızı sunuyoruz.(Gürzap2012;273-283)

Sanatçıların bu çağrılarını ilgililerce duyulmamıştır. Bunun yanı sıra eski 7 Genel Müdür gidişattan duydukları rahatsızlığı bir bildiriyle kamuoyuna açıklamışlardır;

"Hep birlikte tanıgız, bu tür yasa, töre ve sanat dışı müdahaleler tiyatroyu ilerletmemiş, tersine tiyatrolar düzensizlik, istikrarsızlık, huzursuzluk ve mutsuzluk yaratmıştır. Bakanlık tiyatronun önünü açacağına, tam tersini yapıyor.Sayın Bakanlığın Devlet Tiyatrolarının içinden elini çekmesini yasaya ve tiyatroya saygı göstermesini talep ediyoruz!"

Cüneyt Gökçer , Turgut Özakman, Bozkurt Kuruç, Raik Alınacı, Ergin Orbey ,Yücel Erten, Lemi Bilgin,Mehmet Ege imzaları bulunan eski Genel müdürlerdir.

Tüm eleştirilere karşın Dilligil'in Genel Müdürlüğü sürer. Çevirisini yaptığını iddia ettiği bir oyunu, Devlet Tiyatrosu repertuarına aldırarak isteyince 'intihal'le suçlanır. Bakan izin vermediği için yargılanamaz.2001 yılında yürütülen bir soruşturma sonucu birkaç Devlet Tiyatrosu çalışanıyla birlikte Dilligil'de "Görevi kötüye kullanma, zimmet ve devlet malından kişisel çıkar sağlama" suçlarından tutuklanır. Emekliye ayrılır.

Yaşananlar tam bir skandaldır. Polis, operasyonu “1. Perde Operasyonu” olarak adlandırmıştır. Devlet Tiyatrosu’nun prestijine ağır bir darbe indirilmiş olur. Tiyatro’da yolsuzluk iddiası şaşırtıcı bulunduğu kadar kurumun saygınlığını da tartışmalı hale getirmiştir. Ülkenin gündemi Civangate diye adlandırılan büyük yolsuzluk haberleriyle çalkalanırken , Devlet Tiyatrosu’nun da aynı vagona yer alması hoş olmamıştır. Dilligil’ in yerine aynı ekipten Faruk Günuğur vekaleten Genel Müdürlüğe atanır.2001 Ağustos’una kadar görevini sürdürür.Lemi Bilgin 14 Ağustos 2001 yılında mahkeme kararıyla Genel Müdürlüğe iade edilir.2002 Temmuz ayında Talay Bakanlıktan ayrılır yerine Suat Çağlayan getirilir.

18 Kasım 2002 tarihinde Adalet ve Kalkınma Partisi(AKP)iktidar olur. Önce Hüseyin Çelik, sonra Erkan Mumcu Bakanlık görevini üstlenmişlerdir. Her iki Bakan da Tiyatro ile mesafeli ve saygılı bir ilişki içinde olmuşlar,iç işleyişe müdahil olmamışlardır.Bu süreç AKP’nin kendini topluma ifade etme süreci olduğu için gerginlikten kaçınılmış ve sanat gibi sıkıntı yaratma potansiyeli yüksek alanlara uzak durmayı tercih etmişlerdir.

Atilla Koç’un Bakanlığa getirilmesi bu sessiz dönemi sonlandırır. Genel Müdür Lemi Bilgin’i açılan soruşturmanın selameti gerekçesiyle görevden uzaklaştırır ve teammüllere ve yasaya aykırı bir biçimde Başdramaturg Mine Acar’ı Genel Müdürlük görevine getirir.

Devlet Tiyatrosu çalışanları “halkın tiyatrosunun tüzel kişiliğinin keyfi atamalarla çiğnenmesine izin vermeyecek, kurumumuz özerk bir yapıya kavuşturulana kadar direneceğiz. Alkışlarınız bizimle olsun.”diye biten bir açıklamayla Ankara, İzmir ve İstanbul’da sokak eylemleri yaparlar .

Karşı tepkiler gecikmez. Siyasi iktidarla Devlet Tiyatrosu çalışanları bir kez daha karşı karşıya gelmişlerdir. Bu süreçte Prof. Dr. Atilla Yayla’nın Zaman gazetesinde yazdığı yazı,2005 ‘yılından bugüne uzanan tartışmalar ekseninde TÜSAK’ ı hazırlayan anlayışın fikir babalığını yapmaktadır:

Devlet Tiyatroları Kapatılmalı mı?

Son günlerde sanat camiasında, daha doğrusu, bu camianın tiyatrocular kısmında bir kargaşadır gidiyor. Sebep Devlet Tiyatroları (DT) Genel Müdürü Lemi Bilgin’in istifası veya görevinden alınması ve yerine yine kurum içinden Mine Acar’ın atanması.Bu gelişmeler DT’nda çalışanların bazılarını pek bir rahatsız etmiş. Bilgin’in görevinden alınması yanlış ve

haksızmış. Yeni genel müdür ise görevin getirdiği niteliklere sahip değilmiş. Bu türden itiraz ve açıklamalar devam ederken bir de baktık ki başka birçok olayda olduğu gibi burada da işin rengi değişmeye başladı. Atama bir rejim meselesine dönüşüverdi. İddialara göre AKP hükümeti cumhuriyetin kalelerinden birine daha saldırmaktaydı. Rejim tehlikeyeydi. Cumhuriyeti koruma ve kollama zamanıydı.(...)

İktidara değil, halka kafa tutuyorlar...

(...)Kamu kaynaklarıyla finanse edilmiş sanatla ilgili olarak dile getirilmesi gereken iki mesele daha vardır. İlki demokrasi teorisiyle ilgilidir. DT'nin kullandığı fonları temin edenler vergi mükellefleridir. Bu fonları temin edenler bunların nasıl harcanacağı üzerinde söz sahibi olmalı ve harcamaları denetleyebilmelidir. DT sanatçıları ailelerinin veya şahıslarının parasını değil vergi mükelleflerinin parasını kullanmaktadır. Dolayısıyla da halka hesap vermek zorundadır. Bu hesabı onlar adına seçikle belirlenmiş temsilcileri soracaktır. İkinci olarak vergi mükelleflerinin devlete aktardıkları paraların DT için kullanılmasına rıza gösterip göstermediği araştırılmalıdır. Belki de vergi ödeyen vatandaşların önemli bir bölümü DT'na kaynak ayrılmasına karşıdır. Tiyatroyu sevmeyen, hatta belki nefret eden, ömrü boyunca bir tiyatroya gitmeyen ve gitmeyecek olan vatandaşlardan alınan paraların DT'na aktarılmasının ahlaki ve adil olduğu nasıl gösterilebilir?(...)DT sanatçılarının bir kısmının bu çıkışı ülkedeki bürokratların siyasi otoriteye yanlış bir zeminde ve haksız olarak meydana okuyuşlarının yeni bir misalidir. Geçenlerde Anayasa Mahkemesinin yeni başkanı da ilginç bir çıkış gerçekleştirerek, TBMM kendilerinin kabul edebileceği bir düzenleme yaparsa Anayasa Mahkemesinin yapılanmasının değiştirilebileceğini söylemişti. Yani memur amirine, yargı bürokratu TBMM'ye diklenmişti. DT adına yapılan çıkışlar da aynı türdendir. Yargı ve sanat bürokratları böylece siyasi iktidara değil aslında halka kafa tutmaktadır. Gürzap'ın dediği gibi DT halkın tiyatrolarıysa buyursunlar meydana. DT'nin halkın tiyatroları mı, yoksa bazılarının çiftliği mi olduğu asıl o zaman anlaşılacaktır. Evet, tiyatro sanatının ve tiyatrocuların uzun vadeli iyiliği için, hakkaniyet ve adalet için, sanatın ve sanatçının gelişmesi için DT kapatılmalıdır!(Devlet Tiyatroları Kapatılmalı mı?,Zaman:2005)

Bütün karşı çıkışlara rağmen Acar yaklaşık iki yıllık bir sürede kurumun Genel Müdürlük koltuğuna oturmuştur. İş barışının bozulduğu, üretimde ki ölçütlenmenin sadece sayılara indirildiği ve kalitenin hesaba katılmaz hale geldiği, taşeronlaşan bir sistemle aksayarak yürümeye çalışan ve bu arada kurulduğundan bu yana mücadele etmek zorunda kaldığı 1923 devrimi karşıtlarıyla amansız bir hesaplaşmanın içine düşen Tiyatro kendi içinde de bir kırğınlar ordusu oluşturmuştur. Lemi Bilgin'in mahkeme kararıyla göreve iadesi ile Acar'ın görev süresi biter. Aynı zamanda Kültür Bakanlığı' da Koç'tan Ertuğrul Günay'a geçmiştir.İstanbul'daki Atatürk Kültür Merkezi'nin(AKM) yıkılmak ve yeniden yapılandırılmak istenmesi Koç zamanında başlamış, iktidarı ve sanat çevrelerini fena halde karşı karşıya getirmiştir.Binada faaliyet gösteren Sanat Kurumları,toplam 7 kurum ,Devlet Tiyatrosu,Devlet Opera Ve Balesi,Senfoni Orkestrası,Türk Müziği Topluluğu ,Devlet Halk

Dansları Topluluğu,Pop Müzik orkestrası,ve Güzel Sanatlara bağlı birimler apar topar binadan çıkartılmışlar ve kentin çeşitli yerlerinde geçici mekanlarda çalışmaya başlamışlardır. AKM'nin akıbeti çok uzun zaman bilinmemiştir bugünde atıl bir biçimde kaderini beklemektedir. Günay'ın Bakanlığında sorunların çözüleceği umulmuş ancak umulan olmamıştır.Ankara Devlet Tiyatrosu'nca sahnelenen “Genç Osman “ adlı oyunun bir gösterisinde seyirci olarak bulunan Başbakan Tayyip Erdoğan'ın kızı ile sahnedeki oyuncular arasında bir gerilim oluşmuş ve krize dönüşmüştür.Gazeteci Can Dündar (2011)bir yazısında olan biteni şöyle anlatmaktadır:

...Cuma akşamı...Başbakan'ın kızı Sümeyye Erdoğan yanında kendisi gibi başörtülü yengesiyle Devlet Tiyatroları'nda “Genç Osman” oyununu izlemeye gitmiş.En ön sırada oturmuşlar, ama anlaşılan bilet alırken “Başbakan'ın kızı” kimliğini kullanmamış. Çünkü oraya gideceğinden Genel Müdür'ün bile haberi yok. Başta bu “gösterişsizlik” ten ötürü kendisini kutlayalım.Tersini çok gördük çünkü...Ama ağzında sakız var; “Yolda ağzıma atmıştım; benim için normal, farkında bile değildim” diyor; ama bu sakız da istemeden, sahnemizin önemli unsurlarından biri oluyor.(...)Bizim izlediğimiz akşam, oyuncularından Tolga Tuncel, önde oturan birinin kravatına takmıştı; anlaşılan geçen Cuma, Sümeyye Erdoğan'ın sakızına takmış. Ön sırada sakız çiğneyen başörtülü seyirciyi taklit ederek “Pardon! O ne öyle ağzındaki? Biz Osmanlı'da böyle bir şey bilmiyoruz” demiş.Sümeyye Erdoğan, bunu şahsi bir sataşma olarak almış.Ve yanındaki yengesiyle birlikte kalkıp tiyatroyu terk etmiş.Peşinden de Polis Koleji öğrencileri çıkmışlar.Bir anda salonun yarısı boşalmış. Kalanlar devamını da izlemiş ve finalde alkışlamış. Oyunu izleyen biri bunun Sümeyye Erdoğan'a yönelik bir taciz olmadığını kolayca anlayabilir. Dahası, o ana kadar ne oyuncular, ne tiyatro yöneticileri, ön sırada oturan seyircinin Sümeyye Erdoğan olduğunu bilmiyorlar bile...Ne zaman öğreniyorlar?Oyundan sonra iki sivil koruma, kulise gelip “Ne oldu” diye sorana dek... İşin aslı, yani kasıt olmadığı onlara da anlatılıyor, “Yine de kırdıysak özür dileriz” deniyor; onlar da kibarca “ Biz de özür dileriz” deyip gidiyorlar.. Ama mesele bitmiyor.“Skandal” duyulunca Bakanlık katından Genel Müdürlük araniyor. Hemen soruşturma başlatılıyor. Seyircinin tepkisi, oyun raporuna yazılıyor. Bundan sonrası daha da rahatsız edici:Ertesi sabah Kültür Bakanı, Genel Müdür'le oyuncuyu makamına çağırarak “uyarıyor”. “Bir sanat eserinin icrasında, kişisel yanlışlardan doğan bu sıkıntıdan dolayı üzüntümüzü paylaşıyoruz”.Ardından Sümeyye Erdoğan, (bence “babaya şikâyet”ten daha iyi bir şey yapıyor ve) niye alındığını, facebook'taki sayfasında “arkadaşıyla dertleşti gibi” anlatıyor:“Oyuncu öne geldikçe bana bakarak kaş göz işareti yapmaya başladı. Sonrasında ağzıyla sakız çiğneme hareketi yaptı. Adam aslen sakıza değil, başörtüsüne takmıştı.”Sümeyye Erdoğan, “tok azınlık” göndermesini ve doğaçlama sahnesini üstüne almış, dökmüş içini:“Bizi tiyatrodan görmek istemiyorlar. ‘Sizin ne işiniz var tiyatrodan’ demek istiyorlar. Bize ‘bidon kafalı’ ‘göbek kaşıyan’ muamelesi yapıyorlar. Ama alışsalar iyi olur. Biz hep burada, gözünüzün dibinde olacağız” (...)İş hızla “laik tiyatrocular-mürteci seyircilere karşı” vodviline dönüştürüldü.

Dündar'ın anlattığı olay zaten sıkıntılı olan Tiyatrocularla Siyasi iktidarın arasını iyice açmıştır. Dialog ortamının giderek kaybolduğu ve sanatsal kaygılardan çok ideolojik tercihlerin çatışmasından doğan bir inatlaşmaya doğru sürüklenmiştir. İstanbul Şehir Tiyatroları'nda yapılan bir yönetmelik değişikliğine Şehir Tiyatrosu Sanatçılarıyla birlikte geniş bir sanat çevresi de ses vermiş, durum günlerce sokak eylemleriyle protesto edilmiştir. Başbakan Erdoğan eylemlere cevaben yaptığı açıklamayla Hükümetin Ödenekli Tiyatrolara karşı tutum ve niyetini ilk kez açıklamıştır. Devlet Tiyatro İşletmeciliği işinden hızla çekilecektir:

İstanbul'da Şehir Tiyatroları meselesinde o despot anlayış, o kibirli tavır bir kez daha tezahür etti. Şehir Tiyatroları'nda yapılan bir yönetmelik değişikliği üzerinden hem bizi hem tüm muhafazakârları aşağılamaya, küçümsemeye başladılar. Soruyorum, yahu siz kimsiniz? Bu ülkede tiyatro sizin tekelinizde mi? Bu ülkede sanat sizin tekelinizde mi? Sanat konusunda söz söyleme ehliyetine sahip olan sadece sizler misiniz? Geçti o günler. Artık despot aydın tavrıyla parmağınızı sallayarak bu milleti küçümseme, bu milleti azarlama dönemi geride kalmıştır. Bu ülkede pırl pırl bir nesil yetişti. Bu ülkede kendi tarihini bilen, mazisini iyi tanıyan, bu toprakların birikimini tanıyan, Batı'yı diğer medeniyetleri de bilen, tanıyan, öğrenen bir nesil var. Gelişmiş ülkelerin hemen hemen tamamında, devlet eliyle tiyatroculuk olmaz. Ve aynı şeyi şu anda Bakanlar Kurulu'na getireceğim. Özel bir yönetim değil, tiyatroları özelleştireceğiz. Özelleştirmek suretiyle buyrun istediğiniz gibi tiyatrolarınızı oynayın. Gerektiği zaman bizler hükümet olarak istediğimiz oyunlara sponsor olur desteğimizi veririz. İşte buyrun özgürlük, istediğinizi oyunları istediğiniz gibi oynatın, istediğiniz yerde oynayın. Kimse engel olmaz. Ama kusura bakmayın, geleceksin şehir tiyatrosundan, hem belediyeden maaşını alacaksın ondan sonra da istediğin gibi yönetime de verip veriştiireceksin. Böyle saçmalık olmaz.(Hürriyet:2012)

Anlaşılabacağı üzere tartışma sanatsal nitelik nicelikten ziyade ideolojik bir temelle ve yaşam biçimlerinin çatışması şekline dönüşmeye başlamıştır. "Muhafazakar Sanat "tanımlamaları yapılmaya başlanmış, İskender Pala, muhafazakar sanat üzerine bir manifesto bile kaleme almıştır. Siyasi erkin Tiyatroyla, sinemayla, resimle, heykelle, mimariyle kısacası geleneksel sanatlar dışında tüm sanat alanları ile sorunlu bir ilişki kurması yeni bir düzenlemenin kapıda olduğunun güçlü sinyalleri olmuştur. Her ne kadar referans olarak ekonomik gerekçeler ve sanatta özgür alan yaratma fikri öne sürülsede nihai hedef muhafazakar-modern tartışmasında denetlenebilir bir sanat faunası yaratmaktır. Kültür Bakanı Günay'ın(2011) "...devletin tiyatrosu daha iyi örnekler oluşturmak zorundadır. Seyirciyle daha iyi ilişkiler kurmak zorundadır. Devlet tiyatrolarının geçmişten bu yana bir tarzı vardır. İlerde

gelecek soru şudur: Devlet hala bu kurumu taşımak zorunda mıdır? Bugünkü Türkiye'de devletin kadrolu sanatçısı olması gerekir mi?" şeklinde sorguladığı aslında parayı verenin düdüğü çalması gerektiğini söyleme gayretidir. Tartışmalar ve kamuoyunda bu konuda oluşturulan algıyla, özellikle tiyatrocular, oturdukları yerden para kazanan, "bankamatik" sanatçılar biçiminde lanse edilip itibarsızlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu sayede yapılacak yeni yasal düzenlemeler noktasında kamuoyunda oluşabilecek tepkilerin en aza indirilmesi sağlanacaktır. Biri Cumhuriyet'ten daha yaşlı , öteki neredeyse Cumhuriyet ile yaşıt iki ödenekli kurumu ortadan kaldırma çabalarının bir sonucu olarak ,hem de bir taşla iki kuş vurmak niyetiyle Türkiye'de ki Kültür Sanat alanlarını düzenleyecek ve yönetecek olan "Türkiye Sanat Kurumu"(TÜSAK) oluşturulmak üzere Kültür Bakanlığınca bir yasa tasarısı hazırlanmış ve kamuoyunun tartışmasına açılmıştır. Kısaca "TÜSAK" diye adlandırılan tasarı tez içinde etraflıca değerlendirilecektir. "TÜSAK" çalışmaları sürecinde tasarıya destek vermeyen Bilgin Genel Müdürlük görevinden alınır ve yerine Acar döneminde Başrejisör olarak hizmette bulunmuş olan Mustafa Kurt atanır. Kurt halen görevini sürdürmektedir.

11. YASA, YASA TASLAĞI VE MODEL ÖNERİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

11.1 Devlet Tiyatroları Yasası

“Madde 1 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Ankara’da Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı tüzel kişiliği haiz, "Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Devlet Tiyatroları bir Genel Müdür tarafından yönetilir. Genel Müdürün emrinde yeteri kadar Genel Müdür yardımcısı bulunur.

Genel Müdürlük Bakanın onayı ile yurt içinde ve yurt dışında milli ve milletlerarası festivaller ile turneler tertib edebilir. Genel Müdürlük mali, idari ve teknik imkanların müsaadesi içinde Ankara’da ve memleketin lüzum göreceği yerlerinde tiyatrolar kurabilir, mevcutları birleştirir ve bunları kaldırabilir. İhtiyaca göre Ankara ve İstanbul dışında Genel Müdürlüğe bağlı olarak kurulacak tiyatrolar,

tercihen rejisör niteliğinde bir müdür yönetiminde kendi kadrosundaki sanatkar ve uzman memurlar veya merkezden gönderilecek sanatkar, uzman memurlarla çalıştırabileceği gibi tertiplenecek turnelerle de faaliyette bulundurulabilir.”(EK 1)

Türkiye’nin ilk ve en kapsamlı ödenekli tiyatrosu Devlet Tiyatrosu yukarıda alıntılanan ilk madde ile başlayan yasa ile 1949 yılında, Tatbikat sahnesinin devamı olarak Ankara da kurulmuştur. Öncelikle Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışan Tiyatro daha sonra yasada yapılan düzenlemelerle Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlanmıştır. Aslında “bağlı “ sözcüğü doğru bir tanımlama değildir. Devlet Tiyatrosu “tüzel kişiliğe haiz” bir yapıdır ve Bakanlığın “ilgili” kuruluşudur. Bu ince nokta pek çok defa Tiyatro ile Bakanlık, dolayısıyla bürokratlar ve siyasetçilerle Tiyatroyu karşı karşıya getirmiştir.

Bu ilk madde ile beraber Devlet Tiyatroları’nın temel sorunlarından birinin de adı konulmuş olur: “Genel Müdür”. Tiyatronun yönetimine ilişkin tüm yetki ve sorumluluk bir tek kişinin insiyatifine bırakılmış böylece olağan üstü yetkilerle donatılmış bir erk oluşturulmuştur. Her ne kadar Sanat Yönetim Kurulu ile çalışacağı belirtilmiş olsa da Sanat Yönetim Kurulunu oluşturan üyelerin çoğunluğu da Genel Müdür tarafından atandığı için kurul neredeyse formalite gereği bulundurulmuş bir ayrıntıya dönüşmüştür.

1949 yılı itibariyle Ankara’da iki sahnede, çok az sayıda sanatçı ve personelle çalışan Tiyatro için bu tek adam yönetimi önemli bir sorun değilmiş gibi gözükse de Kurumun

yaygınlaşma stratejisine uygun olarak yeni bölgeler açması ve kadrosunu genişletmesi ile her şeye hükmeden tek adam anlayışı çok önemli bir kriz odağına dönüşmüştür. Bugün 12 ilde 40' a yakın sahnede yerleşik faaliyet gösteren, bir o kadar sürekli turne merkeziyle ülkenin neredeyse tamamına hizmet götüren, yılda 100' ün üzerinde prodüksiyon gerçekleştiren böyle bir modelin yeryüzünde başka bir örneği yokken bir de tek adama bağlı olarak çalışması temel bir sorun teşkil etmektedir.

Devlet Tiyatrosu'nun kuruluşu sürecinde çalışanların, özellikle sanatçıların sosyal haklarının korunması ve sürdürülebilirliği konusu gündeme gelmiş, sanatçıların statüleri belirlenirken işçi ya da memur ya da ne olarak adlandırılacakları ve mevzuata nasıl uydurulacakları bilinmemiş ve eklenen geçici bir maddeyle kendi düzenlemeleri çıkartılıncaya dek 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile ilişkilendirilmişler, ancak yasal düzenlemeler uzun yıllar boyunca yapılamayınca 1970 yılında çıkarılan 1310 sayılı yasa ile durum sabitlenmiştir. Bu durum da daha sonra “memurlaşma” tehlikesini üretmiş, kurumun hantal ve işlemez hale gelişinin başlıca sorumlusu olmuştur.

Oysaki, 1949 yılında Devlet Tiyatrosu kuruluşu hakkındaki kanunun Millet Meclisi' ne sunulma dilekçesinde devrin Başbakanı Şemsettin Günaltay kanunun gerekçeleri arasında ‘memurlaşma’ nın tam aksi yönünde prensipler ortaya sürmüştür.

Gerekçenin 2. Maddesinde; “Bütün başka memleketlerde olduğu gibi sanatkârı memur çerçevesi içinde mütalaa etmemek, esas olan istidat ve formasyonların , kendi şartları içinde gelişmesini temin etmek.”, 4. maddesinde ;”Her sanatkâra geniş imkanlar içinde,kendi istidat ve değerini göstermesini ve bunun karşılığını almasını mümkün kılmak.”,ve 5. Maddesinde; “Sanatkârları bareme ,süreye ve kıdeme bağlı tutmayarak onlara kendi özellikleri içinde ,her zaman başarıma imkanlarını vermek”(Şener ,2000;324). Başlangıçta bizzat Başbakan tarafından sunulan dilekçede sıralanan bu prensipler daha sonra yok sayılınca kurum, “memur-sanatçı” tartışmalarından hayli yara almıştır. Uzun yıllar kurumda oyuncu,yönetmen ve yönetici olarak çalışan Can Gürzap (2012;74)konuya ilişkin görüşünü şöyle açıklıyor :

”Devlet Tiyatrosunun kuruluş yasasında belirtilen, sanatçılara verilen memur statüsüne gelince : O yıllarda ,Devlet Konservatuarı’ ndan mezun olmuş ,bir süre de belirli bir geleceği olmadan Tatbikat Sahnesi’nde görev yapmış sanatçıların ,İngiltere, Fransa , İtalya,Amerika’da olduğu gibi sanatlarını ve yaşamlarını sürdürebilecekleri olanaklar elbette yoktu.İşte bu nedenle, o yıllarda devlet, bu genç sanatçılara bir statü vermek zorundaydı.Bu da, onları kendi güvencesi altına alarak gerçekleştirebilirdi.(...)
Bu sanatçıları, hem özlük haklarını koruyarak memur statüsüne aldı hemde ‘temininde güçlük çekilen eleman’ statüsüyle memur anlayışından daha da üst düzey bir konuma yerleştirip, onları sözleşmeli sanatçı yaptı. Bu şekilde sanatçılarına bazı ayrıcalıklar tanıdı.

Genel müdürlük “Genel Müdürlük mali, idari ve teknik imkanların müsaadesi içinde Ankara’da ve memleketin lüzum göreceği yerlerinde tiyatrolar kurabilir, mevcutları birleştirir ve bunları kaldırabilir.” yetkisinden hareketle önce Bursa, İzmir ve Adana Devlet tiyatrolarını daha sonrada bugün faaliyette olan bölge tiyatrolarını açar.

Gerek geçen yıllar içinde kurucu kadroların yaşlanması üzerine doğan gereksinimden, sürekli alımlarla kadronun gençleştirilmesi, gerekse yeni açılan bölgeleri takviye etmek için alınan sanatçılarla 80’li yılların ortalarından itibaren sanatçı kadroları kabarmaya başlamıştır. Ankara dışında İstanbul’da da Konservatuar açılmış, mezunları sınavsız olarak Devlet Tiyatroları kadrolarına kabul edilmeye başlanmışlardır. Aynı zaman da Özakman’ ın Genel Müdürlüğü’nde Dil ,Tarih ve Coğrafya Fakültesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Sahne Sanatları bölümü mezunları da Devlet Tiyatroları kadrolarına kabul edilmeye başlanmışlardır. Bu tutum kontrolsüz ve plansız bir büyümeyi beraberinde getirmiş ve bugünkü tıkanıklığın başlangıcını oluşturmuştur.

‘Tek adam’ yönetimi dış etkiye, özellikle siyasi etkilere çok açık, subjektif bir yönetimi beraberinde getirmiş; dirayetli yöneticiler zamanında dengeler korunurken , bunu sağlayamayan yöneticilerle kurumun “tüzel kişiliği” ciddi zarar görmüştür.

Devlet Tiyatroları bugün varoluş amacını şöyle tanımlamaktadır:

- a) Yerli ve yabancı eserlerle halkın genel eğitimini, dil ve kültürünün yükseltmek
- b) Türk Sahne Sanatlarının yurtiçinde ve yurt dışında gelişmesini, yayılmasını ve tanıtılmasını sağlamak
- c) Türk dilini yerleştirmek ve şive birliğini meydana getirmek,
- d) Temel değerler üzerinde doğru yargılara varılmasını sağlamak,

e) Sanat ve estetik duygusunu geliştirmek.

İlk şıkta belirtilen repertuar fikri kurumun ana işleyişinin en önemli parçasıdır. Oyunların seçilmesi, sahnelenmesi üretim sürecinin başlangıç ve bitişini tanımlar. Bu süreci başlatmak üzere yasayla oluşturulmuş bir ” Edebi Kurul” vardır.

Madde 2 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Devlet Tiyatrolarında oynanacak eserler edebi kurul tarafından seçilir. Bu kurul sanat ve edebiyat alanında tanınmış 3 kişi ile genel müdür, başrejisor, başdramaturg ve bir sanatkardan teşekkül eder. Kurul başkanını kendi üyeleri arasından seçer. Edebi kurul salt çoğunlukla toplanır ve bu toplantıda bulunanların salt çokluğu ile karar verir.

Repertuar Kurulunun varlığı her dönemde Tiyatronun en çok eleştirilen noktalarından biri olmuştur. Özgürlükleri kısıtlayıcı bir nevi ‘sansür kurulu’ gibi çalıştığı dönemler olmuştur. Bu da “özerklik” fikrini çokça zedelemiştir .Genel Müdürün atadığı kişilerin ağırlığını oluşturduğu kurum Genel Müdürün tercihleri doğrultusunda hareket etmektedir.Yerli yazarlar yetiştirmek ve onların eserlerine öncelik vererek Türk Tiyatro edebiyatının oluşumuna katkıda bulunmayı hedefleyen Devlet Tiyatrosu, kendi oyunlarının oynanması için baskı yapan, lobi oluşturan yazarların çeşitli yollarla uyguladıkları basınçla mücadele etmek zorunda kalmıştır.Aynı zamanda Kurul’un Kurum dışından görev yapan 3 üyesinin Bakanlıkça atanması siyasi iktidarların Devlet Tiyatrosu üzerindeki etkisini görünür hale getirmekte,tiyatro’nun repertuarı iktidarın beğenilerine göre belirlenebilmektedir.Örneğin Ergin Orbey’in Genel Müdürlüğü CHP iktidarı dönemine denk gelmiş ve repertuar da ilk kez Nazım Hikmet ve Brecht görünmüşken iktidarın el değiştirmesiyle Genel Müdür de değişmiş, Cüneyt Gökçer yeniden yönetime getirilmiş ve ilk iş olarak anılan yazarların oyunları türlü bahanelerle repertuardan kaldırılmıştır.

Tarihsel süreç boyunca Edebi Kurul yapılanması hep eleştirilerin odağı olmuş ve her kesimden yöneltilen okların hedefinde bulunmuştur. Yazar Çetin Altan’ın bir yazısında (1950)yaptığı tarif durumu açıkça ortaya koyar niteliktedir:

Gerçekten tiyatronun bu edebi heyeti Türk yazarlarının başına dikilmiş bir örfi idareden, bir musibetten gayri bir şey değildir. Onların sakat, eski ve bilgiçlikler içinde bunalmış anlayışları yüzünden bir ok istidatlar en büyük münekkit olan seyirciyle karşı karşıya gelememiş ve küskünlükler içinde sinip gitmiştir. Edebi Heyetin seçtiği eserleri görüyoruz. Bunlar arasında mesela göklere çıkarılan Cevat Fehmi reklam köpüğü ile şişirilmiş bir fiyaskodan başka bir şey değildir.

Türk Tiyatrosunun önemli yazarı Haldun Taner de (1960)edebi Kurulların yapması gerekenleri sıralarken aynı zamanda eleştirilerini de dillendirmiş olmaktadır.

Telif esersiz Türk tiyatrosu olmaz. Şu halde yerli yazar desteklenmelidir... Genç yerli yazarları lanse etmek, yetiştirmek, eğitmek devlet tiyatrolarının borcudur. Genç trupların, amatörlerin bu yazarları tanıtması mahsurludur. Teknik bakımdan kusurlu dolu genç eserleri ancak zengin ve itinalı bir mizansen ve profesyonel aktörlerin usta oyunu bir dereceye kadar yumuşatır, affettirir. Devlet ve Şehir tiyatroları hiçbir esbabı mucibe ile bu memleket ve kültür ödevinden kaçamazlar. Kaçarlarsa yanlış bir yola sapmış olurlar. Yerli yazar yetiştirmek için ona karşı iyi niyetli bir tutum zaruridir. Oyunu oynayan yazar büyük bir lütfü mazhar edilmiş gibi bir durumda bırakılmamalıdır. Kendini tiyatronun rejisörü, aktörleri, edebi heyeti küçük görmemeli: Türk tiyatrosu içinde değerli ve doldurulamaz bir yeri olduğuna inanmalı, kendine güvenmelidir. Eseri oynanamayan yazara karşı da tiyatro sorumlularının bazı ödevleri vardır. Sadece eserinin reddolunduğunu yazara bildirmek yetmez. Neden mahzurlu olduğunu, bu mahzurların nasıl tashih edilebileceğini iyi niyetle bildirmek gerekir. Bunun için sadece bir letür mahiyetinde olan edebi heyet yetmez. Bunun yerine Avrupa tiyatrolarının birçoğunda olduğu gibi dramaturg sistemine gitmek doğru olur. Dramaturg piyes tekniği uzmanıdır. Dramaturg tiyatronun imkanlarının, üslubunun, seviyesinin, seyircilerinin, gustosunun sözcüsüdür. (...) Türk oyunlarının cefelkalem, açık ve mufassal sebep gösterilmeksizin ret rivayetlere dedikodulara, haklı veya haksız bir takım yorumlara yol açacağı bir vakiadır. Türk tiyatrosu Türk eserleri ile kurulacaktır. Türk yazarı ise ancak bu yanlış küçümsemeleri yendikten, ona gereken saygı gösterildikten sonra gerçek gelişmesine başlayacaktır

Taner in 1960' lar da gündeme getirdiği ve Edebi Kurulların yerini alacağına inandığı 'Dramaturgi' kurumu günümüzde dahi hak ettiği değeri bulamamış 'dramaturg'lar raportör olmanın ötesine geçememişlerdir.

Devlet Tiyatrosu yasasının üçüncü maddesi kurumun işleyişinin çatısını tarif eder.

Madde 3 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

A) Devlet Tiyatrolarının sanat, teknik ve bu kanunda gösterilen işlerine bakmak üzere; Edebi Kurul Başkanı, başrejisör, sanat teknik müdürü, müzik işleri yöneticisi, genel müdürün görevlendireceği bir sanatkardan mürekkep "Sanat ve Yönetim" Kurulu vardır.

Genel müdür, bu kurulun başkanıdır.

B) Devlet Tiyatrolarının disiplin işlerine bakmak üzere başrejisör, hukuk müşaviri, özlük işleri müdürü, Devlet Tiyatrosu personelinin kendi aralarından gizli oyla seçeceği bir sanatkardan mürekkep "Disiplin Kurulu" vardır.

Genel Müdür veya yardımcılarında biri bu kurulun başkanıdır. Sanat ve Yönetim Kurulu ile Disiplin Kurulu salt çoğunlukla toplanır ve bu toplantıda bulunanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Kurumun bütün işleyişi yukarıda tarif edilen kurullar aracılığıyla gerçekleştirilir. Görüleceği üzere Devlet Tiyatrosu yönetim biçimi üç kurul üzerinden yürütülmektedir:1-Sanat ve Yönetim Kurulu;2-Disiplin Kurulu 3-Edebi Kurul.

Dışarıdan bakıldığında, kağıt üzerinde oldukça demokratik ve adilmiş hissi yaratan bu yapı içinde kurullarda yer alan üyelerin çoğunluğunu Genel Müdür atadığı için tümüyle göstermelik ve müdahale edilebilir bir yapılanmaya dönüşmüştür. Kurullar Genel Müdürün tercihleri doğrultusunda oluşturuldukları için alınan kararlarında genel müdürlerin tercihleri doğrultusunda çıkması kaçınılmazdır. Bu durum kurum dışından olduğu kadar kurum içinden de çok yoğun eleştiri almış ancak yasal bir değişim gerektirdiği için yapı bozulmadan günümüze dek ulaşmıştır. Genel Müdür pozisyonuna getirilenler için belli bir görev süresi tayin edilmemiş olması da başlı başına bir eleştiri kaynağıdır. Örneğin Cüneyt Gökçer 20 yılın üzerinde genel müdürlük yapmıştır. Bu durumda Tiyatronun kurum tiyatrosu olma vasfını yitirip şahıs tiyatrosu formunda idare edilmesi sonucunu üretmiştir. Greve kadar varan tepkilerin kökeninde süresi belirsiz genel müdür atamaları yatmaktadır. Bu atamayı mevcut yasa şöyle tarif etmektedir.

Madde 4 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Devlet Tiyatrolarında;A) (Değişik bent: 27/05/1983 - 2833/1 md.) Genel Müdür, Kültür ve Turizm Bakanının teklifi üzerine, yükseköğretim kurumlarının birinden mezun, özel veya kamu kuruluşlarında veya bunların her ikisinde en az 15 yıl hizmet görmüş; sahne hayatında başarılarıyla tanınmış sanatçılar, tiyatro yazarları, eleştirmenleri, temayüz etmiş tiyatro yönetmenleri ile üniversitelerde tiyatro sanatı dalında görev yapan öğretim elemanları arasından, müşterek kararname ile, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 59 uncu maddesi hükmüne göre,

B) Başrejisör, Genel Müdür yardımcıları ve yabancı uzmanlar Genel Müdürün teklifi üzerine Kültür ve Turizm Bakanı tarafından,

- C) Edebi Heyetin sanat ve edebiyat alanında tanınmış 3 üyesi Kültür ve Turizm Bakanı tarafından, sanatkar üyesi ise Devlet Tiyatrosu sanatkarları arasından Genel Müdür tarafından,
D) Devlet Tiyatroları kadrosunda bulunan diğer her çeşit görevliler Genel Müdür tarafından, göreve alınırlar.

Devlet Tiyatrosunun yönetimi Başrejisörlük, Başdramaturgluk ve Sanat Teknik Müdürlüğü'nden oluşan ana hizmet birimleriyle Hukuk Müşavirliği, Strateji Geliştirme Müdürlüğü, Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığı ile İdari ve Mali İşler Başkanlıklarından oluşur.

Başrejisörlük sorumlulukları ve görevleri itibariyle Tiyatronun sanatsal politikalarının ve tercihlerinin belirleneceği yerdir. Genel Müdür idari temsil noktasında görünürken Başrejisör sanatsal temsil noktasında görünmektedir. 'Müdür' ile 'Sanat Yönetmeni' arasında ki fark. Ancak uygulamada bu durum da görüldüğü gibi değildir. Bu yüzden bir çok Genel Müdür, Başrejisör tayin etmemiş bu görevi de kendi uhdelerinde tutmuşlardır.

Genel Müdürler ve yardımcıları Bakanın teklifi Başbakan ve Cumhurbaşkanının onayı ile, üçlü kararname ile atanırlar. Böylesine çoklu bir onay sistemi kuruma müdahaleyi önleyici bir yöntem gibi görülse de zaman zaman işleyişi tıkayan ya da genel müdürü iyice hesap vermez ve dokunulmaz hale getiren sonuçlara da yol açmaktadır. Örneğin Fikri Sağlar'ın Kültür Bakanlığı döneminde yapmak istediği genel müdür değişikliği Cumhurbaşkanı Turgut Özal'a takılmış, Özal'ın kararnameyi aylarca imzalamaması üzerine Tiyatro derin bir yönetim bunalımı ile karşı karşıya kalmıştır. Yine yakın geçmişte Atilla Koç'un bakanlığı sürecinde genel müdür olmak için yasada tarif edilen vasıflara bütünüyle hakim olmayan kurumun başdramaturgu Mine Acar ,Genel Müdürlüğe tayin edilmiş, kurum çalışanlarının sokak gösterilerine varan eleştiri ve protestoları karşısında mahkeme kararlarıyla geri dönmüştür.

Devlet Tiyatrolarının gelirleri şöyle belirlenmiştir;

- a) Genel bütçenin Kültür ve Turizm Bakanlığı kısmının "Eğitim kurumları giderleri" tertibinden ayrılan ödenek,
- b) Temsillerden elde edilecek hasılat,
- c) Tanıtıcı ve aydınlatıcı yayınlardan temin olunacak gelirler,

- d) Tiyatro Faaliyetinden yararlanan il özel idare ile belediyelerince yapılabilecek bağışlar,
- e) Her çeşit bağışlar ve diğer çeşit gelirler,
- f) Tertiplenecek milli ve milletlerarası festivallerden elde edilecek hasıllardan ibarettir.

Devlet Tiyatrosunun bütçesi her yıl Maliye ve Gümrük Bakanlığının olumlu görüşü üzerine Yönetim Kurulunca hazırlanır ve Kültür Bakanlığınca tasdik edilir. D.T'nin görüldüğü gibi altı farklı kalemden gelir oluşturma imkanı vardır. Sanatçılar ve idari kadroların maaşları devlet tarafından ödenmektedir.

Madde 14'e göre "Devlet Tiyatrosunun hasılat ve muameleleri ve her türlü vergi, harç ve resimlerden muaftır" ibaresi yer almaktadır. Bu konu Özel Tiyatrolar için oldukça tartışılan maddelerden bir tanesidir. Özel Tiyatrolar uzun yıllardır zor şartlarda ayakta kalabildiklerini ifade etmekte ve bir de devlet tarafından anayasal güvence ve hak altında tutulan 'sanat'ı üretirlerken vergilendirilmek durumunda kaldıklarını, bu doğrultuda devam ederse bir çok tiyatronun kapanmak zorunda kalacağını defalarca belirtmektedirler.

Devlet Tiyatroları yasası 26 madde, 7 ek madde ve 5 Geçici Maddeden oluşmaktadır. Kapsamında kurumun işleyiş yapısı, görevlendirilmeler, ve çalışanların özlük haklarını içermektedir. Kurumun iç işleyişinin ve disiplin hükümlerinin düzenlenmesinin yasada hazırlanacak bir tüzük ile belirleneceğinin belirtilmesine karşın her nedense tüzük bugüne dek hazırlanıp çıkartılamamıştır. Bu açık, çalışanlara her yıl imzalatılan tek tip sözleşmelere konulan hükümler aracılığıyla çözülmeye çalışılmıştır. Bu durumda hukuki açıdan kurumu sıkıntıya sokmakta,neredeyse verilen disipline ilişkin tüm kararlar mahkemeler tarafından bozulmakta ve kurum aleyhine tazminat davalarına yol açmaktadır.

Devlet tiyatroları bünyesinde toplam 656 idari personel,810 u sanatçı olmak üzere 1035 sözleşmeli personel toplam1889 çalışanı istihdam etmektedir.(Devlet Tiyatrosu İnternet Sitesi,www.dev.tiyatro.org.tr)

İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Antalya, Konya,Sivas,Erzurum,Trabzon, Van ve Diyarbakır'da yerleşik kadrolarla,Gaziantep, Malatya, Elazığ Samsun, Kahramanmaraş, Rize, Denizli, Ordu,Çorum ve Aydın da turne düzeniyle faaliyet göstermektedir.Ayrıca yerleşik merkezler kendi sorumluluk alanlarında bulunan illere düzenli turneler yapmaktadırlar.

Görüldüğü üzere Devlet Tiyatroları iş hacmi ve kapsama alanıyla devasa bir işletmedir. Ülkenin neredeyse tamamının Tiyatro ihtiyacını tek başına karşılamaya

çalışmaktadır. İstanbul, Ankara ve İzmir dışında kalan 78 ilde hiç bir tiyatro faaliyetinin bulunmadığı göz önüne alındığında götürülen hizmetin büyüklüğü daha da görünür hale gelmektedir.

İncelemekte olduğumuz ve 1949 yılı koşulları içinde tek merkezli ve iki sahneli bir yapı için tasarlanmış yasa ile bugünkü yapıyı tek elden yönetmek artık mümkün gözükmemektedir.

Muhsin Ertuğrul (1963;2)bölge tiyatroları fikrini ortaya atarken sağlayacağı yararları şöyle açıklamaktadır:

Bunları kurmakla yalnız halk eğitimi faydalanmayacak, tiyatro sanatı da bağımsızlığa kavuşacağı için alabildiğine gelişecek, büyük şehirlerdeki kötü geleneklerden,esnaflıktan,alışkanlık baskısından kurtulacak,yeni yeni yazarlar,yeni yeni rejisörler,yeni yeni oyuncular ortaya çıkacak.

Bölge tiyatroları bir yandan buldukları şehrin tiyatrosunda temsiller verirken öte yandan ikinci bir piyes ile başka bir kol o bölgenin şehir,kasaba ve köylerini nöbetleşe dolaşacaklar.O çevrede tiyatronun uğramadığı bir bucak bırakmayacaklar.Bölge Tiyatroları'nın başlarına geçecek olan idealist gençler o bölgeye kültür, sanat, yaşama ve çalışma zevki götürecekler.Ora çocuklarında uyuyan istidatları uyandıracaklar,yeni sanatçı kuşakları yetiştirecekler.Tek bir sözcükle kültür meşalesi olacaklar,kararmış ruhları aydınlatacaklar.

Bölge tiyatrolarının Muhsin Ertuğrul'un önerdiği biçimiyle kurulamaması, taşıma suyla değirmen döndürmeye benzeyen bölgelerde sanatçı istihdamı stratejisi bugün tümüyle bir kadro şişkinliğine ve huzursuzluğa yol açmıştır. Herhangi bir planlamaya bağlı kalmaksızın açılan onlarca üniversitelere bağlı tiyatro okulu da istihdam kapasitesini gözetmeden verdikleri mezunlarla işsiz tiyatrocü sayısını artırmış, sorunu iyice içinden çıkılmaz hale getirmiştir.

Yönetim modelinin çalışanların görüş ve önerilerine açık olmaması da bir başka eleştiri noktasıdır. Herhangi bir kamu iktisadi teşekkülü gibi çalışmak, tiyatro sanatının dokusuyla uyuşmamaktadır. Katılımcılığın olmadığı bir ortamda ,rekabet de gelişmemekte ve yaratıcılığa ölümcül bir darbe vurulmaktadır.Devletin güçlü desteğinden ve sanat yapma iradesinden vazgeçmeden yeni bir yapılanmaya gitmek artık kaçınılmaz hale gelmiştir.

11.2 “Çalışanların Model Önerisi”

17-19 Mayıs 1991 tarihlerinde Mersin de gerçekleştirilen ‘1.Uluslararası Tiyatro Yönetimi ve İşletmecilik Sorunları Semineri’ kapsamında tiyatro dünyasının sorunları etraflıca masaya yatırılmış ve değişik başlıklar altında tartışılmıştı. Bu seminer bünyesinde oluşturulan TOBAV çalışma grubunun tasarladığı, çalışanların yönetim modeli taslağı kamuoyunun bilgisine sunulmuştur. Sonraki yıllarda Devlet Tiyatrosu bünyesinde oluşacak pek çok uygulama ve tartışmanın kaynağı bu taslakta yatmaktadır. Daha sonra yapılan tüm tartışmalar bu taslakta vurgulanan temel nitelemeler ve tanımlar üzerinden yapılmış ve yapılmaktadır.

Çalışmanın kökeni 70’li yıllara uzanmakta, 80 öncesi faaliyette bulunan Devlet Tiyatrosu Çalışanları Derneği(DETÇA)’nın çalışmalarına dayanmaktadır. DETÇA’ nın o dönemdeki başkanı Ferdi Merter (1979;20)yaptığı bir açıklamada bu duruma dikkat çekmiş ve gelecek yıllardaki tartışmaların ilk işaretini vermiştir. Merter’in söz konusu açıklaması şöyledir;

Tiyatro çalışanlarının, toplumsal bir sanat yapıtı olan tiyatro işlevini yerine getirirken, atamalı bir buyurgan yönetimden değil, kendi kendilerinden kaynaklanacak, doğrudan doğruya tiyatrodaki çalışanlarca seçilecek, toplumsal yaratı gücü ve sorumluluğu ile daha tiyatro bireyinden oluşacak bir yönetimden var edecekleri olgu, tam anlamıyla tiyatroyu günümüzde görevli kılacaktır. İstenen ekonomik hakların yanı sıra gelen toplumsal sorumluluğu da tüm çalışanlara yükümlenmelidir.Bu da ancak ve ancak ‘Yerinden Özyönetim’le olur.

Bu açıklamada belirtilen “yerinden öz yönetim” tanımlaması TOBAV’ ın sunduğu modelde ”yerinden yönetim” deyişine dönüşmüş ve gerçekleştirilme yöntemi olarak “yeniden yapılanma” öngörülmüştür.

Seminerde Yücel Erten tarafından sunumu yapılan modelin gerekçeleri özetle şöyle sıralanmıştır: Çıkartıldığı günün koşullarına göre son derece ileri kazanımlar sağlayan 5441 sayılı yasa kontrolsüz, plansız ve hiçbir bilimsel veriye dayanmadan genişleyen Kurumun idaresinde gelinen noktada yetersiz kalmaktadır. İlkesiz ve plansız büyüme yapıyı

hantallaştırmış, birçok alanı işlemez hale getirmiş, kadrolarda şişkinlik ve buna bağlı tıkanıklıklar yaratmıştır.

'Tek adam' yönetimi bütün ülkeye yayılan çok sayıda tiyatronun gerek repertuar gerekse idari ve mali işleyişlerinde yetersiz kalmış, çok sesliliğin önü kesilmiştir. Yerel özelliklerin dikkate alınmadığı, genel tercihler gözetilerek yapılmış repertuar seçimleri, kurumun özenle korumaya çalıştığı nitelikli sanat üretimini zaafa uğratmıştır. Bu hantallaşmış yapı rekabet ortamını ortadan kaldırmış ve sanatçılar arasında memurlaşma eğilimini artırmıştır. Heyecan ve dinamizm kaybolmuştur.

Sunulan "yeniden yapılanma" önerisi sadece Devlet Tiyatrosunu değil ülkedeki tüm oluşumları kapsama iddiasındadır bu yüzden yerel yönetimler, özel ve amatör tiyatrolarında ülkenin genel yapısıyla doğru orantılı sıkıntılar içinde oldukları vurgulanmış ve modelin ülkedeki tüm tiyatro yapılarını modüller bir yapıyla kendine bağlayacağı savını öne sürmüştür. Bu nedenle 'Kent Tiyatroları' ve 'Özel Tiyatrolar' da göz önünde tutulmuştur. Devletin koruyuculuğu ve desteği vazgeçilmezdir.

Çalışma grubu çıkış noktasını ve temel yaklaşımını Erten'in (1992;26) sunduğu bildiriye şöyle ifade etmektedir:

Bilindiği gibi ödenekli tiyatrolarımız, bugün artık Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlerimizde, birden çok sahnede etkinlik sunmaktadır. Bu sahnelerde artık ayrı sanatsal çizgilere ve savlara yönelmenin zamanı gelmiştir. Her sahne için, dört yıllık süreyle sorumluluğu ve yetkiyi taşıyacak, bir sanat yönetmeni gereklidir. Uygun yöntemlerle, bir sahnede çalışacak sanat yönetmeni ve çalışma arkadaşları belirlenirse; sanatçı ve diğer çalışanlar, tiyatroya kimlik kazandırma ve bir profil oluşturma yolunda, kendilerini daha özgür ve yaratıcı hissedebileceklerdir. Kadroyu sürekli harmanlayarak bütün sahneleri üç aşağı beş yukarı aynı sanatsal tercihler damgası altında tutmak, sanatçılarımızı zaman zaman bir kısır döngüye bıkınlık, umursamazlık ve yılgınlığa sürüklemek anlamına gelebiliyor. Bu tutumun, ekip anlayışının gelişmesi bakımından da çok elverişli olmadığı açıkça görülüyor. Oysa belirli bir süre birlikte tiyatro yapma durumunda olan insanların abartısız bir varış psikolojisiyle, bütçesini ve kadrosunu önceden bilerek, repertuarlarını ve iş bölümlerini kendileri düzenleyerek tiyatro yapmaları, hiç kuşku yok ki çok daha dinamik, sevecen ve heyecan verici olacaktır. Böylece sanatçılarımız 'dur bakalım piyangodan ne çıkacak?' psikolojisi içinde bekleyen, edilgen varlıklar olmaktan bir dereceye kadar sıyrılacak, değişik repertuar savlari, değişik sanatsal çizgiler ve estetik kategoriler içinde, değişik tiyatro kimlikleri oluşturmaya yönelerek etken bir konuma doğru yöneleceklerdir.

Öneride, ülkede ki tüm tiyatro hareketini kavrayabilecek, “Birim Tiyatro” adı verilen modüler bir sistem esas alınmıştır, kendi kendini yöneten bağımsız modüller, yalnız Devlet Tiyatrosu’nun mevcut yapısına değil, kendini bu sisteme adapte edebilen, özel tiyatrolara da açık olacaktır. Bir kentte birden fazla “Birim Tiyatro” yapılabilecektir. Bu modüler yapıların birbirleriyle ve merkezi yönetimle ilişkileri demokratik ilkelerle düzenlenmiştir. Böylelikle hem katılım hem de yaratıcı bir rekabetin sürmesi sağlanacaktır.

Önerilen yapı bir şema ile belirlenmiştir(**EK3**).

Buna göre sistemi taşıyan ilkeler şöyle özetleniyordu:

1. Üst yönetimin oluşumunda demokratik yaklaşım.
2. Üst yönetimde yönetsel, akçasal ve sanatsal özerklik.
3. İlkeli ve sağlıklı gelişmeye açık, görev süresi belirli bir üst yönetim anlayışı.
4. Birim yönetiminin oluşmasında demokratik yaklaşım.
5. Birim yönetiminde yönetsel, akçasal, sanatsal özerklik.
6. Niteliksel gelişme ve çoksesliliğe açık, görev süresi belirli birimlerin yerinden yönetimi anlayışı.

Model tartışılmakta olan ödenekli tiyatroların ‘özelleştirilmesi’ yerine ‘özerkleştirme’ yi savunmaktadır. Çatı örgütlenmesi olarak bir “Tiyatrolar Yüksek Kurulu” oluşturuluyordu. Bu kurul özerk bir yapının yönetim kurulu işlevlerini üstleniyordu.

Kurulun oluşumunda Kültür Bakanlığının atayacağı 2, Maliye Bakanlığı’nın atayacağı 1, ‘Birim Tiyatro’ Sanat Yönetmenlerinin Danışma Kurulu’nda seçecekleri 2, tiyatro meslek kuruluşlarının ortak seçecekleri 2, tiyatro eğitimi veren üniversite ve yüksek okulların öğretim görevlilerinin ortaklaşa seçecekleri 2 üye olmak üzere toplam 9 üyeden oluşmaktaydı ve görev süresi 4 yıl ile sınırlanmıştı.

Kurulun görevleri arasında bütçenin oluşturulması, kaynakların temini ve artırılması, dağıtılması, kadroların paylaşılması, tam ödenekli tiyatroların dışında kalan tiyatrolara kaynak aktarılması, bu kaynağın dağıtılmasında esas alınacak kriterlerin saptanması, amatör tiyatroların gelişimine katkıda bulunacak önlemler alınması gibi konular bulunuyordu. Oluşacak ‘Birim Tiyatrolar’ arasında ki koordinasyonda Kurul’un görevleri arasında idi.

Sistemin çekirdeğini ‘Birim Tiyatro’lar oluşturuyordu. Öneride; ‘Birim Tiyatro’ yeterli sayıda sanatçı, teknik ve idari personelden oluşan ,mevcut ve açılacak 200 kişilik seyirci

kapasitesine sahip her sahne olarak tarif edilmektedir. Seçilmiş bir Sanat Yönetmeni başkanlığında bir Sanat Yönetim Kurulu tarafından yönetilmektedir.

Birim Tiyatro Sanat Yönetim Kurulunda; Sanat Yönetmeni, Başrejisör, Başdramaturg, Teknik yönetmen, Tiyatro Müdürü, iki Sanatçı Temsilcisi ve bir Teknik Kesim Temsilcisi bulunmaktadır. Bütçe, kadro, değerlendirme,sınav,eleman alımı puanlama gibi yönetsel, sanatsal ve akçasal konularda planlamalar yapmakla görevlidir,hazırladığı talepleri Tiyatrolar Yüksek Kurulu'na sunar .

Birim Sanat Yönetmenleri, tiyatro eğitimi veren üniversite ya da yüksekokulların birinden mezun olmak ya da yurtiçi veya yurtdışında tiyatro alanında yaptığı çalışmalarla kendini kanıtlamış adaylar arasından 4 yıllık süreler için Sanatçılar Kurulu'nun seçimiyle görevlendirilmektedirler. Birim sanat Yönetim Kurulu'na başkanlık ederler. Repertuar oluşturulmasını sağlarlar ve Tiyatronun idari ve mali işlerinin yürütülmesinden sorumludurlar.

Sanat Yönetim Kurulu'nda bulunan Baş Rejisör, Başdramaturg ve Teknik Yönetmen Sanat Yönetmeni tarafından seçilirler.

Sanat Yönetim Kurulu'ndaki Sanatçı Temsilcileri Sanatçılar Kurulu, Teknik Kesim Temsilcisi tüm teknik elemanlarca seçilir. Tiyatro Müdürü,Tiyatrolar Yüksek Kurulu tarafından atanır. Devlet Memurudur.

Çalışanların Model Önerisi birbirinin içinden doğan bir dizi Kuruldan oluşmaktadır. İcracı ya da danışma nitelikli olduklarına bakılmaksızın yukarıdan aşağı sıraladığımızda:

- a-Danışma Kurulu, b- Tiyatrolar Yüksek Kurulu c-Birim Tiyatro Sanat Yönetim Kurulu
- d- Sanatçılar Kurulu e- Disiplin Kurulu

Öneride bütün görevlendirme kriterleri, süreleri ayrıntısıyla belirlenmiştir.

Temel olarak Devlet Tiyatrosu çalışanlarının çabasıyla gerçekleşen, ancak kurum dışından pek çok sanatçı ve aydınının da hazırlanmasına katkıda bulunduğu “yeniden yapılanma önerisi” Kurultay'ın sonuç bildirdesinde; kültür varlığımızın bir parçası olan tiyatrolar; kamu, yerel yönetim, özel girişim kaynaklı oluşları ayırt edilmeksizin; korunmalı, sakınılmalı ve gözetilmelidir.

•Bunun gereği olarak, Yardım ve destekler, özerk bir kuruluş aracılığıyla, koşulsuz olarak gerçekleştirilmelidir.

•Devlet Tiyatrolarının özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesine ilişkin görüşler, kabul edilmeyecek, sakıncalı ve sorumsuz bir yaklaşımın belirtileridir. Ödenekli tiyatroların merkeziyetçi yapıları kaldırılarak, özerk ve bağımsız birimler halinde yeniden yapılanmaları gereklidir.

•Bütün bunları hayata geçirmek üzere ve kamu kaynakları, yerel yönetim, özel girişimler ve diğer kurumların tiyatro alanında katkılarını ve ilişkilerini düzenlemek üzere; bir tiyatro yasasının hazırlanması zorunludur biçiminde yer alarak, ortak görüş halinde kamuoyuna sunulmuştur(Tobav,1992;26)

Önerilen sistem önemli yenilikler içeriyordu. Bir yandan mevcut sorunları ortadan kaldırarak verimli ve nitelikli bir tiyatro üretimini öngörüyordu, öte yandan gelecek için ilerletici bir potansiyel taşıyordu. Yeniliklere bakarsak:

Birincisi özerkleşmenin bir kurula bağlanarak, kesinleştirilmesiydi. “Tiyatrolar Yüksek Kurulu” tüm ülkedeki tiyatro hareketini kapsayacak bir üst yapıydı. Kültür Bakanlığı’na bağımlılığı ortadan kaldırıyor, siyaset üstü bir yapı tanımlıyordu.

İkincisi, Devlet adına ve kamu imkânlarıyla tiyatro yapma tekeli ortadan kaldırılıyordu. Ülkedeki tüm tiyatro birikimini, ilkel ve programlı biçimde kapsamayı öngörüyordu. Birbirinden bağımsız birimler, ister istemez bir sanatsal rekabet yaratacak, bu da hem şu ya da bu şekilde “memurlaşmış” sanatçıların mevcut durumunu değiştirecek, hem de tiyatromuzun geleceğine bir yatırım olarak, ilerici, çağdaş ve deneysel tiyatroya imkân sağlayacaktı.(Tobav,1992 ; 138).

Bu model önerisi gündeme getirildiği dönem itibariyle tiyatro kamuoyu için çok heyecan vericidir. Ancak uygulamada ne kadar işletilebilir olduğu kuşkuludur. Çünkü sadece Devlet Tiyatrosu’nu değil ülkedeki tüm tiyatro hareketini bağımsız ve özerk bir yapıya bağlamayı amaçlayan bu model ülkede homojen bir dağılım olmadığı gerçeğini gözardı etmiş görünmektedir. İstanbul Devlet Tiyatrosu’nda yıllar sonra yapılan ‘Birim Tiyatro’ denemesi başarısız oldu. Bu başarısızlık modelin kamuoyunda itibar kaybetmesine yol açtı.Sanatsal programlamaya odaklanmış sistem, idari ve mali işleyişi unuttunca üretim ve planlama sekteye uğramıştır .Bu da başarısızlığa giden çatışmanın ateşleyicisi olmuştur.

11.3 Yasa Tadilat Tasarısı

Bu tadilat tasarısı, Bozkurt Kuruç, mahkeme kararıyla yeniden Genel Müdürlüğe döndüğünde hazırlanmıştır.1949 Yılında hazırlanan ve yürürlüğe sokulan Devlet Tiyatrosu Kuruluşu Hakkındaki 5441sayılı yasa daha sonra 1970 yılında 1310 sayılı yasa ile tadil edilmiş ve o günden bugüne başkaca hiçbir yasal düzenleme gerçekleşmemiştir. Giderek büyüyen Devlet tiyatroları 12 merkezde 36 sahnede 2000 dolayında çalışanıyla artık neredeyse bir tiyatro fabrikasına dönüşmüştür. Hal böyleyken eskiyen yasa ve onun işletme anlayışı günün ihtiyaçlarına karşılık vermemeye başlamıştır. Gerek üretim süreçlerindeki tıkanıklık,gerek istihdam politikaları,gerekse mali disiplinin sağlanabilmesi temel kaygılar olarak hem kurum içinde hem kurum dışındaki çevrelerde tartışma konusu olmuş ve eleştirilere kaynak teşkil etmiştir.Yukarıda temel maddeleri üzerinden irdelenen DT yasasını değiştirmek ve yeni bir yapılanmaya gitmek amacıyla TOBAV tarafından düzenlenen 1.Mersin Uluslararası Tiyatro Yönetimi ve İşletmecilik Sorunları seminerinde kamuoyuna açıklanan “Çalışanların Model Önerisi” başlığı ile açıklanan yapılanmanın hayata geçirilmesi yönünde kurum içinden gelen baskılara karşın Genel Müdür Kuruç,uygulamanın yasal bir yapılanma gerektirdiğini söylemiş,bu gerekçeyle bir yasa taslağı hazırlanması amacıyla bir komisyon oluşturmuştur.Komisyon başkanlığını Tobav Genel Başkanı ve Genel Müdür Yardımcısı Tamer Levent üstlenmiştir. Komisyonun açıkladığı taslağın ön sözünde şöyle denilmektedir(EK5)

Tadilat Taslağı” yeni bir umut olmuştu. “Yasa Komisyonu” bu taslağı son olarak 1997’de Kültür Bakanı İsmail Kahraman’a gönderirken yazdığı önsözde DT çalışanlarının beklentisinin ve ihtiyacının ne düzeyde olduğu açıkça belirtmişti.

“Özerk, özgür, ülkenin, çağının ve toplumunun isteklerine uygun bir Devlet Tiyatrosu düşüncesi on yıllardır süregelen tartışma ve çalışmalara konu olmuştur. Son yıllarda ise Devlet Tiyatrolarının gündeminin ilk ve en önemli maddesini oluşturur hale gelmiştir. Yeniden yapılanma çabaları ve girişimleri sürecinde;1991 sonunda Kültür Bakanlığı'nın da onayıyla, Devlet Tiyatroları'nın tüm kesimlerini içeren seçimlerle "DT Yasa Komisyonu" oluşturulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları Türkiye'nin sanat ve kültür çevrelerine yayılarak; tiyatro öğrenimi veren okulların öğretim üyelerinden meslek kuruluşlarına, bu alanda isim yapmış bilim insanlarından eski genel müdürlere kadar, geniş bir yelpaze içinde görüş ve öneriler alınmış, batıdaki örnekleri incelenmiştir.Komisyonun bir yıldan daha az bir sürede tamamladığı, her aşamasında titizlikle gözden geçirdiği yasa, üç yıl boyunca bilinen ve bilinmeyen pek çok nedenle (Anayasa Mahkemesinin, Bakanlar Kurulu'nun 'Kanun Gücünde Kararname Çıkarma Yetkisini iki kez iptali gibi), pek çok kereler, çeşitli kuruluşlar arasında gidip gelmiştir.

Ülkemizin içinde bulunduğu durumun Devlet Tiyatrolarına da yansımaları sonucu

hızla kronikleşen zorluklar karşısında Komisyon bu gecikmelere önlem olarak, 5 maddelik bir değişiklik tasarısı hazırlamıştır.

Bu çalışmaların sonunda tavandan tabana, pek çok kişi ve kuruluşun görüşleriyle Oluşan yasa önerisi ve onun içinden çıkarılan değişiklik tasarısı 12.02.1995 tarihinde Genel Müdürlüğe sunulmuştur. Sayın Bozkurt Kuruç ve yasa Komisyonu, tadilat önerisi üzerinde görüşerek, mutabakata varmışlardır. Ancak bu aşamadan sonra tadilat önerisi, komisyona bilgi verilmeden ve hangi seviyede yapıldığını bilmediğimiz değişikliklerle Başbakanlığa sunulmuş bulunmaktadır.

Komisyon söz konusu tasarımı hazırlarken şu ilkelerden hareket etmiştir:

1. Sanatın doğası gereği siyasal erkten bağımsızlık ve DT çalışanlarının kendi kendilerini yönetmesi: Yerinden Yönetim ve demokratik işleyiş.
2. Tiyatro sanatının temel gereksinimi olan, ortak yaratma süreci özellikle büyük kentlerde her oyunda değişen gruplarla sağlanamamaktadır. Bu yapının önünü açacak: Ortak yaratma süreci, sanatsal çizgi oluşturabilme özgürlüğü ve sanatsal yarış ortamı.
3. "Birim Tiyatro"ların bağımsız repertuar oluşturması ve sonucunda: Çoksesliliğin, yerel, ulusal, evrensel değerlerin dile getirildiği bir repertuar oluşumu.
4. Sonuç olarak: Toplumuyla buluşmuş, düzeyli sanat üretiminde ısrarlı ve kararlı Devlet Tiyatroları.

Bu tasarı ile Devlet Tiyatroları kendi tarihinde bir dönüşümün kilit noktasındadır. 1949'daki kuruluş yasasından bu yana, 50 yıla yakın geçmişinde, yalnızca 1971'de bir kanuni düzenlemeyle karşılaşmıştır. Bu ikincisi de ancak bir tadilat niteliğindedir. Sonuç olarak 1 kent-1 sahne ile başlayan yapı, 8 kent-Yirmiyi aşkın sahneye ulaşmış olmasına rağmen hala aynı yasayla yürütülmektedir. Yalnızca bu tarihsel ve rakamsal fark bile yeniden yapılanma ve yasa gerekliliğinin kanıtıdır. Sorun bu yapılanmanın hangi biçimde ve ne yönde olacağıdır.

Devlet Tiyatroları, ruhunu ve varlığını anayasanın 64. maddesine dayandırmış, Cumhuriyetin yüz akı kuruluşlarından biridir. DT' nin çağdaş bir yapılanmaya kavuşması; soylu, titizlik gerektiren, tarihsel sorumluluk taşıyan bir atılımdır.

Yıllardan beri sürdürülen bu arayışlar artık sonuca ulaşmalıdır. Başbakanlığa sunulan taslakta oluşturulan yapı, bütün bu süreçte önerilen, tartışılan ve benimsenen ilkelere aykırıdır. Bu nedenle taslağın yeniden gözden geçirilmesini diliyoruz. Dileğimize gerekçe oluşturan maddeleri ve görüşlerimizi karşılaştırmalı olarak sunuyoruz. Devlet Tiyatrolarını yeni bir yasa bunalımıyla başbaşa bırakmayacağınız umuduyla saygılar sunarız. Devlet Tiyatroları Yasa Komisyonu.

Görüldüğü üzere Komisyonun çalışması bazı çevrelerin işine gelmemiş olmalı ki değişikliklere uğratılmış ve neticede ortadan kaybolmuştur.

“MADDE 1– Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüzel kişiliği haiz, "Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Devlet Tiyatroları bir Genel Müdür tarafından yönetilir.(...)İhtiyaca göre Genel Müdürlüğe bağlı olarak kurulacak ve en çok 2 sahneye sahip Birim Tiyatrolar, bir Sanat Yönetmeni Müdür yönetiminde, kendi kadrosundaki sanatkar ve uzman memurlar veya merkezden gönderilecek sanatkar, uzman memurlarla çalıştırabileceği gibi tertiplenecek turnelerle de faaliyette bulunabilir. Birim Tiyatro Sanat Yönetmeni Müdürler, Birim Tiyatro Sanatkar Memurları tarafından gizli oyla 3 yıl süre için seçilir. Birim Tiyatronun sanat ve teknik işlerine bakmak üzere Birim Tiyatro Yönetim Kurulu vardır. Birim Tiyatro Yönetim Kurulu, Başrejisör, Başdekoratör, Başdramaturg, Birim Tiyatro Sanatkar Memurlarının kendi aralarından seçtikleri 2, Sanat ve

Sahne Uygulamacı Uzman Memurların kendi aralarından seçtikleri 1, varsa idari memurların kendi aralarından seçtikleri 1 temsilciden oluşur. Sanat Yönetmeni Müdür, bu kurulun başkanıdır. Kurul, 3 yıl süreyle görev yapar.Devlet Tiyatroları Sanat ve Yönetim Kurulu, gerekli gördüğü takdirde,birden çok Birim Tiyatro bulunan yerlerde, idari ve teknik koordinasyonu sağlamak üzere Bölge Tiyatro Müdürlükleri oluşturabilir ve kaldırabilir.”(EK5)

Taslağın ilk maddesinden anlaşılacağı üzere mevcut yasa korunarak ona ilave bir ‘Birim Tiyatro’ yapılanması getirilmiştir. Tek bir Genel Müdürün ve ona bağlı çalışan Sanat Yönetim Kurulunun yönetiminde en çok 2 sahneye sahip Birim Tiyatro’lar kurularak bunların yapılanmasını ‘Çalışanların Model Önerisi’ne benzeterek seçimle yapılacak görevlendirmeler ve seçilmişlerin ağırlıkta olduğu kurullar aracılığıyla sorumluluğun ve yetkinin bölüştürülmesi amaçlanmış, bu yolla tavandan tabana doğru bir yönetim piramiti oluşturulmak istenmiştir.

Koordinasyonun sağlanabilmesi amacıyla ihtiyaca göre kurulacak Bölge Tiyatro Müdürlüklerinden bahsedilmektedir.2 sahne bazında ayrılmış çok sayıda Birim Tiyatro söz konusu olacağı için her türlü lojistik sağlayacak koordinasyon merkezlerine ihtiyaç duyulacaktır. Bu da demektir ki küçülmek istedikçe eklenecek yeni modüllerle kadro ihtiyacı daha da artırılabilecek, bürokrasi çoğalacak arzu edilen sonuç elde edilemeyecektir. Ayrıca mevcudu koruyarak Tüm işleyişi Genel Müdüre bağlı bırakmak bütün ‘özerkleşme’ ve ‘yerinden yönetim’ niyetini çöpe göndermektedir

“MADDE 2- Devlet Tiyatroları'nın yurt çapındaki çalışmaları, Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulu'nda değerlendirilir.(...) Kurul, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünün uzun vadeli sanat politikaları ve mali olanaklarının değerlendirilmesi hakkında tavsiye kararları alır. Birim Tiyatrolarda uygulanacak puanlama sisteminin, ikramiye ve ödüllendirmelerin temel ölçütlerini, tiyatrolara ayrılacak yıllık puan dilimlerini,yıllık bütçe ve kadro olanaklarının dağılım esaslarını belirler. Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulu'nun seçimle gelen üyeleri, adaylar arasından Devlet Tiyatroları Genel Müdürünü belirler, Bakanlığa bildirir”

Yine “Çalışanların Model Önerisi” nden esinlenerek Danışma Kurulu niteliğinde bir üst kurul oluşturulmuş, geniş ve demokratik bir katılım öngörülmüştür. Genel Müdürün kim olacağına dair Bakanlığa öneride bulunma şıkkı en dikkat çekici vasfıdır.Baştan sona göstermelik bir kurul olmaktan öteye gidemeyecek bir yapı önerisidir.

Tasarının önsözün de de belirtildiği gibi mevcut yasanın beş maddesi üzerinde getirilen değişiklik önerileriyle yapının daha demokratik bir hale dönmesi amaçlanmıştır.

Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulu, Devlet Tiyatroları Sanat ve Yönetim Kurulu, Yüksek Disiplin Kurulu, Birim Tiyatro Yönetim Kurulu, Birim Tiyatro Disiplin Kurulu gibi yukarıdan aşağıya doğru bir kurullar zinciri oluşmaktadır. Kanımca ortaya çıkacak sonuç, bu kadar çok kurulla laf üretmekten daha öteye gidilemeyeceğidir.

11.4 Meslek Örgütlerinin Hazırladıkları Yasa Tasarısı

2007 yılında bir araya gelen meslek örgütleri TOMEB(Tiyatro Oyuncuları Meslek Birliği),TOBAV, DETİS, Kültür-Sen İstanbul Şubesi gündemden hiç düşmeyen yasa gereksinimi gerekçesiyle yeni bir taslak oluşturarak kamuoyuna ve İlgililere duyururlar(**EK6**).AKP iktidarının ödenekli sanat kurumları ile ilgili tasarruflarının yoğun olarak konuşulmaya başlandığı günlerde sivil toplum örgütleri ön almak istemişler, bir anlamda Bakanlığa aynı masaya oturmak istediklerini duyurmuşlardır. Ancak beklenildiği üzere Bakanlık bu girişime de kayıtsız kalmıştır.Yaklaşık 30 yıldır “yeniden yapılanma” önerileri ile yüksek ölçüde deneyim kazanmış örgütlerin görüş ve önerilerinden yararlanmak,onların diyeceklerine kulak vermek gereğini duymamıştır.

Madde 1; Ankara'da Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı özel hukuk hükümlerine tabi, özerk ve tüzel kişiliğe haiz,"Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü" Devlet Tiyatroları genişletilmiş üst yönetim kurulunun da başkanı olan Devlet Tiyatroları Genel Müdürü tarafından, genişletilmiş üst yönetim kurulunun kararları doğrultusunda yönetilir.”(**EK6**)

Bu maddeyle başlayan yasa taslağı, hem özerklik hem de tüzel kişilik vurgusu yaparak, baştan kafa karışıklığını ortaya koymaktadır. Tek adam konseptinin değişmediği bir özerklik anlayışının nasıl tarif edileceğini bilemiyorum doğrusu.Mersin Seminerinde ortaya atılan “Çalışanların Yönetim Modeli” ile mevcut yasa harmanlanarak bir senteze varılmaya çalışılmıştır.Bu amaçla “Genişletilmiş Üst Yönetim Kurulu” adıyla bir çeşit kurumsal ‘senato’ yapılanması oluşturulmaktadır. Üst genişletilmiş Yönetim Kurulu; DT ile ilgili sanatsal, idari kararlar alan üst kuruldur üç yıl görev yapar. Kararlarından doğan sonuçlardan ötürü yasalar önünde sorumludur denilerek icracı bir yapı olması istenmişse de tavsiye kurulu olma

özelliklerini taşımaktadır. Ayrıca tadilat tasarısında da yer alan ‘Üst Disiplin Kurulu’ bu tasarı da da yer almaktadır.

Tasarının 2. Maddesinde Oluşturulacak İl Müdürlüğüne bağlı çalışan İl Yönetim Kurulu ve İl disiplin kurulunun yapısı tarif edilmektedir. Tadilat Tasarısında yer alan ‘Birim Tiyatro’ ve aralarında ki koordinasyonu sağlayacak Bölge Müdürlüğü fikri burada tek bir başlıkta toplanmış gözükmektedir. Ayrıca ‘Birim Tiyatro’ tanımı tasarıda yer almamaktadır. İller bazında Merkeze bağlı ama iç işleyişinde özerk olması amaçlanan bir modele dönüşmektedir. Görevlendirmeler seçim esasına dayanmaktadır. İl Yönetim Kurulu, mevcut yasada ki Edebi kurulun görevlerini de üstlenmektedir. İl bazında Repertuar bu kurulda belirlenir denilmektedir. Ayrıca İl Müdürü’ne bağlı olarak çalışan bir Bilim Kurulu’ndan söz edilmektedir. Görevleri tarif edilmediği için ne işe yaradığı anlaşılammıştır

Tasarıda memur sanatçı kavramı korunmuştur. Bir yıllık idari sözleşmelerle çalışılacağı yazılmıştır ki bu mevcut durumun devam ettirileceği anlamına gelmektedir.

“ Devlet Tiyatroları sanatkar memurları, uygulatıcı uzman memurları ve uzman memurları Üst genişletilmiş yönetim kurulu kararı üzerine Genel Müdürle aralarında yapılacak bir yıl süreli idari sözleşmelerle göreve alınırlar. Yapılacak idari sözleşmelere bu maddede belirtilen hizmet özellikleri de yazılır. Bunların sözleşmelerinin sonunda hizmete devamları da aynı usule tabidir. Mali hakları ve özellikleri bu kanun içinde kalmak ve Devlet memuru niteliklerine hanel gelmemek üzere sanatkar memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurların hizmete alınma, hizmete devamı şekilleri ile sair özellik ve yükümlülükleri idari sözleşmelerinde belirtilir.”

Genel Müdür’ün sanatçılarca seçilip Kültür Bakanınca atanacağı belirtilmiştir. Üçlü kararname yerine doğrudan Bakanın tercihine indirgemek önemli bir mevzi kaybı demektir. 24 maddeden oluşan taslak , aradan geçen onca zamana karşın ‘Çalışanların Model Önerisi’nden çok daha geride kalmıştır. Kurumda ve onu temsil eden örgütlerdeki “ değişen bir şey olmayacak!” karamsarlığının bir çeşit göstergesi gibidir.

Haşar (2008;106) bu yeni tasarı ile ilgili görüşlerini şöyle özetliyor:

“Örgütlerin, yeni bir yasa önerisi hazırladıklarını, bunu kamuoyuna, Devlet Tiyatroları’na ve Kültür Bakanlığı’na sunduğunu öğreniyoruz. Ancak öneri incelendiğinde, 1987’den bu yana önerilen, sanatsal rekabeti ve üretimin niteliğini arttıracak modüler sistem

olan “birim tiyatro”dan vazgeçildiği, yeniden yapılanmanın “Genel Müdürün ve Bölge Sanat Yönetmenlerinin Seçimi”ne indirildiği anlaşılmaktadır. Devlet Tiyatroları çalışanlarının da ideallerindeki yasaya kavuşmaktan uzaklaştıkları ve oldukça geri bir öneriyle, “belki” sonuç almaya çalıştıkları görülmektedir.”

Bir çok madde mevcut yasadan olduğu gibi kopyalanmıştır. Bu durumda bize uygulamada yetersiz kalmış olsa da 1949 da çıkartılan yasanın sağlam bir alt yapısı olduğunun kanıtıdır.

11.5 “Özerk Sanat Konseyi”nce hazırlanan Yasa Tasarısı

1995 yılında 36 sanat örgütünün bir araya gelişiyle oluşturulan ve Kültür Bakanlığınca tanınip olgunlaştırılması yönünde protokol imzalanarak kaynak ayrılan Özerk Sanat Konseyi bu amaçla uzun yıllardır yürütülen çalışmalar sonucunda “Türkiye Sanat Kurumu Yasa Tasarısı” adıyla bir yasa tasarısı sunmuştur(EK7). Tasarının gerekçesinde; T.C. Anayasası’nın 64. maddesinde dile getirilen sanat ortamının oluşturulması ve sanat alanları ile kamu yönetimi alanı arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, ifade özgürlüğünün önündeki engellerin ortadan kaldırılarak, yerel, ulusal ve evrensel kültür-sanat değerlerinin ve sanatsal üretimin desteklenmesi, tanıtılması ve yaygınlaştırılması için gerekli hizmetleri görmek üzere, tüzel kişiliğe ve idari-mali özerkliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tabi “Türkiye Sanat Kurumu” nun kurulmasını öngörmektedir denilmektedir. Tasarı incelendiğinde; sanatın özgür gelişiminin sağlanması ihtiyacından yola çıkarak Avrupa ülkelerinin çoğunluğunda var olan ve sanatı siyasetin vesayetinden kurtarmak amacı ile kurulmuş Özerk Sanat Konseyleri (Art Council’lar) benzeri bir kuruluşun oluşturulması düşünüldüğü ifade edilmektedir. Bu tasarının yasalaşması ile sanat alanlarının geliştirilmesi ve desteklenmesine ilişkin hizmetler “Türkiye Sanat Kurumu”na bırakılacak, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane Başkanlığı gibi birimler Kültür ve Turizm Bakanlığı çerçevesinde kalacak, Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Baleleri, Devlet Halk Dansları Topluluğu, Devlet çoksesli koroları, Devlet Senfoni Orkestraları ile ödenekli tiyatro statüsü kazanmış Belediye Tiyatroları, tam ödenekli kamu kurumu niteliklerini koruyarak, işleyişte özerkliğe kavuşturulacaktır denmektedir.

“Madde 1- Bu kanunun amacı: Sanatçıların ve sanatsal çalışmaların desteklenmesi, sanat yapıtlarının değerlendirilmesi, korunması ve tanıtımı ile ülkemizde sanat kültürünün yaygınlaştırılmasını sağlamak; sanat alanlarımızın uluslararası ilişkilerini geliştirmek ve sanatsal özgürlüğü güvence altına almakla görevli özerk bir kurul oluşturmaktır.”

Özerk Sanat Konseyince hazırlanan tasarı; oldukça kapsamlı hazırlanmış, sanatın tüm alanlarına yönelik çözümler üretmek iddiasıyla oluşturulacak yapının ihtiyaçlarını tespit etmeye, çözüm aygıtlarını oluşturmaya çalıştığı görülmektedir. Bunları yaparken ayrıca hedefleri arasına bina, donanım, her türlü yayınlar yapma, ödüllendirme, özendirme ve destekleme gibi doğrudan ya da dolaylı sanat yaşamına bir dinamizm kazandıracak görevleri de almaktadır. İfade özgürlüğüne atıfta bulunması ve özlük haklarını koruyucu olması önemli özellikleri olarak görülmektedir tasarının. Sansür ya da her türlü denetim araçlarıyla sanatın baskılanmasının tarihin her döneminde sıkça yaşandığı bir coğrafyada ifade özgürlüğüne ilişkin bir koruyucu hükmün yasa tasarısı kapsamında görünür hale gelmesi çok dikkat çekicidir. Aynı zamanda yurtdışı faaliyetlerin gerek düzenleyicisi gerek destekçisi olmak suretiyle ülkenin tanıtımına katkıda bulunmak, sanatçıların uluslararası ilişkiler kurarak gelişmelerine destek olmak gibi çok yönlü ve hedef olarak birçok eksikliğe derman olabilecek üst başlıklar içermektedir.

“Tam ödenekli kamu kurumu niteliğindeki tiyatro, opera, bale, orkestra ve koro gibi sanat kurumlarının özerk işleyişe kavuşturulmaları için gerekli modeli oluşturarak, uygulanmak üzere ilgili bakanlığa sunmak.” Bu madde ile ödenekli sanat kurumlarıyla ilişkisinin boyutlarını belirlemektedir. Ödenekli sanat kurumlarının mevcut statüleri korunurken Kültür Bakanlığı tümüyle devre dışı bırakılmakta yerini Özerk Sanat Konseyi almaktadır. Devlet desteklemeyi sürdürürken, denetleme ve talep etme noktasında Konseyle ilişki kurması gerekecektir. Bütçenin belirlenmesi ve projelerin denetlenmesi görevi Konsey’e verilmektedir. Oluşturulacak çatı örgütlenmesi ödenekli sanat kurumları dışında kalan sanat alanının düzenlenmesini öncelemektedir. Ödenekli kurumların da üzerlerindeki bürokratik ve siyasi baskıyı kaldıracak güvenli bir alan yaratılmaktadır. Bu yönüyle ‘Özerklik’ prensibine en çok sadakat gösteren tasarı diyebiliriz.

Edebiyat, Sahne sanatları (Tiyatro, Opera,Bale,Dans),Görsel Sanatlar(Plastik Sanatlar, Fotoğraf, Karikatür), Görsel Sanatlar Tasarım (Grafik, Mimarlık, Endüstri Tasarımı), Müzik (Klasik, Geleneksel, Popüler müzik), Sahne Sanatları (Tiyatro, Opera, Bale, Dans)Görsel-işitsel sanatlar (Sinema, TV, Elektronik Medya) tasarıyla konseyin sorumlu kılındığı alanlardır.Oldukça geniş ve birbirinden farklı alanların tek bir çatıda toplanması iş hacmini ciddi anlamda arttıracak bir durum olsa gerektir.

“Madde 5- Türkiye Sanat Kurumu, Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Başkanlık, Genel Sekreterlik, Sanat Kurulları ve Genel Sekreterliğe bağlı birimlerden oluşur.”

Görüldüğü gibi alan genişleyince çok sayıda kurul devreye giriyor. Bu da karar mekanizmalarında katılımcılığı ve çok sesliliği artırmakla beraber bürokrasiyi de arttırma riskini de yükseltmektedir.

‘Genel Kurul’ başlığıyla tanımlanan; bir anlamda Kurumun’ senato’sunu oluşturan yapıya bir göz atacak olursak:

- a. Altı sanat alanında çalışan profesyonel sanatçıların oluşturduğu dernek, vakıf ve sendika temsilcilerinin kendi aralarından seçecekleri her alandan beşer kişi olmak üzere toplam otuz üye,
- b. Eser sahibi ve komşu hak sahibi meslek birliklerinin belirleyeceği birer üye,
- c. Cumhurbaşkanı’nın saptayacağı üç üye,
- d. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde grubu bulunan siyasi partilerin saptayacağı birer üye,
- e. Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı ve sanat kurumlarının bağlı olduğu müsteşar yardımcısı,
- f. Tüzel kişiliğe sahip kamu sanat kurumları Genel sanat Yönetmenleri ile bu kurumların çalışanlarının belirleyecekleri birer üye, Telif Hakları ve Sinema ile ilgili Bakanlık birimi sorumlusu (bu alanlar özerk Kurumlara dönüştüğünde bu kurumların Başkanları / Genel Müdürleri),
- g. Başbakanlık Tanıtma Fonu Kurulu, Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Dışişleri, İçişleri, Millî Eğitim, Maliye Bakanlıkları, RTÜK, TRT, DPT ve Sayıştay’ın belirleyeceği birer üye,
- h. Sanat eğitimi veren üniversitelerimizce, öğretim üyeleri ya da görevlileri arasından saptanacak birer üye,
- i. Türkiye Belediyeler Birliği’nce belirlenecek, sanat yöneticisi ya da danışmanı niteliği taşıyan, yedi coğrafi bölgelerden birer üye,
- j. Yedi bölgeden, kültür-sanat alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin kendi aralarından seçecekleri birer üye,
- k. Basın-yayın alanında en çok üyeye sahip iki kuruluşun (dernek, sendika), işçi ve işveren konfederasyonları, kamu çalışanları konfederasyonları ile Türkiye Barolar Birliği ve

TMMOB'nin belirleyeceği birer üye,Türkiye Sanat Kurumu Yönetim Kurulu üyeleri, Genel Sekreteri ve Sanat Kurulları üyeleri.

Neredeyse ülkenin tamamını temsilci olarak Genel Kurul üyesine dönüştüren bir anlayış. Cumhurbaşkanı, siyasi partiler, dernek, vakıf ve sendikalar, bilcümle bakanlıklar,basın-yayın kuruluşları ,meslek odaları ,ödenekli sanat kurumlarının temsilcileri, belediyeler...Çok parçalı ve sayısal olarak hayli yüksek sayıda katılımcının ortak bir fikirde buluşmalarını beklemek fazla ütöpik bir yaklaşım olsa gerektir.Tasarı çözüm bekleyen tüm sorunları çıkarılmasını istediği yönetmeliklere havale etmiş görünmektedir.Her ne kadar belirlenen altı alan içinde farklı kurullar oluşturulacak ve ihtiyaçlar ve değerlendirmeler bu kurullar eliyle yapılacaksa da çok katmanlı bir yapı oluşmakta bu da üretim süreçlerinin sağlıklı işletmesini engelleyerek,sistemin hantal bir yapıya dönüşme tehlikesini içermektedir.Gereğe de de belirtilen Art's Council modeline benzemek çabası, ülkede ki sanat kültür ortamlarının sığılı, sanat ve sanatçıya verilen değer,kültürel alt yapı,batılı formlarda oluşturulan kültür hareketlerini içeren geleneklerin toplumca fazla kabul görmemesi,sermayenin sanata mesafeli tutumu gibi faktörler değerlendirildiğinde,çok gerçekçi gözükmemektedir.

Türkiye Sanat Kurumu'nun gelirleri: Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinde ayrılan kaynak; Müzik, sinema, yayıncılık alanlarından elde edilecek rüsum ve bandrol gelirleri; RTÜK gelirlerinden alınacak %5 oranındaki pay; Talih oyunları gelirlerinden alınacak % 5 oranındaki pay;Meslek Birlikleri'nin yıllık net gelirinden alınacak %2 oranındaki pay; Uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar; yerel yönetimlerden sağlanacak kaynaklar.

Bağışlar; Sponsorluk gelirleri; Gayrimenkul gelirleri; Kurum etkinliklerinden elde edilecek gelirler biçiminde belirlenmiştir.Özel olarak bakıldığında Devlet Tiyatrosu yasasında tanımlanan gelir kaynaklarının çok fazla çeşitlendirilemediği görülmektedir.Bu da büyük ölçüde devletin subvansiyonuna ihtiyaç duyulacak demektir.Özerk Sanat Konseyi kuruluş tarihinden bu yana düzenli Sanatçılar Kurultayları düzenleyerek sürecin takipçisi olmuştur.

Bugün itibariyle Konsey'e üye 76 Sanat Örgütü bulunmaktadır.

12. TÜRKİYE SANAT KURUMU (TÜSAK) SÜRECİ

12.1. TÜSAK Süreci

Uzun yıllardır ödenekli sanat kurumlarının yapıları ve işletme anlayışları üzerinden bir tartışma yürütülmektedir.1980'den sonra dönem dönem hararetlenen bu tartışmalar beraberinde yeni arayışları ve yeni çatışmaları da getirmişlerdir.Tez içinde detayları irdelenen çok sayıda çalıştay, kurultay ve seminer de durum tartışılmış,düzenlenen çeşitli toplantılarla kamu oyunun gündeminden hiç düşmemiştir. “Performansa dayalı ücretlendirme” önermesiyle başlayan son dönem tartışmaları Başbakan Erdoğan’ın kızı ile bir oyun esnasında yaşanan polemikle popüler hale gelmiştir. Erdoğan(habertürk,2011) olayı şöyle yorumlamıştır;

Şimdi bir sanatçının izleyiciyle bu şekilde bir diyalog kurması düşünülemez. Bir defa bir sanatçının görevi oradaki eseri layıkı vechiyle sergilemektir. Toplumu buralara kanalize etmek için maharetini ortaya koymaktır. Bu sanatın ötesinde ideolojinin deli gömleğini giydirip ortaya koyuyor. Meğerse birkaç ay önce iki başörtülüye aynı durumu yapmışlar. Onlar da kızıma e mail geçmişler. Böyle bir durum var. Fakat bunu savunan medya da var. Niye başbakanın kızı olduğu için veya başörtülü olduğu için. Tabii böyle sanat sevdirelmez. Eğer sanatı sevdireceksek bunu usulü içinde sahnelerimizi kendi edebi adabı içinde zenginleştirmemiz lazım.

Sonrasında gerginleşen ortam Şehir Tiyatrolarında gerçekleştirilen yönetim ve yönetmelik değişikliğiyle daha da tırmanmıştır. Sanatçılar ve sanat örgütlerinin Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi önünde başlattıkları oturma eylemi ipleri iyice germiş, Başbakan’ın konuya müdahil olması ve gerek Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde gerekse yurt içinde yaptığı kimi toplantılarda bir kararlılık olarak ‘Devlet –Sanat ilişkisi’nin nasıl olması gerektiğini tanımlaması tasarının fitilini ateşleyici etmen olmuştur.

Gelişmiş ülkelerin hemen hemen tamamında devlet eliyle tiyatroculuk olmaz. (...) ve aynı şeyi şu anda Bakanlar Kurulu'na getireceğim. Özel bir yönetim değil, tiyatroları özelleştirmeye

götürüyorum. Tiyatroları özelleştirmek suretiyle buyurun tiyatrolarınızı istediğiniz gibi oynayın. Destek gerekirse biz de istediğimiz oyunlara sponsor oluruz. Buyurun işte özgürlük. Ama kusura bakma geleceksin hem maaşını alacaksın ondan sonra da yönetime istediğin gibi verip veriştiireceksin. Olmaz öyle şey (cnntürk.com,2011)

Bu yüksek volümlü çıkışın ardından gerek sanat çevrelerinde gerek siyaset çevrelerinde gelişmelere yönelik kaygılar dile getirilmeye başlanmış, Kültür Bakanlığı'nın yürütmekte olduğu çalışma kamuoyundan bir sır gibi saklanmış ser verilip sır verilmemiştir. Ertuğrul Günay'ın Kültür Bakanlığı sürecinde hazırlanan tasarıya muhalefet ettiği söylentileri yayılmıştır. Bu dönemde Günay görevden alınmış, Ömer Çelik yeni Kültür Bakanı olarak görevlendirilmiştir.

29 Ocak 2014 tarihinde Bilgi Üniversitesi Santral İstanbul Kampüsünde 'Sanat Yönetiminde Yeni Arayışlar: Sanat Konseyi Modeli' başlıklı bir toplantı düzenlemiştir. Katılımcıları arasında Kültür Bakanlığı' da vardır. Toplantıda Müsteşar Yardımcısı Nihat Gül, Türkiye Sanat Kurumu oluşturmak üzere bir çalışma yürütüldüğünü ve bu konuda yakın tarihte ilgililerle istişare toplantıları yapılacağını ilk kez açıklamıştır. Böylece kamuoyu, tartışılmakta olan TÜSAK Tasarısını öğrenme şansı bulmuştur. Yeni Kültür Bakanı Çelik(2014), TÜSAK'ı savunurken şu değerlendirmeyi yapmıştır:

...Fakat biz memur ve sanatçı kavramının yan yana olmasından yana değiliz. Devletin sanat yapması gerektiğini de düşünmüyoruz. Şu anki model Sovyetik bir model. Arkasına kamu imkanlarını alarak kısıtlı sayıda kişinin belirlediği kısıtlı ya da ideolojik sonuçlar doğuran bir kültür-sanat hayatı sürdürülemez. Mevcut model, tek parti rejiminin kültür sanat hayatına uyarlanmış halidir. Rekabete açık, çoğulcu bir model getirmeliyiz.

Tasarı Bakanlığın web sitesinde yayınlanarak kamuoyunda tartışmaya açılmıştır(kültür.gov.tr). Gerekçesinde "Bu Kanunda öngörülen uygulama ile kültür ve sanat faaliyetlerinin sektörleşmesi sağlanabilecek, kuralları daha belirli bir kültür ekonomisinin, bir kültür endüstrisinin oluşmasına destek verilecek, ayrıca kültür hayatı canlanacak, sanatsal faaliyetler artacaktır. Bununla birlikte, Devlet bünyesindeki sanat kurumlarının faaliyetleriyle

sınırlı kalan sanat üretimi daha yaygınlaşacak, yerel toplulukların da desteklenmesi suretiyle bu faaliyetler çeşitlenecek ve artacaktır” denilmektedir. Yoğun protestolar altında Tasarı yasallaşmayı beklemektedir.

12.2. Türkiye Sanat Kurumu Kurulmasına ilişkin Kanun Tasarısı

Tartışılan tasarının amaç maddesi Devlet Tiyatrosu Yasası ve diğer tasarı ve tasarlarda gördüğümüz üzere sanat üzerinde geliştirme, koruma, güçlendirme, sevdirmeye ve yaygınlaştırma gibi temel prensipleri barındırmaktadır. TÜSAK, tıpkı Özerk Sanat Konseyi'nin hazırladığı tasarıda olduğu gibi bütüncül bir sanat alanını kapsayıcı olarak düşünüldüğü için tanımlamalar da genel sanat konsepti üzerinden yapılmaktadır.(EK 8)

Amaç ve kapsam

MADDE 1 - (1) Bu Kanunun amacı; görsel-işitsel yapımlar ile sahne sanatlarının, müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatların geliştirilip güçlendirilmesi, tanıtılması, yaygınlaştırılması, toplumun her kesiminin sanat ürünlerinden verimli şekilde yararlanması, sanat aracılığıyla çağdaş ve etkin bir iletişim ortamının yaratılması için; bu alanlarda kültür ve sanatımıza katkı sağlayacak nitelikteki ulusal veya uluslararası projelerin değerlendirilmesi ve desteklenmesi ile Türkiye Sanat Kurumunun kuruluşuna, teşkilatına, görevlerine, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.(EK 8)

Tasarı beş bölümden oluşmaktadır. Amaç ,kapsam ve tanımları içeren Birinci Bölüm, Türkiye Sanat Kurumu ve Türkiye Sanat Kurulu'nun tanımlandığı İkinci Bölüm, Teşkilatlanma ve personel yapısının tanımlandığı Üçüncü Bölüm, Destekleme usul ve esaslarının belirlendiği Dördüncü Bölüm ve Gelirleri de kapsayan diğer mevzuatı içeren Beşinci Bölüm. Tasarı toplamda 17 madde ve geçici 12 maddeyi kapsamaktadır .

Türkiye Sanat Kurumunun kuruluş gerekçeleri üçüncü madde de tanımlanmıştır;

MADDE 3 – (1) Sanat projelerinin değerlendirilmesi, desteklenmesi ve yaptırılması ile mevzuatın verdiği diğer görevlere yönelik faaliyette bulunmak üzere idari ve mali özerkliğe sahip özel bütçeli, kamu tüzel kişiliğini haiz ve Bakanlığa bağlı Türkiye Sanat Kurumu kurulmuştur. Türkiye Sanat Kurumu; Türkiye Sanat Kurulu ve Başkanlık teşkilatından oluşur. Kurumun merkezi Ankara, kısa adı TÜSAK' tır.

Kurumun karar organı olarak 'Türkiye Sanat Kurulu' oluşturulmaktadır. Kurul; biri Başkan, biri İkinci Başkan olmak üzere on bir üyeden oluşur. Kurul üyelerinin sahip olmaları gereken vasıflar dördüncü madde de tarif edilmiştir. Tasarıya göre Kurul üyelerinin görevlendirmesi , Bakan'ın teklifi Bakanlar Kurulu'nun kararı ile gerçekleştirilecektir. Kurul Üyelerinin görev süresi iki yıl olarak belirlenmiştir. Kurul üyelerinin en az altısı desteklenen sanat dallarında öğrenim görmüş, görev yapmış veya temayüz etmiş kişiler arasından atanır denilmektedir. Ayrıca Kurul üyelerinin özlük hakları da bu madde kapsamında belirlenmiştir.

Kurulun görevleri:

- a) Görsel-işitsel yapımlar ile sahne sanatlarının müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanat dallarında kültür ve sanatımıza katkı sağlayacak nitelikteki projelerinin desteklenmesi ile desteklenen projelerin amacına uygun gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında karar vermek.
- b) Bu Kanun kapsamındaki sanat faaliyetlerinin ülke geneline yaygınlaştırılması amacıyla görsel-işitsel yapımlar ile sahne sanatlarının, müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatlara yönelik olarak hizmet alımı yoluyla projeler yaptırılmasına karar vermek.
- c) Tiyatro, müzik ve diğer sahne sanatları, görsel sanatlar, edebiyat ile geleneksel sanatlar alanlarında; uluslararası düzeyde ülke tanıtımına yönelik özel nitelikteki proje ve yapımlar ile yaşayan insan hazinelerinin ve maddi desteğe ihtiyacı olan sanatçıların doğrudan desteklenmesine karar vermek.
- ç) Sanatçı adayı üstün yetenekli çocuk ve gençlere yurt içinde ve yurt dışında eğitim desteği, üstün yetenekli sanatçılara yurt dışında ileri eğitim desteği veya enstrüman ve malzeme desteği sağlanmasına karar vermek,
- d) Kurumun bütçesini, yıllık iş planını, gelir-gider kesin hesaplarını, yıllık raporunu ve piyasa gelişimi ile ilgili sair raporları onaylamak,
- e) Yıllık gerçekleşme raporu ve gelişim ile ilgili sair raporları hazırlamak ve Bakanlığa sunmak, Kurumun personel politikasını oluşturmak, Kuruma taşınmaz alımı, satımı ve kiralanması konularında karar vermek,
- f) Uluslararası organizasyon ve teşkilatların sektöre ilişkin mevzuat ve uygulamalarını izlemek, yasal düzenleme ihtiyacı duyulması halinde gerekli hazırlıkları yaparak Bakanlığa sunmak,

g) Uygun bulduğu konularda Başkanlığı görevlendirmek veya yetkilendirmek olarak tarif edilmiştir.

Başkanlık teşkilatı; Başkan, Genel Sekreterlik ve hizmet birimlerinden oluşur. Kurum her platformda Başkan tarafından temsil edilirken, koordinasyon ve planlama hizmetlerinin sorumluluğu da Başkan'a verilmektedir. Tüm işleştenden sorumlu olduğu belirtilmektedir. Tiyatro özelinde gördüğümüz tasarı ve yasa da yer alan 'Genel Müdür'ün karşılığı bir pozisyon olarak görülmektedir. Yardımcılığı, oluşturulan Genel Sekreterlik eliyle yürütülmektedir.

Tiyatro, Opera, Bale, Dans, Müzik, Geleneksel Sanatlar, Görsel Sanatlar, Edebi Eserler Destekleme Grup Başkanlıkları ile Teknik Hizmetler ve Strateji Geliştirme Grup Başkanlıkları, Özel Kalem Müdürlüğü, Hukuk ve Basın Müşavirlikleri hizmet birimlerini oluşturmaktadır. Burada dikkat çekici olan, sanat alanının altı başlık altında toplanmış olmasıdır. "Özerk Sanat Konseyi" tasarısı da alanı altı birime ayırmıştı aynı anlayış burada da kendini göstermektedir.

Belirlenen 'Destekleme Grup Başkanlıkları'nın yetki ve sorumluluğundaki sanat alanlarıyla sınırlı olmak üzere görevleri :

- a) Kuruma verilen projeleri, bu Kanun ve ilgili mevzuatta belirlenen esas ve usullere göre inceleyerek Kurula sunmak üzere rapor hazırlamak.
- b) Kurulca desteklenmesi uygun görülen sanat projelerinin amacına uygun şekilde gerçekleştirilmesinin takibi ile projenin sonlandırılmasına yönelik iş ve işlemleri yürüterek kurula sunmak.
- c) Kurulun yaptırılmasına karar verdiği projelerin ihalelerine yönelik idari ve teknik şartnameleri hazırlayarak gerekli iş ve işlemleri yürütmek olarak belirlenmiştir.

Tasarının yedinci maddesinde sağlanacak desteklerin; tiyatro, opera, bale, dans gibi sahne sanatları ve bunların uyarlamaları ile müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatların geliştirilmesi, tanıtılması ve yaygınlaştırılması; sanat ürün, üretim ve faaliyetlerinden toplumun her kesiminin yararlanması yoluyla ülkemiz genelinde çağdaş, verimli ve etkin bir iletişim ortamının yaratılması; kültür ve sanat hayatımızın ve birikimimizin zenginleşmesine ve korunmasına katkı sağlaması, ilkeleri çerçevesinde belirleneceği hükme bağlanmıştır.

Destekleme için yapılan başvuruların ön değerlendirmelerinin, sanat dalına göre ilgili destekleme grup başkanlığınca en az üç en fazla yedi kişiden oluşturulan proje gruplarınca yapılıp Grup Başkanlıklarını aracılığıyla Kurul'a iletileceği ilgili alan için belirlenen ödenekten, hangi taleplerin veya projelerin ne oranda ve ne şekilde destekleneceğine destekleme grup başkanlıklarının nerisi zerine Kurul'un karar vereceği sekizinci maddenin kapsamını içinde yer almıştır.

Kurum'un temel prensibi "destekleme" zerine kurulmuştur. Kültür Sanat alanının ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli başlıklar altında aynı ve nakdi destekler sağlanması, bunu için kaynak temin edilmesi ve desteklerin hakkaniyetle dağıtılması esasını kabul edilmiştir. Buna göre Kurul; yazım desteği, salon, sanat galerisi ve sergi salonu desteği, sahneleme ve sergileme desteği, geliştirme desteği başlıklarıyla tanımlanan alanlara destek sağlamak üzere tasarlanmıştır. Ayrıca geleneksel Türk tiyatrosu da bu başlıkla desteklenecek alanlar kapsamına alınmıştır. Kurulca kararlaştırılan destek miktarının, proje gruplarınca yapılan değerlendirmeye göre belirlenen proje giderlerinin % 50'sini aşamayacağı hükmü tasarıya konulmuş olmakla beraber Kurul, sanat dalları veya projenin niteliği itibariyle bu oranı artırmaya yetkili kılınmıştır. Ayrıca Kurul, yazım projeleri ile sergi kataloglarının giderlerinin tamamının desteklenmesine de karar verebilir şikkıyla Kurul'un yetki alanını genişletilmiştir.

Tasarının onbirinci maddesinden anlaşıldığı üzere desteklemenin dışında Kurum; Tiyatro, opera, bale, dans gibi sahne sanatları ile müzik edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatlar alanlarında; ülke tanıtımına yönelik görsel-işitsel yapımlar da dhil olmak üzere özel nitelikteki her tür ulusal ya da uluslararası proje ve yapımları destekleyebilecek ya da doğrudan yapılmasını sağlayabilecek ayrıca bu Kanun kapsamındaki sanat faaliyetlerinin ülke geneline yaygınlaştırılması amacıyla, hizmet alımı yoluyla projeler ve işler yaptırabilecektir. Tasarının beşinci bölümünde Kurum'un gelirleri sıralanmaktadır. Kurumun gelirleri;

- a) Genel bütçeden yapılacak yardımlar,
- b) 5602 sayılı şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamındaki kurum ve kuruluşlar tarafından aktarılan kamu paylarından alınan tutarlar,

- c) Kurum atölyelerindeki mevcut kapasiteyi değerlendirmek üzere, Kurum tarafından belirlenen ve Kurul tarafından onaylanan fiyat tarifesi çerçevesinde Kurum dışına yapılan mal ve hizmet teslimlerinden elde edilen gelirler,
- ç) Geri ödemeler ve geri almalar,
- d) Her türlü yapım ve yayın, hizmet ve üretim gelirleri,
- e) Kurum gelirlerinin değerlendirilmesinden elde edilen gelirler,
- f) Ayni ve nakdi bağış ve yardımlar,
- g) Bu Kanun kapsamında gerçekleştirilecek iş ve işlemlerden alınacak ücretler,
- ğ) Diğer gelirler olarak belirtilmektedir.

Kurum personeli, bu tasarıda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa bağlanmıştır.

Tasarıda kamuoyu tepkisi oluşturan ve tartışmaların odağında yer alan durum 14. Maddenin 5. Bendinde yer alan ibaresi olmuştur.

10 / 6 / 1 949 tarihli ve 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Kanunu, 14/7/1970 tarihli ve 1309 sayılı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun ve 15.02.1956 tarihli ve 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu maddeyle Devlet Tiyatroları ve Devlet Opera ve Balesi'nin yasal geçerliliği kalmamakta ve her iki kurumda lağvedilmektedir.

Devlete bağlı ödenekli sanat kurumlarının sahip oldukları kayıtlı bütün malları TÛSAK' a devredilmektedir. Çalışanlar akıbeti ile ilgili olarak onüçüncü maddeyle, eklenen geçici dokuzuncu madde de yer alan "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mülga Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile mülga Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlükleri bünyesinde faaliyette bulunan atölyelerde istihdam edilenlerden, sanatkâr memur ünvanlı personel hariç diğer personel kadro ve pozisyonlarıyla birlikte Türkiye Sanat Kurumuna devredilir" denilmektedir.

Sanatçılar içinse iki yol tarif edilmektedir; onüçüncü maddenin geçici dokuzuncu maddesinin (a) ve (b) bendlerine göre Kültür ve Turizm Bakanlığınca her sanat dalında en az birer adet kurulacak orkestra, koro ve topluluklarda görev almak üzere talepte bulunanlar arasından Bakanlıkça ilgili alanlarda oluşturulacak komisyonlarca seçilenler, başka bir işleme gerek kalmaksızın Bakanlık Sahne Sanatları Genel Müdürlüğüne pozisyonlarıyla birlikte devredilmiş sayılır ,devredilmeyenler ise pozisyonları ile birlikte hiçbir işleme gerek kalmaksızın Bakanlık Kültür ve Sanat Araştırmaları Genel Müdürlüğüne devredilmiş sayılırlar denilmektedir.

Bu bağlamda Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde iki yeni Genel Müdürlük oluşturulacağını öğrenmiş oluyoruz 1-Sahne Sanatları Genel Müdürlüğü 2-Kültür ve Sanat Araştırmaları Genel Müdürlüğü.

Sahne Sanatları Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak her sanat dalında en az bir adet olmak üzere orkestra ve topluluklar oluşturulacağı, mevcut personel arasından yapılacak seçmeyle kadroların belirleneceği ifade edilmektedir. Anlaşılan bunlar daha önce değişik zamanlarda dillendirilen “prestij” kurumların karşılığı olarak düşünülmüşlerdir. Bu kadrolarda kendine yer bulamayan sanatçılar, Kültür ve Sanat Araştırmaları Genel Müdürlüğü'nde istihdam edilecekler ve özlük işleri İl Kültür Müdürlükleri aracılığıyla yürütülecektir saptaması yapılmaktadır.Bu personel 657 sayılı devlet memurları yasasından doğan haklarını korumakla beraber ikramiye, teşvik ve prim gibi sözleşmeyle sağlanan haklarını yitirmiş olmaktadır.Buna karşılık izin almak kaydıyla sanatsal faaliyetlerde çalışabilir, sanat grubu, koro, topluluk, orkestra gibi oluşumlar kurarak Türkiye Sanat Kurumuna sunmak üzere projeler hazırlayabilir ve temsil ettikleri eserlere ilişkin gelirden pay alabilir denilmektedir.

Onüçüncü maddenin geçici onuncu maddesi ile mevcut kurumların yaş haddinden emekliliğe yaklaşmış personeli emekliliğe teşvik edilmekte ve bu yolla tasfiyenin daha kısa sürede sağlanmasının amaçlandığı görülmektedir.

Genel olarak tasarımı Türkiye 'de Kültür Sanat alanının tamamını bir merkeze bağlayarak “özerk” ve “özgür” bir ortam yaratmak hedefinden çok alanı denetleyici mekanizmalar geliştirmek niyetindeymiş havasını vermektedir.Ödenekli kurumları yasalarıyla beraber ortadan kaldırırken sadece vitrinde bulunduracağı yönetime bağlı prestij kurumları

oluşturmaya çalışmaktadır.11 üyenin tamamının Bakanlar Kurulu kararıyla seçiliyor olması bağımsız bir kurul olamayacağıının en net göstergesidir.Örnek alındığı söylenen ‘Art Council modeli tam aksine bağımsız alanın temsilcilerinden oluşur ve temel ilkesi “yaratıcı alanın özgürleştirilmesi” dir.

Projelere %50 katkı sağlanması bunun da tümüyle Kurulun belirleyeceği ölçütlerle dağıtılacak olması mevcut durumun yarattığından çok daha fazla soruna neden olacaktır. Tasarı bu haliyle iyi hazırlanmamış, etraflıca analiz edilmemiş, bilimsellikten ve katılımcılıktan uzak bir izlenim vermektedir. Bu tez boyunca değinilen çok sayıda tarihsel deneyimden yararlanmadığı ve tamamen siyasi güdülerle ortaya atıldığı imajı ağır basan bir taslaktır. Devlet Tiyatroları’nı ve diğer ödenekli sanat kurumlarını ortadan kaldırmak, telafisi zor sonuçlar doğurabilecektir.Bu nedenle toplumun her katmanından yoğun eleştiriler almaktadır.

12.3. Tasarıya Gelen Tepkiler

TÜSAK tasarısı; kamuoyuna önce söylenti yoluyla, sonra sızdırılan geçici taslaklarla ve son olarak da Bakanlığın açıklamasıyla geldi. Yaklaşık iki yıllık bir süredir hazırlandığı söylenen süreç son derece büyük bir gizlilik içinde yürütülmüştü.Çeşitli sivil toplum örgütleri ve kanaat önderleri böyle bir girişimin Türkiye’deki Kültür Sanat hareketi için bir yıkım olacağını belirttiler.Yasa tasarısının açıklanmasıyla da seslerini yükselttiler.Ödenekli Sanat Kurumlarının faaliyet gösterdiği bütün illerde sanatçılar açık hava gösterileri,toplantılar ve yürüyüşlerle tasarıyı protesto ettiler,açılan imza kampanyaları ile engellenmesi için kamuoyu oluşturmaya çalıştılar.Bakanlığın cılız kalan ikna etme çabaları sonuç vermemiş gözükmektedir.Asıl şaşırtıcı tepki,bizzat sanat kurumlarının yönetimlerinden geldi.Bakanlığın ‘görüş bildirin’ talebi üzerine,Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü,Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ve Devlet Senfoni Orkestraları ayrı ayrı yayınladıkları bildirimlerle Tasarı’yı kabul edilemez bulduklarını açıkladılar(EK9).Devlet Opera ve Balesi, Genel Müdür Rengim Gökmen ve Genel müdür yardımcıları,İstanbul, Ankara İzmir,Mersin ,Antalya, Samsun bölge müdürlerinin imzasını taşıyan açıklamada ;

- a) Destekleme mekanizması ile üretim mekanizmalarının aynı taslakta yer alması yanlıştır,
- b) Türkiye Sanat Kurumu tasarısı bu haliyle yalnız siyasi erke bağımlıdır
- c) Bu taslakta sanatın toplumla nasıl buluşacağı belirlenmemiştir,
- d) Bu yasa ile genç sanatçıların yolu açılmamakta aksine iyice tıkanmaktadır
- e) Bu yasa taslağı sanatın akademik eğitimini, profesyonel sanat işçiliğini yok saymaktadır .

üst başlıklarıyla tasarıyı analiz etmişler ve kabul edilemez bulmuşlar ve geri çekilmesini talep etmişlerdir

Devlet Senfoni Orkestraları da ortak bir metin hazırlayarak tasarının kabul edilemez olduğuna vurgu yapmış, Cumhuriyetin kazanımlarından biri olan Orkestraların yok edileceğini ileri sürmüştür ;

...öte yandan söz konusu düzenlemeler, mevcut orkestralarımıza ve bu alandaki tüm müzik ve sahne sanatları varlığımıza öncülük ve kaynaklık eden Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestramız açısından daha da vahimdir. Kuruluşu tarihi derinliklere uzanan orkestramız dünyanın en eski orkestralarındandır. Örnek vermek gerekirse, Berlin Filarmoni Orkestrası'nın kuruluşu 1882, Newyork Filarmoni Orkestrası'nın 1842, Viyana Filarmoni Orkestrası'nın 1833, Oslo Filarmoni Orkestrası'nın 1870, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın kuruluş tarihi ise daha önce 1826 dır. Kurumlaşma ve kökleşme uygar dünya için başlı başına bir ölçüttür. Bu denli derin tarihe sahip orkestramızla ve onu takip eden diğer senfoni orkestralarımızla gurur duyulması, dahası orkestralarımızın ve diğer sanat kurumlarımızın Türkiye'nin her ilinde kurularak yaygınlaştırılması gerekirken, mevcut orkestralarımızı ve sanat kurumlarımızı ortadan kaldıran bu anlayış kabul edilmez bir anlayıştır.

Açıklamanın altında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası, İzmir Devlet Senfoni Orkestrası, Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası, Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası, Antalya Devlet Senfoni Orkestrası, Devlet Çoksesli Korosu'nun imzaları vardır.

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü de, Genel Müdür başkanlığında geniş katılımlı bir toplantı yapmış ve;

Bakanlığınız tarafından hazırlanan TUSAK kanun tasarısının öngördüğü düzenlemeler; Bakanlığa bağlı tüm sanat kurumlarını ortadan kaldırmaktadır. Sunulan haliyle bu taslak kabul edilemez bir içeriktedir. Zira Devlet Tiyatroları başta olmak üzere bu kurumlar, günümüze dek büyük bir yetkinlikle çalışmıştır. DT tiyatro sanatının yurt içinde ve dışında tanıtılması ve yaygınlaştırılması için büyük çaba göstermiş ve göstermektedir. Kuruluşundan beri yapısı ve yaptıkları ile güvenilir ve övünülürlüğü yadsınamaz bir kurum olmuştur. Geçmiş derin bir

tarihe dayanmaktadır.Kurumlaşmadaki temelleri sağlamdır. Hazırlanan yasa taslağı diğer sanat kurumlarını (DOB ve Güzel Sanatlar) ve DT Genel Müdürlüğü'nü fiilen ortadan kaldırmaktadır. Bu tarafımızca Kabul edilemez bir anlayış ve uygulamadır. Çalışanlar emekliliğe zorlanmakta, kalanlar ise işsiz bırakılmaktadır. DT, TÜSAK yasa taslağında belirlenen düzenlemeyle yürütülemez. Bu ülkenin dört bir yanında halka hizmet veren ve ulaşan, erişilebilir ve nitelikli bir sanat anlayışını tamamen ortadan kaldırır. Sanatı ve özellikle tiyatroyu ticarileştirir ve kitlelerin tüketiminden uzaklaştırır. DT'nin ortadan kaldırılmasıyla, tiyatro eğitimi veren okulların varlığı da tartışmalı hale gelecektir. Sanatın nitelik kıstasından uzaklaşılacaktır.Popüler kültür ve kültürel yozlaşma ön plana geçecektir. Yalnız sanat camiasında değil, toplumda da büyük rahatsızlıklara neden olacak bu taslak geri çekilmelidir.

denilmiştir. Açıklamanın altında Genel Müdür Mustafa Kurt, Genel Müdür Yardımcıları, Başrejisör, Sanatçı Temsilcisi, Edebi Kurul Başkanı,İstanbul, Ankara, İzmir,Bursa,Adana,Trabzon,Diyarbakır, Van, Sivas, Erzurum, Konya ve Antalya Müdürlerinin imzaları bulunmaktadır.

Alanın önde gelen sivil toplum örgütleri Kültür Sanat Sendikası, Oyuncular Sendikası,TOBAV, Detis çeşitli eylemler ve açıklamalarla tasarıyı protesto etmişlerdir.Türkiye'nin önde gelen sanat adamları da değerlendirmelerde bulunmuş ve tasarıyı eleştirmişlerdir. Milliyet Sanat dergisinden Ece Baktıaya 'ya (2013) röportaj veren bazı sanatçıların görüşleri şöyledir

Tiyatro sanatçısı Genco Erkal;

Devlet Tiyatroları ve Devlet Opera ve Balesi'nin kapatılıyor olması ülkemiz sanatına vurulabilecek en öldürücü darbedir bence. Bu cinayeti işleyenler tarihe kara harflerle yazılacaklar(...)Bugün Türk tiyatrosundan, Türk opera ve balesinden tüm dünyada söz edilebiliyorsa bu, genç Cumhuriyetimizin eseridir. Doğru temeller üzerine kurulmuş yapıyı çağın gereklerine göre düzenleyip, eksik ve yanlışlarını gidermek gerekirken, onu tümüyle ezip yok etmek barbarlıktır, sanat düşmanlığıdır. Hiçbir muhalif harekete tahammül edemeyen hoşgörüsüz demokrasimiz de, İngiltere gibi köklü demokrasilerde işe yarayan özerk Sanat Konseyi düşüncesinin işleyeceğini düşünemiyorum. Tümüyle atanmış bürokratlardan oluşan bu konsey sadece iktidarın borazanı olur. Sanatta. "Benim istediğimi yaparsan paranı veririm, yoksa aç kalırsın" dönemi başlar. İstanbul, Ankara gibi büyük şehirler dışında ne tiyatro bekleyin ne de opera.

Bale sanatçısı ve eğitmeni Prof. Dilek Evgin;

Yeniden yapılanma, öncelikle bu kurumlara sanatçı yetiştiren konservatuvarlar, sanatçılar, iletişim ve işletme fakülteleri, sanata destek veren sponsorlar, enternasyonal festival yöneticileri, sanatla ilgili akil insanlar, alanlarında çok değerli olan Paris Operası. Kirov Balesi

ve benzeri sanat merkezleri yöneticileri ile oluşturulacak komisyonlarda tartışmaya açılarak en doğru, sağlıklı ve değerli sonuca ulaşılması ile mümkündür. Otuz üç yıldır eğitmen ve yaratıcı sanatçı olarak içinde bulunduğum bu değerlerimizin kapatılması sözcüğünü anlamam ve olumlu değerlendirmem söz konusu olamaz.

Piyanist Fazıl Say ;

Hiçbir opera bale kurumu ya da hiçbir orkestra kendi döngüsüyle (bilet geliriyle) kendi maliyetini karşılayamaz. Avrupa'nın bütün kurumları, ya devlete ya da belediyeye bağlıdır. Desteksiz kalmak 'bitmek' demektir. Mesela; bir opera bale kurumunda yaklaşık 500 sanatçı çalışmaktadır. Orkestracısı, dansçısı, korucusu, şan solisti, misafir sanatçıları vs. Her eserin ayriyeten, dekor, kostüm, proje maliyeti olmaktadır. Devlet olmadan bu masrafı kimse karşılayamaz. Bizden söylemesi... 'Özelleştirme', biraz da 'ölüme terk etme' anlamına gelir. Sponsorları kim bulacak? Kim yapacak? Projeleri 'seçici kurul' onayına sunmak ne sonuç verir? Mesela Hayyam'ı anlatan 1. sınıf çağdaş bir sahne eseri ile, -söz gelimi, birilerinin hoşuna gidebilecek-15. sınıf bir popülist eser mi karşılaştırılacak? Karşılaştırma siyasilenecek mi? Hangi eser kazanacak? Kim karar verecek? Neye göre karar verecek? 'Jüri beğenirse devlet maliyetin bir kısmına destek olabilir' ne demektir? Ne kadarına? Nasıl? Diğer yarısı ne olacak? Sanatçının özgürlüğüne kim nasıl karşıacak? "İngiltere'deki Sanat Konseyi, sanat kurumlarının siyaset ile bağımlı keser.

Devlet Tiyatroları eski Genel Müdürü Lemi Bilgin,"Tam anlamıyla hükümetlerin denetiminde bir Sanat Kurumu oluşturulmasını amaçlamaktadır. Bütün kararların hükümet tarafından atanan 11 kişiye devredildiği bu sistemde, sanat eserlerine ihale mantığı ile yaklaşılacak.."derken Şehir Tiyatroları yönetmeni Orhan Alkaya "Operasyon. "Özelleştiriyorum o zaman" diye başlayan bir sürecin parçası olarak işletilmeye başlanmış, gerçekleştirilemeyince siyasal aklın birebir içinde olduğu bir yapıya bürünerek sürdürülmüştür. Siyasiler; benim tiyatrom, benim balem, benim operam, benim senfonim deme hakkına sahip değildirler. Bu kurumların hepsi bu ülkenin ortak değeridir ve hepimizindir. "

'Yeniden Yapılanma' ve 'Yerinden Yönetim' önerilerini çeyrek yüzyıl önce gündeme getiren ve süreç boyunca takipçisi olan TOBAV'ın mevcut Genel Başkanı Tamer Levent yeni tasarımı şöyle eleştirmektedir;

Özerkleşmek, fikri mülkiyet haklarında da dokunulmazlık elde etmek demektir. Yani 5846 sayılı fikir ve sanat eserleri kanununun da işletilmesi demektir. Sanat meslekleri hem 657'ye bağlı, hem de özerk olamayacaklarına göre bunlardan birinden ödün verilmesi gerekir! Bakanlığın hazırladığı yasa taslağında 'özerklik' kadük edilmekte, bütünüyle devre dışı bırakılmaktadır. Sanat mesleği icracıları, geçici hükmü de kaldırılarak 657 sayılı yasaya doğrudan, teşvik ve ikramiyeleri kaldırılarak, bağlanmaktadır. Bu şartlarda Bakanlığın kurmayı düşündüğü 'kurul'a hiç gerek yoktur! Siyasetçilerin denetiminde bir sanat politikasının işletilmesi için böyle göstermelik bir kurum gereksiz bir bütçe yükü getirecektir! 657 sayılı kanun, bakanlığın hedeflerini gerçekleştirme için yeterlidir. Böylece, 5846 sayılı fikir ve sanat eserleri kanunu da devre dışı bırakılmış olmaktadır. Gerçek bir özerk sanat konseyi yapılanmasında da. Bakanlığın hazırladığı 'kendi amaçlarına uydurulmuş' tasarıda da DT ve DOB' un kaldırılması anlamsızdır. Bu kurumlar, kuruluş yasalarında belirtildiği gibi, tiyatro yapmak, opera yapmak, bale yapmak için kurulmuş kurumlardır. İsimleri de ülkemizi temsil etmektedir. Yerlerine aynı amaç ve temsil gücünde kurumlar oluşturulmadıkça.

Tepkiler çoğalarak devam etmektedir.

13. SONUÇ ve ÖNERİ

Anayasamızın 64. Maddesi "Devlet sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur" ilkesi üzerine oluşturulmuştur.1923 devrimiyle yalnızca biçimsel olarak değil düşünce sistematığı açısından da çok büyük bir değişim yaşayan Türkiye ve onun kurucu yönetimi kültür ve sanat hareketi olmaksızın Devrim sürecinin tamamlayamayacağını idrak etmişler ve savaştan henüz çıkmış, yaralarını saracak zamanı ve gücü henüz bulamamış Cumhuriyet'i bütün yokluk ve yoksulluğa karşın Sanat Kurumlarıyla taçlandırmışlardır. Mustafa Kemal'in kurduğu devlet, sosyal devlet olma ilkesini peşinen kabullenmiş ve bunun gereği, eğitim, sağlık ve kültür gibi toplumun temel ihtiyaçlarına yönelik sorumluluğu tümüyle Devlet'e yüklemiştir. Dikkat edilecek olursa, Tiyatro ve Opera başlangıçları itibariyle eğitimin bir parçası olarak görüldüğünden Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer tutmuşlardır. "Efendiler; hepiniz milletvekili olabilirsiniz; bakan olabilirsiniz; dahası, Cumhurbaşkanı olabilirsiniz. Ama sanatçı olamazsınız" (11 Nisan 1930) diye biten veciz sözü, sanata ve sanatçıya verdiği değeri açıkça ifade etmektedir. Milli Musiki Mektebi'nden, Musiki ve Temsil Akademisine, oradan Devlet Konservatuar'ına, Tatbikat Sahnesi'ne, ve nihayetinde Devlet Tiyatrosu ve Devlet Opera ve Balesi'ne uzanan kısacık süre bütün bu işlerin yapılıp gerçekleşmesinin ne kadar mucizevi olduğunun kanıtı gibidir. Halk Evleri ile toplumu kültür sanat yoluyla zenginleştirmek ve bu zenginliği profesyonel topluluklarla tamamlamak, çizilen Kültür politikasının doğal sonuçlarıdır. Köy Enstitüleri, Halk Evleri topyekün kültürel kalkınmanın aygıtları olmuşlardır. Bu iki önemli oluşumun çok kısa sayılacak bir zaman diliminde ortadan kaldırılmış olması kültürel kalkınmamızın bir yanını önemli ölçüde aksatmıştır.

1949 tarihinde başlayan serüven henüz çok genç sayılır. Gelenek oluşturmanın yüz yıllara ihtiyaç duyduğu muhakkaktır. Sanat Kurumları henüz olgunlaşma evresinde sayılmalıdırlar. Bu var olma sürecinde de pek çok eksikleri ortaya çıkacak ve elbette eleştirilere maruz kalacaklardır. Kuruluş aşamasında bulunan ara formüller bugün kurumların

ve çalışanlarının başına fena halde çorap örmektedir. Sosyolog ve Kültür Bakanlığı eski Müsteşarı Emre Kongar durumu şöyle özetliyor,

Sanatçısına destek vermek isteyen Cumhuriyet, onu "memurluk" şemsiyesi altına almıştır. "Memurluk şemsiyesi" , bir yandan sanatçılara maddî destek sağlarken, öte yandan onları "memuriyetin" bazı sorunları ile de karşı karşıya bırakmaktadır. Siyasal iktidarların, "bürokrasi" üzerindeki olumsuz denetimi sanatçıları da, ister istemez etkilemektedir. Ayrıca burada daha da önemli bir sorun, farklı siyasal görüşteki iktidarların, sanatı, kendi görüşlerine göre, en yumuşak tabirle, "yönlendirmek" istemeleridir. Böylece, sanatçısını, korumak ve desteklemek için, "devlet memuru" yapan görüş, onu "memur gibi itip kakmak isteyen" bir zihniyete dönüşmektedir.(<http://www.kongar.org/>)

Tanıtmak, sevdirmek, güçlendirmek ve yaygınlaştırmak ilkeleri üzerine kurulan sanat kurumları, bu amaçlara ulaşmak noktasında kaçınılmaz olarak zaman zaman tikanıklıklar yaşamışlardır. Devlet Tiyatroları' da bu süreçte gerek istihdam politikaları gerekse istikrarsız yönetim süreçleriyle bu sıkıntılı hali derinden hissetmiştir. 1949' da bir avuç sanatçıyla ve tek merkezde iki sahneyle yola çıkan Tiyatro bugün 12 yerleşik merkezde 40' a yakın sahnede, her yıl ürettiği 100' den fazla prodüksiyon ile halka ucuz ve kaliteli bir kültür hizmeti sunmaktadır. Çeperi bu kadar genişlemiş bir yapının 1949 koşullarında hazırlanmış bir yasal düzenlemeyle yürütülmesi artık olanaksız hale gelmiştir. Mevcut durumu koruyarak yola devam etmekte ısrarcı olmak tam bir aymazlık olur. Kaldı ki Devlet Tiyatroları içinde değişim tartışmalarının hararetle yaşandığı dönemlerde sanatçılardan bir kısmının statükoyu devam ettirmek, mevcut durumu korumak gibi bir irade sergiledikleri gözlemlenmiştir.Çalışanlar arasında "yenilenme" nin nasıl ve ne üzerinden olacağı konusunda bir uzlaşma sağlanamamış olması krizin bugüne dek aşılmasının başlıca nedenlerinden biridir. 'Büyüme' yerine 'irileşme' tercih edildiği için alt yapısı pek de hazır olmadan açılan bölgeler kurumu hantallaştırmış, çalışanlarda,hayal kırıklıklarına, motivasyon kayıplarına yol açmıştır. Muhsin Ertuğrul'un istediği 'Bölge Tiyatroları' modelinde önerdiği öz kaynaklardan beslenme ilkesi göz ardı edilmiştir. Yani yerel okullardan yetişen, bölgeyi, insanını,koşullarını bilen, tanıyan tiyatrocular bölgelerin kadrosunda istihdam edilmemişlerdir.Bu da taşıma suyla değirmen döndürmek atasözünün gerçekleşmesine neden olmuştur.Üretilen işlerin kalitesi hızla düşmüş,adet yerini bulsun diye oynanan oyunlara çok sık rastlanır olmuştur sahnelerde.Bir başka sıkıntı bölgelerde faaliyet gösteren tiyatroların bir çoğu bölgelerinin biricdiği olmasına

karşın akşamdan akşama perde açmanın ötesine geçememişler,bölgeyle sağlıklı bir entegrasyon gerçekleştirememişlerdir.Bu da dışarıdan bakan gözler için,kendini yüksekte gören, burnu havada,kibirli bir duruş olarak algılanmıştır.Oysa ki Devlet Tiyatroları kuruluşundan bugüne Ülkenin kültür sanat yaşamına çok önemli hizmetler sunmuştur.Köy, kasaba, bucak, il demeden her yere Tiyatro taşımıştır. Bugün ancak birkaç büyük kentimiz Devlet Tiyatrosu dışında tiyatro seyretme şansına sahiptir. Profesyonel hiçbir tiyatro Anadolu genelinde yaşam şansı bulamamaktadır. Bu koşullarda TÜSAK yasasıyla gündeme gelen ödenekli sanat kurumlarının kapatılması gerçekleşirse 1920'lere bir geri dönüş olacaktır. Kalitesi tartışmalı, eski deyişle "çadır tiyatroları" na yol açılacak, rant uğruna ülkenin Cumhuriyet'le elde ettiği kazanımlar çöpe atılacaktır.Eğer 1923 'e bir karşı devrimle cevap vermek gibi bir niyetimiz yoksa bu yasaya destek vermek tam bir aymazlıktır. O halde: Mevcut yasa artık taşıyıcı özelliğini kaybettiğine göre bir "Yeniden Yapılanma" hamlesi kaçınılmazdır. Tez boyunca irdelenen tarihsel süreçte ortaya atılmış tüm tasarı ve önerilerden çıkarılacak sonuçlar bu yeniden yapılanma hareketinin yol haritasıdır. Burada önerilecek model 'kapatmak' yerine 'çoğaltma'yı hedefleyen bir model olacaktır. Özetle, Devlet tiyatrosu' nun bulunduğu bütün illerdeki birimleri kendi başlarına bir bölge tiyatrosu oluşturacaklardır. Örneğin Bursa Devlet Tiyatrosu Müdürlüğü bağımsız, özerk bir tiyatro olarak yapılanacaktır. İki sahne üzerinden tasarlanmış mevcut yasa küçük revizyonlarla her bir tiyatro için iyi bir referanstır. Bugünkü Genel Müdürlük sanatsal fonksiyonları olmayan, idari ve lojistik bir koordinasyon görevi üstlenecektir.Dekor kostüm gibi ihtiyaçların temininde, atölyelerin kullanımında ortak hareket edilecektir.İhtiyaca göre ana bölgelerde yeni atölyeler oluşturulacaktır.Bu Bölge Tiyatroları kendi özerk yapıları için bir çatı örgütlenmesine bağlı olarak çalışacaklardır.Genel Müdürlük de bu çatıya bağlı bir masa olarak düşünülmelidir. Art's Council modelinde olduğu gibi geniş katılımlı bir 'senato' oluşturulmalı, görevlendirme, bütçe gibi işler bu senato eliyle tayin edilmelidir. Bölge Tiyatrolarının Genel Sanat Yönetmenleri kişisel başvuruları ya da 'senato'nun önerisiyle, belirli sürelerde ,bir poje dahilinde görevlendirilirler.Mevcut kadrolar kurucu kadrolar kabul edilip mevcut statülerini korurken yeni kadrolar herkese açık seçmelerle ve ihtiyaca göre sözleşmeli ve süreli olarak kurulmalıdır.Yukarıda oluşacak 'Senato' da Akademisyenler,Meslek örgütlerinin temsilcileri,Bölge sanat yönetmenleri,İlgili Bakanlık

temsilcileri, Sanatçı ve Teknik kadroların temsilcileri bulunmalıdır. Seçilmişlerin oranı mutlak atanmışlardan fazla olmalıdır ki TÜSAK' ta düşülen komik durum ortaya çıkmasın. Tiyatrolar kendi repertuarlarını ve programlarını oluşturmakta özgürdürler. Belirli dönemlerde öngörülen hedeflerin tutturulup tutturulamadığı konusunda 'Senato'nun oluşturacağı denetim mekanizmalarına hesap verirler. Bütçelerinin bir kısmını hazineden, bir kısmını hizmet götördükleri yerel yönetimlerden, kalan kısmını da hizmet götördükleri bölgede faaliyet gösteren belirli kapasitedeki ticari kuruluşlardan toplanacak vergilerden oluştururlar. Ayrıca kurulacak döner sermaye sistemleriyle kendi üretimlerinin pazarlanması ve satışı yoluyla, bilet gelirleriyle, üretilecek film ve yayınların satışıyla vb. elde edilecek gelirlerin bütçeye aktarımı yoluyla finansal destek elde ederler.

Bugün ülkemizde 60'ın üzerinde özel ya da devlet üniversitelerine bağlı tiyatro eğitimi veren okulumuz vardır. Bu sayıya hergün bir yenis eklenmektedir. Bu durum çok sayıda yetişmiş işsiz oyuncu demektir. Bugün itibariyle binlerle ifade edilen sayıdadır ve her yıl üzerlerine yenileri eklenmektedir. Önerilen Bölge Tiyatrolarının sayısını ve etkinlik alanını arttırmak buradaki potansiyelinde aktif biçimde kullanılır hale gelmesini sağlayacaktır. Bugün birçok Belediye, kanunlarında var olmasına rağmen Tiyatro müdürlükleri oluşturmaktan şu ya da bu nedenle uzak durmaktadırlar. Böylece Belediyeleri de bir biçimde sisteme dahil etmiş olacağız böylece. Bu model belediyelerin bağımsız tiyatrolar kurmalarına da engel değildir. Ulusal ve uluslararası kanallar açarak gerek bölgelerine gerek çalışanlarına önemli katkılar sunarlarken , oluşturacakları kurslar ve atölye çalışmalarıyla bölgenin gençlerine önemli bir eğitim hizmeti sağlayacaklardır. TÜSAK'ta olduğu gibi bir toptancı model düşünülüyorsa burada önerilen yapıların her biri oluşturulacak ödenekli tiyatrolar masası üzerinden sisteme dahil edilebilirler. 'Senato' genişletilerek farklı disiplinler de istenirse farklı masalar aracılığıyla sisteme eklenebilirler.

Ödenekli kurumlarımız için olmazsa olmaz tek konu bağımsız ve özgür yaratma ortamıdır. Bu yüzden 'özerklik' temel taleptir. Her türlü müdahalenin uzağında, popülizme düşmeden, sanatı tek tipleştirmeden yapmanın, sevdirmenin ve yaygınlaştırmanın yolları mutlak bulunmalıdır. Herkesin sanata ulaşım hakkı özenle gözetilmelidir.

14. KAYNAKLAR

Kitaplar

- Aristoteles;(2006).Poetika ;Çev.İsmail Tunalı.İstanbul:Remzi Kitabevi
- And,M.(1973). *50 Yıllık Türk Tiyatrosu*.İstanbul:Baha Matbaası
- And,M.(1983). *Türk Tiyatrosunun Evreleri*. Ankara: Turhan Yayınevi
- And ,M. (1994). *Türk Tiyatro Tarihi*.İstanbul: İletişim Yayınları
- And, M. (2004). *Başlangıcından 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*. İletişim Yayınları,İstanbul.
- Anıl ,Ç. (1996). *Kültür ve Politika*.Gündoğan Yayınları: Ankara.
- Broket ,O. G.(1923). *Tiyatro Tarihi* .(Türkçe baskıyı Yayına Hazırlayan: İnönü Bayramoğlu),Ankara: Dost Kitabevi
- Dorian ,F.(1964). Commitment To Culture.(akt.:Konur.S.30) .University of Pittsburg Press
- Ertuğrul, M.(2006).*Benden Sonra Tufan Olmasın*.İstanbul: Remzi Kitabevi
- Gürzap, C,(2012) .*Perde Arkasından*. İstanbul:Remzi Kitabevi.
- Freakley V. ve Sutton R.(2000). *To Bussiness in the Performing Arts*. The Bath Press:London
- Fuat, M. (2003). *Tiyatro Tarihi*. MSM Yayınları; İstanbul .
- Kongar, E.(2006). *Ben Müsteşarken*. İstanbul: Remzi Kitabevi .
- Konur, T. (2001). *Devlet-Tiyatro İlişkisi*. Dost Kitabevi: Ankara.
- Mucuk,İ.(2003). *Modern İşletmecilik*, (14. Basım). İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Şener,S.(2000). *Cumhuriyet'in 75. Yılında Türk Tiyatrosu* . Ankara:İş Bankası Kültür Yayınları
- Lee,V.(1970).Quesst for A Public. s.26(;akt:konur,2001,s.31),Cabbridge,Massachusetts
- Şener,S. (2006). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. Ankara:Dost Kitabevi.
- Tartan,F. (1997). *Altmışında Bir TazeAnkara*,1.Cilt:Devlet Tiyatroları Vakfı Yayınları.
- Tartan, F.(1999). *Devlet Tiyatrosu 50 Yaşında* .Ankara :EGS Bank Bilim Kültür ve Sanat Yayınları
- TOBAV. (1992). *1.Mersin Uluslararası Tiyatro Yönetimi ve İşletmecilik Sorunları Semineri*. Ankara:TOBAV tarafından bastırılmıştır
- TOBAV .(1997). Türkiye Tiyatro Kurultayı.Ankara:TOBAV Yayını
- Topuz ,H.(1998). *Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları*. Adam Yayınları: İstanbul

Sürelî Yayınlar/Broşürler

- Altan, Ç.(1950). "Tarus ve Tiyatromuz".Yeni Adam, 26 Ekim 1950
- And, M.(1981).*La Comedie Française 300 Yaşında*.Sanat Olayı , Ocak , sayı 1, s: 56
- Baktıaya,E.(2013).'*Sanat Kurulu İşini Erbabına Sorduk*'.Milliyet Sanat Dergisi.Temmuz.
- Çelik,Ö.(2014) .Star gazetesi.30 Nisan
- Devlet Konservatuvarı .(1943).Temsil Bayramı Broşürü Ankara: Maarif Matbaası
S:12-16
- Ertuğrul,M.(1940).*Türk Tiyatrosu Dergisi* ,13 Şubat,sayı 1;s:113
- Ertuğrul ,M.(1963).'*Azatlanmış Tiyatro*'.Cumhuriyet,17 Şubat ,s.2
- Ferdi Merter,F.(1979). 'Oyun ' sayı:7, s.20
- Kovancılar,B.ve Kahrıman H.(2007), *Devlet-Sanat İlişkisi: Sanat Desteklerinin Dayandığı Argümanlar*.Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Cilt: 44 Sayı:513
- Taner,H.(1960).Türk Oyun Yazarlarına Karşı Tiyatroların Tutumu Ne Olmalıdır?.Tercüman,
15 Nisan
- Tekerek, N. ve İ,(2008).*Devlet,İşletmecilik,Meta-ürün ve Tiyatro İlişkisi*.Tiyatro Araştırmaları Dergisi sayı 25,s21-36
- TOBAV.(1987). *Tiyatro Sanatı ve Devlet Tiyatroları Üzerine Düşünceler* (Broşür) Ankara
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.(1989). *Türk Tiyatro Politikası* (Broşür) Rev:01 Ankara
- Sav,A.(1989).Milliyet Sanat Dergisi,15 Haziran,sayı 568.
- Yayla,A.(2005).'*Devlet Tiyatroları Kapatılmalı mı?*'Zaman Gazetesi.2 Eylül.

Yayınlanmamış tezler

- Haşar,S.(2008) .*Bir Cumhuriyet Kurumu Olarak Devlet Tiyatroları ,1980 Sonrası Ortaya Çıkan Değişim Politikaları ve Devlet Tiyatroları Sanatçılarının Geliştirdiği Yeniden Yapılanma Çalışmaları*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri
- Tezuçan,D.(2006).*Türk Tiyatrosunun Gelişimine Kültür Politikalarının Etkisi*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi ,YTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kurultay , Seminer ,Panel, Sunumlar

- Erten, Y. (1991) .TOBAV adına sunum,I. *Mersin Uluslararası Tiyatro Yönetimi ve İşletmecilik Sorunları Semineri*. TOBAV, 17-18-19 Mayıs

- Umberg, G. (2000) .Almanya - Darmmsstadt Oper. Genel Sanat Yönetmeni olarak sunum ,*Devlet Müzik ve Sahne Sanatları Kurumlarının Yapılanma ve İşleyişinde Çağdaş Modeller Görüşler ve Sempozyumu*. 11 – 14 Ekim, Ankara
- Huges, P.(2000) .BBC Senfoni Orkestrası Genel Yönetmeni olarak sunum ,*Devlet Müzik ve Sahne Sanatları Kurumlarının Yapılanma ve İşleyişinde Çağdaş Modeller Görüşler ve Sempozyumu* . 11 – 14 Ekim ,Ankara

İnternet

Tiyatro Tarihi

www.cwu.edu/~robinsos/.../Theatre_History/

http://tr.wikipedia.org/wiki/Türk_tiyatrosu#

Haber

<http://www.tvhaber.com/video/2320/gunay-sumeyye-erdogan-krizini-yorumladi.html>

<http://www.cnnturk.com/2011/dunya/04/14/tiyatro.krizi.icin.erdogan.ne.dedi/613214.0/>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/20450098.asp>
30.04.2012<http://www.toplumdusmani.net/modules/wordbook/>

Kurumsal

Özerk Sanat Konseyi

www.ozerk-sanat-konseyi.org/yasatasarisitaslasi.html

İngiliz Sanat Konseyi

<http://www.artscouncil.org.uk/funding/>

Devlet Tiyatroları

www.devletiyatro.gov.tr

Kültür ve Turizm Bakanlığı

www.kultur.gov.tr (8 Şubat 2008)

Unesco

www.unesco.org/culture

Amerika Kültür Sanat Vakfı

<http://www.nea.gov/grants/apply/Partnership/mission.html>

Kişisel Web Sitesi

<http://www.kongar.org/>

Yasalar

Devlet Tiyatrolarının Kuruluş Kanunu

Kanun No: 5441, Kabul Tarihi: 10/06/1949, Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi:
16/06/1949, Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 7234

15. EKLER

EK 1: Devlet Tiyatrosu Kuruluş Kanunu

DEVLET TİYATROLARININ KURULUŞ KANUNU

KANUN NO: 5441

Kabul Tarihi: 10/06/1949

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 16/06/1949

Yayımlandığı Resmi Gazete Sayısı: 7234

Madde 1 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Ankara'da Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı tüzel kişiliği haiz,"Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Devlet Tiyatroları bir Genel Müdür tarafından yönetilir.

Genel Müdürün emrinde yeteri kadar Genel Müdür yardımcısı bulunur.

Genel Müdürlük Bakanın onayı ile yurt içinde ve yurt dışında milli ve milletlerarası festivaller ile turneler tertib edebilir.

Genel Müdürlük mali, idari ve teknik imkanların müsaadesi içinde Ankara'da ve memleketin lüzum göreceği yerlerinde tiyatrolar kurabilir, mevcutları birleştirir ve bunları kaldırabilir. İhtiyaca göre Ankara ve İstanbul dışında Genel Müdürlüğe bağlı olarak kurulacak tiyatrolar, tercihan rejisör niteliğinde bir müdür yönetiminde kendi kadrosundaki sanatkar ve uzman memurlar veya merkezden gönderilecek sanatkar, uzman memurlarla çalıştırabileceği gibi tertiplenecek turnelerle de faaliyette bulundurulabilir.

Madde 2 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Devlet Tiyatrolarında oynanacak eserler edebi kurul tarafından seçilir. Bu kurul sanat ve edebiyat alanında tanınmış 3 kişi ile genel müdür, başrejisör, başdramaturg ve bir sanatkardan teşekkül eder. Kurul başkanını kendi üyeleri arasından seçer.

Edebi kurul salt çoğunlukla toplanır ve bu toplantıda bulunanların salt çokluğu ile karar verir.

Başdramaturg emrinde yeteri kadar dramaturg bulunur.

Edebi kurulun tiyatroda memur bulunmayan üyelerine her toplantı için 100 lira toplantı ödeneği verilir.

Madde 3 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

A) Devlet Tiyatrolarının sanat, teknik ve bu kanunda gösterilen işlerine bakmak üzere; Edebi Kurul Başkanı, başrejisör, sanat teknik müdürü, müzik işleri yöneticisi, genel müdürün görevlendireceği bir sanatkardan mürekkep "Sanat ve Yönetim" Kurulu vardır. Genel müdür, bu kurulun başkanıdır.

B) Devlet Tiyatrolarının disiplin işlerine bakmak üzere başrejisör, hukuk müşaviri, özlük işleri müdürü, Devlet Tiyatrosu personelinin kendi aralarından gizli oyla seçeceği bir sanatkardan mürekkep "Disiplin Kurulu"

vardır. Genel Müdür veya yardımcılarında biri bu kurulun başkanıdır. Sanat ve Yönetim Kurulu ile Disiplin Kurulu salt çoğunlukla toplanır ve bu toplantıda bulunanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Madde 4 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Devlet Tiyatrolarında;

A) (Değişik bent: 27/05/1983 - 2833/1 md.) Genel Müdür, Kültür ve Turizm Bakanının teklifi üzerine, yükseköğretim kurumlarının birinden mezun, özel veya kamu kuruluşlarında veya bunların her ikisinde en az 15 yıl hizmet görmüş; sahne hayatında başarılarıyla tanınmış sanatçılar, tiyatro yazarları, eleştirmenleri, temayüz etmiş tiyatro yönetmenleri ile üniversitelerde tiyatro sanatı dalında görev yapan öğretim elemanları arasından, müşterek kararname ile, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 59 uncu maddesi hükmüne göre,

B) Başrejisör, Genel Müdür yardımcıları ve yabancı uzmanlar Genel Müdürün teklifi üzerine Kültür ve Turizm Bakanı tarafından,

C) Edebi Heyetin sanat ve edebiyat alanında tanınmış 3 üyesi Kültür ve Turizm Bakanı tarafından, sanatkar üyesi ise Devlet Tiyatrosu sanatkarları arasından Genel Müdür tarafından,

D) Devlet Tiyatroları kadrosunda bulunan diğer her çeşit görevliler Genel Müdür tarafından, göreve alınırlar.

Madde 5 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

A) Başrejisör, rejisörler, aktör ve aktrisler, rejisi asistanları, müzik işleri yöneticisi ile başkorpetitör, tiyatro orkestrası, korusu ve balesi ile müzikli tiyatro icracıları, sanat teknik müdürü ve dekoratörler, kostüm kreatörleri Devlet Tiyatroları Sanatkar memurlardır.

B) Başdramaturg ve dramaturglar, teknik müdür, başrealizatör, başışık uzmanı, başperukacı, korpetitör, bale piyanisti de Devlet Tiyatroları uygulatıcı uzman memurlarıdır.

C) Kondüvitler, süflörler, atelye şefleri, sahne makyajcıları ve perukacıları, atelye ressamaları, butaforlar, sahne ışıkçıları, sahne set ve makinist ve makinistleri, sahne marangozları, sahne demircileri, sahne terzileri, sahne kunduracıları, kaşörler, sahne amirleri ve yardımcıları, sahne kostümcüleri, aksesuarıcılar, sahne uzmanları ile sanat ve yönetim kurulu tarafından görevlerinin özelliği belirtilecek ihtisası bulunan elemanlar da Devlet Tiyatroları uzman memurları adını alırlar.

6388 sayılı Kanun hükümleri Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü uygulatıcı uzman memurları hakkında da, uygulanır. Uzman memurlardan kondüvit ve süflörler 6388 sayılı Kanunun Devlet Tiyatroları sanatkarlarına şamil olan hükümlerinden diğer uzman memurlar da aynı kanunun 3 üncü maddesi hariç diğer hükümlerinden faydalanırlar.

Devlet, Tiyatroları sanatkar memurları, uygulatıcı uzman memurları ve uzman memurları sanat ve yönetim kurulu kararı üzerine Genel Müdürlüğe aralarında yapılacak bir yıl süreli idari sözleşmelerle göreve alınırlar. Yapılacak idari sözleşmelere bu maddede belirtilen hizmet özellikleri de yazılır. Bunların sözleşmelerinin sonunda hizmete devamları da aynı usule tabidir.

Mali hakları ve özellikleri bu kanun içinde kalmak ve Devlet memuru niteliklerine hanel gelmemek üzere sanatkar memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurların

hizmete alınma, hizmete devamı şekilleri ile sair özellik ve yükümlülükleri idari sözleşmelerinde belirtilir.

Madde 6 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Devlet konservatuvarları mezunları, stajyer kadrolarına göre idari sözleşmeye tabi olmaksızın Devlet Tiyatrolarına alınırlar. Bunlar bir yıl süre ile stajyer olarak çalışırlar. Bu sürenin bitiminde sanat ve yönetim kurulu tarafından sınava tabi tutularak başarı gösterenler kabiliyetlerine göre derecelere ayrılarak sanatkarlığa alınır ve idari sözleşmeye bağlanırlar.

Sınav sonucunda başarı gösteremiyenler veya bunlardan sanat ve yönetim kurulu kararı ile bir yıl daha staja tabi tutulmasına lüzum görülenler için ikinci yıl sonunda, yeniden yapılacak sınavda başarı sağlayamazlarsa görevden çıkarılırlar. Bunlardan mecburi hizmeti olanlar Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun göreceği hizmetlerde çalıştırılırlar.

Stajyerler, staj süresi içinde idari sözleşmeli sanatkarlara ait haklardan yararlanırlar ve yükümlülüklerden sorumlu olurlar.

Madde 7 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Devlet Tiyatrolarına ilk defa idari sözleşme ile girecek sanatkarlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlar sanat ve yönetim kurulu tarafından sınava tabi tutulurlar. Sınav sonunda başarı gösterenler kabiliyetlerine göre derecelendirilirler.

Memleketin sahne hayatında öteden beri yüksek başarılarıyla tanınmış olanlar, sanat ve yönetim kurulu kararıyla sınavsız olarak Devlet Tiyatroları sanatkarlığına alınabilirler. Bunlarla da idari sözleşme yapılır.

Madde 8 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Sanat ve Yönetim Kurulu bareme, kıdeme ve süreye bakılmaksızın sözleşmelerinin yenilenmesi sırasında sanatkar memurlara, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlarla sair idari sözleşmeli görevlilerin derecelerini göstermiş oldukları ehliyeteye göre kararlaştırır. Ücretleri indirmeye ve yükseltmeye Sanat ve Yönetim Kurulu yetkilidir. Ancak bu indirme, yükseltme emeklilikle iktisabedilen hakları ihlal edemez. Mukavelenin feshi halinde genel hükümler uygulanır.

Madde 9 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Genel Müdürlüğe sanatkar memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlar ile sair sözleşmeli görevliler arasında yapılacak idari sözleşmeler noter huzurunda yapılmış sözleşmeler hükmündedir. Ve hiçbir harç, vergi ve resme tabi değildir.

Madde 10 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

A) Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü sanatkarları, uygulatıcı uzman memurları ile uzman memurları ve stajyerler tespit edilecek ehliyet ve iktidarları nazarı itibara alınarak aşağıda gösterilen ücretlerle çalıştırılırlar:

Stajyerler ayda 1200.TL.

Uzman memurlar ayda 800 3500.TL"

Uygulatıcı uzman memurlar ayda 1 000 4250.TL"

Sanatkar memurlar ayda 1 500 5500.TL"

B) Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne en yüksek sanatkar memur ücretine ilave olarak Bakanlar Kurulunca tayin edilecek miktarda idare ve temsil ödeneği verilir.

C) Sanatkarlar içkili gazino ve buna benzer yerlerde çalışamazlar. Aksi halde sözleşmeleri Genel Müdürlüğe re'sen feshedilir.

Madde 11 - (Mülga madde: 11/03/1954 - 6388/5 md.)

Madde 12 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

Devlet Tiyatrolarının gelirleri:

a) Genel bütçenin Kültür ve Turizm Bakanlığı kısmının "Eğitim kurumları giderleri"

tertibinden ayrılan ödenek,

b) Temsillerden elde edilecek hasılat,

c) Tanıtıcı ve aydınlatıcı yayınlardan temin olunacak gelirler,

d) Tiyatro Faaliyetinden yararlanan il özel idareleri ile belediyelerince yapılabilecek bağışlar,

e) Her çeşit bağışlar ve diğer çeşitli gelirler,

f) Tertiplenecek milli ve milletlerarası festivallerden elde edilecek hasılatın ibarettir.

Madde 13 - Devlete ait binalardan Devlet Tiyatrosuna lüzumlu görülenler Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi üzerine Maliye Bakanlığınca eşya ve tesisleriyle beraber bu müesseseye parasız olarak tahsis edilebilir.

Madde 14 - Devlet Tiyatrosu muamelelerinde 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanunu ile 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu hükümleri uygulanmaz. Müessesenin alım ve satım muameleleriyle hesap usulleri Maliye ve Kültür ve Turizm Bakanlıklarınca müştereken tesbit olunacak esaslara göre yürütülür. Devlet Tiyatrosunun hasılat ve muameleleri her türlü vergi, harç ve resimlerden muaftır.

Madde 15 - (Değişik madde: 13/03/1990 - KHK - 409/1 md.)

Devlet Tiyatrosunun bütçesi her yıl Maliye ve Gümrük Bakanlığının olumlu görüşü üzerine Yönetim Kurulunca hazırlanır ve Kültür Bakanlığınca tasdik edilir.

Madde 16 - (Mülga madde: 25/03/1957 - 6940/25 md.)

Madde 17 - (Mülga madde: 14/07/1970 - 1310/3 md.)

Madde 18 - (Değişik madde: 14/07/1970 - 1310/1 md.)

A) Devlet Tiyatroları sanatkarlarını ve diğer idari sözleşmeli memurlarını görgü, bilgi ve ihtisaslarını artırmak amacıyla, yol parasını ve almakta oldukları aylık ücretleri, müessese bütçesinden ödenmek suretiyle en çok bir yıla kadar ve beş yıl içinde bir defaya mahsus olmak üzere, yabancı ülkelere göndermeye, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü yetkilidir. Bu konuda, Sanat ve Yönetim Kurulundan karar alınır. Bu madde uyarınca kendilerine izin verilmiş olanların memuriyetleri ile buna ait her türlü hak ve yükümlülükleri saklı kalır.

B) Devlet Tiyatroları mensuplarının hastalık veya her türlü estetik, cerrahi ameliyat ve müdahaleye maruz kalmaları halinde, lüzum ve zaruretlere göre yurt içinde veya dışında münferiden veya ferakat ile muayene ve tedavi ettirmeye gerekli ilaç, protez ve sair masraflarıyla cenaze masraflarını yapmaya Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü yetkilidir.

Tedavi, ameliyat ve müdahalenin yurt dışında yapılması gerektiği takdirde, bu konuda Sanat ve Yönetim Kurulundan karar alınır.

C) Bilgi ve görgü maksadıyla yabancı memleketlere gönderilen sanatkar ve diğer görevliler yurda dönüşlerinde yabancı memleketlerde kaldıkları sürenin birbuçuk katı kadar mecburi hizmetle yükümlüdürler.

Madde 19 - Sanatkarların sözleşme prim, tedavi, ayrılış ve ölüm tazminatı, askerlik, izin, yaztatili aylarında Devlet Tiyatrosu dışında kendi hesaplarına çalışma, yolluk, inceleme seyahati ve disiplin işleriyle yabancı sanatkar ve trup getirme ve Tiyatronun iç ve yönetim işleri bir tüzükle belirtilir.

Madde 20 - (Değişik madde: 07/02/1990 - 3612/25 md.)

Devlet Tiyatrosunun, Kültür Bakanlığınca tasdik edilecek olan bütçesi ve buna dayanılarak yıl içinde yapılacak giderlere ve gelirlere ait evrak, tetkik ve vize edilmek üzere kesinhesap cetvelleriyle birlikte yıl sonlarından itibaren en çok üç ay içinde Sayıştaya gönderilir.

Madde 21 - Milli Eğitim Bakanlığı kuruluş kadroları hakkındaki 10/06/1946 tarihli ve 4926 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin 8 işaretli kısmının (Tatbikat sahnesi) başlığı altındaki kadrolarla aynı kanuna bağlı (2) sayılı cetvelin 6 işaretli kısmının (Devlet Konservatuarı, başlığı altındaki kadrolardan, bağlı (1) sayılı cetvelde gösterilenler kaldırılmıştır.

Madde 22 - 16/12/1940 tarihli ve 3942 sayılı kanuna aşağıdaki madde eklenmiştir:

Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası konserlerinden elde edilecek giriş ücretlerinin yarısı Maliye ve Kültür ve Turizm Bakanlıklarınca belirtilecek esaslara göre orkestra üyelerine ödenir.

Madde 23 - Devlet Konservatuarında parasız yatılı okuyanlardan Devlet Tiyatrosu sanatkarlığına alınan stajyer ve sözleşmeli sanatkarların burada geçirdikleri süre mecburi hizmetlerine mahsup olunur.

Madde 24 - 20/05/1940 tarihli ve 3829 sayılı kanunun 7 ve 9 uncu maddeleriyle 10 uncu maddesinin Devlet Tiyatrosuna alınacak mezunlar hakkındaki hükümleri, keza aynı kanunun 05/03/1945 tarihli ve 4702 sayılı kanunun birinci maddesiyle değiştirilen 8 inci maddesi,

12/06/1936 tarihli ve 3045 sayılı kanunun 05/03/1945 tarihli ve 4701 sayılı kanunun 3 üncü maddesiyle değiştirilen geçici birinci maddesi, 16/12/1940 tarihli ve 3942 sayılı kanunda temsile ait hükümler ve 4450 sayılı kanun kaldırılmıştır.

Madde 25 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 26 - Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

Ek Madde 1 - (Ek madde: 14/07/1970 - 1310/2 md; Mülga madde: 19/06/1979 - 2252/11 md.)

Ek Madde 2 - (Ek madde: 14/07/1970 - 1310/2 md.)

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünce tertibedilecek yurt içi turne faaliyetlerine katılacak sanatkar memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlarla diğer görevlilere ödenecek harcırah yevmiyeleri 75 lirayı geçmemek üzere her yıl Sanat ve Yönetim Kurulunca tespit edilir. Turnelerdeki ikamet yerleri Genel Müdürlükçe temin edilir ve parası da Genel Müdürlük bütçesinden ödenir.

Turne ile ilgili seyahatlerin zamanı ve hangi vasıtalar ile yapılacağı Genel Müdürlükçe tayin olunur. Harcırah yevmiyelerinde her hangi bir kesinti yapılamaz ve otel ücreti tenzil edilmez. Yurt dışı turne faaliyetlerine ait yolluk ve harcırahlar hakkında genel hükümler uygulanır.

Ek Madde 3 - (Ek madde: 14/07/1970 - 1310/2 md.)

İki ayrı görevi aynı zamanda yapan sanatkarlara, ikinci görevi için, bu sanatkarların almakta olduğu ücretin bir aylık tutarını geçmemek ve yılda bir defa olmak üzere Sanat ve Yönetim Kurulunca tespit edilecek miktarda ek ücret ödenebilir.

Ek Madde 4 - (Ek madde: 14/07/1970 - 1310/2 md.)

Devlet Tiyatroları mensupları 7244, 263 ve 819 sayılı kanunlarla tanınan haklardan yararlanırlar. İdari sözleşmeli memurlara ödenecek meblağ, idari sözleşmelerle belli edilen aylıklara ilave edilmek suretiyle hesaplanır.

Ek Madde 5 - (Ek madde: 14/07/1970 - 1310/2 md.)

657 sayılı Kanunla değerlendirme, sınav ve ödül kurullarına verilen görevler, Sanat ve Yönetim Kurulu tarafından ifa edilir.

Ek Madde 6 - (Ek madde: 14/07/1970 - 1310/2 md.)

274 ve 275 sayılı kanunların hükümleri Devlet Tiyatrosu mensupları için uygulanmaz.

Ek Madde 7 - (Ek madde: 17/03/1983 - KHK 58/2 md.; Aynen kabul 27/05/1983 -2833/2md.)

Kanunda geçen Milli Eğitim Bakanı ifadeleri, Kültür ve Turizm Bakanı, Milli Eğitim Bakanlığı ifadeleri de, Kültür ve Turizm Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

Geçici Madde 1 - Devlet Konservatuarı ve Cumhurbaşkanlığı Filarmonik Orkestrası döner sermayesi hakkındaki 4450 sayılı kanunla verilmiş olan döner sermayenin sonradan yapılmış olan ilaveler de dahil olmak ve bu kanunun yürürlüğe girdiği tarih esas tutulmak üzere kanunun yürürlüğünden itibaren Maliye ve Kültür ve Turizm Bakanlıkları tarafından bir ay içerisinde bir bilançosu yaptırılır. Döner sermayenin bu bilançoya göre tahakkuk eden nakit ve bu mahiyette olan menkul kıymetteki mevcudu ile her türlü hak ve borçları Hazineye geçer. Döner sermayeden sağlanmış olan her çeşit menkul eşya mefruşat ve demirbaş Devlet Tiyatrosuna devrolunur.

Geçici Madde 2 - Devlet Konservatuarı tatbikat sahnesinde çalışmış olanlar Devlet Tiyatrosu sanatkarlığına alındıktan sonra bunların ayrılma ve ölüm tazminatı hesaplanırken tatbikat sahnesinde geçmiş olan hizmet süreleri, kadro ünvanlarına bakılmaksızın, Devlet Tiyatrosunda geçmiş gibi sayılır. Tatbikat sahnesinde kazandıkları emeklilik hakları muteber olmaz.

Geçici Madde 3 - 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı (D) işaretli cetvelin Milli Eğitim Bakanlığı kısmında Ankara Devlet Konservatuarı başlığı altında gösterilen kadrolardan, bağlı (2) sayılı cetvelde yazılı kadrolar kaldırılmıştır.

Geçici Madde 4 - 1949 yılı Bütçe Kanununa bağlı (A) işaretli cetvelin Milli Eğitim Bakanlığı kısmındaki ilişik (3) sayılı cetvelde gösterilen tertiplerden (353 015) lira aynı kısımda Devlet Tiyatrosuna yardım adıyla yeniden açılan 613/A bölümüne olağanüstü ödenek olarak aktarılmıştır.

Geçici Madde 5 - (Ek madde: 14/07/1970 - 1310/4 md.)

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Kanunu kabul edilip yürürlüğe girinceye kadar 5441 sayılı Kanunun opera ile ilgili hükümleri uygulanır.

EK 2 : Türk Tiyatro Politikası – Kùltür Ve Turizm Bakanlığı

TC KùLTÜR VE TURİZM BAKANLIğI ANKARA - 1989

TTyP’NİN AMACI

Toplumumuzun kendini ifade etme ihtiyacının önemli bir aracı olarak; özel, kamu ve Devlet Tiyatrolarının birbirini tamamlayan bir bütün biçiminde gelişmesi ve yaygınlaşmasını sağlamak amaçlanmıştır. Böylece bir yandan, insanların kendini ifade edebileceği kanalların sayı ve kalitesini geliştirerek demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmak diğer yandan da halkın güzel sanatlar alanında eğitimi yoluyla daha yüksek bir vasıf dokusuna erişilmesini temin etmek hedeflenmektedir. İşte TTyP dokümanı; bir yandan tiyatro olgusunda herhangi bir taraf (oyuncu, yönetmen, eğitici, idareci, politikacı vbg) olarak rol alan kişi ve /veya kurumlara genel ilkeleri belirlemek, bir yandan da gerek bu tarafların gerekse kamuoyunun üzerinde tartışarak giderek geliştirebileceği bir temel oluşturmak maksadıyla hazırlanmıştır.”

Bu broşür, hem kurumlar için genel ilkeleri belirliyordu, hem de kurumlar ve kamuoyu için üzerinde tartışılabilir bir temel oluşturmak amacındaydı. Buradaki çelişkiyi ya da tutumu saptayıp, ileride değinmek üzere ikinci bir noktaya dikkat çekip devam edelim. “Özel, kamu ve Devlet Tiyatroları’nın birbirini tamamlayan bir bütün biçiminde gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamak amaçlanmıştır.”

ÖZEL VE DEVLET TİYATROLARINI FONKSİYONLARI”

a) DTy’nin fonksiyonu¹³⁹

Yüksek Sanat değerine sahip eserler yoluyla bir deyimle “prestij tiyatrosu” olmak

b) ÖTy’in fonksiyonu Halkın çeşitli kesimlerinin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarına yönelik tiyatro hizmetlerini vermek.

DTy’NİN ÇALIŞMA İLKELERİ

7. DTy yalnızca yüksek sanat seviyesinde olan eserleri oynar. Böylece tüm tiyatroların ve tiyatro seyircilerinin tiyatro kültürü düzeyini yükseltmeye çalışır.
8. Dünyanın önde gelen tiyatrolarının en iyi repertuarlarına ve yerli yazarların sanat eserlerine iyi bir kompozisyon içinde yer vererek yüksek sanat seviyeli oyunlar seçilir.

9. Elindeki imkânlar (oyuncu, yönetmen, salon vbg) yoluyla özel tiyatrolar desteklenir.
10. Halkın ve amatör tiyatrocuların tiyatro kültürlerinin geliştirilmesine çalışır. Bu amaçla kullanılacak araçların yanı sıra, aktif performans göstermeyen (yaş vbg sebebiyle) DTy elemanlarından da eğitici olarak yararlanır.
11. DTy, sabit bir kadro ile çalışır, zorunlu olmadıkça kadrosunu arttırmaz.
12. Tiyatro'nun coğrafi yaygınlığının sağlanması, DTy'nca değil, kendilerine uygun iklim sağlanacak¹⁴¹ ÖTy'ca yapımı gereken bir fonksiyondur.
13. Özel kaynaklardan temin edebileceği hizmetleri kendi içinde yapmaz. Bunları o kaynaklardan satın alır.
Böylece;
 - a) Kadrosunu asgari seviyede tutar,
 - b) Birbirinden çok farklı dallardaki elemanları aynı statü ve sürekli bir "kendini başkalarıyla mukayese" ortamı içinde çalıştırmamış olur.

KTB'NİN TİYATROLAR KONUSUNDAKİ FONKSİYONU

- b) DTy'ni desteklemek suretiyle TTyP amaçlarına uygun çalışmasını sağlamak,
- c) Tiyatronun coğrafi bölgeler itibariyle yaygınlaşması, her kesimden daha çok insanın tiyatro seyredilmesi gibi, özel tiyatroların kendiliğinden yönelmiyebileceği amaçları gerçekleştirmek üzere gerekli "ortamı yaratmak".
- d) TTyP'nin uygulanışını izlemek ve uygulamanın etkinliğini arttırmaya çalışmak.
- e) Çeşitli ödüller koyarak;
 - 1) Oyun yazarlığı
 - 2) Kalitesi yüksek sanat üreten Tiyatro / Sanatçı
 - 3) Tiyatroyu Anadolu şehirlerine taşıyan tiyatroları teşvik edici ortamı yaratmak
- f) Türk Oyun Yazarlarının DTyve ÖTy'da oynanan oyunlarının basımını sağlayarak TTy edebiyatının zenginleşmesine ortam yaratmak.
- g) Türk oyun yazarlığını teşviki amacı ile
 1. Telif ücretlerinin G.V stopajının kaldırılması, KDV'den muaf tutulması veya %sinin sıfırlanması
 2. Telif eserlerin provalarına yazarların da katılımını sağlayacak maddi tedbirlerin alınmasında gerekli ortamı yaratmak.
- h) Milletlerarası İkili Kültür Anlaşmaları uyarınca "ikili münasebetlerdeki" karşılıklı denge ilkesinin tam uygulanması için teşvik ortamı yaratmak.

ÖTy'LARIN DESTEKLENME ŞEKLİ

- a) Karşılıksız para yardımı
- b) Ödüllü yarışmalar şeklinde yardım.
- c) Turistik yörelerde temsil satın almak.

- d) Kamu kuruluşlarının ÖTy'dan temsil satın alması.
- e) Kalkınmada öncelikli yöre, turistik yöre vbg tercihli alanlarda tiyatroların faaliyete geçmesi için KTB tarafından özel olarak geliştirilecek programlara sağlanacak destekler yoluyla yardım,
- f) MEGSB, MSBvbg kitle halinde personel ile ilişkili olan bakanlıkların ÖTy'dan temsil satın alması,
- g) Oyuncu, yönetmen vbg değişimi,
- h) TRT yoluyla program/fragman vermek
- i) DTy'nın, ÖTy ile bilet ücretlerinde haksız rekabet doğmayacak bir bilet fiyatı politikası uygulaması,
- j) Kamu salonlarından düşük ücretle yararlandırmak,
- k) ÖTy'ın muhtelif projelerinden desteklenmeye değer bulunanlara çeşitli teşvikler sağlamak,
- l) Diğer destekler.

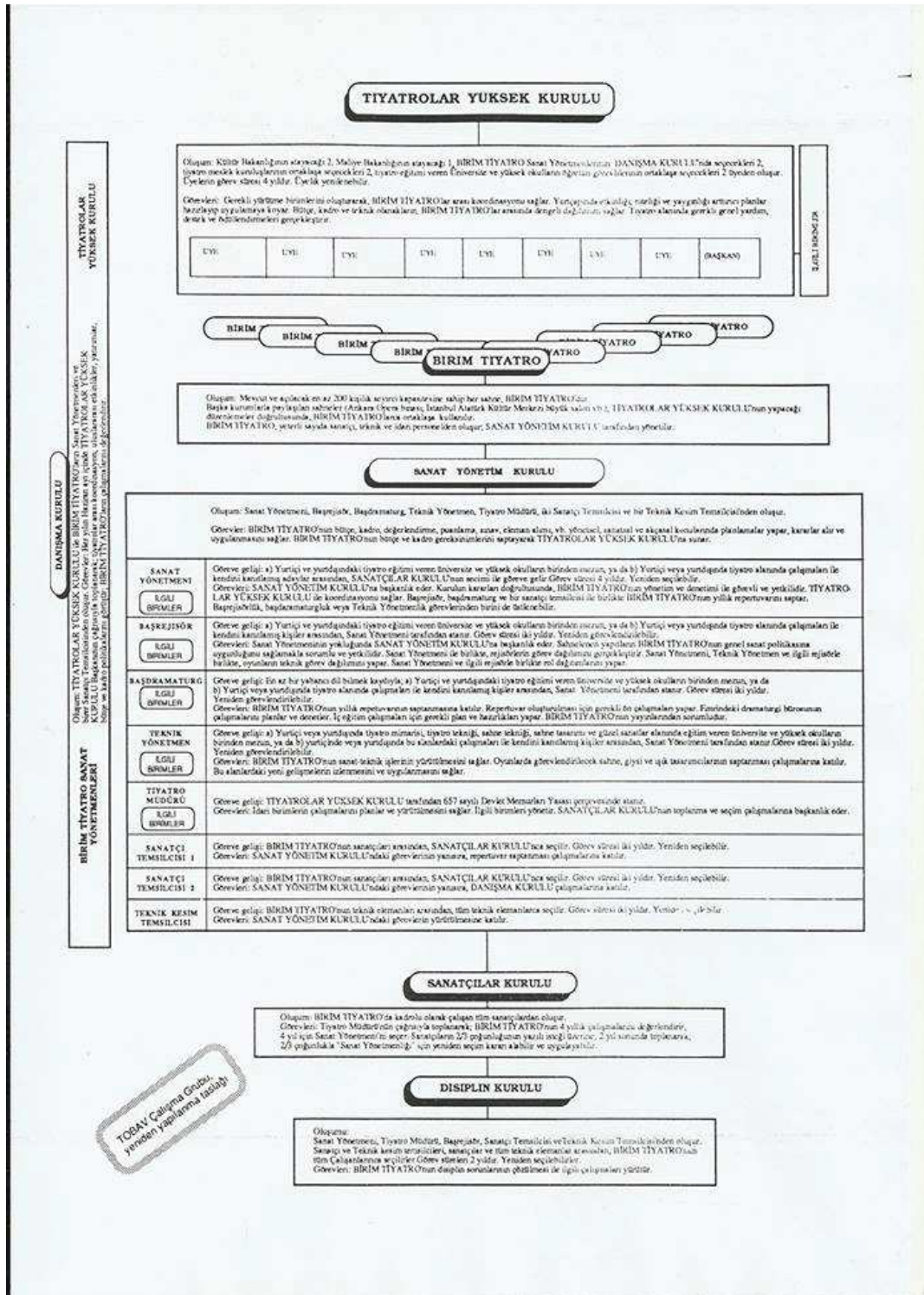
ÖTy'lara KTB veya devletin herhangi bir kuruluşundan sağlanacak desteklerdeki "layık görülme değerlendirmesi" konusunda ilke, tiyatro sektörünün kendi içinde oluşturacağı meslek birliklerine KTB'yi temsilen 1 üyenin katılmasıyla oluşacak kurulun yetkili olmasıdır.

ATy'LARIN DESTEKLENME ŞEKLİ

ATy'lar özel tiyatroların kaynağıdır. Ayrıca halkın Ty eğitimindeki etkin bir araçtır. Bir Aty'da çalışan bir oyuncu Ty konusunda iyice bilinçlendirilecektir. Aty'lar, ÖTy'ın desteklediği araçlardan uygulama imkanı olanların tümü ile desteklenmelidir. Ancak bu araçların bir kısmının uygulanabilmesi için tiyatronun "kurulmuş" yani "çalışır" durumda olması şarttır. Aty'lar ise henüz ayakta durmaya çalışan organizasyonlardır. Bu nedenle ilave desteklere ihtiyaç vardır. Bu ilave araçlar:

- a) Piyas temini
- b) Aty şenliklerine KTB para pardımı
- c) MEGSB'nın, Aty'larda görev alacak öğrencileri teşvik etmesi,
- d) Cezaevleri bünyesindeki Aty topluluklarının yaygınlaştırılması ve bu amaçla KTB para desteği,
- e) Yurtdışındaki vatandaşlarımızın kuracağı Aty'lara da yurt içindekileresağlanan maddi desteklerin sağlanması,
- f) diğer destekler

EK 3: "Çalışanların Model Önerisi"

EK 4: Özerk Sanat Konseyi Protokolü

PROTOKOL

TARAFLAR: T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
ÖZERK SANAT KONSEYİ GİRİŞİM KURULU

MADDE 1- İş bu protokol, T.C. Kültür Bakanlığı ile 38 sanat - sanatçı örgütünün oluşturdukları "Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu" arasında ULUSAL SANAT KURULU oluşturulmasına yönelik sanat-sanatçı örgütlerinin girişimlerine olanak tanımak ve kurulun oluşumuna ilişkin ilk adımı olmak üzere aşağıda yazılı şartlarla imza edilmiştir.

Protokolde geçen:

"Bakanlık" deyimini T.C. Kültür Bakanlığını, "Konsey" deyimini 38 sanat - sanatçı örgütünün 27-28 Mart 1995 tarihlerinde düzenlemiş oldukları "1. Sanatta Özerk Yapılarına ve Yaratma Özgürlüğü SANATÇILAR KURULTAYI" nun görevlendirdiği "Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu" nu, "Kurum" deyimini ise "Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu" nun gerçekleştirilmesi öngörülen "ULUSAL SANAT KURULU" nu ifade etmektedir.

KURULUN TANIMI:

MADDE 2- Ulusal Sanat Kurulu, sanatçının durumunun iyileştirilmesi, sanatın çağdaş tanımlarının yapılarak gelişmesi ve yaygınlaşması konusunda sistemli politika ve projelerin oluşturulmasını; ülkemiz sanatçılarının ve sanat örgütlerinin geniş katımlı birlikteliğini; sanatçı kimliğinin yasal olarak tanımlanmasını; sanat üretiminin iletişim kanallarının açılmasını sağlayacak, yasal, yönetsel ve mali özerkliğe sahip, taraf olma ehliyeti olan bir kuruluştur. Ulusal Sanat Kurulu, Devlet ile Sanat ortamı arasındaki ilişkileri düzenleyen, devletin kamu adına sanat alanlarına sağlayacağı destek ve katkıyı yönlendiren, ilgili alanlarla ilgili kararlar oluşturup uygulayan; gerek ulusal, gerek uluslararası ilişkiler ile yeni yasal düzenlemeler yapılması yönünde çalışmalar yürüten, sanatçı haklarını takip eden, sanatçıların her türlü sosyal, ekonomik, yasal, kültürel, eğitimsel vb konulardaki gereksinimlerine çözümler geliştiren; örgütlenmiş sanat alanlarıyla demokratik ve piramidal bir alışveriş içerisinde ulusal - uluslararası sanat - kültür projelerini hazırlayıp oluşturan, onaylayan ve uygulayan, bölgesel birimler oluşturarak yerel ve bölgesel planlarda çağdaş sanatın desteklenip yaygınlaştırılmasına katkı sağlayan bir kuruluştur.

KURULUN OLUŞUMU:

MADDE 3- Bakanlık, Konsey ile birlikte "Ulusal Sanat Kurulu" çalışmalarını, yasalar, yönetmelikler bağlamında sürdüreceği ve gerekli girişimlerde bulunacak "ULUSAL SANAT KURULU" nu oluştururlar.

Bu kurul, sinema, sahne sanatları müzik, plastik sanatlar, yazın, tasarım alanlarının her birinden 2'şer temsilci, Konsey Dönem Başkanı, Konsey Sekreteryası ve Kültür Bakanlığı Temsilcisi olmak üzere toplam 15 üyeden oluşur.

Her sanat alanında Ulusal Sanat Kuruluna katılacak üyeler bu alana ilişkin örgütlerce seçilir. Seçimler, Konseyin Koordinasyonunda engeç 10 gün içinde yapılır. Sonuçlar Kültür Bakanının onayına sunulur. Kurul ilk toplantısını Konsey Başkanının çağrısıyla yapar. Bu toplantıda kendi Başkanını seçer.

MADDE 4- Kurul, "ULUSAL SANAT KURULU" oluşturmaya yönelik gerekli yasa ve yönetmelikleri hazırlar.

MADDE 5- Kurul, kurumun oluşum süreci içerisinde sanat ortamını ilgilendiren konularda görüş bildirir, proje çalışmaları gerçekleştirir, uzmanlardan oluşan çalışma grupları kurar.

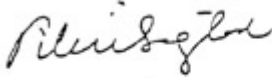
MADDE 6- Kurul, benimsenmiş olan "ULUSAL SANAT KURULU" modeline uygun olarak her sanat alanında hangi kurulların nasıl ve hangi yöntemlerle oluşturulacağı yönünde çalışmalar yürütür. Bu Kurul amaçlanan "ULUSAL SANAT KURULU" örgütlenmesi oluştuğunda ve bütün sanat-sanatçı örgütlerince seçilme oluşturulacak yeni kurula kadar görevine devam eder.

MADDE 7- Bakanlık, tüm bu çalışmalar için "ULUSAL SANAT KURULU" na mekan ve ödeneği tahsisinde bulunur. Maddi kaynak tahsisi kurumun yasal statü kazanmasına kadar "Özerk Sanat Konseyi Girişim Kurulu" Dönem Başkanlığının Yürüten Sanat-Sanatçı Örgütü aracılığıyla yapılır.

MADDE 8- Bu protokol " ULUSAL SANAT KURULU " nun oluşumu, işleyişi ve diğer konularda uygulamaya ilişkin yasal düzenlemeler yapıldığında kendiliğinden sona erer.

MADDE 9- Bu protokol 02/11/1995 tarihinden itibaren yürürlüğe girer. İş bu protokol 9 maddeden ibarettir.

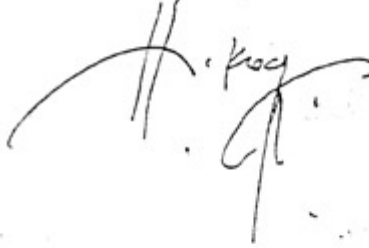
KÜLTÜR BAKANLIĞI

D. Fikri SAĞLAR
BAKAN

ÖZERK SANAT KONSEYİ
GİRİŞİM KURULU

Prof. Hüsamettin KOÇAN
DÖNEM BAŞKANI

EK 5 : Tadilat Taslağı

DEVLET TİYATROLARI YASASINDA DEĞİŞİKLİK TASARISI İÇİN ÖNSÖZ

Özerk, özgür, ülkenin çağının ve toplumunun isterlerine uygun bir Devlet Tiyatrosu düşüncesi on yıllardır süregelen tartışma ve çalışmalara konu olmuştur. Son yıllarda ise, Devlet Tiyatrolarının gündeminin ilk ve en önemli maddesini oluşturur hale gelmiştir.

Yeniden yapılanma çabaları ve girişimleri sürecinde;1991 sonunda Kültür Bakanlığı'nın da onayıyla, Devlet Tiyatroları'nın tüm kesimlerini içeren seçimlerle "**DT Yasa Komisyonu**" oluşturulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları Türkiye'nin sanat ve kültür çevrelerine yayılarak; tiyatro öğrenimi veren okulların öğretim üyelerinden meslek kuruluşlarına, bu alanda isim yapmış bilim insanlarından eski genel müdürlere kadar, geniş bir yelpaze içinde görüş ve öneriler alınmış, batıdaki örnekleri incelenmiştir.

Komisyonun bir yıldan daha az bir sürede tamamladığı, her aşamasında titizlikle gözden geçirdiği **yasa**, üç yıl boyunca bilinen ve bilinmeyen pek çok nedenle (Anayasa Mahkemesinin, Bakanlar Kurulu'nun 'Kanun Gücünde Kararname Çıkarma Yetkisi'ni iki kez iptali gibi), pek çok kereler, çeşitli kuruluşlar arasında gidip gelmiştir.

Ülkemizin içinde bulunduğu durumun Devlet Tiyatrolarına da yansımaları sonucu, hızla kronikleşen zorluklar karşısında Komisyon bu gecikmelere önlem olarak, 5 maddelik bir **değişiklik tasarısı** hazırlamıştır. Bu çalışmaların sonunda tavandan tabana, pek çok kişi ve kuruluşun görüşleriyle oluşan **yasa önerisi** ve onun içinden çıkarılan **değişiklik tasarısı** 12.02.1995 tarihinde Genel Müdürlüğe sunulmuştur. Sayın Bozkurt Kuruç ve yasa Komisyonu, tadilat önerisi üzerinde görüşerek, mutabakata varmışlardır. Ancak bu aşamadan sonra tadilat önerisi, komisyona bilgi verilmeden ve hangi seviyede yapıldığını bilmediğimiz değişikliklerle Başbakanlığa sunulmuş bulunmaktadır.

Komisyon söz konusu tasarımı hazırlarken şu ilkelerden hareket etmiştir:

1. Sanatın doğası gereği siyasal erkten bağımsızlık ve DT çalışanlarının kendi kendilerini yönetmesi: **Yerinden Yönetim ve demokratik işleyiş.**
2. Tiyatro sanatının temel gereksinimi olan, ortak yaratma süreci özellikle büyük kentlerde her oyunda değişen gruplarla sağlanamamaktadır. Bu yapının önünü açacak: **Ortak yaratma süreci, sanatsal çizgi oluşturabilme özgürlüğü ve sanatsal yarış ortamı.**
3. "Birim Tiyatro"ların bağımsız repertuar oluşturması ve sonucunda: **Çoksesliliğin,yerel, ulusal, evrensel değerlerin dile getirildiği bir repertuar oluşumu.**
4. **Sonuç olarak: Toplumuyla buluşmuş, düzeyli sanat üretiminde ısrarlı ve kararlı Devlet Tiyatroları.**

Bu tasarı ile Devlet Tiyatroları kendi tarihinde bir dönüşümün kilit noktasındadır.1949'daki kuruluş yasasından bu yana, 50 yıla yakın geçmişinde, yalnızca 1971'de bir kanuni düzenlemeyle karşılaşmıştır. Bu ikincisi de ancak bir tadilat niteliğindedir. Sonuç olarak 1 kent-1 sahne ile başlayan yapı, 8 kent-Yirmiyi aşkın sahneye ulaşmış olmasına rağmen hala aynı yasayla yürütülmektedir. Yalnızca bu tarihsel ve rakamsal fark bile yeniden

yapılanma ve yasa gerekliliğinin kanıtıdır. Sorun bu yapılanmanın hangi biçimde ve ne yönde olacaktır.

Devlet Tiyatroları, ruhunu ve varlığını anayasasının 64. maddesine dayandırmış, Cumhuriyetin yüzakı kuruluşlarından biridir. DT'nin çağdaş bir yapılanmaya kavuşması; soylu, titizlik gerektiren, tarihsel sorumluluk taşıyan bir atılımdır. Yıllardan beri sürdürülen bu arayışlar artık sonuca ulaşmalıdır. Başbakanlığa sunulan taslakta oluşturulan yapı, bütün bu süreçte önerilen, tartışılan ve benimsenen ilkelere aykırıdır. Bu nedenle taslağın yeniden gözden geçirilmesini diliyoruz. Dileğimize gerekçe oluşturan maddeleri ve görüşlerimizi karşılaştırmalı olarak sunuyoruz. Devlet Tiyatrolarını yeni bir yasa bunalımıyla başbaşa bırakmayacağımız umuduyla saygılar sunarız.

Devlet Tiyatroları Yasa Komisyonu

DT YASA KOMİSYONU ÖNERİSİ

MADDE 1– Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığına bağlı tüzel kişiliği haiz, "Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. Devlet Tiyatroları bir Genel Müdür tarafından yönetilir. Genel Müdürün emrinde yeteri kadar Genel Müdür Yardımcısı bulunur.

Genel Müdürlük, Bakanın onayı ile yurt içinde ve yurt dışında milli ve milletlerarası festivaller ile turneler tertibedebilir.

Genel Müdürlük, mali, idari ve teknik imkanların müsaadesi içinde Ankara'da ve memleketin lüzum göreceği yerlerinde tiyatrolar kurabilir, mevcutları birleştirir ve bunları kaldırabilir.

İhtiyaca göre Genel Müdürlüğe bağlı olarak kurulacak ve en çok 2 sahneye sahip Birim Tiyatrolar, bir Sanat Yönetmeni Müdür yönetiminde, kendi kadrosundaki sanatkar ve uzman memurlar veya merkezden gönderilecek sanatkar, uzman memurlarla çalıştırabileceği gibi tertiplenecek turnelerle de faaliyette bulunabilir.

Birim Tiyatro Sanat Yönetmeni Müdürler, Birim Tiyatro Sanatkar Memurları tarafından gizli oyla 3 yıl süre için seçilir.

Birim Tiyatronun sanat ve teknik işlerine bakmak üzere Birim Tiyatro Yönetim Kurulu vardır. Birim Tiyatro Yönetim Kurulu, Başrejisör, Başdekoratör, Başdramaturg, Birim Tiyatro Sanatkar Memurlarının kendi aralarından seçtikleri 2, Sanat ve Sahne Uygulamacı Uzman Memurların kendi aralarından seçtikleri 1, varsa idari memurların kendi aralarından seçtikleri 1 temsilciden oluşur.

Sanat Yönetmeni Müdür, bu kurulun başkanıdır.

Kurul, 3 yıl süreyle görev yapar.

Devlet Tiyatroları Sanat ve Yönetim Kurulu, gerekli gördüğü takdirde, birden çok Birim Tiyatro bulunan yerlerde, idari ve teknik koordinasyonu sağlamak üzere Bölge Tiyatro Müdürlükleri oluşturabilir ve kaldırabilir.

MADDE 2- Devlet Tiyatroları'nın yurt çapındaki çalışmaları, Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulu'nda değerlendirilir.

Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulu, Devlet Tiyatroları Sanat ve Yönetim Kurulu ile Birim Tiyatro Sanat Yönetmeni Müdürler ve her Birim Tiyatronun Sanatkar Memurlarının kendi aralarından seçtikleri birer Sanatçı Temsilcisi, Sanat ve Sahne Uygulamacı Uzman Memurların Türkiye genelinde kendi aralarından seçtikleri 5 Teknik Temsilci ile idari memurların Türkiye genelinde kendi aralarından seçtikleri 3 İdari Temsilciden oluşur.

Genel Müdür, kurulun başkanıdır.

Kurul yılda en az iki kez toplanır.

Toplantının yer ve zamanı Devlet Tiyatroları Sanat ve Yönetim Kurulunca saptanır. Kurulun seçilmiş üyeleri için görev süresi 3 yıldır. Kurul, üyelerinin 2/3'ünün yazılı isteği üzerine Devlet Tiyatroları Genel Müdürünce olağanüstü toplantıya çağrılabilir.

Kurul, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünün uzun vadeli sanat politikaları ve mali olanaklarının değerlendirilmesi hakkında tavsiye kararları alır.

Birim Tiyatrolarda uygulanacak puanlama sisteminin, ikramiye ve ödüllendirmelerin temel ölçütlerini, tiyatrolara ayrılacak yıllık puan dilimlerini, yıllık bütçe ve kadro olanaklarının dağılım esaslarını belirler.

Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulu'nun seçimle gelen üyeleri, adaylar arasından Devlet Tiyatroları Genel Müdürünü belirler, Bakanlığa bildirir.

MADDE 3 - A) Devlet Tiyatrolarının bu kanunda belirtilen işlerine bakmak üzere, Genel Müdür Sanat Yardımcısı, Merkez Başrejisörü, Merkez Başdekoratörü, Merkez Başdramaturgu, Sanatkar Memurların kendi aralarından seçtikleri 2 Sanatçı Temsilcisi, Sanat ve Sahne Uygulamacı Uzman Memurların kendi aralarından seçtikleri 1 Teknik Temsilci ve idari memurların kendi aralarından seçtikleri 1 İdari Temsilciden oluşan "Sanat ve Yönetim Kurulu" vardır.

Genel Müdür, bu kurulun başkanıdır.

Seçimle gelen üyelerin görev süresi 3 yıldır. Görevden ayrılma durumunda, kurula, en çok oyu almış olan yedeği girer. Seçimler, gizli oy açık sayım biçiminde yapılır.

Genel Müdür İdari ve Mali Yardımcıları toplantılara danışman ve gözlemci olarak katılırlar. Oy hakları yoktur.

Devlet Tiyatroları Sanat ve Yönetim Kurulu,

- a) Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulunun aldığı kararlar doğrultusunda gereken iş ve işlemleri yapar,
- b) İdari ve sanatsal hizmetlerin zamanında yerine getirilmesi için gerekli önlemleri alır, uygulamaları yapar,
- c) Genel bütçeyi hazırlar, kesinleşen bütçeyi uygular,
- d) Yıllık kadro planını hazırlar,
- e) Tiyatroların birimlere ayrılmasına veya birleştirilmesine karar verir,

- f) Birim Tiyatroların ihtiyaç ve önerilerini dikkate alarak nakil ve tayinleri yapar,
- g) Birim Tiyatro Yönetim Kurullarının bilgi-görgü ve eğitim konusundaki istemlerini karara bağlar,
- h) Birim Tiyatroların uluslararası ilişkilerini ve yurt çapında yapılacak turne, şenlik ve etkinliklerini değerlendirir, karara bağlar. Yurtiçi turneler için Birim Tiyatrolara yetki devrinde bulunabilir.

MADDE 3 - B) Devlet Tiyatrolarının disiplin işlerine bakmak üzere, Genel Müdürlük Merkez Teşkilatında Yüksek Disiplin Kurulu ve Merkez Disiplin Kurulu, her Birim Tiyatroda Disiplin Kurulu bulunur.

Yüksek Disiplin Kurulu; Genel Müdür ya da yardımcısının başkanlığında; 1. Hukuk Müşaviri, Sanatkar Memurların kendi aralarından seçtiği bir temsilci, Personel ve Eğitim Dairesi Başkanı, Sanat ve Sahne Uygulamacı Uzman Memurlarının kendi aralarından seçtikleri bir temsilci ile idari memurların kendi aralarından seçtikleri bir temsilciden oluşur. Gerekliğinde bu Kurula ilgili Birim Tiyatro Sanat Yönetmeni Müdürü de katılır.

Merkez Disiplin Kurulu; Genel Müdür yardımcısının başkanlığında; Hukuk Müşaviri, Personel ve Eğitim Dairesi Başkanlığından bir şube Müdürü, merkezdeki Birim Tiyatrolarda çalışan Sanatkar Memurların kendi aralarından seçtiği bir temsilci, merkez Sanat ve Sahne Uygulamacı Uzman Memurlarının il çapında kendi aralarından seçtikleri bir temsilci ile idari memurların il çapında kendi aralarından seçtikleri bir temsilciden oluşur. Bölge Tiyatro Müdürlüklerinin Disiplin Kurulu işlevini de görür.

Birim Tiyatro Disiplin Kurulu; merkez dışında her Birim Tiyatro bünyesinde, Sanat Yönetmeni Müdürün başkanlığında, İl Müdürlüğü Personel Sorumlusu, Birim Tiyatroda görevli Sanatkar Memurların, Sanat ve Sahne Uygulamacı Uzman Memurlarının ve varsa idari memurların, kendi aralarından seçtikleri birer temsilciden oluşur.

Disiplin Kurullarının seçilmiş üyelerinin görev süreleri 3 yıldır.

Seçimler, gizli oy açık sayım biçiminde yapılır.

Sanat ve Yönetim Kurulu ile Disiplin Kurulları salt çoğunlukla toplanır ve bu toplantıda bulunanların salt çoğunluğu ile karar verir.

MADDE 4 - Devlet Tiyatrolarında;

A) Devlet Tiyatroları Genel Müdürü, yüksek öğrenim mezunu, tiyatro alanında tanınmış sanatçılar arasından, Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulu'nun seçilmiş üyelerince salt çoğunlukla seçilir. 3 yıl süre ile ve müşterek kararname ile atanır.

Seçimde ilk 2 turda salt çoğunluğun sağlanamaması halinde; 2.

turda en çok oyu alan iki aday üzerinde, salt çoğunluk aranmaksızın 3. tur oylama yapılır.

Genel Müdürlük makamının herhangi bir nedenle boşalması

halinde, 3 ay içinde yapılacak seçime kadar, Sanat ve Yönetim Kurulunun önereceği bir Genel Müdür Yardımcısı vekalet eder.

B) Genel Müdür Yardımcıları ve yabancı uzmanlar, Genel Müdürün teklifi, Devlet Tiyatroları Yüksek Kurulunun tasvibi ile Milli Eğitim Bakanı tarafından,

C) Merkez Başrejisörü, Merkez Başdekoratörü, Merkez Başdramaturgu ve Bölge Tiyatro Müdürleri Genel Müdür tarafından,

D) Devlet Tiyatroları kadrosunda bulunan diğer her çeşit görevliler Sanat ve Yönetim Kurulu kararı ile Genel Müdür tarafından, göreve alınırlar.

MADDE 5 - A) Sanat Yönetmeni Müdürler, başrejisörler, rejisörler, aktris ve aktörler, başdramaturglar, dramaturglar, başdekoratörler, sahne tasarımcıları, giysi tasarımcıları, ışık tasarımcıları, müzik tasarımcıları, müzikçiler, dans tasarımcıları, dansçılar, sanat kreatörleri, sanat danışmanları, sanat öğretmenleri ile stajyer aktris ve aktörler, Devlet Tiyatroları Sanatkar Memurlarıdır.

B) Reji asistanları, dramaturgi asistanları, tasarım asistanları, sanat kreatörü asistanları, atölye realizatörleri, sahne realizatörleri, film-video ve ses realizatörleri, basın-yayın halkla ilişkiler uzmanları, bilgisayar programcıları da Devlet Tiyatroları Sanat Uygulamacı Uzman Memurlarıdır.

C) Sahne uzmanları, sahne ışıkçıları, sahne amirleri, salon amirleri, prodüksiyon amirleri, kondüvitler, suflörler, efektörler, aksesuarcular, makyajcılar, perukacılar, giydiriciler, terziler, ressamlar, butaforlar, marangozlar, mobilyacılar, demirciler, mekanikçiler, makinistler, kunduracılar, boyacılar, plastikçiler, bezlemeciler, döşemeciler, çiçekçiler, şapkacılar, kostüm temizleyicileri, turne organizatörleri, toplu satış görevlileri, yer göstericiler, grafik ve basım-yayım teknisyenleri, film-video ve fotoğraf teknisyenleri, elektroakustik teknisyenleri ile Sanat ve Yönetim Kurulu tarafından görevlerinin özelliği belirtilecek ihtisası bulunan elemanlar da Devlet Tiyatroları Sahne Uygulamacı Uzman Memurları adını alırlar.

MADDE 11 - Devlet Tiyatroları Sanatkar Memurları, Sanat Uygulamacı Uzman Memurları ve Sahne Uygulamacı Uzman Memurları, Devlet Memurları Kanununun intibak, derece yükseltilmesi ve kademe ilerlemesine ilişkin hükümleri gözönünde bulundurulmak suretiyle aşağıda belirtilen esaslara göre kesenekleri kendilerince, karşılıkları da Genel Müdürlükçe karşılanmak üzere T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler.

A) Sanatkar Memurlar, 9. derecenin ilk kademesinden başlar ve 1. derecenin son kademesine kadar,

B) Sanat Uygulamacı Uzman Memurlar, 10. derecenin ilk kademesinden başlar ve 2. derecenin son kademesine kadar,

C) Sahne Uygulamacı Uzman Memurlar, 12. derecenin ilk kademesinden başlar ve 3. derecenin son kademesine kadar,

D) Sanatkar Memurlarla Sanat ve Sahne Uygulamacı Uzman Memurlarının yüksek öğrenim görenlerinin öğrenim durumlarına göre giriş derecesiyle yükselebilecekleri derecenin son kademesine kadar yükselirler.

EK 6 :Devlet Tiyatroları İçin 2007 Yılında Sivil Toplum Kuruluşlarınca Hazırlanan Yasa Önerisi

D.T. Yasa Taslağı Önerisi; (TOMEB, TOBAV, DETİS, KÜLTÜR-SEN İSTANBUL)

TOMEB, TOBAV, DETİS, KÜLTÜR-SEN İstanbul'un, Devlet Tiyatrosu yasa taslağı önerisi.

Madde 1

Ankara'da Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı özel hukuk hükümlerine tabi, özerk ve tüzel kişiliğe haiz,"Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü" Devlet Tiyatroları genişletilmiş üst yönetim kurulunun da başkanı olan Devlet Tiyatroları Genel Müdürü tarafından, genişletilmiş üst yönetim kurulunun kararları doğrultusunda yönetilir.

Genel Müdürün emrinde yeteri kadar Genel Müdür yardımcısı bulunur.

Genel Müdürlük; Genişletilmiş üst yönetim kurulu kararı doğrultusunda yurt içinde ve yurt dışında milli ve milletlerarası festivaller ile turne tertip edebilir.

Genel Müdürlük;Genişletilmiş üst yönetim kurulu kararı doğrultusunda mali, idari ve teknik imkanların elverdiği ölçüde Ankara'da ve yurt genelinde il tiyatro yönetim kurulları ile yeni tiyatrolar kurabilir, mevcutları birleştirir ve bunları kaldırabilir.

İhtiyaca göre Ankara ve İstanbul dışında Genel Müdürlüğe bağlı olarak kurulacak tiyatrolar, tercihen rejisör niteliğinde bir il müdürü yönetiminde kendi kadrosundaki sanatçı ve uzman memurlar veya merkezden gönderilecek sanatçı, uzman memurlarla kendi il yönetim kurullarını oluşturmak üzere ilk üç yıl için seçim yapmanın olanaksız olduğu hallerde atama ile çalıştırabileceği gibi tertiplenecek turnelerle de faaliyette bulundurulabilir.

Üst genişletilmiş Yönetim Kurulu; DT ile ilgili sanatsal, idari kararlar alan üst kuruldur üç yıl görev yapar. Ayda en az bir kez gündemli toplanır, kararlarını imza altına alır. Kararlarından doğan sonuçlardan ötürü yasalar önünde sorumludur. Sanatçılar tarafından seçilmiş sanatçı temsilcisi, bölgelerde sanatçılar tarafından seçilmiş sanatçı müdürler, genel müdür tarafından atanmış baş rejisör, genel müdür tarafından atanmış baş dramaturg ve genel müdür tarafından atanmış sanat teknik baş müdürü tarafından oluşur. Gizli oy açık tasnifle kurul belirlenir.

Üst Disiplin Kurulu; Disiplin kurullarından yapılan itiraz talepleri doğrultusunda yılda iki kez den az olmamak kaydı ile toplanır, hukuk müşavirinin danışman olarak oy hakkı olmadan mutlak katılımı ile toplanır. Genel müdür yardımcılarında birinin başkanlığında, Genel müdür tarafından atanmış Baş rejisörden, Sanatçılar tarafından seçilmiş bir sanatçı temsilcisinden, teknik tarafından seçilmiş bir teknik temsilci, memurlar tarafından seçilmiş bir memur idari temsilci ile oluşur. Disiplin kararlarını idari açıdan karara bağlar üç yıllığına göreve gelir.

Madde 2

İl Müdürlüğü;

İl müdürü;İl genelinde görev yapan sanatçılar arasından gizli oy açık tasnif bir yöntemle yapılan seçimle seçilir üç yıl için görev alır. İl çalışanlarının tümüne ve üst genişletilmiş yönetim kuruluna karşı sorumludur. İl yönetim kurulunun başkanıdır. Üst genişletilmiş yönetim kuruluna katkı sağlar ve İl yönetim kurulu kararlarını uygular.

İl Yönetim Kurulu; İl müdürü, sanatçılar tarafından seçimle iki sanatçı temsilcisi, Müdür tarafından atanan bir rejisör, müdür tarafından atanan bir dramaturg, memurlar arasından seçimle bir idari memur temsilci, teknik kesim oyları ile bir teknik temsilci, müdür ataması ile san. Teknik müdürün den oluşur. Seçimler gizli oy açık tasnif yöntemi ile gerçekleştirilir. İl yönetim kurulu; En az ayda iki kez gündemli toplanır kararlarını imza altına alır. İl bazında özerk yurt genelinde ve uluslar arası alanda genişletilmiş üst kurulunun koordinasyon ve görüşü doğrultusunda çalışmalarını yürütür. Genişletilmiş üst kurulunun tavsiye kararlarına yazılı bilgi ve görüş verir, Üç yıl için göreve gelir. Devlet Tiyatrolarında oynanacak eserler il yönetim kurullarınca seçilir. Baş dramaturg emrinde yeteri kadar dramaturg bulunur.

İl Disiplin Kurulu; Müdür adına bir müdür yardımcısı başkanlığında, sanatçılar arasından seçimle bir sanatçı, teknik kesimden seçimle bir teknik temsilci, idari memurlar arasından seçimle bir idari memur, rejisörler arasından bir rejisörle gündemli toplanır. Yerinde olayları karara bağlar. İtirazları üst disiplin kuruluna iletir. Üç yıl için göreve gelir. Kurul üye seçimlerinde gizli oy açık tasnif yöntemi kullanılır.

İl Bilim Kurulu; Seçimle birimleri arasından seçilmiş iki sanatçı, bir rejisör, bir dramaturg, bir teknik, bir idari temsilci ve il müdüründen oluşur. Üç yıl görev yapar. il müdürü kurula başkanlık eder. genişletilmiş il kurullarına tavsiye kararları alır. Koordinasyona katkı sağlar. Gündemli olarak yılda en az dört kez toplanır.

Görüşlerini yazılı imzalı olarak açık bir biçimde duyurur

Madde 3

A) Devlet Tiyatrolarının sanat, teknik ve bu kanunda gösterilen işlerine bakmak üzere; Genişletilmiş üst yönetim kurulu oluşturulmuştur. Bu kurul gizli oy açık tasnif yöntemi ile sanatçılar tarafından seçilmiş sanatçı temsilcisi,

bölgelerde sanatçılar tarafından seçilmiş sanatçı müdürler, genel müdür tarafından atanmış baş rejisör, genel müdür tarafından atanmış baş dramaturg ve genel müdür tarafından atanmış sanat teknik baş müdürü tarafından oluşur. Genel müdür, bu kurulun başkanıdır.

B) Devlet Tiyatrolarının disiplin işlerine bakmak üzere il disiplin kurullarında verilen kararlara yapılan itirazlar doğrultusunda gündemli toplanarak çalışan ?Üst Disiplin Kurulu' oluşturulmuştur. Üç yıl için gizli oy açık tasnif yöntemi ile seçilmiş üyelerden oluşan bu kurul;

Hukuk müşavirinin danışman olarak oy hakkı olmadan mutlak katılımı ile toplanır. Genel müdür tarafından atanmış Baş rejisör başkanlığında Genel müdür yardımcılardan biri, Sanatçılar tarafından seçilmiş bir sanatçı temsilcisinden, teknik tarafından seçilmiş bir teknik temsilci, memurlar tarafından seçilmiş bir memur idari temsilci ile oluşur. Salt çoğunlukla toplanır ve bu toplantıda bulunanların salt çoğunluğu ile karar verir.

Madde 4

Devlet Tiyatrolarında;

A) Genel Müdür, yükseköğretim kurumlarının birinden mezun, özel veya kamu kuruluşlarında veya bunların her ikisinde en az 15 yıl hizmet görmüş; sahne hayatında başarılarıyla tanınmış sanatçılar, tiyatro yazarları,temayüz etmiş tiyatro yönetmenlerinden aday olanlar arasından kurum çalışanı sanatçıların gizli oy açık tasnif oyları ile belirlenir; Kültür ve Turizm Bakanı tarafından ataması yapılır.

B) Başrejisör, Genel Müdür yardımcıları ve yabancı uzmanlar Genel Müdürün teklifi üzerine Kültür ve Turizm Bakanı tarafından,

C) Devlet Tiyatroları kadrosunda bulunan diğer her çeşit görevliler Genişletilmiş üst yönetim kurulu tarafından, göreve alınırlar.

Madde 5

A) Başrejisör, rejisörler, aktör ve aktrisler, reji asistanları, müzik işleri yöneticisi ile başkorrpetitör, tiyatro orkestrası, korosu ve balesi ile müzikli tiyatro icracıları, sanat teknik müdürü ve dekoratörler, kostüm kreatörleri Devlet Tiyatroları sanatçılarıdır.

B) Başdramaturg ve dramaturglar, teknik müdür, başrealizatör, başışık uzmanı, başperukacı, korrepetitör, bale piyanisti de Devlet Tiyatroları uygulatıcı uzman memurlarıdır.

C) Kondüvitler, süflörler, atelye şefleri, sahne makyajcıları ve perukacıları, atelye ressamları, butaforlar, sahne ışıkçıları, sahne set ve makinist ve makinistleri, sahne marangozları, sahne demircileri, sahne terzileri, sahne kunduracıları, kaşörler, sahne amirleri ve yardımcıları, sahne kostümcüleri, aksesuarıcılar, sahne uzmanları ile sanat ve yönetim kurulu tarafından görevlerinin özelliği belirtilecek ihtisası bulunan elemanlar da Devlet Tiyatroları uzman memurları adını alırlar.

6388 sayılı Kanun hükümleri Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü uygulatıcı uzman memurları hakkında da, uygulanır. Uzman memurlardan kondüvit ve süflörler 6388 sayılı Kanunun Devlet Tiyatroları sanatkarlarına şamil olan hükümlerinden diğer uzman memurlar da aynı kanunun 3 üncü maddesi hariç diğer hükümlerinden faydalanırlar.

Devlet Tiyatroları sanatkar memurları, uygulatıcı uzman memurları ve uzman memurları Üst genişletilmiş yönetim kurulu kararı üzerine Genel Müdürlü aralarında yapılacak bir yıl süreli idari sözleşmelerle göreve alınırlar. Yapılacak idari sözleşmelere bu maddede belirtilen hizmet özellikleri de yazılır. Bunların sözleşmelerinin sonunda hizmete devamları da aynı usule tabidir.

Mali hakları ve özellikleri bu kanun içinde kalmak ve Devlet memuru niteliklerine halel gelmemek üzere sanatkar memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurların hizmete alınma, hizmete devamı şekilleri ile sair özellik ve yükümlülükleri idari sözleşmelerinde belirtilir.

Madde 6

Devlet konservatuvarları veya dengi okul mezunları, stajyer kadrolarına göre idari sözleşmeye tabi olmaksızın Devlet Tiyatrolarına alınırlar. Bunlar bir yıl süre ile stajyer olarak çalışırlar. Bu sürenin bitiminde Üst genişletilmiş yönetim kurulu tarafından sınava tabi tutularak başarı gösterenler kabiliyetlerine göre derecelere ayrılarak sanatkarlığa alınırlar ve idari sözleşmeye bağlanırlar. Sınav sonucunda başarı gösteremeyenler veya bunlardan Üst genişletilmiş yönetim kurulu kararı ile bir yıl daha staja tabi tutulmasına lüzum görülenler için ikinci yıl sonunda, yeniden yapılacak sınavda başarı sağlayamazlarsa görevden çıkarılırlar. Bunlardan mecburi hizmeti olanlar Kültür ve Turizm Bakanlığının uygun göreceği hizmetlerde çalıştırılırlar. Stajyerler, staj süresi içinde idari sözleşmeli sanatkarlara ait haklardan yararlanırlar ve yükümlülüklerden sorumlu olurlar.

Madde 7

Devlet Tiyatrolarına ilk defa idari sözleşme ile girecek sanatkarlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlar Üst genişletilmiş yönetim kurulu tarafından sınava tabi tutulurlar. Sınav sonunda başarı gösterenler kabiliyetlerine göre derecelendirilirler.

Madde 8

Üst genişletilmiş yönetim kurulu bareme, kıdeme ve süreye bakılmaksızın sözleşmelerinin yenilenmesi sırasında sanatkar memurlara, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlarla sair idari sözleşmeli görevlilerin derecelerini göstermiş olduk-ları ehliyeteye göre kararlaştırır.

Ücretleri indirmeye ve yükseltmeye Üst genişletilmiş yönetim kurulu yetkilidir. Ancak bu indirme, yükseltme emeklilikle iktisabedilen hakları ihlal edemez. Mukavelenin feshi halinde genel hükümler uygulanır.

Madde 9

Genel Müdürle sanatkar memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlar ile sair sözleşmeli görevliler arasında yapılacak idari sözleşmeler noter huzurunda yapılmış sözleşmeler hükmündedir. Ve hiçbir harç, vergi ve resme tabi değildir.

Madde 10

A) Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü sanatkarları, uygulatıcı uzman memurları ile uzman memurları ve stajyerler tespit edilecek ehliyet ve iktidarları nazarı itibara alınarak aşağıda gösterilen ücretlerle çalıştırılırlar: Stajyerler ayda.....
Uzman memurlar ayda.....
Uygulatıcı uzman memurlar ayda...
Sanatkar memurlar ayda.....

B) Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğüne en yüksek sanatkar memur ücretine ilave olarak Bakanlar Kurulunca tayin edilecek miktarda idare ve temsil ödeneği verilir.

C) Sanatkarlar içkili gazino ve buna benzer yerlerde çalışamazlar. Aksi halde sözleşmeleri Genel Müdürlükçe re'sen feshedilir.

Devlet Tiyatrolarının gelirleri:

- Genel bütçenin Kültür ve Turizm Bakanlığı kısmının "Eğitim kurumları giderleri" tertibinden ayrılan ödenek,
- Temsillerden elde edilecek hasılat,
- Tanıtıcı ve aydınlatıcı yayınlardan temin olunacak gelirler,
- Tiyatro Faaliyetinden yararlanan il özel idareleri ile belediyelerince yapılabilecek bağışlar,
- Her çeşit bağışlar ve diğer çeşitli gelirler,
- Tertiplenecek milli ve milletlerarası festivallerden elde edilecek hasılatın ibarettir.

Madde 11

Devlete ait binalardan Devlet Tiyatrosuna lüzumlu görülenler Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi üzerine Maliye Bakanlığınca eşya ve tesisleriyle beraber bu müesseseye parasız olarak tahsis edilebilir.

Madde 12

Devlet Tiyatrosu muamelelerinde 1050 sayılı Muhasebe Umumiye Kanunu ile 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu hükümleri uygulanmaz. Müessesenin alım ve satım muameleleriyle hesap usulleri Maliye ve Kültür ve Turizm Bakanlıklarınca müştereken tespit olunacak esaslara göre yürütülür. Devlet Tiyatrosunun hasılat ve muameleleri her türlü vergi, harç ve resimlerden muaftır.

Madde 13

(Değişik: 13/3/1990 - KHK - 409/1 md.)

Devlet Tiyatrosunun bütçesi her yıl Maliye ve Gümrük Bakanlığının olumlu görüşü üzerine Üst genişletilmiş yönetim kurulunca hazırlanır Kültür ve Turizm Bakanlığınca tasdik edilir.

Madde 14

A) Devlet Tiyatroları sanatkarlarını ve diğer idari sözleşmeli memurlarını görgü, bilgi ve ihtisaslarını artırmak amacıyla, yol parasını ve almakta oldukları aylık ücretleri, müessese bütçesinden ödenmek suretiyle en çok bir yıla kadar ve beş yıl içinde bir defaya mahsus olmak üzere, yabancı ülkelere göndermeye, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürlüğü yetkilidir. Bu konuda, Sanat ve Yönetim Kurulundan karar alınır. Bu madde uyarınca kendilerine izin verilmiş olanların memuriyetleri ile buna ait her türlü hak ve yükümlülükleri saklı kalır.

B) Devlet Tiyatroları mensuplarının hastalık veya her türlü estetik, cerrahi ameliyat ve müdahaleye maruz kalmaları halinde, lüzum ve zaruretlere göre yurt içinde veya dışında münferiden veya ferakat ile muayene ve tedavi ettirme- ye gerekli ilaç, protez ve sair masrafları ile cenaze masraflarını yapmaya Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü yetkilidir.

Tedavi, ameliyat ve müdahalenin yurt dışında yapılması gerektiği takdirde, bu konuda Üst genişletilmiş yönetim kurulu karar alır. C) Bilgi ve görgü maksadıyla yabancı memleketlere gönderilen sanatkar ve diğer görevliler yurda dönüşlerinde yabancı memleketlerde kaldıkları sürenin bir buçuk katı kadar mecburi hizmetle yükümlüdürler.

Madde 15

Sanatkarların sözleşme prim, tedavi, ayrılış ve ölüm tazminatı, askerlik, izin, yaz tatili aylarında Devlet Tiyatrosu dışında kendi hesaplarına çalışma, yolluk, inceleme seyahati ve disiplin işleriyle yabancı sanatkar ve trup getirme ve Tiyatronun iç ve yönetim işleri bir tüzükle belirtilir.

Madde 16

Devlet Tiyatrosunun, Kültür Bakanlığınca tasdik edilecek olan bütçesi ve buna dayanılarak yıl içinde yapılacak giderlere ve gelirlere ait evrak, tetkik ve vize edilmek üzere kesin hesap cetvelleriyle birlikte yıl sonlarından itibaren en çok üç ay içinde Sayıştay'a gönderilir.

Madde 17

Devlet Konservatuvarında parasız yatılı okuyanlardan Devlet Tiyatrosu sanatkarlığına alınan stajyer ve sözleşmeli sanatkarların burada geçirdikleri süre mecburi hizmetlerine mahsup olunur.

Madde 18

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünce tertip edilecek yurtiçi turne faaliyetlerine katılacak sanatkar memurlar, uygulatıcı uzman memurlar ve uzman memurlarla diğer görevlilere ödenecek harcırah yevmiyeleri lirayı geçmemek üzere her yıl Üst genişletilmiş yönetim kurulunca tespit edilir. Turnelerdeki ikamet yerleri Genel Müdürlükçe temin edilir ve parası da Genel Müdürlük bütçesinden ödenir. Turne ile ilgili seyahatlerin zamanı ve

hangi vasıtalar ile yapılacağı Genel Müdürlükçe tayin olunur. Harcırah yevmiyelerinde her hangi bir kesinti yapılamaz ve otel ücreti tenzil edilmez. Yurt dışı turne faaliyetlerine ait yolluk ve har- ciraahlar hakkında genel hükümler uygulanır.(1)

Madde 19

İki ayrı görevi aynı zamanda yapan sanatkarlara, ikinci görevi için, bu sanatkarların almakta olduğu ücretin bir aylık tutarını geçmemek ve yılda bir defa olmak üzere Üst genişletilmiş yönetim kurulunca tespit edilecek miktarda ek ücret ödenebilir.

Madde 20

Devlet Tiyatroları mensupları 7244, 263 ve 819 sayılı kanunlarla tanınan haklardan yararlanırlar. İdari sözleşmeli memurlara ödenecek meblağ, idari sözleşmelerle belli edilen aylıklara ilave edilmek suretiyle hesaplanır.

657 sayılı Kanunla değerlendirme, sınav ve ödül kurullarına verilen görevler, Üst genişletilmiş yönetim kurulu tarafından ifa edilir.

Madde 21- 274 ve 275 sayılı kanunların hükümleri Devlet Tiyatrosu mensupları için uygulanmaz.

Madde 22 - Devlet tiyatrosu yasası kabul edilip yürürlüğe girinceye kadar 5441 sayılı Kanun hükümleri uygulanır.

Madde 23 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 24 - Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

EK7: Özerk Sanat Konseyi Yasa Tasarısı

ÖZERK SANAT KONSEYİ TÜRKİYE SANAT KURUMU YASA TASARISI TASLAĞI

Gerekçe

Türkiye Sanat Kurumu Yasa Tasarısı, T.C. Anayasası'nın 64. maddesinde dile getirilen sanat ortamının oluşturulması ve sanat alanları ile kamu yönetimi alanı arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi; ifade özgürlüğünün önündeki engellerin ortadan kaldırılarak, yerel, ulusal ve evrensel kültür-sanat değerlerimizin ve sanatsal üretimin desteklenmesi, tanıtılması ve yaygınlaştırılması için gerekli hizmetleri görmek üzere, tüzel kişiliğe ve idari-mali özerkliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tabi "TÜRKİYE SANAT KURUMU"nun kurulmasını öngörmektedir.

Yasa tasarısı, sanatın özgür gelişiminin sağlanması ihtiyacına dayanmaktadır. Bu ihtiyaçtan yola çıkılarak, Avrupa ülkelerinin çoğunluğunda var olan ve sanatı siyasetin vesayetinden kurtarmak amacı ile kurulmuş özerk Sanat Konseyleri (Art Council'lar) benzeri bir kuruluşun oluşturulması düşünülmüştür. Böyle bir kurumun kurulması, ülkemiz gerçekleri göz önüne alındığında öncelikli bir ihtiyaçtır. "Türkiye Sanat Kurumu, "Sanatın ve sanatçının özgür gelişimi için imkânlar yaratırken, sanatın üretim, dağıtım ve yaşam süreçlerine ilişkin destekler sağlayacaktır. Sosyal devlet olgusunun bir gereği olan bu görevi devletin bizzat yapmak yerine, sanatçıların yönetime aktif katıldıkları özerk bir kuruma bırakması, çağdaş yönetim anlayışının gereğidir.

Ülkemizde kültür-sanat alanına ayrılan kamu kaynakları çok sınırlı kalmakta, üretilen hizmetlerin yurdun tüm köşelerine eşit olarak dağılması mümkün olmamaktadır. Sorunun çözümü, devlet, yerel yönetim ve özel sektör kaynaklarının bu hedef doğrultusunda kullanılmasında ve saydamlık ilkesine uyulmasında yatmaktadır. Kamunun kaynaklarının yanı sıra, sivil toplumun sanat alanına vereceği desteğin kurallarını düzenlemekle görevli bir kurulun salt devlet memurlarından oluşması yeterli olmayacaktır. Sanat ortamının tüm katmanlarının yönetiminde yer alacağı bir özerk kurumun oluşması bu nedenle gereklidir.

Bu tasarının yasallaşması ile sanat alanlarının geliştirilmesi ve desteklenmesine ilişkin hizmetler "Türkiye Sanat Kurumu"na bırakılmaktadır. "Kültür" alanının genel sorunları ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Milli Kütüphane Başkanlığı gibi birimlerin Kültür ve Turizm Bakanlığı çerçevesinde kalacak Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Baleleri, Devlet Halk Dansları Topluluğu, Devlet Çoksesli Koroları, Devlet Senfoni Orkestraları ile ödenekli tiyatro statüsü kazanmış Belediye Tiyatroları, tam ödenekli kamu kurumu niteliklerini koruyarak, işleyişte özerkliğe kavuşturulacaktır. Özerk işleyişin modeli, "Türkiye Sanat Kurumu"nun "Görevleri" madde 3 m'de ifade edildiği gibi Kurum tarafından oluşturulacaktır. Bakanlığa bağlı olmayan sanat kurumlarının ve sanatçıların gerçekleştireceği etkinliklerin desteklenmesi, "Türkiye Sanat Kurumu"nun görev ve yetki alanı içinde olacaktır. .

TÜRKİYE SANAT KURUMU BİRİNCİ KISIM

Genel Hükümler

Amaç

Madde 1- Bu kanunun amacı:

Sanatçıların ve sanatsal çalışmaların desteklenmesi, sanat yapıtlarının değerlendirilmesi, korunması ve tanıtımı ile ülkemizde sanat kültürünün yaygınlaştırılmasını sağlamak; sanat alanlarımızın uluslararası ilişkilerini geliştirmek ve sanatsal özgürlüğü güvence altına almakla görevli özerk bir kurum oluşturmaktır.

Kapsam

Madde 2- Bu kanun, sanatın ve sanatçının desteklenmesi, sanatların korunması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve

tanıtılmasına ilişkin hizmetler ile düşünce ve ifade özgürlüğünün sağlanması ve sanatçı haklarının korunmasına ilişkin görevleri ve bu görevleri yapacak kuruluş ve organların oluşmasını, bu organların görev, yetki ve sorumluluklarını ve bu kuruluşun çalışmaları için gerekli kaynakları kapsar.

Görevler

Madde 3- Yukarıda amaç ve kapsamı belirlenen "Türkiye Sanat Kurumu"nun görevleri şunlardır:

- Sanatsal konularda kuramsal ve uygulamalı araştırmalar yapmak, yaptırmak, yapmayı özendirmek, gerektiğinde yayın yapmak,
- Yasada belirtilen sanat dallarının gelişimi için gerekli olan bina, donanım, araç, gereç, malzemelerin sağlanması ve sanatsal çalışmalar için gerekli her türlü altyapının oluşturulması için Kültür ve Turizm Bakanlığı ile işbirliği yapmak,
- Sanat etkinliklerini ve sanat yapıtları üretimini desteklemek, yarışma, ödüllendirme ve benzeri yollarla nitelikli sanat eserlerini ve sanatçıları teşvik etmek,
- Sanatçıların ifade özgürlüğünü sağlamak için hükümete danışmanlık yapmak, ifade özgürlüğü kısıtlamalarına ilişkin bir izleme ve arşiv hizmeti vermek,
- Sanatçı haklarının korunması için meslek birlikleri ile işbirliği yapmak,
- Kamu kuruluşlarının sanat çalışmalarını destekleyen projeler gerçekleştirmesi için öneriler geliştirmek, sanata ilişkin yatırımlarında hükümete danışmanlık yapmak,
- Yerel yönetimlerin sanatsal çalışmalarını desteklemek ve danışmanlık yapmak, Sanat Kurulları aracılığı ile yerel sanat kurumlarının yöneticilerinin belirlenmesi sürecine katılmak, yerel yönetimlerin gerçekleştireceği kültür-sanat etkinlikleri ile kamusal alanlarda yaptırılacak sanat yapıtları ve anıtları konusunda danışmanlık ve hakemlik yapmak, yerel yönetimlerin kültürel etkinliklerini izlemek, aralarında kaynakların ve insan gücünün daha rasyonel biçimde kullanılması için eşgüdüm sağlamak,
- Özel kuruluşların sanata yatırım yapmalarını ve sanat etkinliklerini desteklemelerini özendiren mevzuatın uygulanması konusunda Kültür ve Turizm Bakanlığı'na danışmanlık yapmak, hakem kurulları oluşturmak,
- Sanatçının çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda gerekli düzenlemeleri ilgili Bakanlıklara önermek ve uygulamanın takibini yapmak,
- Sanat yapıtlarımızın yabancı dillerde ve yurt dışında yayınlanması ve icrası için destek sağlamak, sanatçılarımızı yurt dışında tanıtmak için yayınlar yapmak,
- Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olacağı kültürel işbirliği anlaşmalarının hazırlanması ve uygulanmasında Dışişleri Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na danışmanlık yapmak, Başbakanlık Tanıtma Fonu'nun kültür ve sanatımızın tanıtımına ilişkin çalışmalarında seçici kurulları oluşturmak,
- Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları çerçevesinde, sanatın üretim, dağıtım ve yaşam süreçlerine ilişkin gereken yasal düzenlemeleri hazırlayarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunmak,
- Tam ödenekli kamu kurumu niteliğindeki tiyatro, opera, bale, orkestra ve koro gibi sanat kurumlarının özerk işleyişe kavuşturulmaları için gerekli modeli oluşturarak, uygulanmak üzere ilgili bakanlığa sunmak.
- Sanat eğitimi veren yüksek öğretim kurumları ile işbirliği yapmak, ortak projeler gerçekleştirmek, ilk ve orta öğretimde sanat eğitimi konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'na danışmanlık yapmak,
- Yukarıda belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi ve görevlerin yerine getirilebilmesi ile ilgili her türlü çalışmayı yapmak; bunların yaşama geçirilebilmesi için gerekli olan tüzük ve yönetmelikleri hazırlamak.

Tanımlar

Madde 4- Sanatçı: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda sıralanan sanat dallarında ürün veren ya da icra eden yaratıcı ve yorumcular.

Sanat yapıtı: Sanatçıların imzasını taşıyan özgün çalışma.

Sanat meslek dalları altı alanda toplanmıştır.

- Yazın (Edebiyat)
- Sahne Sanatları (Tiyatro, Opera, Bale, Dans)
- Müzik (Klasik, Geleneksel, Popüler müzik)
- Görsel Sanatlar (Plastik Sanatlar, Fotoğraf, Karikatür)
- Tasarım (Grafik, Mimarlık, Endüstri Tasarımı)

- Görsel-işitsel sanatlar (Sinema, TV, Elektronik Medya)

Halk sanatları ve geleneksel sanatlar da bu altı alan çerçevesinde değerlendirilecektir. T.S.K. sanat alanlarında profesyonelliğin ölçütlerini belirlerken, yasa ile kurulmuş meslek birlikleri ile işbirliği yapacaktır.

İKİNCİ KISIM

Kuruluş ve Organlar

Kuruluş ve Organlar

Madde 5- Türkiye Sanat Kurumu, Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Başkanlık, Genel Sekreterlik, Sanat Kurulları ve Genel Sekreterliğe bağlı birimlerden oluşur.

Türkiye Sanat Kurumu'nun organları şunlardır:

- Genel Kurul
- Başkan
- Yönetim Kurulu
- Genel Sekreterlik
- Sanat Kurulları
- Uluslararası İlişkiler Birimi
- Yerel Yönetimler Birimi
- Sivil Toplum Kuruluşları Birimi
- Basın İlişkileri Birimi
- Mali İşler Birimi
- Arşiv ve Kitaplık Birimi
- Yayın Birimi

Denetim ve Personel

Madde 6- "Türkiye Sanat Kurumu", Sayıştay denetimine tabi olacak, personelinin özlük ve mali haklarının belirlenmesinde, yasa ile oluşturulmuş diğer özerk kurum ve kurullarda görev alanların hakları esas alınacaktır.

Türkiye Sanat Kurumu Genel Kurulu

Madde 7- Türkiye Sanat Kurumu Genel Kurulunun oluşumu:

- Altı sanat alanında çalışan profesyonel sanatçıların oluşturduğu dernek, vakıf ve sendika temsilcilerinin kendi aralarından seçecekleri her alandan beşer kişi olmak üzere toplam otuz üye,
- Eser sahibi ve komşu hak sahibi meslek birliklerinin belirleyeceği birer üye,
- Cumhurbaşkanı'nın saptayacağı üç üye,
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin saptayacağı birer üye,
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı ve sanat kurumlarının bağlı olduğu müsteşar yardımcısı,
- Tüzel kişiliğe sahip kamu sanat kurumları Genel Yönetmenleri ile bu kurumların çalışanlarının belirleyecekleri birer üye, Telif Hakları ve Sinema ile ilgili Bakanlık birimi sorumlusu (bu alanlar özerk Kurumlara dönüştüğünde bu kurumların Başkanları / Genel Müdürleri),
- Başbakanlık Tanıtma Fonu Kurulu, Başbakanlık Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Dışişleri, İçişleri, Milli Eğitim, Maliye Bakanlıkları, RTÜK, TRT, DPT ve Sayıştay'ın belirleyeceği birer üye,
- Sanat eğitimi veren üniversitelerimizce, öğretim üyeleri ya da görevlileri arasından saptanacak birer üye,
- Türkiye Belediyeler Birliği'nce belirlenecek, sanat yöneticisi ya da danışmanı niteliği taşıyan, yedi coğrafi bölgelerden birer üye,
- Yedi bölgeden, kültür-sanat alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin kendi aralarından seçecekleri birer üye,
- Basın-yayın alanında en çok üyeye sahip iki kuruluşun (dernek, sendika), işçi ve işveren konfederasyonları, kamu çalışanları konfederasyonları ile Türkiye Barolar Birliği ve TMMOB'nin belirleyeceği birer üye,

- Türkiye Sanat Kurumu Yönetim Kurulu üyeleri, Genel Sekreteri ve Sanat Kurulları üyeleri.

Genel Kurulun Görevleri

Madde 8- Genel Kurul, yılda bir kez toplanır ve gündemindeki konuları görüşür. Genel Kurul, iki yılda bir, Yönetim Kurulu'nu ve Sanat Kurulları'nın seçimle gelen üyelerini belirler.

Genel Kurul'un görevleri:

- T.S.K. Başkanını ve Yönetim Kurulu üyelerini seçmek,
- T.S.K. yıllık çalışma programını ve bütçesini onaylamak,
- T.S.K. Yönetim Kuruluna öneriler sunmaktır.
- T.S.K. Genel Kurulu, Yönetim Kurulu'nun talebi üzerine veya üyelerin üçte ikisinin yazılı başvurusu üzerine Olağanüstü olarak toplanır.

Türkiye Sanat Kurumu Başkanı

Madde 9- T.S.K. Başkanı, T.S.K. Genel Kurulu'nca iki yıl için seçilir ve Kültür ve Turizm Bakanı tarafından bu göreve atanır. Üst üste en çok iki kez bu göreve seçilmek mümkündür.

Görevleri:

- Türkiye Sanat Kurumu'nu temsil etmek,
- Yönetim Kurulu'na Başkanlık yapmak,
- Gerektiğinde Sanat Kurullarının toplantılarına katılmak,

Yönetim Kurulu

Madde 10- T.S.K. Yönetim Kurulu, T.S.K. Başkanı, Genel Kurulca seçilecek sekiz üye (4. maddede belirtilen altı sanat alanından Genel Kurulca seçilecek birer temsilci, bir Üniversite öğretim üyesi ve 7. maddede belirtilen STK'lar arasından seçilecek bir temsilci) ile Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı temsilcisi ve T.S.K. Genel Sekreteri'nden oluşur.

Seçimle gelen yönetim Kurulu üyeleri, bu göreve üst üste en çok iki kez seçilebilirler. Yönetim Kurulu ayda bir kez toplanır. Gereğinde ara toplantılar yapabilir. Yönetim Kurulu'nun çalışma esasları bir Yönetmelikle belirlenir.

Yönetim Kurulu'nun Görevleri:

Devlet kurumları ve yerel yönetimlerin sanat alanlarındaki etkinliklerinde danışmanlık yapmak, sanata yeni destekler sağlanması konusunda girişimlerde bulunmak,

- Genel Kurula sunulacak faaliyet raporu ve bütçeyi hazırlamak,
- Yıllık bütçenin altı sanat alanı arasında dağılımını yapmak; Sanat Kurulları'nın belirleyeceği desteklerin dağıtımını ve kullanımını denetlemek,
- Personel atamalarını gerçekleştirmektir.

Genel Sekreter

Madde 11- Kamuya açık ilanla duyurulacak bu göreve yapılacak başvurular T.S.K. Yönetim Kurulu'nca değerlendirilir ve T.S.K. Başkanı'nca atanır.

Birim sorumluları T.S.K. Yönetim Kurulu'nca atanır, Genel Sekreter'e bağlı olarak görev yapar

Sanat Kurulları'nın sekreterleri de, T.S.K. Başkanlığı'nca atanır, Genel Sekreter'e bağlı olarak görev yaparlar. Kurul sekreterleri kurul toplantılara oy hakkı olmaksızın katılırlar.

Sanat Kurulları

Madde 12- Sanat Kurulları, Genel Kurulca Yönetim Kuruluna seçilecek ve Sanat Kurullarının başkanlıklarını üstlenecek alan temsilcileri ile Genel Kurul'un belirleyeceği her dal için altı uzman üyeden oluşur. Bu üyelerin herhangi bir kuruluşun temsilcisi olması koşulu aranmaz. Genel Kurul, belirlediği üyelerin vekillerini de saptar. Sanat Kurulları altı sanat alanında oluşur. Sanat Kurulları, gerektiğinde, T.S.K. Yönetim Kurulu'nun onayına bağlı olarak, farklı uzmanlık alanlarında alt kurullar oluşturabilir. Kurulların görev süresi bir sonraki Genel Kurulda sona erer.

Üst üste en çok iki kez kurul üyesi olunabilir. Kurullarda görev alanlar dolaysız ya da dolaylı biçimde kurulun vereceği desteklerden yararlanamazlar. Kurul kararları internet ortamında gerekçeleri ile birlikte yayımlanır. Kurul üyelerinin çalışma koşulları ve özlük hakları yönetmelikle belirlenir. Kurullarda görev alacak kamu personeli kurumlarından izinli sayılır ya da görevlendirilir.
Sanat Kurullarının Görevleri:

- Yıllık bütçede sanat alanlarına ayrılan desteğin dağılımındaki temel ilkeleri karara bağlamak,
- Yılda dört kez toplanarak, gelen projeleri değerlendirmek ve destek miktarlarını belirlemek,
- Destek verilecek projelerin gerçekleşmesine ilişkin alan sekreterlerinin raporlarını değerlendirmektir.

ÜÇÜNCÜ KISIM Kurum Gelirler

Kurumun Gelirleri

Madde 13- Türkiye Sanat Kurumu'nun gelirleri şunlardır:

- Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinde ayrılan kaynak
- Müzik, sinema, yayıncılık alanlarından elde edilecek rüsum ve bandrol gelirleri
- RTÜK gelirlerinden alınacak %5 oranındaki pay
- Talih oyunları gelirlerinden alınacak % 5 oranındaki pay
- Meslek Birlikleri'nin yıllık net gelirinden alınacak %2 oranındaki pay
- Uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar
- Yerel yönetimlerden sağlanacak kaynaklar
- Öz kaynaklar:
- Bağışlar
- Sponsorluk gelirleri
- Gayrimenkul gelirleri
- Kurum etkinliklerinden elde edilecek gelirler.

EK 8: TÜSAK Kanun Tasarısı

TÜRKİYE SANAT KURUMU KURULMASI İLE BAZI KANUN VE KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERDE DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TASARISI TASLAĞI BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

MADDE 1 - (1) Bu Kanunun amacı, görsel-işitsel yapımlar ile sahne sanatlarının, müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatların geliştirilip güçlendirilmesi, tanıtılması, yaygınlaştırılması, toplumun her kesiminin sanat ürünlerinden verimli şekilde yararlanması, sanat aracılığıyla çağdaş ve etkin bir iletişim ortamının yaratılması için; bu alanlarda kültür ve sanatımıza katkı sağlayacak nitelikteki ulusal veya uluslararası projelerin değerlendirilmesi ve desteklenmesi ile Türkiye Sanat Kurumunun kuruluşuna, teşkilatına, görevlerine, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Tanımlar

MADDE 2 - (1) Bu Kanunda geçen tanımlardan;

- 1) Bakanlık: Kültür ve Turizm Bakanlığını,**
- 2) Bakan: Kültür ve Turizm Bakanını,**
- 3) Başkan: Türkiye Sanat Kurumu Başkanını,**
- 4) Destek: Bu Kanunun amacına uygun doğrudan veya dolaylı olarak sağlanan geri ödemesiz nakdi yardımlar ile bedelsiz ve geçici mekân kullandırılması veya sanatsal üretim ve sunum sürecine yönelik her türlü teknik yardımları,**
- 5) Grup Başkanı: Tiyatro, opera, bale, dans, müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatlar alanlarında kurulacak Grup Başkanlıklarını,**
- 6) Geleneksel Sanatlar: Belli bir geleneği olan, daha çok usta-çırak ilişkisi ile süregelen, eser veya ürün ortaya koymaya yönelik süsleme ve el sanatlarını ifade eder.**
- 7) Genel Sekreterlik: Türkiye Sanat Kurumu Genel Sekreterliğini,**
- 8) Görsel Sanatlar: Belli bir tekniği olan, biçime dayalı, estetik değer taşıyan ve daha çok görsel duygulara hitap eden eser veya ürün ortaya konan resim, özgün baskı, heykel, fotoğraf, grafik, tasarım gibi sanatları ifade eder.**
- 9) Kurum: Türkiye Sanat Kurumunu,**
- 10) Kurul: Türkiye Sanat Kurulunu,**

11) Proje grubu: Bu Kanun uyarınca destek talebiyle Kuruma yapılacak proje başvurularına veya Kurumca yaptırılacak sanat projelerine yönelik ön inceleme, raporlama gibi iş ve işlemleri yürütecek olan çalışma gruplarını,

12) Sahne sanatları: İzleyici önünde gösteriye dayalı tiyatro, opera, bale, dans, halk dansları ve uyarlamalar gibi sanat dallarını, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye Sanat Kurumu ve Türkiye Sanat Kurulu

Türkiye Sanat Kurumu

MADDE 3 – (1) Sanat projelerinin değerlendirilmesi, desteklenmesi ve yaptırılması ile mevzuatın verdiği diğer görevlere yönelik faaliyette bulunmak üzere idari ve mali özerkliğe sahip özel bütçeli, kamu tüzel kişiliğine haiz ve Bakanlıkla ilişkili Türkiye Sanat Kurumu kurulmuştur. Türkiye Sanat Kurumu; Türkiye Sanat Kurulu ve Başkanlık teşkilatından oluşur. Kurumun merkezi Ankara, kısa adı TÜSAK'tır.

(2) Kurum, bu Kanun ve mevzuatta kendisine verilen görev ve yetkileri kendi sorumluluğu altında yerine getirir ve kullanır. Kurum hizmetlerinin gerektirdiği görevler, sanat kurumu uzmanı ve uzman yardımcılarında oluşan meslek personeli ve diğer personel eliyle yürütülür. Kurum görevini yerine getirirken bağımsızdır. Hiçbir organ, makam, merci ve kişi Kurumun kararlarını etkilemek amacıyla emir ve talimat veremez.

(3) Kurumun verdiği mali destekler kamu alacağı gerekçesiyle dahi haczedilemez.

Türkiye Sanat Kurulu

MADDE 4 - (1) Türkiye Sanat Kurulu, Kurumun karar organıdır. Kurul; biri Başkan, biri İkinci Başkan olmak üzere on bir üyeden oluşur. Kurul üyeleri, en az dört yıllık eğitim veren yükseköğretim kurumları ile bunlara denkliği yetkili makamlarca kabul edilen yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarından mezun olmuş veya mesleğinde temayüz etmiş, Devlet memuru olma niteliğine sahip, kamu kurum ve kuruluşlarında ya da özel sektörde en az on yıl deneyim sahibi kişiler arasından Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu Kararı ile atanır. Kurul üyelerinin en az altısı desteklenen sanat dallarında öğrenim görmüş, görev yapmış veya temayüz etmiş kişiler arasından atanır. Kurum Başkanı, Kurulun da başkanıdır.

(2) Kurul üyelerinin görev süresi iki yıldır. Bir kişi kurul üyeliğine birden fazla kez atanabilir. Üyeler, ciddi bir hastalık veya sakatlık nedeniyle iş görememeleri veya atamaya ilişkin şartları kaybetmeleri halinde atandıkları usule göre, süresi dolmadan görevden alınır. Ancak hastalık ve sakatlık nedeniyle görevden alınanların kalan sürelerine ilişkin mali hakları kendilerine ödenir. Üyelerin üyelikleri, görevi kötüye kullanma, yüz kızartıcı bir suç veya bunların dışında Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun 231 inci maddesinde belirtilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kapsamına girmeyen daha ağır bir suçtan mahkûm olmaları halinde düşer. Herhangi bir sebeple boşalan Kurul üyeliklerine bir ay içerisinde aynı usulle yeniden atama yapılır.

(3) Kurul; Başkanın, Başkanın bulunmadığı durumda İkinci Başkanın, çağrısı üzerine en az yedi üyenin katılımıyla toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar alır. Oyların eşit olması halinde Başkanın oy kullandığı yönde karar alınmış kabul

edilir. Kurul üyeleri çekimser oy kullanamaz. Kurul üyeleri oy ve kararlarından sorumludur.

(4) Kurul üyeleri, ticari illiyet bağı ya da üyelikleri olan kurum ve kuruluşlarla, kendilerini, eşlerini ve üçüncü dereceye kadar kan ve ikinci dereceye kadar kayın hısımları ile evlatlıklarını ilgilendiren kararlarla ilgili toplantılara ve oylamalara katılamaz.

(5) İzin, rapor veya görevlendirme halleri dışında bir nedenle bir takvim yılında üç toplantıya katılmayan üyeler üyelikten çekilmiş sayılır.

(6) Kurul üyeliğine atananların eski görevleriyle olan ilişkileri görevleri süresince kesilir. Ancak kamu görevlisi iken üyeliğe atananlar, memuriyete giriş şartlarını kaybetme dışındaki herhangi bir nedenle görevlerinin sona ermesi, görevden ayrılma isteğinde bulunmaları veya görev sürelerinin dolması durumunda otuz gün içinde eski kurumlarına başvurmaları halinde ilgili Bakan veya atamaya yetkili diğer makamlar tarafından mükteseplerine uygun bir kadroya atanır. Belirtilen atama yapılırken Başkan ve üyelerin Kurumda geçirdikleri süreler makam tazminatı ödenmesini gerektiren görevlerde geçmiş olarak değerlendirilir. Bu hükümler akademik unvanların kazanılmasına ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla üniversitelerden gelen personel hakkında da uygulanır.

(7) Mükteseplerine uygun bir kadroya atamaları gerçekleşinceye kadar süresi dolması sebebiyle görevi sona eren üyelere almakta oldukları aylık ücret ile sosyal hak ve yardımların Kurum tarafından yapılmasına devam olunur. Mükteseplerine uygun kadrolara atananlara, atama yapıldığı tarih itibarıyla Kurum tarafından ödemede bulunulmasına son verilir. Bir kamu kurumunda çalışmayanlardan Başkan ve üyeliğe atamp süresi dolması sebebiyle görevi sona erenlere herhangi bir göreve veya işe başlayıncaya kadar, görevlerinin sona erdiği tarihte almakta oldukları aylık ücret ile sosyal hak ve yardımların Kurum tarafından ödenmesine devam olunur. Kurum tarafından bu kapsamda yapılacak ödemeler üç ayı geçemez.

(8) Kurul kararları yerindelik denetimine tabi tutulamaz.

(9) Bu Kanun veya diğer mevzuatla belirlenenlerin yanı sıra Türkiye Sanat Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

1) Görsel-işitsel yapımlar ile sahne sanatlarının müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanat dallarında kültür ve sanatımıza katkı sağlayacak nitelikteki projelerinin desteklenmesi ile desteklenen projelerin destekleme kararında yer alan proje içeriğine ve amacına uygun gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında karar vermek.

2) Bu Kanun kapsamındaki sanat faaliyetlerinin ülke geneline yaygınlaştırılması amacıyla görsel-işitsel yapımlar ile sahne sanatlarının, müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatlara yönelik olarak hizmet alımı yoluyla projeler yaptırılmasına karar vermek.

3) Tiyatro, müzik ve diğer sahne sanatları, görsel sanatlar, edebiyat ile geleneksel sanatlar alanlarında; uluslararası düzeyde ülke tanıtımına yönelik özel nitelikteki proje ve yapımlar ile yaşayan insan hazinelerinin ve maddi desteğe ihtiyacı olan sanatçıların doğrudan desteklenmesine karar vermek.

- 4) Sanatçı adayı üstün yetenekli çocuk ve gençlere yurt içinde ve yurt dışında alanıyla ilgili her türlü eğitim desteği, üstün yetenekli sanatçılara yurt dışında ileri eğitim desteği veya enstrüman ve malzeme desteği sağlanmasına karar vermek,
- 5) Kurumun bütçesini, yıllık iş planını, gelir-gider kesin hesaplarını, yıllık raporunu ve piyasa gelişimi ile ilgili sair raporları onaylamak,
- 6) Yıllık gerçekleşme raporu ve gelişim ile ilgili sair raporları hazırlamak ve Bakanlığa sunmak, Kurumun personel politikasını oluşturmak, Kuruma taşınmaz alımı, satımı ve kiralanması konularında karar vermek,
- 7) Uluslararası organizasyon ve teşkilatların sektöre ilişkin mevzuat ve uygulamalarını izlemek, yasal düzenleme ihtiyacı duyulması halinde gerekli hazırlıkları yaparak Bakanlığa sunmak,
- 8) Uygun bulunduğu konularda Başkanlığı görevlendirmek veya yetkilendirmek.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Başkanlık Teşkilâtı ve Personel

Başkanlık teşkilâtı

MADDE 5 - (1) Başkanlık teşkilatı Başkan, Genel Sekreterlik ve hizmet birimlerinden oluşur.

(2) Kurumun en üst yöneticisi olan Başkan, Kurumun genel yönetim ve temsili ile Kurulca alınan kararların yürütülmesinden sorumludur. Başkanın izin, hastalık, yurt içi veya yurt dışı görevlendirme ve görevden alınma hallerinde başkana ikinci başkan vekâlet eder.

(3) Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:

1) Kurul toplantılarının tarih ve gündemini belirlemek, toplantıları yönetmek.

2) Kurul kararlarının gereğinin yerine getirilmesini sağlamak ve uygulanmasını izlemek.

3) Kurumu resmi ve özel kuruluşlar nezdinde temsil etmek.

4) Mevzuata, stratejilere, amaç ve hedeflere uygun olarak Kurumun ilgili birimlerince hazırlanacak yıllık bütçeyi ve malî tabloları Kurula sunmak.

5) Hizmet birimlerinin, verimli ve uyumlu bir biçimde çalışmasının en üst düzeyde organizasyonunu ve koordinasyonunu sağlamak, birimler arasındaki görev ve yetki sorunlarını çözmek.

6) Kurumun harcamalarını, harcama usul ve esaslarını düzenleyen yönetmeliğe uygun olarak gerçekleştirmek, Kuruma taşınır mal ve hizmet alımı, satımı ve kiralanması konularında karar vermek.

7) Birimlerce hazırlanacak yıllık faaliyet raporlarını Kurula sunmak.

(4) Genel Sekreter, Başkanlık teşkilatındaki hizmet birimlerinin üst yöneticisi olup; görevlerin yürütülmesinde Başkana karşı sorumludur. Genel Sekreter, hizmet birimlerinin görevlerini mevzuata uygun olarak düzenler, yürütür ve eş güdümü sağlar. Genel Sekretere yardımcı olmak üzere bir Genel Sekreter Yardımcısı atanabilir.

(5) Genel Sekreterliğin görevleri şunlardır:

- 1) Başkan ve Kurula görevleri ile ilgili bilgi ve belge ile idari ve teknik destek sağlamak, araştırma ve incelemeler yapmak.
- 2) Kurul toplantılarının gündeminin oluşturulması ile Kurul kararlarının uygulanması ve yürütülmesinde Başkana yardımcı olmak.
- 3) Kurumca yaptırılacak projelerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek.
- 4) Başkanlığın çalışmaları ile ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarıyla eş güdümü sağlamak.
- 5) Başkanlığın uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini ve uluslararası etkinliklerle ilgili iş ve işlemlerini yürütmek.
- 6) Başkanlığın basın ve halkla ilişkiler hizmetlerini yerine getirmek ve başkanlığın faaliyetlerini çeşitli yollarla kamuoyuna duyurmak.
- 7) Evrak ve arşiv hizmetlerinin yerine getirilmesini sağlamak.
- 8) Başkanlıkça ve mevzuatla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

(6) Kurumun hizmet birimleri şunlardır:

- 1) Tiyatro Destekleme Grup Başkanlığı,
- 2) Opera, Bale, Dans Destekleme Grup Başkanlığı,
- 3) Müzik Destekleme Grup Başkanlığı,
- 4) Geleneksel Sanatlar Destekleme Grup Başkanlığı,
- 5) Görsel Sanatlar Destekleme Grup Başkanlığı,
- 6) Edebi Eserler Destekleme Grup Başkanlığı,
- 7) Yönetim ve Destek Hizmetleri Grup Başkanlığı,
- 8) Teknik Hizmetler Destekleme Grup Başkanlığı,
- 9) Bilgi Teknolojileri Grup Başkanlığı,
- 10) Özel Kalem Müdürlüğü,
- 11) Hukuk Müşavirliği,
- 12) Strateji Geliştirme Grup Başkanlığı,
- 13) Basın Müşavirliği

(7) Destekleme Grup Başkanlıklarının yetki ve sorumluluğundaki sanat alanlarıyla sınırlı olmak üzere görevleri şunlardır:

- 1) Kuruma verilen projeleri, bu Kanun ve ilgili mevzuatta belirlenen esas ve usullere göre inceleyerek Kurula sunmak üzere rapor hazırlamak.
- 2) Kurulca desteklenmesi uygun görülen sanat projelerinin amacına uygun şekilde gerçekleştirilmesinin takibi ile projenin sonlandırılmasına yönelik iş ve işlemleri yürüterek kurula sunmak.

3) Kurulun yaptırılmasına karar verdiği projelerin ihalelerine yönelik idari ve teknik şartnameleri hazırlayarak gerekli iş ve işlemleri yürütmek.

- 4) Başkanca verilecek diğer görevleri yapmak.

(8) Yönetim ve Destek Hizmetleri Grup Başkanlığının görevleri şunlardır:

- 1) Başkanlık personelinin her türlü özlük işlemleri, personel eğitimi ve personel hareketliliğine ait iş ve işlemleri yapmak.
- 2) Başkanlık faaliyetleriyle ilgili her türlü yapım, bakım, onarım, satın alma, kiralama, ulaşım, güvenlik, aydınlatma, ısıtma, belge yönetimi, demirbaş, arşiv ve depolama ile ilgili tüm iş ve işlemleri yapmak.
- 3) Başkan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

(9) Teknik Hizmetler Destekleme Grup Başkanlığının görevleri şunlardır:

- 1) Kurumca alınacak destekleme kararları doğrultusunda kullanmak ve tahsis etmek üzere sanatsal üretim ve sunum sürecine yönelik her türlü dekor, kostüm ve benzeri ekipmanların üretilmesi, kullandırılması, iadesi ve tasfiyesine yönelik iş ve işlemleri yürütmek.
- 2) Başkan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

(10) Bilgi, Teknolojileri Grup Başkanlığı,

- a) Kurumun bilgi işlem ve otomasyon ihtiyacını karşılamak, işletimini sağlamak ve bilgi işlem hizmetlerini yürütmek,
- b) Kurumun hizmetleriyle ilgili bilgileri toplamak ve ilgili birimlerle işbirliği içinde veri tabanları oluşturmak,
- c) Kurumun mevcut bilişim altyapısının kurulumu, bakımı, ikmali, geliştirilmesi ve güncellenmesi ile ilgili işleri yürütmek, haberleşme güvenliğini sağlamak ve bu konularda görev üstlenen personelin bilgi teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak düzenli şekilde hizmet içi eğitim almalarını sağlamak,
- d) Başkan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak

(11) Özel Kalem Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

- 1) Başkanın çalışma programını düzenlemek.
- 2) Başkanın resmi ve özel yazışmalarını, protokol ve tören işlerini düzenlemek ve yürütmek.
- 3) Başkan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

(12) Hukuk Müşavirliğinin görevleri şunlardır:

- a) 659 sayılı Genel Bütçe Kapsamındaki Kamu İdareleri ve Özel Bütçeli İdarelerde Hukuk Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre hukuk birimlerine verilen görevleri yapmak.
- b) Başkan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

(13) Strateji Geliştirme Grup Başkanlığının görevleri şunlardır:

- a) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 22/12/2005 tarihli ve 5436 sayılı Kanunun 15 inci maddesi ve diğer mevzuatla strateji geliştirme ve mali hizmetler birimlerine verilen görevleri yapmak.
- b) Başkan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

(14) Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliğinin görevleri şunlardır:

- a) Başkanlığın basın ve halkla ilişkilerle ilgili faaliyetlerini planlamak ve bu faaliyetlerin belirlenecek usul ve ilkelere göre yürütülmesini sağlamak.
- b) 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre yapılacak bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru bir şekilde sonuçlandırmak üzere gerekli tedbirleri almak.
- c) Başkan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

Atanma, personelin statüsü ve özlük hakları

MADDE 6 - (1) Kurum personeli, bu Kanunda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tâbidir.

(2) Ekli listede yer alan kadrolar ihdas edilerek 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı Cetvele Türkiye Sanat Kurumu bölümü olarak eklenmiştir.

(3) Genel Sekreter, Genel Sekreter Yardımcısı ve Grup Başkanı kadrolarına atanmak için hizmet süresi hariç 14/7/1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda belirtilen şartlar aranır.

(4) Başkanın ve Kurul üyelerinin aylık ücretleri; en yüksek Devlet memuruna mali haklar kapsamında yapılan her türlü ödemeler toplamını geçmemek üzere, Bakanın önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenir. En yüksek Devlet memuruna ödenenlerden gelir vergisine tabi olmayanlar bu Kanuna göre de gelir vergisine tabi olmaz. Başkan ve Kurul üyeleri, 657 sayılı Kanun ve diğer mevzuat uyarınca en yüksek Devlet memurunun yararlanmış olduğu sosyal hak ve yardımlardan aynı usul ve esaslar çerçevesinde yararlanırlar.

(5) Başkan ve Kurul üyeleri görevleri nedeniyle işledikleri ve kendilerine karşı işlenen suçlar bakımından Devlet memuru sayılırlar ve haklarında 2/12/1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. 4483 sayılı Kanun uyarınca soruşturma izinleri Başkan ve Kurul üyeleri için Bakan tarafından verilir.

(6) Kurul Başkanlığına ve üyeliğine atananlar ile Kurum personeli 31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükümlerine tabidir. Sosyal güvenlik hak ve yükümlülüklerinin tespitinde; Başkan Bakanlık Müsteşarı, Kurul üyeleri Bakanlık Müsteşar Yardımcısı, Genel Sekreter Genel Müdür, Genel Sekreter Yardımcısı GAP İdaresi Başkan Yardımcısına denk statüde kabul edilir.

(7) Başkanlık, proje gruplarında uzmanlık gerektiren nitelikteki iş ve hizmetler ile proje inceleme ve değerlendirme işlemlerinde görevlendirilmek üzere yerli veya yabancı kişileri istisna akdi veya iş sözleşmesi hükümleri çerçevesinde çalıştırılabilir. Bu şekilde çalıştırılabileceklerin sayısı sanat kurumu uzman ve uzman yardımcısı toplam kadro sayısının yüzde otuzunu geçemez. Bu kişilere verilecek aylık ücret ise en yüksek sanat kurumu uzmanı brüt maaşının iki katını geçemez. Bunların sözleşme şartları, mali hakları ve istihdamına ilişkin diğer esas ve usuller Kurumca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Destekleme

Destekleme ilkeleri

MADDE 7 - (1) Kurul, projelerin değerlendirilmesi ve desteklenmesine sürecinde;

- 1) Tiyatro, opera, bale, dans gibi sahne sanatları ve bunların uyarlamaları ile müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatların ülke içinde ve uluslararası alanda geliştirilmesi, tanıtılması ve yaygınlaştırılması,
- 2) Sanat ürün, üretim ve faaliyetlerinden toplumun her kesiminin yararlanması yoluyla ülkemiz genelinde çağdaş, verimli ve etkin bir iletişim ortamının yaratılması,
- 3) Kültür ve sanat hayatımızın ve birikimimizin zenginleşmesine ve korunmasına katkı sağlaması,

ilkeleri çerçevesinde karar verir.

Destekleme usulü

MADDE 8 - (1) Bu Kanun kapsamında kullanılacak olan destekleme bütçesinin hangi alanlarda ve hangi oranda kullanılacağı Kurul tarafından belirlenir.

(2) Kuruma yapılacak destek başvurularının ön değerlendirmeleri, sanat dalına göre ilgili destekleme grup başkanlığınca en az üç kişiden oluşturulan proje gruplarınca yapılır. Proje gruplarında ilgili alan sivil toplum kuruluşu veya meslek birliği üyeleri, akademik personel, ilgili alanda temayüz etmiş kişiler arasından Başkan tarafından belirlenecek en az bir üye bulunur. Proje grupları, başvuruları bu Kanun ve ilgili mevzuat hükümleri uyarınca inceleyerek değerlendirme sonucunu rapora bağlar ve destekleme grup başkanlığına sunar.

(3) İlgili alan için belirlenen ödenekten hangi taleplerin veya projelerin ne oranda ve ne şekilde destekleneceğine destekleme grup başkanlıklarının önerisi üzerine Kurul karar verir. Bu kararlar doğrultusunda desteklenecek projenin başvuru sahibi ile Kurum arasında tarafların yükümlülüklerinin belirlendiği bir sözleşme akdedilir.

(4) Nakdi destek, Kurumca doğrudan yapılan ödemeleri ifade eder.

(5) Kurulca kararlaştırılan destek miktarı, proje gruplarınca yapılan değerlendirmeye göre belirlenen proje giderlerinin % 50'sini aşamaz. Ancak Kurul, sanat dalları veya projenin niteliği itibarıyla bu oranı artırmaya yetkilidir. Ayrıca Kurul, yazım projeleri ile sergi kataloglarının giderlerinin tamamının desteklenmesine de karar verebilir.

(6) Destekleme grup başkanlıkları ve proje grupları ile desteklemeye ilişkin çalışma esas ve usulleri Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Destekleme türleri

MADDE 9 - (1) Bu Kanun kapsamındaki desteklerden;

1) **Yazım Desteği:** Tiyatro, opera, bale, dans gibi sahne sanatları ile müzik, edebiyat ve benzeri alanlara yeni ve nitelikli eserler kazandırmak amacıyla yeni üretilmiş, yazılmış, veya bestelenmiş eserler için yerli sanatçılara,

2) **Salon, Sanat Galerisi ve Sergi Salonu Desteği:** Ülkemize yeni sahneler, sanat galerileri ve sergi salonları kazandırılması amacıyla, sahip oldukları veya kiraladıkları binayı bu amaçla düzenleyen ve işleten kişilerin, kira, tadilat, bakım, onarım, aydınlatma, ısınma

veya personel giderlerinden, hizmetin devamını sağlayacak miktarının söz konusu mekânın belli bir süre Kurum tarafından kullanılması veya bu Kanun kapsamındaki başvuru sahiplerine kullandırılması karşılığında,

3) Sahneleme ve Sergileme Desteği: Tiyatro, opera, bale, dans gibi sahne sanatları ile müzik ve benzeri etkinliklerin sahnelenmesi ile görsel sanatlar ve geleneksel sanatların sergilenmesine ilişkin giderler için,

4) Geleneksel Türk Tiyatrosu Desteği: Geleneksel Türk tiyatrosunun yaşatılması, yaygınlaştırılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirilecek faaliyetler için,

5) Geliştirme Desteği: Tiyatro, opera, bale, dans gibi sahne sanatları ile müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatların geliştirilmesi, güçlendirilmesi, tanıtılması ve yaygınlaştırılması ile sanatçıların yetiştirilmesi amacıyla yönelik, ticari amaç gütmeyen eğitim, araştırma, yayım ve yayım projeleri için,

doğrudan geri ödemesiz olarak yapılır.

(2) Kurum; projeleri, başvurular doğrultusunda bedelsiz ve geçici olarak salon, sanat galerisi veya sahne tahsis etmek, sanatsal üretim ve sunum sürecine yönelik dekor, kostüm, baskı ve her türlü teknik ekipman sistemleri sağlamak suretiyle de destekleyebilir.

(3) Kurum, verilecek destekler ile bu Kanunun 11 inci maddesi kapsamındaki özel nitelikli destekler ve yaptırılacak projelere ilişkin yıllara sari sözleşme yapmaya yetkilidir.

Desteğin geri alınması

MADDE 10 - (1) Bu Kanun kapsamında yapılmış olan destekler, başvuruda belirtilen işler veya amaçlar doğrultusunda kullanılmadığının tespit edilmesi veya Kuruma karşı sözleşmede belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde yapılan destek ödemeleri, genel hükümlere veya sözleşme hükümlerine göre tahsil edilir. Hakkında geri alma işlemi doğmasına sebebiyet veren başvuru sahibi kişi veya kuruluş, bu Kanun kapsamındaki desteklerden, Kurulun desteğin geri alınmasına yönelik kararından itibaren üç yıl süreyle yararlandırılmaz.

(2) Proje sahibince haklı bir nedenle projenin uygulanması imkânının ortadan kalkması veya projenin uygulanmasının devamının imkânsız hale gelmesi gerekçesiyle, kararlaştırılan destek tutarının alınan kısmının tamamının veya kısmen iade edilmesi talebinin Kurulca uygun görülmesi halinde, söz konusu tutarın Kuruma iadesinde yürürlükteki kanuni faiz oranı uygulanır.

(3) Bu madde kapsamında destek sağlanan projeler, bu Kanun hükümlerine ve destek sözleşmesinde belirlenen yükümlülüklerle uygun olarak gerçekleştirilir.

(4) Bütçe imkânları da dikkate alınarak desteklenmesi kararlaştırılan projelere ilişkin destek sözleşmeleri, kararların Kurul tarafından onaylandığı tarihten itibaren 60 iş günü içerisinde taraflarca imzalanır. Aksi takdirde, söz konusu destek Kurum tarafından kullandırılmaz.

(5) Desteği alan, yıllara sari projeler dışında yükümlülüklerini yerine getirmeden aynı destek türünden faydalanamaz. Yükümlülüklerin yerine getirilmesi halinde, aynı tür destekten tekrar faydalanabilir.

(6) Bu maddenin uygulanması ile verilen desteklerin izlenmesi ve takibine ilişkin esas ve usuller, destek miktarlarının sınırları ile diğer hususlar çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.

Özel nitelikli destekler ve proje yaptırılması

MADDE 11 - (1) Kurum; tiyatro, opera, bale, dans gibi sahne sanatları ile müzik edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatlar alanlarında; ülke tanıtımına yönelik görsel-işitsel yapımlar da dhil olmak üzere özel nitelikteki her tür ulusal ya da uluslararası proje ve yapımları destekleyebilir ya da doğrudan yapılmasını sağlayabilir.

(2) Kurum; sanatçı adayı üstün yetenekli ocuk ve gençlere yurt içinde ve yurt dışında eğitim desteği, üstün yetenekli sanatçılara yurt dışında ileri eğitim desteği, bu kişilere ihtiyaç halinde enstrüman ve malzeme desteği sağlayabilir. Başvuruların değerlendirilmesinde, ilk ve ortaöğretim düzeyindeki kişiler hakkında Milli Eğitim Bakanlığının, lisans ve lisansüstü eğitim düzeyinde olanlar için de Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının görüşü alınır. (3) Kurum; bu Kanun kapsamındaki sanat faaliyetlerinin ülke geneline yaygınlaştırılması amacıyla, hizmet alımı yoluyla projeler ve işler yaptırabilir.

(4) Kurum, talep üzerine bakmaya mecbur olduğu aile bireylerini veya kendisini geçindirmeye yetecek geliri bulunmayan yaşayan insan hazinelerini ve telif konu fikir ve sanat eseri hak sahiplerini be imkânları dâhilinde destekleyebilir.

(5) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin esas ve usuller Kurumca ıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Gelirler ve kullanımı

MADDE 12 - (1) Kurumun gelirleri;

1) Genel bütçeden yapılacak yardımlar,

2) 5602 sayılı Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun kapsamındaki kurum ve kuruluşlar tarafından aktarılan kamu paylarından alınan tutarlar,

3) Kurum atölyelerindeki mevcut kapasiteyi değerlendirmek üzere, Kurum tarafından belirlenen ve Kurul tarafından onaylanan fiyat tarifesi çerçevesinde Kurum dışına yapılan mal ve hizmet teslimlerinden elde edilen gelirler,

4) Geri demeler ve geri almalar,

5) Her türlü yapım ve yayın, hizmet ve üretim gelirleri,

6) Kurum gelirlerinin değerlendirilmesinden elde edilen gelirler,

7) Aynı ve nakdi bağış ve yardımlar,

8) Bu Kanun kapsamında geekleştirilecek iş ve işlemlerden alınacak cretler,

9) Diğer gelirlerden

oluşur.

(2) Kurum faaliyetleri için kullanılacak toplam gelirlerin yüzde beşini aşmamak üzere Kurulca belirlenen ve Bakan tarafından onaylanan kısımlar Kurum bütçesine gider kaydedilmek suretiyle özel hesaba aktarılır. Bu hesaplardan yapılan harcamalar 5018 sayılı Kanun ve 4734 sayılı Kanun hükümlerine tabi değildir. Aktarılan tutarların harcanması, muhasebeleştirilmesi ve alımlarda kullanılacak ihale yöntemlerine ilişkin usul ve esaslar Kurulun teklifi Bakanın önerisi üzerine Başbakan tarafından belirlenir.

MADDE 13 - 4848 sayılı Kanuna Geçici 8 inci Maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki geçici maddeler eklenmiştir.

GEÇİCİ MADDE 9 - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ve Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünde 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Kanunun Ek Geçici 12, 14 ve 16 ncı maddelerine göre çalışmakta olan personelden;

a) Sanatkâr memur ve sanatçıların talepleri doğrultusunda belirlenecek yerlerde, Bakanlıkça her sanat dalında tespit edilecek norm kadrolara göre en az birer adet orkestra, koro ve topluluk kurulur. Orkestra, koro ve toplulukların kurulabilmesi için en az norm kadro sayısı kadar başvuru şartı aranır. Bu orkestra, koro ve topluluklarda görev alacaklar, talepte bulunanlar arasından, Bakanlıkça ilgili alanlarda oluşturulacak komisyonlarca seçilir. Bu personel başka bir işleme gerek kalmaksızın Bakanlık Sahne Sanatları Genel Müdürlüğüne pozisyonlarıyla birlikte devredilmiş sayılır. Bu personel hakkında 657 sayılı Kanunun 28 inci maddesi hükümleri uygulanır. Bu birimlerin norm kadrolarında herhangi bir nedenle eksilme olduğunda personel ihtiyacı öncelikle diğer birimlerde çalışan personelden veya bu fıkranın (b) bendinde sayılan personelden talepte bulunanlar arasından karşılanır. Buna rağmen norm kadroya göre ihtiyacın devam etmesi halinde İş Kanunu uyarınca personel istihdam edilebilir. Bu bent kapsamında seçilen personel talepleri halinde bu maddenin (b) bendinde belirtilen haklardan yararlanabilir. Sahne Sanatları Genel Müdürlüğü, birimlerince icra edilecek etkinliklere ilişkin ücretli bilet bastırabilir, satabilir. Bu biletlerin satışından elde edilecek gelir Bakanlıkça açılacak özel hesaba gelir kaydedilir. Özel hesabın kullanımına ilişkin esas ve usuller Bakanlıkça çıkarılacak Yönetmelikle belirlenir. Sahne Sanatları Genel Müdürlüğü birimleri bütçeleri kapsamında programladıkları repertuvar dışında projeler hazırlayarak Türkiye Sanat Kurumuna başvurabilir. Desteklenen projelerde görev alan personele Bakanlıkça belirlenen esas ve usullere göre Türkiye Sanat Kurumunca verilen destek tutarının yüzde ellisini geçmemek üzere gişe gelirlerinden pay verilebilir.

b) Bu maddenin (a) bendi kapsamında devredilmeyenler ise pozisyonları ile birlikte hiçbir işleme gerek kalmaksızın Bakanlık Kültür ve Sanat Araştırmaları Genel Müdürlüğüne devredilmiş sayılır. Bu personelden farklı bir ilde görevlendirilmek isteyenlerin talepleri ilgili mevzuat uyarınca Bakanlıkça sonuçlandırılır. Bu şekilde görevlendirilenlerin özlük işlemleri o ilin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünce yürütülür. Bu pozisyonlar, herhangi bir nedenle boşalması durumunda iptal edilmiş sayılır. Bu pozisyonlar herhangi bir sebeple boşalana kadar yıllık vize ve sözleşme yenileme

işlemlerinden muaf olup, her takvim yılı başında vize edilmiş ve sözleşme yenilenmiş kabul edilir. Bu personele, brüt sözleşme ücreti esas alınmak suretiyle verilmekte olan ikramiyeler ile teşvik ikramiyeleri ödenmez. Bu personel izin almak kaydıyla sanatsal faaliyetlerde çalışabilir, sanat grubu, koro, topluluk, orkestra gibi oluşumlar kurarak Türkiye Sanat Kurumuna sunmak üzere projeler hazırlayabilir ve temsil ettikleri eserlere ilişkin gelirden pay alabilir.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mülga Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile mülga Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlükleri bünyesinde faaliyette bulunan atölyelerde istihdam edilenlerden, sanatkâr memur ünvanlı personel hariç diğer personel kadro ve pozisyonlarıyla birlikte Türkiye Sanat Kurumuna devredilir.

Birinci, ikinci, dördüncü ve beşinci fıkralarda yer alanlar hariç olmak üzere bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte mülga Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile mülga Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğüne ait kadro ve pozisyonlarda bulunan personel, kadro ve pozisyonlarının bulunduğu teşkilat esas alınmak suretiyle, kadro ve pozisyonlarıyla birlikte, Bakanlığın ilgili teşkilatına devredilir. Bunlardan bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içerisinde Bakanlığa veya Türkiye Sanat Kurumuna başvurulardan Türkiye Sanat Kurumunca uygun görülenler altı ay içerisinde Türkiye Sanat Kurumuna devredilir.

Kültür ve Turizm Bakanlığında veya bağlı kuruluşları olan Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünde halen çalışmakta olan sanatkâr memur ve sanatçılardan konservatuar mezunu olan ve en az on yıl görev yapmış olanlar, bu maddenin yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına başvurmaları halinde güzel sanatlar fakültelerine, konservatuarların ilgili bölümlerine kadro ihdas şartı aranmaksızın öğretim görevlisi olarak atanabilirler. Bu kapsamda atanmaların, anılan kurumlarda sözleşmeli statüde geçen hizmet süreleri kazanılmış hak aylık, derece ve kademelerinin tespitinde değerlendirilir. Bu fıkranın uygulanmasına yönelik işlemler Yükseköğretim Kurumu Başkanlığınca yürütülür.

Kültür ve Turizm Uzmanı kadrolarında bulunanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içerisinde başvurmak kaydıyla, Bakanlığın muvafakati alınmak suretiyle, sanat kurumu uzmanı olarak atanabilir. Bu şekilde atanacakların sayısı sanat kurumu uzmanı kadro sayısının yüzde yirmisini geçemez.

31/12/2016 tarihine kadar Türkiye Sanat Kurumu adına ihdas edilen kadroların yüzde ellisini geçmemek üzere, yılı merkezi yönetim bütçe kanunlarındaki sınırlamalara tabi olmadan atama yapılabilir.

Bakanlık teşkilatında ya da bağlı kuruluşlarında değişen, ilga edilen veya yeni kurulan birimlere verilen görevler ve hizmetler, bu Kanunla öngörülen teşkilatlanma tamamlanuncaya ve yeni düzenlemeler yapıncaya kadar Bakanlık bünyesinde görev yapan personel eliyle ilgili mevzuata göre yürütülür.

Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında faaliyette bulunacak birimlerin ihtiyaçları dikkate alınarak belirlenecekler dışında; bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, mülga Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ile mülga Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüklerine ait eserler, taşınır ve taşınmazlar, araç, gereç, malzeme, demirbaş ve taşıtlar envanter kayıt sistemi ile birlikte, ayrıca her türlü banka mevcudu,

menkul kıymetler ile hak ve yükümlülükler hiçbir işleme gerek kalmaksızın Türkiye Sanat Kurumuna devredilmiş sayılır. Bu amaçla adı geçen Genel Müdürlüklere tahsisli Hazineye ait taşınmazlar aynı usul ve esaslar dahilinde Türkiye Sanat Kurumuna tahsis edilmiş sayılır. Bu Genel Müdürlüklerin aynı kapsamda kullandığı diğer kamu kurumlarına ait taşınmazlar ise aynı usul ve esaslar dâhilinde Türkiye Sanat Kurumunca kullanılmaya devam olunur. Bu genel müdürlüklerin aynı amaçla kiralama yoluyla kullandıkları taşınmazlarla ilgili sözleşme, protokol ve benzeri hukuki işlemlere TÛSAK taraf olur. Mülga Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünün kullanımında bulunan eser, taşınır, araç, gereç, malzeme ve demirbaşlardan Bakanlıkça uygun görülenler Türkiye Sanat Kurumuna devredilebilir.

Bakanlığın ve Türkiye Sanat Kurumunun 2014 mali yılı harcamaları, 20/12/2013 tarihli ve 6512 sayılı 2014 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununa istinaden Maliye Bakanlığınca yeni bir düzenleme yapıncaya kadar ilgisine göre Bakanlık ve mülga genel müdürlüklerin 2013 yılı bütçelerinde yer alan ödeneklerinden karşılanır.

Bu maddenin uygulanmasında ortaya çıkabilecek sorunları gidermeye Bakan yetkilidir.”

“GEÇİCİ MADDE 10 - Kültür ve Turizm Bakanlığı ile mülga Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü ve mülga Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğünde 657 sayılı Kanunun Ek Geçici 12, 14 ve 16 ncı maddesine göre çalışmakta olan personelden bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihte emekli aylığı bağlanmasına hak kazanmış olan ve bu tarihten itibaren 2014 yılı sonuna kadar emeklilik başvurusunda bulunanların emekli ikramiyeleri, bu maddenin yayımı tarihi itibarıyla;

a) Yaş haddinden emekliliğine en fazla üç yıl kalanlar için yüzde otuz,

b) Yaş haddinden emekliliğine üç yıldan fazla altı yıl dahil, altı yıldan az kalanlar için yüzde kırk,

c) Yaş haddinden emekliliğine altı yıldan fazla kalanlar için yüzde elli

fazlasıyla ödenir. Bu fıkra uyarınca yapılan emeklilik başvurularında emeklilik tarihi olarak daha sonraki bir tarih gösterilemez, başvurular herhangi bir kayda bağlanamaz ve geri alınmaz. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 657 sayılı Kanunun ek geçici 12, 14 ve 16 ncı maddesine göre çalışmakta olan sanatkar memurlar ile sanatçılardan emekli aylığı bağlanmasına hak kazanacaklar da hak kazandıkları tarihi takiben bir ay içerisinde emeklilik başvurusunda bulunmaları halinde, bu madde hükümlerinden yararlandırılır.”

“GEÇİCİ MADDE 11- Bu Kanunda öngörülen yönetmelikler, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki yıl içinde çıkarılır.”

Değiştirilen ve Yürürlükten Kaldırılan Hükümler

MADDE 14 –

1) 16/4/2003 tarihli ve 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’un 8 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Sahne Sanatları Genel Müdürlüğü

Madde 8- Sahne Sanatları Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

a) Tiyatro, opera, bale ve müzik sanatlarını halka tanıtmak, sevdirmek, halkın genel eğitimini, dil ve kültürünü yükseltmek, yaymak amacıyla; yurtiçi ve yurtdışında tiyatro,

opera, operet, bale temsilleri ile konserler vermek, turneler ile ulusal ve uluslararası festivaller düzenlemek, bu sanat dallarında faaliyet gösteren yerli veya yabancı kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve ortak çalışmalar yapmak,

2) 4848 sayılı Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 13 üncü maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Kültür-Sanat Araştırmaları Genel Müdürlüğü

Madde 13- Kültür-Sanat Araştırmaları Genel Müdürlüğünün görevleri şunlardır:

1) Sahne sanatları, güzel sanatlar, geleneksel Türk sanatları ve halk kültürü alanlarında bilimsel araştırma, inceleme, yayınlar yapmak veya yaptırmak, arşiv kurmak, geliştirmek ve faydalanılmasını sağlamak, kültürel ve sanatsal değerlerimizin ulusal ve uluslararası kamuoyunun istifadesine sunulmasını sağlamak,

2) Somut olmayan kültürel mirasın araştırılması, derlenmesi, arşivlenmesi, tanıtımı, tescili, bu kapsamda tespit ve tescil kurullarının oluşturulması, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında bu konuda koordinasyonun sağlanması ve işbirliği geliştirilmesi,

3) Türkiye'de ve Türkiye dışında yaşayan Türklerin kültür varlıklarını, kültür anlaşmaları ve kültürel değişim programları çerçevesinde araştırmak, incelemek, derlemek ve diğer bilimsel çalışmaları yapmak, yaptırmak, desteklemek, bunları yayımlatmak, tanıtmak, açık hava müzelerine ve halk kültürleri arşivine kazandırmak,

4) Ulusal resim ve heykel sanatları ile geleneksel Türk süsleme ve el sanatları koleksiyonlarını geliştirmek veya geliştirilmesini sağlamak, sergiler açmak,

5) Bakanlık makamınca verilecek benzeri görevleri yapmak.”

3) 4/1/2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanununun 3 üncü maddesine aşağıdaki (u) bendi ile Geçici 4 üncü Maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

“(u) Türkiye Sanat Kurumunca görsel-işitsel yapımlar ile sahne sanatları, müzik, edebiyat, görsel sanatlar ve geleneksel sanatlara yönelik sanatın desteklenmesi kapsamında yapılacak mal ve hizmet alımları,”

“Bu Kanunun 3 üncü maddesinin (u) bendine ilişkin esas ve usuller Maliye Bakanlığı ve Kamu İhale Kurumunun görüşleri alınarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

4) 14/7/1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun;

1) 36 ncı maddesinin “Ortak Hükümler” başlıklı bölümünün (A) fıkrasının (11) numaralı bendine “Kültür ve Turizm Uzman Yardımcıları,” ibaresinden sonra gelmek üzere “Sanat Kurumu Uzman Yardımcıları,” ibaresi ile “Kültür ve Turizm Uzmanlığına,” ibaresinden sonra gelmek üzere “Sanat Kurumu Uzmanlığına,” ibaresi; aynı maddenin "II- Teknik Hizmetler Sınıfı" bendine "mimar" ibaresinden sonra gelmek üzere "arkeolog, müze araştırmacısı, kütüphaneci, folklor araştırmacısı, arşivci, kitap pataloğu, sosyolog," ibareleri,

2) 152 nci maddesinin “II- Tazminatlar” kısmının “A- Özel Hizmet Tazminatı” bölümünün (ğ) bendine “Sağlık Uzmanları,” ibaresinden sonra gelmek üzere “Sanat Kurumu Uzmanları,” ibaresi,

3) Eki (I) sayılı Ek Gösterge Cetvelinin "I- Genel İdare Hizmetleri Sınıfı" bölümünün; (d) bendine "Genel Müdürler," ibaresinden sonra gelmek üzere "Türkiye Sanat Kurumu Genel Sekreteri," ibaresi, aynı bölümün (f) bendine "GAP İdaresi Başkan Yardımcısı," ibaresinden sonra gelmek üzere "Türkiye Sanat Kurumu Genel Sekreter Yardımcısı," ibaresi ile aynı bölümün (g) bendine "Kültür ve Turizm Uzmanları," ibaresinden sonra gelmek üzere "Sanat Kurumu Uzmanları," ibaresi; aynı cetvelin "II- Teknik Hizmetler Sınıfı" başlıklı bölümünün (a) bendine "mimar" ibaresinden sonra gelmek üzere "arkeolog, müze araştırmacısı, kütüphaneci, folklor araştırmacısı, arşivci, kitap pataloğu, sosyolog" ibareleri,

4) Eki (II) sayılı Ek Gösterge Cetvelinin, "1. Başbakanlık ve Bakanlıklarda" başlıklı bölümüne "Serbest Bölge Müdürü," ibaresinden sonra gelmek üzere "Kültür ve Turizm Bakanlığı Grup Başkanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanı, Türkiye Sanat Kurumu Grup Başkanı," ibareleri,

5) Eki (IV) sayılı Makam Tazminatı Cetvelinin 5 inci sırasının (c) bendinin sonuna "Kültür ve Turizm Bakanlığı Grup Başkanı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Bilgi Teknolojileri Dairesi Başkanı, Türkiye Sanat Kurumu Grup Başkanı," ibarelerieklenmiştir."

5) 27/6/1989 tarihli ve 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye ekli (II) sayılı cetvelin; 4 üncü sırasına "Türkiye Büyük Millet Meclis Başkanlığı İdari Teşkilatı Başkanı," ibaresinden sonra gelmek üzere "Türkiye Sanat Kurumu Genel Sekreteri," ibaresi, 6 ncı sırasına "Devlet Personel Başkan Yardımcısı," ibaresinden sonra gelmek üzere "Türkiye Sanat Kurumu Genel Sekreter Yardımcısı," ibaresi ve 7 nci sırasına ise "Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Daire Başkanı," ibaresinden sonra gelmek üzere "Kültür ve Turizm Bakanlığı Grup Başkanı, Türkiye Sanat Kurumu Grup Başkanı," ibareleri eklenmiştir.

6) 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (II) sayılı Cetvelin "B) Özel Bütçeli Diğer İdareler" bölümünün 14 ve 15 numaralı sıralarında yer alan "Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü" ve "Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü" ibareleri yürürlükten kaldırılmış ve bölüme 46 ncı sıra olarak "Türkiye Sanat Kurumu" ibaresi eklenmiştir.

7) 10/6/1949 tarihli ve 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Kanunu, 14/7/1970 tarihli ve 1309 sayılı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kuruluşu Hakkında Kanun ve 15.02.1956 tarihli ve 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

8) 3/7/2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanununun 61 inci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

"Büyükşehir ve il belediyeleri bütçelerinde, bir önceki yıl Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinin genel bütçe içindeki payından az olmamak kaydıyla, sanat faaliyetlerinin desteklenmesinde kullanmak üzere ödenek ayırmak zorundadır. Büyükşehir ve il belediyeleri; sanat projelerini destekleme işlemlerini, değerlendirme ve karar organlarını kendi mevzuatlarına göre oluşturmak suretiyle, Türkiye Sanat Kurumu'nun tabi olduğu ve uyguladığı mevzuatta belirtilen esas ve usullere göre yürütür. Ayrılan bu

ödenekten cari yıl içerisinde harcanamayan tutarlar müteakip yılın Şubat ayı sonuna kadar Türkiye Sanat Kurumunun ilgili hesabına aktarılır”

9) 22/2/2005 tarihli ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 44 üncü maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“İl özel idareleri bütçelerinde, bir önceki yıl, Kültür ve Turizm Bakanlığı bütçesinin genel bütçe içindeki payından az olmamak kaydıyla, sanat faaliyetlerinin desteklenmesinde kullanmak üzere ödenek ayırmak zorundadır. İl özel idareleri; sanat projelerini destekleme işlemlerini, değerlendirme ve karar organlarını kendi mevzuatlarına göre oluşturmak suretiyle, Türkiye Sanat Kurumu’nun tabi olduğu ve uyguladığı mevzuatta belirtilen esas ve usullere göre yürütür. Ayrılan bu ödenekten cari yıl içerisinde harcanamayan tutarlar müteakip yılın Şubat ayı sonuna kadar Türkiye Sanat Kurumunun ilgili hesabına aktarılır.”

10) 31.12.1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 89 uncu maddesinin 7 inci bendine aşağıdaki (k) alt bendi eklenmiştir.

“k) Türkiye Sanat Kurumuna yapılan ayni ve nakdi bağış ve yardımların tamamına”

11) 13.06.2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 10 uncu maddesinin birinci fıkrasının (d) bendine aşağıdaki alt bent eklenmiştir.

“11) Türkiye Sanat Kurumuna yapılan ayni ve nakdi bağış ve yardımların tamamına”

12) 5602 sayılı “Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanunun 7 inci maddesinin ikinci fıkrasına “Savunma Sanayii Destekleme Fonu” ifadesinden önce gelmek üzere “Türkiye Sanat Kurumu” ifadesi eklenmiştir.

13) 10/06/1949 tarihli ve 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 57’nci maddesine “sağlık ve sosyal yardım” ibaresinden sonra gelmek üzere “, kültür ve turizm” ibaresi eklenmiştir.

MADDE 15- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

MADDE 16- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

GENEL GEREKÇE

Ülkemizde Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren sanat Devletin himayesi altına alınmış ve kültür politikalarında bir “itici güç” olarak kabul edilmiştir. Bu doğrultuda kurulan sanat kurumları (Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü) aracılığıyla sanatsal faaliyetler topluma sunulmuştur.

Bu çerçeveden bakıldığında; ülkemizde kültürel ve sanatsal etkinlikler ağırlıklı Devlet eliyle gerçekleştirilmektedir. Ancak zamanla bunun yeterli olmadığı görülmüş ve kültürel ve sanatsal faaliyetlerin desteklenmesi ihtiyacı doğmuştur. Örnek vermek gerekirse, Sinema Genel Müdürlüğüne her yıl sinema sektörüne maddi destek verilmektedir. Yine aynı şekilde özel tiyatrolara da Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü bütçesinden her sene kaynak aktarılmaktadır. Bu destekler maddi tutarlarının çok üstünde sanatsal faaliyetlerin üretilmesine ve topluma sunulmasına vesile olmaktadır.

Diğer taraftan, sinema veya tiyatro gibi alanlarda Devlet tarafından belirli ölçülerde maddi destek sağlansa da plâstik sanatlar ve Geleneksel Türk Sanatları gibi alanlarda tanımlanmış veya mevzuata bağlanmış herhangi bir destek bulunmamaktadır. Ancak gelişen dünyada, sanatsal ve kültürel sektörler devletin himayesinden çıkmakta, sanatsal

yaratıcılık alanları gelişip, çeşitlenmektedir. Bu da farklı destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulması sonucunu doğurmaktadır.

Anayasamızın “Sanatın ve Sanatçının Korunması” başlıklı 64 üncü maddesi: “Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.” hükümlerini içermektedir.

Bugün gelinen noktada; ülkemiz yoğun kültür ve sanat faaliyetlerine giderek daha çok ihtiyaç duymakta, bunun yanı sıra sanatsal faaliyet türleri çeşitlenmekte, ihtiyaç duyulan destekler de buna bağlı olarak farklılaşmaktadır. Ayrıca, bu faaliyetler sadece kamu kurumları eliyle değil, bu kurumların dışında da üretilmekte, kültürel sektörlerde çalışmak isteyen kişilerin ve faaliyette bulunmak isteyen girişimcilerin sayısı da giderek artmaktadır.

Bu alanlarda faaliyette bulunanların karşılaştıkları en önemli sorun kuşkusuz maddi ihtiyaçların karşılanması ve daha geniş kitlelere ulaşmaktır. Çünkü toplumun kültür seviyesinin yükselmesine etki eden sanat faaliyetleri çok büyük emek, zahmet, alt yapı ve donanım gerektirmesine karşın ekonomik getirisi çok az olan alanlardır.

Bu bağlamda; sahne sanatları, müzik, plâstik sanatlar ve geleneksel sanatların geliştirilip güçlendirilmesi, tanıtılması, yaygınlaştırılması, toplumun her kesiminin sanat ürünlerinden verimli şekilde yararlanması, çağdaş ve etkin bir kültürel ve sanatsal iletişim ortamının yaratılmasına yönelik olarak kültür ve sanatımıza hizmet edebilecek nitelikteki projeler ile kültürel ve sanatsal etkinliklerin desteklenmesini sağlayacak bir mekanizma kurulması ertelenemez bir ihtiyaçtır.

Yukarıda açıklanan amaçlar çerçevesinde dünyada da benzer uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin, İngiltere’de 1940 yılında kurulmuş olan İngiliz Sanat Konseyi, İtalya’da Kültürel Faaliyetler Bakanlığı kurulduğu 1976’dan bu yana, Avustralya Sanat Konseyi de 1975 yılından beri sanatı, sanatsal faaliyetleri ve sanat kurumlarını çeşitli mekanizmalarla mali açıdan desteklemektedir.

Bu Kanunda öngörülen uygulama ile kültür ve sanat faaliyetlerinin sektörleşmesi sağlanabilecek, kuralları daha belirli bir kültür ekonomisinin, bir kültür endüstrisinin oluşmasına destek verilecektir. Ayrıca kültür hayatı canlanacak, sanatsal faaliyetler artacaktır. Bununla birlikte, Devlet bünyesindeki sanat kurumlarının faaliyetleriyle sınırlı kalan sanat üretimi daha yaygınlaşacak, yerel toplulukların da desteklenmesi suretiyle bu faaliyetler çeşitlenecek ve artacaktır. Bu kapsamda üniversite gençliğinin kültür ve sanat üretimleri de

desteklenebilecektir. Bu sayede öğrenciler hem daha kolaylıkla kültürel faaliyetlere ulaşabilirken, kendileri de sanat üretimine katkıda bulunabilecek hem de öğrenim gördükleri illerin sosyal ve kültürel çevresiyle etkileşim içinde olabileceklerdir.

Ayrıca, belirli kurallara bağlanmış sanatsal bir destekleme mekanizması bir endüstri ve ekonomi oluşturacak, bu ortamda sponsorluk faaliyetleri de daha cazip hale gelecektir. Bunun yanı sıra, hükümetin acil eylem planında yer alan sivil toplum kuruluşlarının kültür ve sanatsal faaliyetlerinin desteklenmesine ilişkin maddi kaynak aktarılmasına yönelik eylem de hayata geçirilmiş olacaktır.

Diğer taraftan, sanat alanında üstün yetenekli çocuk ve gençlerin hak ettikleri eğitimi alabilmeleri, ihtiyaç duydukları maddi destek, araç ve gereci edinebilmeleri de bu

Kanunun yasalaşması ile mümkün olabilecektir. Bu sayede kaydedilecek kültürel ve sanatsal ilerleme, üretilen eserlerin kalitesi ve tercih edilirlğine de yansiyarak sanatçılarımızın uluslararası nitelikli etkinliklere katılımını artıracak ve ülkemizin yurt dışında tanıtımına da katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak bu Kanunun yasalaşmasıyla; oluşturulacak mekanizmalar sayesinde sanatın ve sanatçının etkin bir şekilde desteklenmesi ve teşvik edilmesi, toplumun sanat ve kültür ürünlerine kolaylıkla erişebilmesi, geleneksel Türk sanatlarının yaşatılması, kültürel ve sanatsal üretimin çoğalması ve çeşitlenmesi, ülkemiz kültür ve sanatının dünyada tanıtılması amaçlanmaktadır.

EK 9: TÜSAK Tasarısına Gelen Tepkiler

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'nün Açıklaması

DEVLET OPERA VE BALESİ MÜDÜRLERİNİN VE GENEL MÜDÜRLÜĞÜN ORTAK GÖRÜŞÜDÜR		
<p>Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanan ve Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Balesi ve Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı diğer sanat birimlerini kuruluş kanunları ile birlikte lağvetmeyi öngören Türkiye Sanat Kurumu Yasa Tasarısı Taslağı tarafımızdan kabul edilebilir nitelikte değildir. Çünkü ülkemizde bu sanatları akademik anlamda ve evrensel düzeyde sergileyen yegâne kurumlar Devlet Opera ve Balesi ve Devlet Tiyatroları'dır. Bu kurumlar ülkemizde sahne sanatları adına yapılan üretimin yüzde doksanını gerçekleştirirken olup, ulusal ve uluslararası alanda birer marka değeri haline gelmişler ve ülkemizin sahne sanatları alanında varmış olduğu yüz aşarısı düzeyin en önde gelen temsilcileri olmuşlardır. Bu sanat dallarının yüksek maliyetli olması, ayrıntılı bir programlama gerektirmesi, büyük oranda usta çırak ilişkisiyle oluşan deneyime dayanması nedeniyle; bu kurumların yerleri hiçbir özel girişim tarafından doldurulamaz. Özellikle tiyatro alanında bazı sahnede girişimcilerin ortaya çıkmaya başlaması varsayılabilir. Ancak opera ve bale alanında bu sahnede, düzeysiz, amatör girişimlerin bile var olmayacağı açık bir gerçektir.</p> <p>Bu taslağın en önemli sakıncaları şu başlıklar altında özetlenebilir.</p> <p>1) DESTEKLEME MEKANİZMASI İLE ÜRETİM MEKANİZMALARININ AYNI TASLAKTA ELE ALINMASI YANLIŞTIR. Çünkü sanatı destekleme amacıyla çıkarılması planlanan bir kanunun son maddelerinde, sahne sanatları alanında uzun yıllara dayalı deneyime sahip, geniş kurumsal yapılar olan Devlet Tiyatroları ve Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüklerinin 65 yıllık varlıklarının sona erdirilmesi yanlıştır. Bu nedenle destekleme, tüm sanat dallarına yönelik olarak ayrı tasarılanmalıdır. Opera, Bale ve Tiyatro gibi ayrıntılı planlama, ince bir çalışma ve sabır gerektiren sanat dallarının kurumsal yapıları, kendilerine özgün ve özere oluşumları korunmalıdır.</p> <p>2) TÜRKİYE SANAT KURUMU YASA TASARISI BU YAPISIYLA YALNIZ SİYASİ ERKE BAĞIMLIDIR. Oysa sanat; bilim ve teknoloji alanları gibi koşulsuz desteklenmeli, bir devlet politikası çerçevesinde bağımsız ve özere yapılandırılarak, siyasi erklerin günlük beklentileri ve tercihlerini dışında tutulmalıdır.</p> <p>3) BU TASLAKTA SANATIN TOPLUMLA BULUŞMASININ NASIL SAĞLANACAĞI BELİRLENMEMİŞTİR. Bugüne kadar Anadolu'nun bütün şehirlerini tiyatro, müzik, dans ile buluşturan bu kurumların görevlerini kimin üstleneceği, bu sanat dallarının evrensel anlamda varmış olduğu en üst düzeydeki örneklerinin nasıl ve kimler tarafından sergileceği, halkımızın bu sanat etkinliklerine hangi bilet fiyatlarıyla ulaşabileceği açık değildir.</p> <p>4) BU YASA İLE GENÇ SANATÇILARIN YOLU AÇILMAMAKTA AKSİNE İYİCE TIKANMAKTADIR. Çünkü yasa tasarısı taslağı, sanatın istihdam alanlarını daraltarak yeni sanatçıların iş bulma olanaklarını kısıtlamakta, piyasasının ticari çarkları arasında iş bulma olanağı kalmayan genç sanatçıların önü kesilmektedir. Bu ise yasadışı kurumların değil, sanat eğitimi veren tüm Anadolu Liselerinin, Konservatuvarların, Müzik ve Sahne Sanatları Fakültelerinin kaparınmaları sonucunu doğuracak, piyasası kısa bir süre sonra sanatçı adı altındaki şartlanlara ve ihlal tiyatroya, opera kompanyalarına kılacaktır.</p>	<p>5) BU YASA TASARISI TASLAĞI SANATIN AKADEMİK EĞİTİMİNİ, PROFESYONEL SANAT İŞÇİLİĞİNİ YOK SAYMAKTADIR. Sanat biryer için boş zamanları değerlendirme alanı değildir. Bu taslak ile sanatın bir meslek olarak algılanması yok olmaktadır. Çünkü opera ve bale sanatları proje bazında arada sırada toplanarak yapılacak sanatlar olmayıp, uzun, kesintisiz, sabırlı çalışma gerektirir.</p> <p>Bundan 90 yıl önce 1924'te Ankara'da Musiki Muallim Mektebi'nin kurulmasıyla Ülkemizde akademik eğitimi vermeye başlanan müzik, opera-bale ve tiyatro sanatlarının yaşaması için bu alanların sanatçıların sürekli çalışabilecekleri bir ortam, yani bir teşkilatlanma olması gerektiği gerçeği bu taslak ile reddedilmektedir. Bütün dünyada, hatta dünyanın en gelişmiş ülkelerinde bile bu sanatlar büyük ölçüde merkezi ve yerel yönetimler tarafından desteklenen kurumların çatısı altında varlıklarını sürdürmektedirler. Taslağın hazırlanmasında örnek alındığı belirtilen İngiltere'de sanatı desteklemek üzere yapılandırılan İngiliz Sanat Konseyinin kurulmasıyla bu ülkedeki marka değerine sahip opera, bale ve tiyatro kurumlarının mevcut statülerinin değiştirilmediği bilinmektedir.</p> <p>Bu doğrultuda çeşitli modeller örnek alınarak fikirler geliştirilmeli, dünyadaki örnekleri incelemek yararlı sonuçlar verecektir. Ancak her ülkenin koşullarının kendine özgü olduğu, dünyanın vardığı çözümlerden yararlanarak kendi sentezimizi oluşturmamız gerektiği unutulmamalıdır.</p> <p>Hiç şüphesiz, eskiden mevzuat yapısının son yıllarda ortaya çıkardığı aksaklıklar vardır. Ancak, 90 yıllık akademik ve kurumsal tecrübe ve birikimleri ile Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Balesi ve Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğüne bağlı diğer sanat birimleri, kendi kanunlarını revize ederek yeni düzenlemelere bu aksaklıkları giderebilir ve dünyada bu alanlarda söz sahibi olan ülkemizin evrensel sanat dallarındaki varlığını en iyi şekilde sürdürebilirler.</p> <p>İçinde bulunduğumuz konular ve zaman bizi ülkemizin bugün bu sanat dallarında ulaştığı düzeyli birikimi tamamen yok ederek, ülkemizi 90 yıl geriye götürenler ya da doğru tehis ve yapılamaz tedbirleriyle bu sanat dallarının önünü açarak daha verimli ve dinamik yapıları oluşturmasını sanat yöneticileri olarak anarız. Bu nedenle, söz konusu taslak tarafımızdan asla kabul edilmez ve maddesini geri çekilmelidir. Türkiye'nin sanat ortamını şekillendirmeye yönelik tüm yöneticilerin ve sanatçıların doğru yolu daha katımla, daha çoğulu ve demokratik bir yaklaşım ile bulabileceğine inanıyoruz.</p> <p>Saygılarımızla arz ederiz. 17.03.2014</p>	
<p>Prof. Rengin GÖKMEN Genel Müdür</p> <p>Aykut ÇINAR Ankara DOB Müdürü</p> <p>Erdogan ŞANAL Mersin DOB Müdürü</p>	<p>D. Şadi ERDOĞAN Genel Müdür Yrd.</p> <p>Suat ARIKAN İstanbul DOB Müdürü</p> <p>Kenan KORBİK Antalya DOB Müdürü</p>	<p>Nilgün ÇELEBİ Genel Müdür Yrd.</p> <p>Aytül BÜYÜKSARAC İzmir DOB Müdürü</p> <p>Volkan KIRAN Samsun DOB Müdürü</p>

Devlet Orkestra ve Koroları'nın Açıklaması

4 Mart 2014

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI GÜZEL SANATLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE

Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanan "Türkiye Sanat Kurumu Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı TÜSAK" hakkındaki görüşlerimiz aşağıdaki şekliyle bakanlığımıza sunulmaktadır:

TÜSAK kanun tasarısı taslağı ile öngörülen düzenlemeler; Devlet Tiyatroları'nı, Devlet Opera ve Balesi'ni, Güzel Sanatları, Devlet Senfoni Orkestraları'nı, Devlet Çoksesli Korosu'nu, Türk Halk Müziği Koroları ile Türk Sanat Müziği Koroları ve Topluluklarını ortadan kaldırmaktadır.

"Müzik ve sahne sanatlarının gelişip güçlendirilmesi, tanıtılması, yaygınlaştırılması ve toplumun her kesimine sunulması" amacıyla hazırlandığı belirtilen TÜSAK yasa tasarısı taslağına, bu görevler için kurulan ve halka sunduğu sanatla bugüne kadar büyük bir yetkinlikle görev yapan, marka olmuş dünya ölçeğindeki mevcut sanat kurumlarımızı ortadan kaldıran hükümlerin eklenmesi kabul edilemez.

Öte yandan söz konusu düzenlemeler, mevcut orkestralarımıza ve bu alandaki tüm müzik ve sahne sanatları varlığımıza öncülük ve kaynaklık eden Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestramız açısından daha da vahimdir. Kuruluşu tarihi derinliklere uzanan orkestramız dünyanın en eski orkestralarındandır. Örnek vermek gerekirse, Berlin Filarmoni Orkestrası'nın kuruluşu 1882, Newyork Filarmoni Orkestrası'nın 1842, Viyana Filarmoni Orkestrası'nın 1833, Oslo Filarmoni Orkestrası'nın 1870, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın kuruluş tarihi ise daha önce 1826 dir.

Kurumlaşma ve kökleşme uygar dünya için başlı başına bir ölçüttür. Bu denli derin tarihe sahip orkestramızla ve onu takip eden diğer senfoni orkestralarımızla gurur duyulması, dahası orkestralarımızın ve diğer sanat kurumlarımızın Türkiye'nin her ilinde kurularak yaygınlaştırılması gerekirken, mevcut orkestralarımızı ve sanat kurumlarımızı ortadan kaldıran bu anlayış kabul edilmez bir anlayıştır.

Gelişkin çağdaş dünya; insanı ve toplumu değiştirci, geliştirci ve ilerletici işleviyle sanatı ve sanat kurumlarını yaşamın merkezine yerleştirmiştir. Bu ülkeler yurttaşına nasıl yaşam halklarına ilişkin sosyal güvenceler sağlıyorsa, onların sanatsal ihtiyaçlarını karşılamayı da vazgeçilmez bir görev olarak üstlenir.

Cumhuriyetimiz de kuruluşunda aynı anlayışla işe başlamış, sanat kurumlarımız, parası olan bir avuç seçkine estetik doyum sağlamak için değil, bir eğitim ve aydınlanma kurumu olarak kurulmuş, devletin kuruluşunda yapı taşı olarak yer almış, sanat alanı, sanat kurumlarımız ve sanatçılarımız bu anlayışla Anayasal güvenceye kavuşturulmuştur.

Örneğin ikinci dünya savaşından yenilgiyle ve büyük yıkımla çıkan Almanya; hiçbir şeyi kalmamışken, öncelikle konser salonlarını, opera ve tiyatro binalarını inşa ederek işe başladı. Şaşkınlıkla soranlara ise, "biz yıkılan insanımızı ancak sanatla onarıp ayağa kaldırebiliriz. Bunu başarabilirsek, o her şeyi yeniden inşa edebilecektir" dediler ve işe sanatla başladılar.

Hazırlanan yeni yasa tasarısı taslağıyla ise; Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü ile Güzel Sanatları Genel Müdürlüğü lağvedilerek bunlara bağlı sanat kurumlarını ortadan kaldırılmakta, kabul edilemez tersi bir anlayış sergilenmektedir.

Sanat kurumları ortadan kaldırılınca, görev yapan binlerce sanatçı emekliliğe zorlanmakta, kalanlar ise işlevsiz bırakılarak kadroları yok edilmektedir. Böylece sanat kurumlarının yeniden hayat bulmasının önü de kapatılmaktadır.

Orkestranın, opera ve balenin, tiyatronun ve koronun kurumsal kimliği yok edilerek sanat alanı yürütülemez. Yasa tasarısı taslağında öngörülen düzenlemelerle projeler bazında, sürekliliği bulunmayan toplama gruplar oluşturularak opera, bale, tiyatro, orkestra, koro sanatı yapılamaz. Türkiye'nin sanat alanı TUSAK yasa taslağında belirlenen yapıyla yürütülemez. Bu düzenlemeler, sanatsız bir Türkiye yaratacaktır.

Bu yasa taslağıyla, sanatçı adayı yetiştiren konservatuvarların, müzik ve sahne sanatları fakültelerinin, güzel sanatlar fakülteleri ile eğitim fakültelerinin sanat eğitimi veren bölümlerinin işlevleri ve varlık nedenleri de ortadan kaldırılmaktadır.

Yasa tasarısı taslağıyla, halkın nitelikli sanatla yaşama ve yükselme hakkı da yok edilmektedir. Sanat kurumları ve kurumların yarattığı nitelikli sanat ortamı ortadan kaldırılınca, yerini popüler kültür alacak, bu da toplum yaşamında büyük bir yozlaşmaya yol açacaktır.

Daha da önemlisi, bu düzenlemeyle Türkiye, evrensel boyutta geçerliliği bulunan sanatla ve sanat kurumlarıyla uluslararası kuldarda yarışma alanından çıkartılmakta, ona bir Ortadoğu toplumu, bir Ortadoğu devleti olma rolü verilmektedir. Toplum yaşamında büyük rahatsızlıklara ve yıkıma yol açacak taslak bir an önce gündemden çıkartılmalıdır.

Yasa tasarısı taslağının büyük sakıncalar doğuracak öteki yanı ise, tasarıyla oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip, kamu tüzel kişiliğini haiz özel bütçeyle yapılacak desteklerin, dönem iktidarlarının atayacağı 11 üyeli dokunulmaz bir siyasi kurula bırakılması, sanat gibi birleştirici, tüm insanlığa seslenen diller, dinler üstü evrensel alanın belli bir ideolojiye terk edilmesidir.

Kuşkusuz böylesine bir siyasi kurul, o gün işbaşındaki siyasi iktidarın ideolojisine uygun bulunduğu projelere destek verecek, her iktidar bu kaynağı, ilişki kültürü içinde kendi adamlarına dağıtacak; Türkiye'nin kimliğini, birliğini ve dirliğini oluşturan ortak kültürü ve sanatı değil, kendi kültürünü ve sanatını yaratmaya çalışacaktır. Bu tür siyaset ise çok politize olmuş ülkemizin siyasetinde keskin bölünmelere ve ayrışmalara yol açacak, toplumsal çatışmaya ve parçalanmaya zemin hazırlayacak, telafisi zor sonuçlar yaratılacaktır.

Sanat ve siyaset kurumunun işleyişindeki bağdaşmaz bu özellikler nedeniyle, sanat alanı için özel yasalar, özel statüler ve tüzel kişilikler öngörülmüştür: "Sanat, siyaset kurumunun müdahalesinden arındırılmalı, siyasî iktidarların değişiminden etkilenmemeli, evrensel işleyişi içinde yaratılıp toplumun tümüne sunulabilmelidir". Mevcut sanat kurumlarımız bu anlayışla yapılandırılmıştır. Uygar dünyanın tümünde bu böyledir. "TUSAK" düzenlemesinde ise, sanat alanı siyasî partilerin egemenliğine terk edilmekte, sanatın birleştirici niteliğini ortadan kaldıran bir sistem yaratılmaktadır.

Sanat kurumlarımızı yok eden böylesine ağır bir düzenleme, Cumhuriyet tarihimiz süresince ilk kez gündeme getirilmiştir. Kurumlar yok edilerek sanat alanı yürütülemez, siyasî iktidarın atayacağı bir siyasi kurulun takdiriyle projelere verilecek yüzde 50 oranında destekle Türkiye'de opera, bale, senfonik müzik v.b. gibi dallarda evrensel düzeyde sanat etkinlikleri yapılamaz. Yapılmak istenen bu düzenleme, sanat kurumlarını ölüme terk anlamı taşır.

Belirtmek gerekir ki, yasa tasarısı taslağının, toplumdan, sanat çevrelerinden ve sanatçılar ile sanat kurumu yönetimlerinden gizlenerek hazırlanması da yanlış bir çalışmaya yol açmış, tasarıyı daha da olumsuz bir noktaya getirmiştir. Orkestra, opera ve bale, tiyatro v.b. gibi çok özel sanat alanlarındaki düzenlemeler, ancak alanı yaşayan, donanımlı, bilgili ve birikimli yetkin unsurlarla yapılabilir.

Sanat kurumlarının yöneticileri olarak, kurumlarımızın iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için atılacak her türlü adımın yanındayız. Ancak bunlar yapılırken, bu tür çalışmalarda; doğru, bilimsel ve rasyonel yöntemlerin kullanılması, sanatın yararına olacak, demokratik toplumun gereği, katılımı yüksek, geniş bir uzlaşma anlayışı içerisinde olunması gereğine inanıyoruz.

Ne yazık ki bugüne kadar gizlilik içinde yapılan çalışmalar ve konuyla ilgili çelişkili açıklamalar nedeniyle, sanat kurumlarıyla Bakanlık arasında bir güvensizlik ortamının yaratıldığı da unutulmamalıdır.

Bakanlığımız, büyük sakıncalar doğuracak TÜSAK düzenlemesinden vazgeçtiğini açıklamalıdır. Ancak bundan sonradır ki, mevcut yasalar korunarak, yönetmeliğin bazı yükümlerinin günümüz koşullarında iyileştirilmesi konusu ele alınabilir. Bu da gizlilik içinde değil, sanat kurumlarıyla birlikte, yetkinlikle, açık toplumun ve demokratik anlayışın gerektirdiği biçimde olmalıdır.

Gereğini ve Bakanlık makamına iletilmesi hususunu saygılarımızla arz ederiz.

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü'nün Yanıtı;

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI'na

Bakanlığınız tarafından hazırlanan TÜSAK kanun tasarısının öngördüğü düzenlemeler; Bakanlığa bağlı tüm sanat kurumlarını ortadan kaldırmaktadır. Sunulan haliyle bu taslak Kabul edilemez bir içeriktedir. Zira Devlet Tiyatroları başta olmak üzere bu kurumlar, günümüze dek büyük bir yetkinlikle çalışmıştır. DT tiyatro sanatının yurt içinde ve dışında tanıtılması ve yaygınlaştırılması için büyük çaba göstermiş ve göstermektedir. Kuruluşundan beri yapısı ve yaptıkları ile güvenilir ve övünülürlüğü yadsınamaz bir kurum olmuştur. Geçmişini derin bir tarihe dayanmaktadır. Kurumlaşmadaki temelleri sağlamdır.

Hazırlanan yasa taslağı diğer sanat kurumlarını (DOB ve Güzel Sanatlar) ve DT Genel Müdürlüğü'nü fiilen ortadan kaldırmaktadır. Bu tarafımızca Kabul edilemez bir anlayış ve uygulamadır. Çalışanlar emekliliğe zorlanmakta, kalanlar ise işlevsiz bırakılmaktadır. DT, TÜSAK yasa taslağında belirlenen düzenlemeyle yürütülemez. Bu ülkenin dört bir yanında halka hizmet veren ve ulaşan, erişilebilir ve nitelikli bir sanat anlayışını tamamen ortadan kaldırır. Sanatı ve özellikle tiyatroyu ticarileştirir ve kitlelerin tüketiminden uzaklaştırır. DT'nin ortadan kaldırılmasıyla, tiyatro eğitimi veren okulların varlığı da tartışmalı hale gelecektir. Sanatın nitelik kıstasından uzaklaşılacaktır. Popüler kültür ve kültürel yozlaşma ön plana geçecektir. Yalnız sanat camiasında değil, toplumda da büyük rahatsızlıklara neden olacak bu taslak geri çekilmelidir.

TÜSAK tasarıda sunulan haliyle, yapısının nasıl olacağı net olarak bilinmeyen, atamayla gelen 11 kişilik, kararları dokunulmazlığa haiz bir kurulla yönetilecek siyasi bir karar merciinden öteye geçemeyecektir. Şüphesiz ki bu kurul, hangi siyasi ideoloji iktidarda olursa olsun, o siyasi görüşe hizmet edecek, kendine yakın projelere destek verecektir. TÜSAK düzenlemesiyle sanat siyasi partilerin görüşlerine ve eğilimlerine terk edilecektir. Ki bu sanatın bağımsızlığı ilkesine taban tabana zıttır. Siyasi bir tercihle atanmış ve doğası itibarıyla siyasi olan bu kurulun takdiriyle projelere verilecek en fazla %50 oranındaki destekle sanat etkinliği yapılamaz. Ayrıca taslağın sanatçılar ve sanat kurumlarından gizlenerek hazırlanması tamamen yanlış ve suiniyet içeren bir çalışma yöntemidir. Devlet Tiyatroları ve Kültür Bakanlığı'na bağlı diğer sanat kurumlarının iyileştirilmesi, geliştirilmesi, dünya standartlarında sanatsal üretim yapabilmelerinin yöntemleri ve var olduğu düşünülen alışkanlıkların ortadan kaldırılması için yapılacak çalışmaların elbette ki yanındayız. İçinde bulunduğumuz kurumların gelişmesi ve iyileşmesini en çok bizler isteriz. Ancak bu güne kadar gizlilikle yürütülen bu taslakla tiyatro ya da sanat alanında herhangi bir gelişme sağlanabileceğine inanmıyoruz. Sonuç olarak bu yasa taslağı üzerinden tartışılmaz.

TÜSAK yasa taslağının geri çekilmesi arzusundayız. Bu taslak geri çekilmeden, söz konusu sanat kurumlarını yok etmeyi hedefleyen güvensizlik ortamı ortadan kaldırılmadan, hazırlanışı sırasında söz konusu sanat kurumlarının ve sivil sanat örgütlerinin demokratik katılımı olmadan hazırlanan herhangi bir taslak üzerinden tartışmak tarafımızdan hiç bir surette kabul edilemez.

Arz ederiz.

Mustafa KURT Genel Müdür V.

Ali HÜROL Başrejisör

Osman Nuri ERCAN Genel Müdür Yardımcısı

Semih SERGEN Edebi Kurul Başkanı

Şahin ERGÜNEY Sanat Yönetim Kurulu Sanatçı Temsilcisi

Ali Cem KÖROĞLU Sanat Teknik Müdürü

Ankara Devlet Tiyatrosu Müdürü Şekip TAŞPINAR

İstanbul Devlet Tiyatrosu Müdürü Şakir GÜRZUMAR

İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürü Metin OYMAN

Antalya Devlet Tiyatrosu Müdürü Selim GÜRATA

Konya Devlet Tiyatrosu Müdürü Alpay AKSUM

Erzurum Devlet Tiyatrosu Müdürü Levent ARAS

Trabzon Devlet Tiyatrosu Müdürü Birkan GÖRGÜN

Van Devlet Tiyatrosu Müdürü Demet BOÇI

Diyarbakır Devlet Tiyatrosu Müdürü Uğur ÇINAR

Sivas Devlet Tiyatrosu Müdürü Murat GÖKÇER

Bursa Devlet Tiyatrosu Müdürü Arzu Tan BAYRAKTUTAN

,

16. ÖZ GEÇMİŞ

Murat Karasu

Mimar Sinan Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nden 1985 yılında mezun oldu ve Devlet Tiyatroları'nda göreve başladı. Bursa, Ankara ve İstanbul Devlet Tiyatroları'nda oyuncu ve yönetmen olarak görev aldı. Devlet Tiyatroları'ndaki yönetim görevlerinin yanı sıra Devlet Tiyatroları Spor Kulübü'nde ve Devlet Opera ve Balesi Çalışanları Vakfı TOBAV' da da yöneticilik yaptı.

Devlet Tiyatroları'nda Bursa, Adana, Diyarbakır, Trabzon, Ankara İzmir ve İstanbul'da oyunlar yönetti. Ayrıca Kocaeli Şehir Tiyatrosu, Bakırköy Belediye Tiyatroları, A.Ü Tiyatro Anadolu, Eskişehir Şehir tiyatroları, Yeditepe Oyuncuları, Abdullah Şahin/Nokta Tiyatrosu, Tiyatro Ti, Ankara Maliye Tiyatrosu, Tiyatro Adam, Cef Tiyatro, Van Bölge Tiyatrosu gibi özel topluluklarda ve Makedonya Üsküp Halklar Tiyatrosu ile Bulgaristan Rusçuk Devlet Tiyatrosu'nda yönetmenlik yaptı. Özel ve ödenekli tiyatrolarda birçok oyunda oyuncu olarak da görev aldı.

Hüzün Mahallesi Otobüsü ve Kaplumbağanın Ninnisi isimli iki oyun yazdı. Bunlardan ilki yayımlandı ve Devlet Tiyatroları'nda sahnelendi.

Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü, Yeditepe Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi Sahne ve Görüntü Sanatları Ana Sanat Dalı ve Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nde eğitmenlik yaptı. Halen Haliç Üniversitesi'nde eğitmen olarak çalışmaktadır. Ayrıca sinema ve televizyon çalışmaları da bulunmaktadır.